

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
Departamentul Drept Public

Andrei NEGRU

**TEORIA GENERALĂ
A DREPTULUI ȘI STATULUI
ÎN DEFINIȚII, INTERPRETĂRI, SCHEME**

Note de curs

*Aprobat de
Consiliul Calității al USM*

Chișinău, 2018
CEP USM

CZU 340.12 (075.8)

N 42

Autor: **Andrei NEGRU**, *doctor habilitat în drept, conferențiar universitar*

Recomandată pentru publicare de Departamentul Drept Public

Recenzent: **Elena ARAMĂ**, *doctor habilitat în drept, profesor universitar*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Negru, Andrei.

Teoria generală a dreptului și statului în definiții, interpretări, scheme:
Note de curs / Andrei Negru; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept,
Departamentul Drept Public. – Chișinău: CEP USM, 2018. – 268 p.: scheme.

Referințe bibliogr.: p. 264-267 și la sfârșitul temelor. – 50 ex.

ISBN 978-9975-142-13-7.

340.12 (075.8)

N 42

ISBN 978-9975-142-13-7

© A. Negru, 2018

© USM, 2018

CUPRINS

Prefață	9
---------------	---

Tema 1: Teoria Generală a Dreptului și Statului. Noțiuni

introductive	11
1. Despre știință.....	12
1.1. Generalități.....	12
1.2. Sistemul științelor.....	14
1.3. Știința dreptului. Sistemul științelor juridice.....	16
2. Conceptul Teoriei Generale a Dreptului și Statului.....	21
2.1. Generalități.....	21
2.2. Obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului.....	24
2.3. Baza metodologică a Teoriei Generale a Dreptului și Statului.....	25
3. Locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale.....	27
4. Rolul și locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor juridice.....	27
5. Teoria Generală a Dreptului și Statului ca disciplină juridico-didactică și importanța ei în sistemul de instruire juridică.....	28
6. Principiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului.....	29
7. Funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului.....	29

Tema 2: Originea și evoluția statului și dreptului.....

1. Importanța studierii originii statului și dreptului.....	33
2. Caracteristica evolutivă a puterii sociale și a normelor sociale în societatea prestatală.....	34
3. Premisele apariției statului și dreptului.....	39
4. Apariția și evoluția istorică a statului și dreptului.....	43
4.1. Apariția și evoluția istorică a statului.....	43
4.2. Apariția și evoluția istorică a dreptului.....	43
4.3. Legitățile dezvoltării istorice a statului și dreptului.....	46
5. Caracteristica unor concepții privind originea statului și dreptului.....	46

Tema 3. Caracteristica generală a statului	49
1. Conceptul statului, trăsăturile lui	50
2. Dimensiunile statului	51
2.1. Teritoriul: concept, funcții, principii.....	52
2.2. Populație. Națiune. Minoritate națională. Coraportul categoriilor „stat”- „națiune”	54
2.3. Puterea publică exclusivă (suverană). Suveranitatea.....	57
3. Scopul, sarcinile, funcțiile statului	60
4. Formele statului.....	64
4.1. Forma de guvernământ.....	65
4.2. Forma organizării statale	69
4.3. Forma regimului politic.....	70
 Tema 4: Aparatul de stat	 74
1. Conceptul aparatului de stat. Mecanismul de stat	74
2. Structura aparatului de stat. Organele statului și clasificarea lor	76
3. Principiile organizării și funcționării aparatului de stat	78
4. Cetățenii, societatea civilă și administrația publică	79
 Tema 5. Considerații generale despre drept	 80
1. Definiția dreptului. Particularitățile dreptului. Accepțiunile dreptului	81
2. Factorii de configurare a dreptului	85
3. Dezvoltarea conceptului dreptului	85
4. Principiile dreptului: concept, clasificare, caracteristică generală	87
5. Funcția (rolul) dreptului în viața socială	88
 Tema 6: Dreptul în sistemul social normativ și spiritual	 91
1. Sistemul reglementărilor normative	92
2. Normele sociale: concept, trăsături, clasificare, caracteristică generală ..	93
3. Dreptul și alte valori sociale.....	97
3.1. Semnele caracteristice comune normelor de drept și normelor de morală	97
3.2. Semnele caracteristice normelor de drept și normelor corporative ..	97
4. Normele tehnice. Interacțiunea cu normele juridice	98

Tema 7: Norma juridică	101
1. Definiția și trăsăturile normei juridice	102
2. Structura normei juridice.....	104
2.1. Structura logico-gramaticală a normei juridice	105
2.1.1. Formele ipotezei normei juridice	105
2.1.2. Formele dispoziției normei juridice	107
2.1.3. Formele sancțiunii normei juridice	108
2.2. Structura tehnico-legislativă a normei juridice. Medalitățile de expunere a elementelor normei juridice în articolele actului normativ.....	110
3. Clasificarea normelor juridice.....	114
 Tema 8: Izvoarele dreptului	119
1. Conceptul izvorului dreptului și clasificarea izvoarelor dreptului	120
2. Clasificarea izvoarelor formale ale dreptului	122
3. Actul normativ- juridic ca izvor principal al dreptului în sistemul dreptului național	125
 Tema 9: Acțiunea normei juridice în timp, spațiu și asupra subiecților	133
1. Coordonatele normei juridice.....	134
2. Acțiunea normei juridice în timp.....	134
2.1. Intrarea în vigoare a actului normativ	135
2.2. Acțiunea efectivă a actului normativ	137
2.3. Ieșirea din vigoare a actului normativ	140
3. Acțiunea normei juridice în spațiu	144
4. Acțiunea normei juridice asupra subiecților.....	146
 Tema 10: Procesul de creare (elaborare) a dreptului	150
1. Definiția procesului de creare a dreptului	151
2. Tehnica juridică și tehnica legislativă	152
3. Principiile fundamentale ale procesului de creare a dreptului	153
4. Formele și funcțiile procesului de creare a dreptului	154
5. Etapele (fazele) procesului de legiferare	156

6. Părțile constitutive ale actelor normative. Elementele de structură ale actelor normative.....	158
7. Definiția sistematizării legislației. Metodele de sistematizare a legislației. Necesitatea sistematizării.....	160
Tema 11: Sistemul dreptului. Familii de drept.....	162
1. Definiția noțiunii „sistem de drept”	163
2. Elementele structurale ale sistemului de drept. Obiectul reglementării juridice. Metoda reglementării juridice.....	163
3. Ramurile dreptului contemporan.....	164
4. Sistemul legislativ și elementele lui structurale	166
5. Sistemul legislativ, sistemul de drept, sistemul juridic. Coraportul lor..	167
6. Noțiunea „familie de drept”. Clasificarea sistemelor juridice în familii de drept.....	169
Tema 12: Realizarea normelor juridice	173
1. Conceptul de realizare a dreptului.....	173
2. Formele de realizare a dreptului.....	174
2.1. Trăsăturile procesului de realizare a dreptului prin activitatea de respectare și executare a normelor juridice	175
2.2. Aplicarea normelor juridice – formă specială de realizare a dreptului.....	176
2.2.1. Conceptul de aplicare a dreptului	176
2.2.2. Etapele procesului de aplicare a dreptului	177
2.2.3. Actul de aplicare a normelor juridice. Trăsăturile actului de aplicare. Clasificarea actelor de aplicare	178
3. Lacunele în drept. Metodele de înlăturare a lacunelor dreptului. Analogia juridică	181
Tema 13: Interpretarea dreptului	185
1. Conceptul și necesitatea interpretării dreptului.....	185
2. Principiile interpretării dreptului.....	187
3. Formele de interpretare a dreptului	187
4. Metodele de interpretare a dreptului	190
5. Rezultatele interpretării dreptului	191

6. Ficțiunile și prezumțiile.....	192
7. Spiritul și litera legii. Abuzul de drept și fraudă de lege.....	193
Tema 14: Raportul juridic.....	195
1. Conceptul și trăsăturile raportului juridic	196
2. Premisele raportului juridic.....	198
2.1. Norma juridică – premisă a raportului juridic	199
2.2. Subiecții raportului juridic.....	199
2.3. Faptele juridice. Clasificarea faptelor juridice	199
3. Structura raportului juridic	201
3.1. Subiecții raportului juridic.....	201
3.2. Conținutul raportului juridic.....	205
3.2.1. Noțiunea de drept subiectiv. Definiții	205
3.2.2. Clasificarea drepturilor subiective	207
3.2.3. Obligația juridică	208
3.3. Obiectul raportului juridic	210
4. Clasificarea raporturilor juridice	210
Tema 15: Răspunderea juridică.....	213
1. Conceptul răspunderii juridice	214
1.1. Generalități	214
1.2. Caracteristicile răspunderii juridice.....	215
1.3. Scopul (finalitatea) răspunderii juridice	216
1.4. Cauzele încălcării normelor juridice	217
1.5. Formele istorice de manifestare a răspunderii juridice.....	217
2. Principiile răspunderii juridice.....	218
3. Condițiile răspunderii juridice.....	222
3.1. Caracteristica condițiilor de existență a răspunderii juridice	223
3.2. Împrejurările care înlătură caracterul ilicit al faptei și împrejurările care exclud răspunderea juridică	224
4. Formele răspunderii juridice	230
Tema 16: Legalitatea, ordinea legală, disciplina și democrația.....	232
1. Conceptul și principiile legalității	232

2. Ordinea legală. Garanțiile legalității și ordinii legale	234
3. Disciplina	235
4. Democrația	235
Tema 17: Statul de drept	237
1. Conceptul statului de drept.....	237
2. Evoluția conceptului statului de drept.....	239
3. Principiile statului de drept	240
4. Garanțiile edificării statului de drept.....	242
Tema 18: Conștiința juridică. Cultura juridică	245
1. Definiția conștiinței juridice.....	245
2. Structura conștiinței juridice. Ideologia juridică. Psihologia juridică....	247
3. Clasificarea conștiinței juridice.....	249
4. Rolul conștiinței juridice în viața socială	250
5. Definiția culturii juridice.....	250
6. Structura culturii juridice	251
7. Funcțiile culturii juridice.....	254
Modele de teste pentru evaluare	256
Tematica reprezentativă pentru tezele de licență	263
Bibliografia recomandată.....	264
Acte normative recomandate	266

Prefață

Formatul materialului didactic respectiv la disciplina Teoria Generală a Dreptului și Statului este unul special, orientat spre informarea studentului de la Ciclul Licență cu principalele elemente ale fenomenului juridic în limitele curriculumului de la disciplina respectivă. Expunerea materiei juridice în definiții, interpretări și scheme are destinația inițială de a pune accentul pe înțelegerea materiei studiate din partea studentului, destinația secundă fiind păstrarea aceluși echilibru dintre simplitate și complexitate, caracteristic Teoriei Generale a Dreptului și Statului în procesul de cunoaștere a fenomenului juridic. A treia destinație, a cărei realizare am intenționat-o în materialul didactic respectiv, este de a demonstra acea interacțiune exprimată prin contiguitate și continuitate dintre știința Teoria Generală a Dreptului și Statului cu celelalte științe juridice, a căror valorificare, începe în formatul disciplinelor didactico-metodice. În context, elementele de conținut expuse sunt exemplificate cu norme ale dreptului pozitiv național din diferite ramuri ale dreptului, fapt ce facilitează în perspectiva formării profesional-juridice implicarea în studierea științelor juridice de ramură. Astfel, exemplele sunt elucidate prin intermediul normelor din Constituția Republicii Moldova, din codurile de drept material – civil, penal și contravențional, din codurile de drept procedural – de procedură civilă și penală și din Legea cu privire la actele normative.

Ne-am pus drept sarcină redarea materialului din cadrul Teoriei Generale a Dreptului și Statului anume pentru studenții anului I, având intenția de a-i iniția în procesul de cunoaștere a fenomenului juridic. Menționăm însă caracterul complex al cunoștințelor în domeniul Teoriei Generale a Dreptului și Statului, care interacționează cu domenii nu doar ale științelor juridice, a căror incadrare se va manifesta ulterior în formatul instruirii profesional-juridice, dar și ale științelor sociale, iar în anumite situații chiar și ale științelor exacte. Astfel, intenționăm să accentuăm provocările contemporane ce apar în fața profesiilor juridice și necesitatea unei instruirii complexe și integrate în scopul formării și consolidării unor domenii de profil juridic.

În intenția de a valorifica tabla de materii expuse, am păstrat și accentuat caracterul simplist și explicit al subiectelor abordate, exact pe analiză în cercetarea fenomenelor juridice, evident, păstrând și elemente de sinteză a procesului de cunoaștere. Acest scop își va găsi realizare în cadrul unei alte discipline ce se studiază la ultimul an de formare profesional-juridică la Ciclul Licență – Fundamentele Dreptului.

Andrei Negru

Tema 1: Teoria Generală a Dreptului și Statului.

Noțiuni introductive

Conținutul temei:

1. Despre știință
 - 1.1. Generalități
 - 1.2. Sistemul științelor
 - 1.3. Știința dreptului. Sistemul științelor juridice
2. Conceptul Teoriei Generale a Dreptului și Statului
 - 2.1. Generalități
 - 2.2. Obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului
 - 2.3. Baza metodologică a Teoriei Generale a Dreptului și Statului
3. Locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale
4. Rolul și locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor juridice
5. Teoria Generală a Dreptului și Statului ca disciplină didactico-metodică și importanța ei în sistemul de instruire juridică
6. Principiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului
7. Funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- identifica obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- numi obiectul de cercetare al Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- sublinia locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale;
- enumera principiile fundamentale de studiere teoretico-generală a dreptului;
- defini funcțiile teoriei generale a dreptului;
- reproduce conceptul bazei metodologice a Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- explica esența metodelor de cercetare specifice Teoriei Generale a Dreptului și Statului;

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara științele juridice cu alte științe sociale;
- deduce particularitățile Teoriei Generale a Dreptului și Statului ca știință;
- clasifica funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului în baza mai multor criterii;
- utiliza funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului în studiul personal;
- relatează despre aplicabilitatea metodelor specifice Teoriei Generale a Dreptului și Statului în activitatea juridică;

- demonstra utilitatea teoretică și practică a bazei metodologice a Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- formula situații din realitatea cotidiană privind relevanța principiilor generale ale dreptului;

c) *la nivel de integrare*

studentul va:

- justifica caracterul juridic, filosofic, social și politic al Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- argumenta necesitatea studierii Teoriei Generale a Dreptului și Statului pentru evoluția ulterioară a specialistului în drept;
- decida asupra naturii educative a Teoriei Generale a Dreptului și Statului;
- valida conceptul privind caracterul introductiv, fundamental și generalizator al Teoriei Generale a Dreptului și Statului pentru întregul sistem al științelor juridice;
- evalua impactul funcțiilor Teoriei Generale a Dreptului și Statului în formarea viitorilor juriști;
- aprecia utilizarea de către diverși specialiști în domeniul dreptului (judecători, procurori, avocați, criminaliști, criminologi, medici legiști, experți judiciari etc.) a metodelor specifice Teoriei Generale a Dreptului și Statului în activitatea lor;
- contrasta beneficiile respectării principiilor generale ale dreptului în realitatea socială actuală și riscurile nerespectării acestora;

1. Despre știință

1.1. Generalități

Caracterizând dreptul ca știință, este necesar a ne determina referitor la sensul cuvântului „știință”. DEX-ul stabilește următoarea definiție: „...*ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gândire; ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu al cunoașterii*”. Astfel, ne putem orienta spre o definiție mai simplă, potrivit căreia ***știința este un ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu orientate spre studierea anumitor obiecte sau fenomene***. Putem menționa suplimentar că cercetarea științifică, orientată spre dezvoltarea științifică, poate fi definită ca o activitate care are drept scop cunoașterea naturii și a societății. Un semn caracteristic oricărei științe este că ea unește, sistematizează și analizează anumite cunoștințe referitoare la un anumit domeniu concret al realității. Mai putem evidenția și o astfel de definiție a științei: „*Știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire.*”

Știința apare drept un important factor ce poate influența dezvoltarea culturii sociale, a progresului tehnico-științific, a evoluției gândirii filosofice despre lume. Orice știință identifică propriul său obiect de studiu ce este supus cercetării printr-o metodă de cercetare specifică sau sistem de metode de cercetare specifice, inspirate

din particularitățile obiectului de studiu. Evident, în procesul de cercetare a obiectului de studiu nu se utilizează în exclusivitate o anumită metodă. Ei i se acordă o prioritate individual-determinată în procesul de cercetare a obiectului de studiu, însă este utilizată simbiotic cu alte metode de cercetare.

Obiectul de studiu este obiectul de cercetare al științei menționate și răspunde la întrebarea „CE?” studiază știința respectivă.

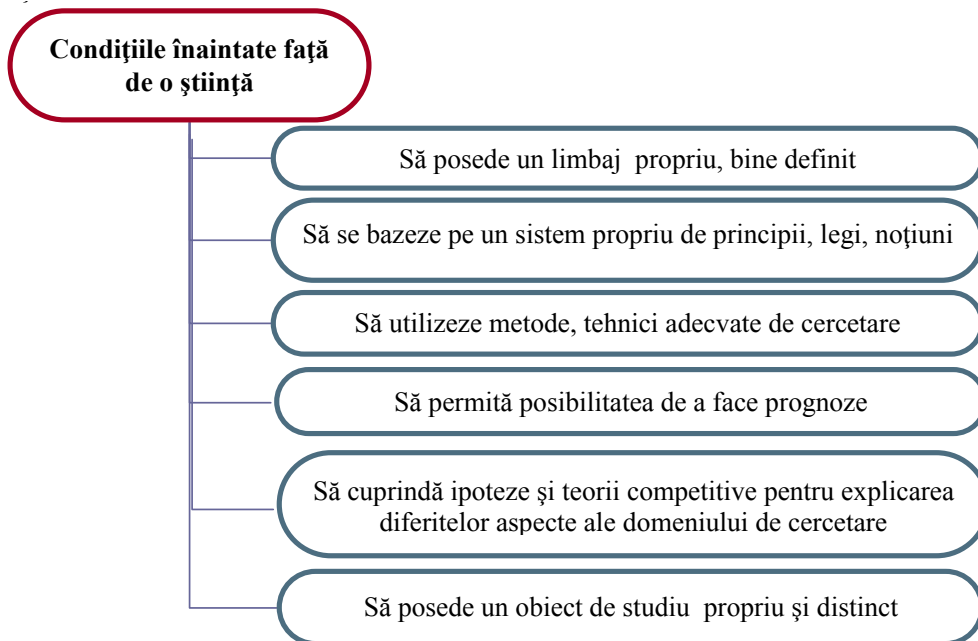
Metoda de cercetare caracterizează calea corectă, prin intermediul căreia se acumulează cunoștințe despre obiectul de studiu și dă răspuns la întrebarea „CUM?” se adună, se selectează cunoștințele despre obiectul de studiu.

Baza metodologică a unei științe este formată dintr-un ansamblu de metode de cercetare, utilizate în procesul de cercetare a obiectului de studiu al unei științe. Complexitatea obiectului de studiu ne determină să utilizăm un ansamblu de metode de cercetare, nefiind posibilă limitarea la o singură metodă.

Metodologia este un termen ce adeseori este confundat în literatura de specialitate cu termenul „bază metodologică”, însă necesită totuși a fi diferențiat și distanțat. Metodologia este știința despre aplicarea corectă a metodelor de cercetare incluse în baza metodologică a unei științe. Este știința despre aplicarea corectă și oportună a metodelor incluse într-o bază metodologică.

Ne convingem de faptul că știința nu este un ansamblu haotic de teorii, idei, concepții referitoare la un oarecare obiect de studiu. Ea include în sine un sistem bine determinat de teorii și concepții, care posedă un început comun, un ansamblu logic de principii ce unesc aceste elemente sistemice într-un tot unitar.

Evidențiem anumite condiții când un ansamblu de cunoștințe poate forma o știință:

1.2. Sistemul științelor

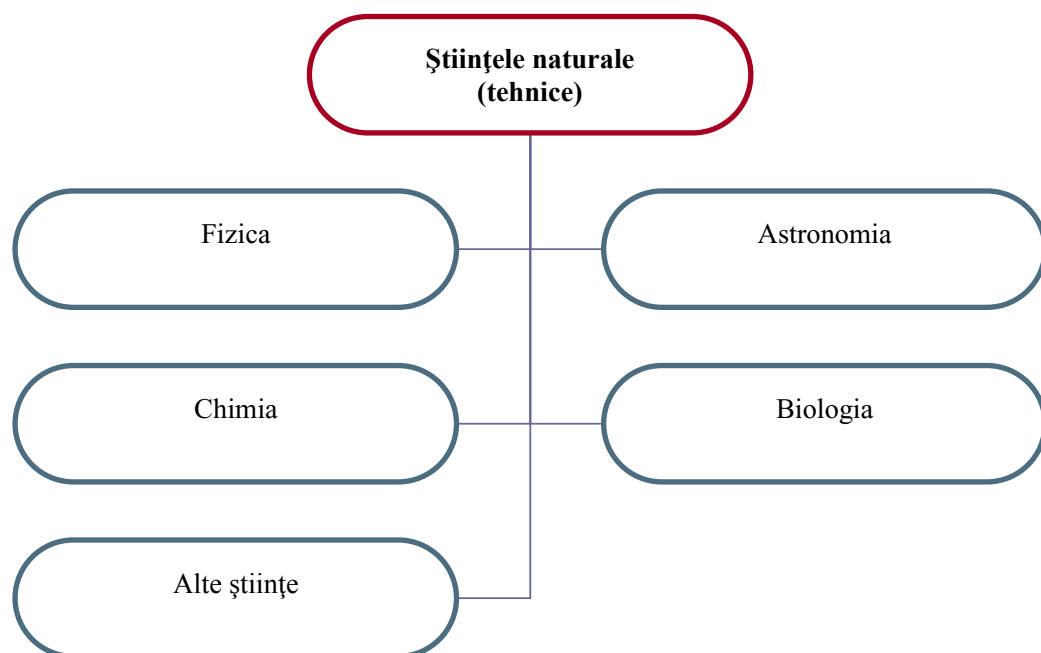
Evidențiem o clasificare a științelor în umanitare (sociale) și naturale (tehnice), care va avea o relevantă valoare în procesul de cunoaștere a sistemului științelor și în determinarea locului și rolului științei Teoria Generală a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale și în sistemul științelor juridice.

Științele reprezintă un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, acumulate în procesul practicii social-istorice.

Științele naturale (tehnice) studiază legitățile dezvoltării și existenței naturii în toate formele ei de manifestare.

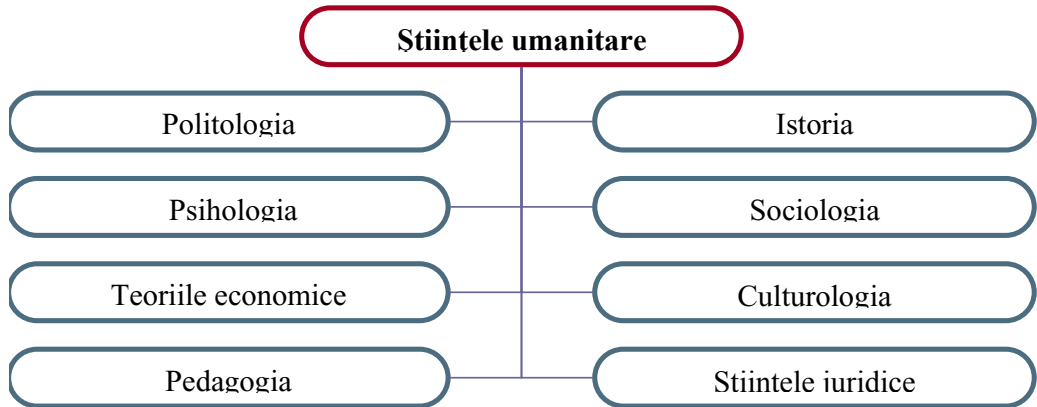
Științele umanitare (sociale) cercetează legitățile de formare, dezvoltare și funcționare a societății, a anumitor fenomene sociale aparte, procese și instituții.

Filosofia ocupă un loc deosebit în sistemul științelor sociale. Ea servește ca bază teoretică și exemplu metodologic pentru toate științele sociale.

Științele tehnice posedă o componentă obiectivă dominantă. Ele nu sunt determinate de voința socială, existând independent de aceasta. Însă, voința socială poate determina esențial dinamica de dezvoltare a unei sau altei științe tehnice. Fiind formate dintr-un ansamblu de cunoștințe despre natură, științele tehnice reflectă realitatea obiectivă, regulile obiective ale naturii. Utilitatea socială a științelor tehnice este totuși determinată de cultura și voința socială; or, valoarea științelor tehnice este manifestată prin implementarea socială a valo-

rificărilor teoretico-practice elaborate în contextul unei sau altei științe. Astfel putem explica progresul tehnico-științific într-un mediu social, într-un stat și lipsa acestuia în altul; or, rezultatele investigațiilor științifice nu au, de regulă, bariere politice.

Științele sociale (umanitare) se deosebesc de științele tehnice prin faptul că ele sunt în exclusivitate un produs social, formate în conformitate cu capacitățile și voința socială. Cu toate că unele dintre științele menționate *supra* poartă un caracter mai puțin subiectiv, totuși ansamblul științelor sociale este într-o dependență clară față de societate. Nivelul de dezvoltare a științelor sociale este direct proporțional cu nivelul de dezvoltare a societății, fiind un produs social. La rândul lor, științele sociale pot fi clasificate în:

- științe de tip nomotetic, care au drept obiect de cercetare comportamentul uman și își propun drept obiectiv de cercetare legitățile și relațiile funcționale corespunzătoare (exemplu: economia, politologia, psihologia, demografia, sociologia);
- științe istorice, care au drept obiectiv reconstituirea și evaluarea trecutului;
- științe care studiază aspectele reglementării sociale, cum ar fi științele juridice, morala, religia, științele politice ș.a.

Putem evidenția un sistem de cerințe înaintate față de o știință:

- 1) să posede un limbaj propriu, bine definit;
- 2) să se bazeze pe un sistem propriu de principii, legi, noțiuni, categorii;
- 3) să utilizeze metode, tehnici adecvate de cercetare;
- 4) să permită posibilitatea de a face prognoze;
- 5) să cuprindă ipoteze și teorii competitive pentru explicarea diferitelor aspecte ale domeniului de cercetare;
- 6) să posede un obiect de studiu propriu și distinct.

1.3. Știința dreptului. Sistemul științelor juridice

Știința dreptului, sau știința juridică în general, înglobează în sine ansamblul de științe juridice de orice natură, implicate într-o intensitate sau alta în procesul de cercetare a dreptului. Științele juridice ce formează știința dreptului posedă un semn caracteristic specific: obiectele lor de studiu sunt din domeniul dreptului și se deosebesc de la o știință la alta prin gradul de generalitate sau domeniu. Altfel spus, semnul distinct ce ne permite să afirmăm că știința în cauză e una juridică este obiectul ei de studiu: dacă el este dreptul ca ansamblu de norme, în general, sau dacă el este un anumit compartiment de norme, în special.

În context, menționăm că *știința dreptului este formată dintr-un ansamblu de cunoștințe despre drept ca fenomen social*. Altfel spus, știința dreptului studiază dreptul în forma sistemului de norme juridice. În acest context, este necesar de a interveni cu anumite precizări terminologice ce evidențiază termenul „drept”, atribuindu-i două accepțiuni esențiale:

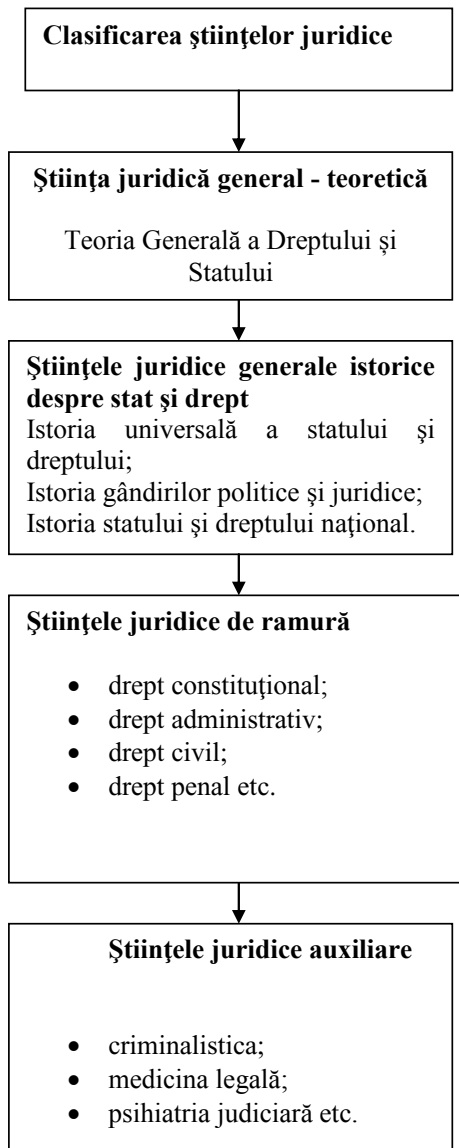
- a) Știința dreptului sau dreptul ca știință – un ansamblu de cunoștințe, în formă de teorii, idei, concepții, referitoare la drept în expresia de ansamblu de norme juridice;
- b) Dreptul, sistem de norme juridice sau sistemul de drept – un ansamblu de norme juridice amplasate într-o anumită ordine în conformitate cu criteriile prestabilite.

Condițiile înaintate față de știința juridică:

- Să posede un limbaj propriu, bine definit. *Este prezent un limbaj specific juridic, caracterizat printr-un sistem terminologic bine determinat.*
- Să se bazeze pe un sistem propriu de principii, legi, noțiuni, categorii. *Evidențiem prezența principiilor dreptului, diferite noțiuni juridice ș.a.*
- Să utilizeze metode, tehnici adecvate de cercetare. *Este prezentă o bază metodologică ce include în sine un ansamblu de metode de cercetare specifice științei juridice.*
- Să permită posibilitatea de a face prognoze. *Știința juridică acordă această posibilitate în procesul de cercetare a fenomenului juridic.*
- Să cuprindă ipoteze și teorii competitive pentru explicarea diferitelor aspecte ale domeniului de cercetare. *Știința dreptului evidențiază un ansamblu de teorii, idei, concepții referitoare la apariția și dezvoltarea dreptului și statului, în general, și a anumitor fenomene juridice concrete, în special.*
- Să posede un obiect de studiu propriu și distinct. *Obiectul de studiu al științei dreptului este sistemul dreptului.*

Menționăm că știința dreptului posedă un obiect de studiu determinat – dreptul în expresia de sistem de norme juridice. La fel, evidențiem o bază metodologică bine determinată ce include în sine un ansamblu de metode de cercetare a dreptului în expresia de sistem de norme juridice. Evident, știința juridică se caracterizează printr-un sistem de principii generale și printr-un sistem terminologic propriu, juridic, utilizabil anume în procesul de cercetare a dreptului – sistem de norme juridice.

La rândul lor, științele juridice se încadrează foarte bine în sistemul științelor sociale și schema următoare demonstrează acest fenomen.

Știința juridică constituie un sistem complet și complex de cunoștințe despre drept, la baza căruia se află o totalitate de noțiuni, categorii și legități științifice ce reflectă legitățile de apariție, dezvoltare și funcționare a fenomenului respectiv.

Sistemul științelor juridice este un domeniu de cunoștințe speciale cu caracter social, în hotarele și prin intermediul cărora se realizează cercetarea teoretico-aplicativă a realității statal-juridice.

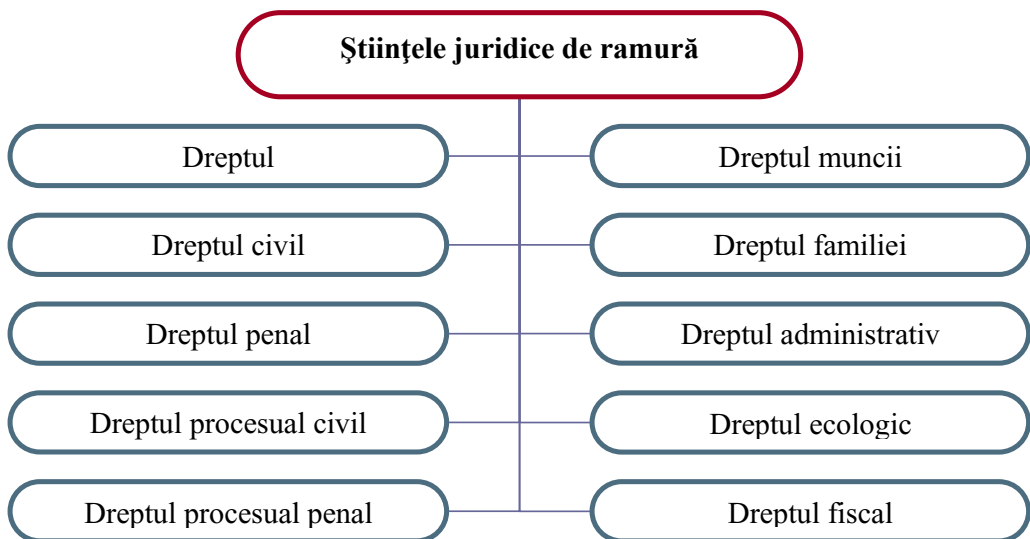
Teoria generală a dreptului și statului studiază principalele legități comune de dezvoltare a fenomenelor statale și juridice în general, independent de faptul în care domeniu concret al vieții sociale au loc.

Istoria dreptului și statului studiază realitatea istorică, legată de apariția statului și dreptului, dezvoltarea lor și funcționarea într-o situație istorică concretă și într-o strictă continuitate cronologică. Cercetarea istorică a dreptului evidențiază existența unor legități sociale referitoare la apariția și evoluția anumitor sisteme de drept într-o conexiune directă cu dezvoltarea socială dintr-un anumit teritoriu, stat. La fel, științele juridice istorice evidențiază continuitatea dreptului contemporan și proveniența lui din sistemele de drept ce au existat în trecut. Prin intermediul științelor istorice se observă evoluția dreptului sub influența gândirii filosofice a societății și existența acestei concordanțe de natură obiectivă – dezvoltarea dreptului este determinată și de dinamica de dezvoltare a gândirii filosofice a societății.

Istoria doctrinelor politice și juridice studiază procesul de apariție și dezvoltare a diferitelor concepții și opinii cu caracter juridic referitoare la apariția, esența și dezvoltarea dreptului și statului.

Științele juridice de ramură cercetează părți ale mecanismului statului, anumite organe ale lui (reprezentative, executive, judiciare ș.a.), grupe aparte de norme juridice (ramurile dreptului), concentrând atenția la cercetarea structurii și funcțiilor lor, analizează particularitățile reglementării juridice a unei categorii concrete de relații sociale. Științele juridice de ramură supun cercetării fenomene juridice particulare, caracteristice unei anumite ramuri de drept, cum ar

fi știința dreptului constituțional, știința dreptului civil, știința dreptului penal, știința dreptului administrativ ș.a. Astfel, vedem, că științele juridice de ramură reflectă elementele componente ale sistemului dreptului; or, obiectul de studiu al unei științe juridice ramurale este ramura de drept respectivă, prin întreg ansamblul său de norme juridice. Altfel spus, obiectul de studiu al științei dreptului constituțional este ramura dreptului constituțional, prin întreg ansamblul său de norme. Menționăm că continuitatea normelor juridice caracteristice unei ramuri de drept cu normele juridice ale altei ramuri de drept reflectă acea interacțiune dintre științele juridice ramurale, care nu pot exista absolut autonom. Valoarea lor teoretico-practică se evidențiază anume prin interacțiunea acestor științe. Interpretarea ramurilor de drept având drept suport componentele structurale permite o înțelegere mai reușită a particularităților lor juridice.

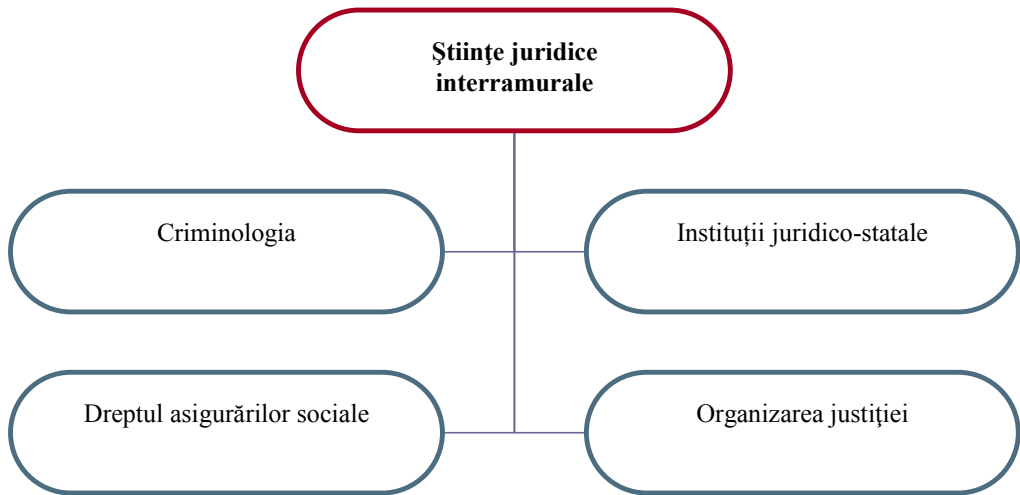
Astfel, **știința dreptului constituțional** include ansamblul de teorii, idei, concepții referitoare la reglementarea juridică a relațiilor sociale din domeniul instaurării, menținerii și exercitării puterii în stat.

Știința dreptului administrativ este formată din ansamblul de teorii, idei, concepții referitoare la organizarea activității practice a legii, activitate ce se desfășoară prioritar prin intermediul administrației publice.

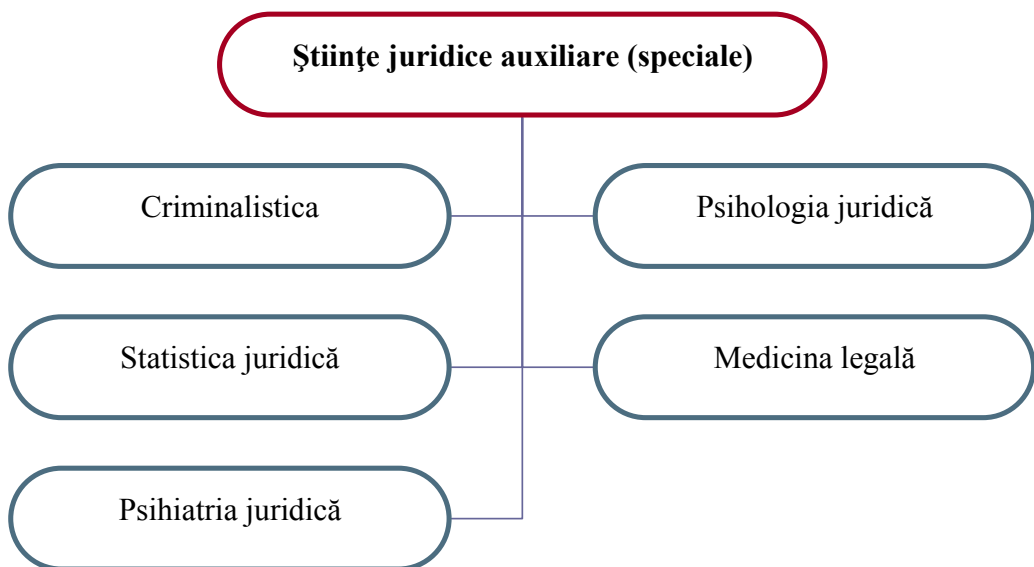
Știința dreptului civil cercetează relațiile sociale de natură patrimonială și personale nepatrimoniale (dreptul proprietății intelectuale) utilizând o metodă specifică – egalitatea subiecților.

Știința dreptului penal include în sine ansamblul de teorii, idei, concepții cu referință la modalitățile cele mai eficiente de protejare a valorilor sociale. Anume normele ramurii dreptului penal și stabilesc ce fapte sunt infracțiuni, care sunt condițiile răspunderii juridice penale ș.a.

Științele juridice interramurale sunt strâns legate de științele juridice de ramură, însă posedă un obiect independent, specific (prin complexitatea sa) de cercetare.

Științele juridice auxiliare (speciale) utilizează reguli, concluzii nu atât ale științelor juridice, cât ale altor domenii de cunoștințe (fizică, chimie, medicină ș.a.). Ele se formează la hotarele de interacțiune a științei juridice cu alte științe. Existența științelor juridice auxiliare ne dovedește încă o dată că știința juridică nu există autonom, ci se află într-o interacțiune continuă cu alte științe.

Dreptul internațional se formează în baza convențiilor între state și exprimă voința lor comună coordonată. Normele și instituțiile lui se exprimă în diferite tratate internaționale, convenții, statute, declarații, documente ale ONU.

Dreptul internațional public reglementează raporturile dintre state, determină drepturile și obligațiile lor reciproce.

Dreptul internațional privat reglementează relațiile cu caracter patrimonial și de alt gen între cetățeni și organizațiile din state diferite, situația lor procesuală, jurisdicția, ordinea și condițiile de aplicare a legislației aceluși stat pe teritoriul căruia ei temporar sau permanent se află.

2. Conceptul Teoriei Generale a Dreptului și Statului

2.1. Generalități

Teoria Generală a Dreptului și Statului, în denumirea respectivă și cu obiectul respectiv de studiu și baza metodologică pe care o vom studia, se prezintă drept o știință juridică relativ nouă în sistemul științelor juridice. Evoluția științelor juridice atestă că acest segment al cercetării teoretice a fenomenului juridic o perioadă îndelungată de timp a fost ocupat de filosofia dreptului, știință ce studiază conceptele de stat și drept. În a doua jumătate a sec. XIX, în știința juridică autohtonă o pondere esențială în domeniul respectiv de cercetare a avut-o Enciclopedia dreptului, numită și Enciclopedia Juridică. Menționăm marii promotori ai Enciclopediei Juridice în doctrina juridică românească din acea perioadă, cum ar fi: Mircea Djuvara, Eugeniu Speranția, Traian Ionașcu. Atât în România, cât și în Republica Moldova, Teoria Generală a Dreptului și Statului își găsește realizare și manifestare în calitate de știință juridică în sec. XX, dezvoltarea ei fiind îndeosebi apreciată în a doua jumătate a secolului. Deosebirea esențială a Teoriei Generale a Dreptului și Statului de Enciclopedia Juridică rezidă în obiectivele propuse pentru cercetare, în obiectul de studiu și în funcțiile mai complexe și mai practice pe care le identifică Teoria Generală a Dreptului și Statului, fără a diminua valoarea Enciclopediei Juridice. Complexitatea relațiilor sociale, ce necesită a fi protejate prin intermediul normelor juridice și prin implicarea statului în procesele sociale, a determinat o evoluție complexă a sistemului juridic și a sistemului dreptului într-o dinamică nemaivăzută până în sec. XX. Realitatea socială dovedește că caracterul complex al relațiilor sociale a devenit deja o normă pentru societatea contemporană și nu o excepție. Dinamica dezvoltării vieții sociale impune existența unei științe juridice complexe ce ar avea capacitatea de a cerceta multiaspectual fenomenul dreptului și perspectivele lui de interacțiune cu fenomene noi, absolut necunoscute până în prezent, dar care necesită o apreciere obiectiv-juridică și o încadrare în sistemul de drept și în sistemul științelor juridice. La etapa contemporană de dezvoltare a societății, știința Teoria Gene-

rală a Dreptului și Statului efectuează o monitorizare permanentă, de pionierat, a interacțiunii dreptului și statului, fenomene de care depinde astăzi gradul de democratizare a societății. Complexitatea provocărilor sociale contemporane evidențiază cerințe calitative noi înaintate față de știința Teoria Generală a Dreptului și Statului. Astfel, în procesul didactic știința menționată evidențiază două obiective fundamentale, caracterizate prin procedee specifice de cunoaștere: *analiza și sinteza*.

Analiza constă în studierea detaliată a fenomenului dreptului, cunoașterea principalelor elemente ale dreptului, a naturii dreptului, a normei juridice, a raportului juridic, a interpretării dreptului, a răspunderii juridice, a elementelor statului, a formelor lui, a fenomenului statului de drept, a conștiinței juridice și a coraportării ei cu cultura juridică, a interacțiunii ordinii juridice și disciplinei cu democrația și drepturile omului și cetățeanului. Toate aceste componente formează într-o finalitate o bază teoretică inițială ce acordă perspective de cercetare complexă a elementelor dreptului într-o abordare specializată, profundă, prin intermediul științelor juridice ramurale în următoarea perioadă de instruire profesional-juridică.

Sinteza se impune drept un proces invers analizei. Deja la finele procesului de instruire profesional-juridică interesatul studiază fenomenul dreptului și statului într-o abordare mai complexă, având ca suport bagajul acumulat de cunoștințe în cadrul cercetării didactice a științelor juridice ramurale. Sinteza are drept scop o generalizare a cunoștințelor acumulate, o asigurare a interconexiunii între aceste segmente de instruire juridică, asigurând o continuitate în procesul de cunoaștere a fenomenului dreptului, o „șlefuire” a procesului de instruire profesional-juridică, care, evident, este doar o finalitate relativă; or, orice știință nu are limite în procesul de cercetare. Din aceste considerente, este recomandabil de a fi incluse în planul de studii al facultăților de drept două discipline didactice – la începutul și la finele procesului de instruire: Teoria Generală a Dreptului și Statului și, respectiv, Problemele Teoriei Generale a Dreptului și Statului, sau Fundamentele Dreptului.

Identificăm Teoria Generală a Dreptului și Statului în două accepțiuni:

a) ca știință;

b) ca disciplină didactică.

a) Teoria Generală a Dreptului și Statului ca știință

Știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni (N.Popa).

Teoria Generală a Dreptului și Statului este o știință socială, politică și juridică ce studiază, în baza unui ansamblu de teorii, concepții, noțiuni cu privire la drept și, într-o oarecare măsură, la stat, legitățile generale și speciale referitoare la

apariția, evoluția și funcționarea dreptului și statului, în general, și a sistemului de drept și a statului concret, în special.

Teoria Generală a Dreptului și Statului este o **știință generală**, deoarece identifică și caracterizează legitățile generale de dezvoltare a statului și dreptului. Ea este știința ce studiază fenomenele drept și stat **la general**, în întreaga lor complexitate, fără a se aprofunda în cercetarea detaliată a anumitor compartimente sau segmente ale dreptului și statului, acestea urmând a se manifesta ca obiecte de studiu ale științelor juridice de ramură sau ale științelor juridice auxiliare. Caracterul de generalitate al științei Teoria Generală a Dreptului și Statului evidențiază trăsături aparte ale acestei științe. Este unica dintre științele juridice ce supune cercetării dreptul și statul la general, în toată complexitatea sa. Anume în cadrul științei Teoria Generală a Dreptului și Statului putem identifica legitățile de apariție și dezvoltare a dreptului și statului, perspectivele de dezvoltare complexă a acestor fenomene într-un proces de interacțiune reciprocă cu perspectivele de realizare practică în științele juridice de ramură.

Teoria Generală a Dreptului și Statului este o **știință socială**, deoarece studiază dreptul și statul ca fenomene sociale ce există într-o comunitate umană. Dreptul și statul sunt menționate drept fenomene sociale, deoarece apar și se dezvoltă într-o societate. Statul se prezintă drept formă superioară de organizare a societății, dreptul – ca ansamblu de reguli obligatorii ce reglementează relațiile sociale cele mai importante în societatea respectivă.

Teoria Generală a Dreptului și Statului este o **știință juridică** ce studiază numai latura juridico-statală a vieții sociale.

Teoria Generală a Dreptului și Statului este o **știință politică**, deoarece studiază problemele de bază ale științei politice și, înainte de toate, statul, puterea de stat (Gh.Avornic). În situația Teoriei Generale a Dreptului și Statului, ce se prezintă drept o știință juridică, este necesar a înțelege că dreptul și statul sunt fenomene complexe. Cercetarea juridică a fenomenului statului este inevitabil legată de fenomenul puterii, de modul de organizare, transmitere, realizare a puterii de stat, însă toate fenomenele ce au referință la putere, la puterea de stat sunt de natură politică.

b) Teoria Generală a Dreptului și Statului ca disciplină didactică

Știința Teoria Generală a Dreptului și Statului determină apariția a două discipline didactice, și anume: *Teoria Generală a Dreptului și Statului* și *Problemele Teoriei Generale a Dreptului*. Fiecare dintre disciplinele menționate realizează anumite sarcini specifice în procesul de formare a viitorilor specialiști din domeniul dreptului.

Teoria Generală a Dreptului și Statului în calitate de **disciplină didactică** include în sine un număr limitat de informație juridică, sistematizată într-un număr concret de teme referitoare la caracteristica anumitor fenomene juridice ce ar

permite inițierea, pregătirea primară a viitorului jurist pentru studierea celorlalte discipline didactice.

Problemele Teoriei Generale a Dreptului este o disciplină didactică ce include în sine un număr limitat de informație juridică, sistematizată într-un număr concret de teme, ce permite efectuarea unei sinteze, analize a fenomenelor juridice prin prisma cunoștințelor acumulate în procesul de studii.

Dacă pentru disciplina Teoria Generală a Dreptului și Statului este caracteristică preponderent analiza în procesul de cercetare a fenomenului dreptului și statului, atunci pentru disciplina Problemele Teoriei Generale a Dreptului se acordă prioritate sintezei aceluiași fenomen. Având obiective esențial diferite, disciplinele menționate sunt studiate la diferite etape ale procesului profesional-juridic: disciplina Teoria Generală a Dreptului și Statului se studiază la începutul procesului de instruire profesional-juridică, iar disciplina Problemele Teoriei Generale a Dreptului – la finele acestui proces. Caracterul specific al exprimării științei Teoria Generală a Dreptului și Statului în expresie didactică este determinat de originalitatea obiectului de studiu propriu științei în cauză – dreptul și statul în complexitatea lor generală. Astfel, și obiectivele urmează a fi diferențiate și abordate separat, la diferite etape de instruire profesional-juridică. La etapa inițială se solicită familiarizarea cu principalii termeni, noțiuni, categorii, clasificări, legități de apariție, dezvoltare și interacțiune a fenomenelor dreptului și statului la general, ceea ce formează o bază pentru cercetarea detaliată a anumitor compartimente ale acestor fenomene în cadrul disciplinelor didactice corespunzătoare științelor juridice ramurale. La etapa finală se solicită aplicarea în procesul de cercetare a fenomenelor respective a cunoștințelor acumulate în procesul de instruire profesional-juridică într-o expresie sintetică.

2.2. Obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului

Obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului răspunde la întrebarea „Ce studiază această știință?”

OBIECTUL DE STUDIU AL
TEORIEI GENERALE A
DREPTULUI ȘI STATULUI
**prezintă totalitatea legităților
generale ce determină apariția,
funcționarea și dezvoltarea
statului și dreptului.**

Obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului îl constituie dreptul și statul în toată complexitatea lor. De studierea statului și dreptului se ocupă și alte științe, cum ar fi istoria statului și dreptului, filosofia, politologia, sociologia, disciplinele juridice de ramură ș.a. Fiecare dintre acestea studiază dreptul și statul dintr-un anumit aspect sau complexitate. Numai Teoria Generală a Dreptului și Statului, în sistemul științelor juridice, posedă un obiect de studiu cu un grad de complexitate și generalitate atât de pronunțat. Putem afirma că obiectul de studiu al științei Teoria Generală a Dreptului și Statului sunt legitățile de apariție și dezvoltare a dreptului și statului în toată complexitatea acestor fenomene în aspect general și a dreptului și statului Republica Moldova în aspect particular. Specificul obiectului de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului rezidă în faptul că statul și dreptul sunt studiate în calitate de fenomene sociale, politice și juridice la general, fără a intra într-un studiu aprofundat și detaliat al anumitor compartimente ale fenomenelor menționate. Însă, gradul de generalitate pronunțat nu diminuează prin nimic valoarea științei în cauză, deoarece limitele cercetării sunt foarte largi – se supun cercetării fenomenele dreptului și statului în toată complexitatea lor, astfel devenind posibilă formarea unei percepții cu privire la interacțiunea cu dreptul și statul a noilor fenomene de natură socială ce necesită o incadrare politico-juridică.

Efectuând o analiză a Teoriei Generale a Dreptului și Statului, putem supune caracterizării obiectul de studiu al științei respective, evidențiind trăsăturile sale specifice ce denotă rolul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor juridice.

Particularitățile obiectului de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului sunt următoarele:

- Teoria Generală a Dreptului și Statului studiază dreptul și statul în toată complexitatea lor. Caracterizează experiența formării dreptului și statului la diferite etape de dezvoltare a societății.
- Obiectul Teoriei Generale a Dreptului și Statului este format din principalele legități ale dreptului și statului în care se manifestă esența lor, valoarea socială și juridică și importanța lor pentru viața socială.
- Obiectul Teoriei Generale a Dreptului și Statului examinează dreptul și statul ca fiind într-o legătură strânsă, într-o interdependență, într-o unitate dialectică, un organism unic ce include în sine obiectele de studiu ale celorlalte științe juridice.

2.3. Baza metodologică a Teoriei Generale a Dreptului și Statului

Baza metodologică a Teoriei Generale a Dreptului și Statului este formată dintr-un ansamblul de anumite metode, principii teoretice, operațiuni logice și modalități speciale de cercetare a legităților generale de apariție și dezvoltare a fenomenelor statal-juridice utilizate în procesul de studiu.

BAZA METODOLOGICĂ a Teoriei Generale a Dreptului și Statului

METODA LOGICĂ

METODA ISTORICĂ

METODA COMPARATIVĂ

METODA
EXPERIMENTULUI

Teoria Generală a Dreptului și Statului, efectuând o legătură importantă între celelalte științe juridice și evidențiind rolul său metodologic în studierea lor, asigură unitatea metodologică în cercetarea acestor discipline, acordându-le posibilități de integrare în știința dreptului, fapt ce contribuie la creșterea capacității de sinteză a Teoriei Generale a Dreptului și Statului.

Metoda logică cuprinde un ansamblu de procedee și operații metodologice și gnoseologice specifice, prin care se creează posibilitatea surprinderii structurii și dinamicii raporturilor necesare între diferitele componente ale sistemului juridic al unei societăți.

Metoda istorică cercetează fenomenul dreptului și statului în dezvoltare, în interdependența lor istorică.

Metoda comparativă cercetează fenomenele dreptului și statului într-un aspect complex, furnizând informații referitoare la dezvoltarea acestor fenomene în alte sisteme de drept, precum și la reflectarea lor în reglementările juridice internaționale.

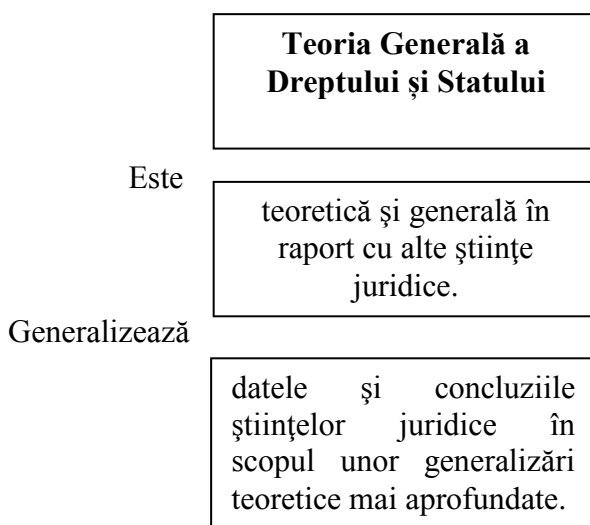
Metoda experimentului cercetează fenomenele dreptului și statului prin modelarea în condiții speciale a diferitelor cazuri particulare. Rezultatele cercetării acestora permit evidențierea variantei optime de soluționare a problemei.

Au fost caracterizate numai principalele metode de cercetare a fenomenului juridic, însă putem menționa prezența și a metodei statistice, a metodelor cantitative etc.

3. Locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale

Pentru a ne expune referitor la locul și rolul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor sociale urmează să ne referim la obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului, care reprezintă **totalitatea legităților generale ce determină apariția, funcționarea și dezvoltarea statului și dreptului**. Menționăm că știința Teoria Generală a Dreptului și Statului studiază fenomenele dreptului și statului în complexitatea lor generică, fără a pătrunde în cercetări detaliate ale anumitor compartimente ale lor, acesta fiind un domeniu al științelor juridice de ramură. Inspirându-ne din caracteristica obiectului de cercetare al Teoriei Generale a Dreptului și Statului, ne putem pronunța referitor la locul și rolul științei respective în sistemul științelor sociale. Locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului se face evident din interpretarea obiectului de cercetare. Astfel, știința în cauză este amplasată la intersecția dintre științele juridice și celelalte științe sociale, și nu numai.

4. Rolul și locul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor juridice

Cercetează

legitățile generale de dezvoltare a statului și dreptului în toată complexitatea lor.

Elaborează

noțiuni generale pe care se bazează alte științe juridice.

5. Teoria Generală a Dreptului și Statului ca disciplină juridico-didactică și importanța ei în sistemul de instruire juridică

În instituțiile de învățământ superior, sistemul de discipline juridice, volumul de studiere a științelor juridice diferă în funcție de profilul de pregătire a specialistului. În același timp,

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI ȘI STATULUI

în toate instituțiile superioare juridice (la facultăți) se studiază aproximativ în același volum. Acesta este unul dintre argumentele majore ce demonstrează importanța ei pentru pregătirea juristului.

Rolul și importanța Teoriei Generale a Dreptului și Statului pot fi reflectate prin următoarea schemă:

**Studiind Teoria Generală a
Dreptului și Statului:**

Se acumulează cunoștințe ce au o importanță fundamentală pentru pregătirea generală a juristului.

Se formează concepția generală științifico-juridică, orientarea general-juridică, cultura juridică, capacitatea de a adopta hotărâri corecte în activitatea profesională.

Se însușesc noțiunile juridice elementare, necesare pentru studierea efectivă a altor științe juridice.

6. Principiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului

Orice știință este determinată de un sistem de reguli fundamentale, inspirate din obiectul de studiu și determinate de baza metodologică a științei în cauză.

Principiul istoric necesită examinarea fenomenelor statale și juridice în dinamică, dezvoltare, în legătura lor istorică.

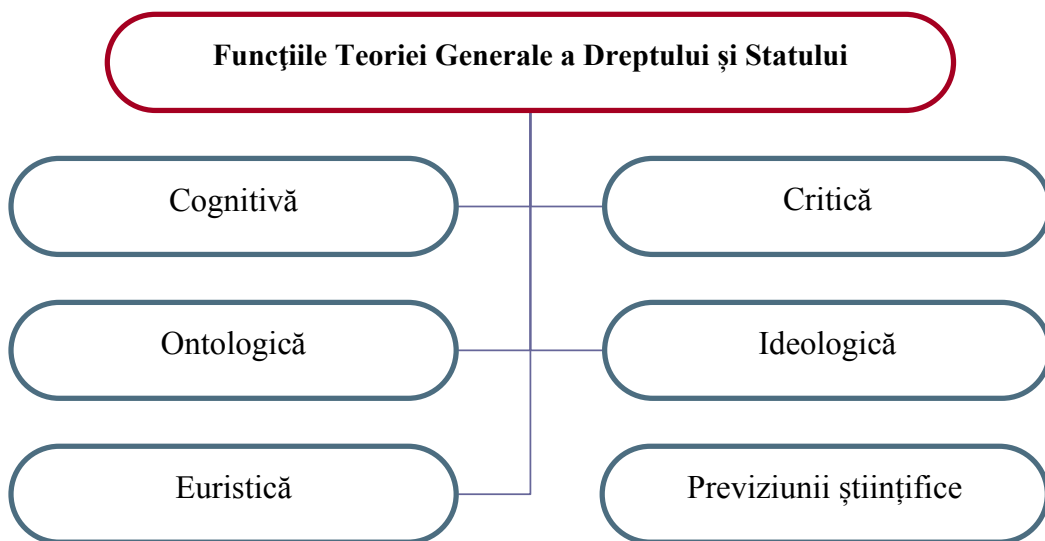
Principiul obiectivismului înseamnă reflectarea realității statal-juridice în cunoașterea științifică, reflectarea ei astfel cum ea există în realitate.

Principiul concretizării solicită de la Teoria Generală a Dreptului și Statului evidențierea exactă, concretă a acelor condiții în care se află obiectul cunoașterii, evidențierea calităților principale, esențiale, ale legăturilor și tendințelor dezvoltării lui.

Principiul pluralismului prevede pluralitatea de aspecte în cercetarea dreptului și statului. Pluralitatea cunoașterii științifice caracterizează concomitent și universalitatea sa, deoarece prin aceasta se ia în considerare nu doar concepțiile contradictorii referitoare la unul și același fenomen, dar și diferite concepții despre originea lor, esența, orientarea socială, structura și perspectivele de dezvoltare.

7. Funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului

Prin intermediul funcțiilor, Teoria Generală a Dreptului și Statului își dovedește utilitatea sa atât teoretică, cât și practică în calitate de știință. Astfel, în linii generale, am putea evidenția două principale funcții: **funcția teoretică** și **funcția practică**. Însă, în scopul unei caracterizări mai complexe, putem identifica următoarele funcții ale TGDS:

Funcția cognitivă se exprimă prin elaborarea ideilor, conceptelor, teoriilor, principiilor, unirea fenomenelor și proceselor vieții statale și juridice a societății ce sunt supuse cercetării. Anume prin intermediul Teoriei Generale a Dreptului și Statului devine posibilă depășirea limitelor normelor juridice și a dreptului pozitiv, fenomenele juridice fiind abordate într-o manieră dinamică cu mult mai complexă, de natură filosofică și socială.

Funcția ontologică – în hotarele acestei funcții are loc cunoașterea naturii fenomenelor statal-juridice și explicarea destinațiilor lor sociale. Anume prin intermediul funcției ontologice Teoria Generală a Dreptului și Statului ne ajută să cunoaștem natura, evoluția, principalele reguli obiective de dezvoltare a fenomenului dreptului și al statului.

Funcția euristică constă în elaborarea principiilor, metodelor și mijloacelor de cercetare a fenomenelor și proceselor politico-juridice. O bună cunoaștere, explicare și interpretare a realității juridice necesită o metodologie corespunzătoare. În context, anume Teoria Generală a Dreptului și Statului încadrează capacitățile respective de identificare a celor mai efective metode de cercetare a fenomenului juridic, de elaborare și caracterizare a principiilor specifice fenomenelor de natură juridică.

Funcția critică arată valoarea Teoriei Generale a Dreptului și Statului într-o manieră complexă. Nu este suficient de a cunoaște anumite fenomene și procese din domeniul juridicului; mai este necesar de a le da o apreciere critică, în scopul identificării defectelor, erorilor, lacunelor fenomenelor juridice, formulării soluțiilor orientate spre depășirea acestor fenomene negative, caracteristice, evident, oricărui proces de cercetare științifică. Funcția critică se prezintă drept una eficientă în procesul de combatere a anumitor concepte incomplete sau denaturate referitoare la drept și stat, la caracteristica legităților de dezvoltare a acestor fenomene juridice, fapt ce orientează procesul de cercetare și instruire spre identificarea adevărului juridic.

Funcția ideologică se manifestă prin confirmarea principiilor statului de drept, prin asigurarea propagandei juridice și a educației juridice. În procesul de studiere a fenomenelor juridice în cadrul Teoriei Generale a Dreptului și Statului se formează o anumită atitudine pozitivă față de acestea, fapt ce se prezintă drept factor primordial pentru procesul de instruire juridică. La fel, prin intermediul funcției ideologice se promovează, elaborează anumite concepții, teorii despre drept, stat, realitatea juridică a societății, orientate spre dezvoltarea și perfecționarea societății.

Funcția preziziunii (prognozării) științifice. Prin intermediul acestei funcții, se identifică și se dezvoltă principalele legități și legături de causalitate dintre diferite fenomene sociale de influență determinantă asupra statului și dreptului. Cunoscând manifestarea legităților de dezvoltare obiectivă a fenomenelor statului

și dreptului în trecut, devin posibile elaborarea și dezvoltarea anumitor predicții în domeniu. Astfel, se înaintează ipotezele științifice de dezvoltare ulterioară a dreptului și statului în baza reflectării adecvate a legităților obiective.

De accentuat că nicio funcție din cele menționate nu poate exista independent și izolat de celelalte, iar valoarea lor se manifestă numai într-un sistem bine determinat. Altfel spus, funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului se află într-o interacțiune complexă.

Subiecte pentru evaluare:

1. Determinați componentele esențiale ale Teoriei Generale a Dreptului și Statului.
2. Identificați obiectul de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului.
3. Extrageți esența metodelor specifice aplicate de Teoria Generală a Dreptului și Statului în cercetarea fenomenului juridic.
4. Enumerați funcțiile Teoriei Generale a Dreptului și Statului. Argumentați importanța funcțiilor Teoriei Generale a Dreptului și Statului pentru întregul sistem al dreptului.
5. Descrieți categoriile de științe sociale și juridice cunoscute.
6. Evaluați rolul Teoriei Generale a Dreptului și Statului pentru dezvoltarea științelor juridice de ramură.

Literatura recomandată:

1. Avornic G. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
4. Gheorghe M.C. *Fundamentele dreptului: Teoria și filosofia dreptului*. București, 1997.
5. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Tema 2: Originea și evoluția statului și dreptului

Conținutul temei:

1. Importanța studierii originii statului și dreptului
2. Caracteristica evolutivă a puterii și a normelor sociale în societatea prestatală
3. Premisele apariției statului și dreptului
4. Apariția și evoluția istorică a statului și dreptului
 - 4.1. Apariția și evoluția statului
 - 4.2. Apariția și evoluția dreptului
 - 4.3. Legitățile dezvoltării istorice a statului și dreptului
5. Caracteristica unor concepții privind originea statului și dreptului

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul de stat;
- descrie procesul de apariție a statului;
- reproduce teoriile de apariție a statului;
- interpretează premisele apariției statului și dreptului;
- subliniază rolul statului în dezvoltarea societății.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compară diferite teorii de apariție a statului;
- deduce importanța apariției statului ca entitate politică și socială;
- diferențiază caracterul normelor sociale și al puterii în societatea primitivă, în coraport cu societatea actuală;
- sintetizează esența premiselor apariției statului;
- demonstrează caracterul evolutiv al formațiunilor sociale prestatale până la apariția primelor formațiuni statale;
- relatează despre legitățile dezvoltării istorice a statului și dreptului.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- evaluează importanța apariției statului pentru dezvoltarea umanității;
- decide asupra corelației existente între diferite premise de apariție a statului și dreptului;
- justifică apariția statului și dreptului prin prisma dezvoltării formațiunilor sociale prestatale și diversificării nevoilor sociale;
- apreciază, la propria alegere, relevanța unei teorii privind apariția statului și dreptului.

1. Importanța studierii originii statului și dreptului

Statul și dreptul, ca fenomene sociale ce servesc ca obiect de studiu al Teoriei Generale a Dreptului și Statului, impun, prin legitățile lor de apariție și dezvoltare, o cercetare și explicare a originii lor. Fără a da răspuns la întrebarea: „*Cum apare statul și dreptul?*”, nu putem continua studiul Teoriei Generale a Dreptului și Statului, nefiind posibile și anumite prognoze referitoare la dezvoltarea acestor două fenomene supuse cercetării. Este cunoscut faptul că statul și dreptul apar la o anumită etapă de dezvoltare a societății, în urma dezvoltării calitative a acesteia, odată cu apariția proprietății private. Numai când vom înțelege cum, când și de ce apar aceste două fenomene la o anumită etapă de dezvoltare a societății, de ce ele n-au existat în societatea prestatală, numai atunci vom putea explica pe deplin natura și esența statului și dreptului, rolul lor în viața societății contemporane.

Problematika privind apariția statului și dreptului cunoaște o istorie îndelungată; respectiv, menționăm actualitatea ei, fapt ce denotă interesul permanent față de aceste fenomene. Cercetarea fenomenului apariției statului și dreptului prezintă interes atât teoretic, cât și practic. Acest proces determină formarea a noi direcții de cercetare a diferitelor fenomene de ordin divers ce sunt tangențiale cu fenomenul stat și cu fenomenul drept. La fel, este de menționat că apariția statului și dreptului nu poate fi legată numai de trecutul istoric. Etapa contemporană de dezvoltare a societății la fel demonstrează existența proceselor de formare a statelor și a sistemelor de drept noi. Pluralitatea concepțiilor ce explică apariția statului și dreptului, interpretările modelelor practice de apariție a statului și dreptului ne permit a evidenția elemente particulare, speciale și generale întâlnite concomitent la mai multe modele de apariție a statelor și a sistemelor de drept. Astfel, putem evidenția:

- a) **teoria particulară** de apariție a statului și dreptului – apariția unui stat și a unui sistem de drept caracteristic statului dat (de exemplu, apariția statului și dreptului român, francez ș.a.);
- b) **teoria specială** de apariție a statului și dreptului – apariția statelor și a sistemelor de drept ce se atribuie la o anumită epocă sau etapă istorică (de exemplu, apariția statelor și a sistemelor de drept moderne, contemporane);
- c) **teoria generală** de apariție a statului și dreptului în general, adică a statului și dreptului ca fenomene sociale, când se poate evita răspunsul la întrebarea: Despre ce stat și drept este vorba?

2. Caracteristica evolutivă a puterii sociale și a normelor sociale în societatea prestatală

Statul și dreptul sunt fenomene sociale ce apar la o anumită treaptă de dezvoltare a societății umane și se dezvoltă ulterior concomitent cu societatea. Însă, până la apariția statului și dreptului societatea umană a cunoscut o perioadă mai îndelungată de existență și dezvoltare, cunoscută în literatură ca societatea primitivă, mai corect – societatea prestatală. Evident, în societatea prestatală nu exista statul și dreptul, însă persistau alte forme, mai simple, de organizare a societății, precum și alte norme sociale ce reglementau relațiile sociale existente în acea perioadă. În scopul caracterizării complexe a conceptului statului este necesar de a evidenția condițiile/premisele existente în societate ce au determinat apariția lui. Efectuând o caracteristică a puterii sociale în diferite etape ale societății prestatale, noi exemplificăm evoluția acesteia; or, statul nu este rezultatul spontan al transformării sociale, ci al unei evoluții consecvente și îndelungate. De rând cu evoluția formelor de organizare a societății prestatale, se evidențiază și evoluția formelor de organizare a puterii sociale – de la simplu la tot mai complex.

Pentru etapa inițială de existență a societății prestatale menționăm existența Hoardei drept stare primară socială, în care este discutabil de a evidenția o formă de organizare socială. **Hoarda** reprezintă un grup de indivizi reuniți fără nicio regulă fixă, stabilă. Se caracterizează printr-un mod de trai nomad (nu are un loc sedentar de trai).

Ulterioarele etape de dezvoltare a societății prestatale identifică și forme de organizare a puterii sociale în cadrul acestora, caracterizate printr-o evoluție vizibilă. Evidențiem următoarele forme de organizare a societății prestatale:

1. Familia – un grup de indivizi, uniți prin legături de rudenie și care determină un mod de viață în comun. Este caracterizată prin prezența unei **autorități** – **capul familiei** și printr-o repartizare relativă a anumitor funcții sociale.

2. Ginta – o uniune de oameni bazată pe rudenie de sânge, o comunitate de familii apropiate, oameni bazați pe munca în comun și apărarea în comun a intereselor colective, a proprietății comune, precum și prin comunitatea limbii, obiceiurilor, tradițiilor. Se caracterizează prin prezența **conducătorului gintii** în forma de organizare a puterii sociale.

2.1. Ginta matriarhală – caracteristică pentru prima etapă de existență a gintii, legătura de rudenie se determină după mamă, deoarece nu erau organizate la acel moment relațiile de căsătorie. Femeia devine nucleul societății. Nu este vorba despre o dominație politică a femeii.

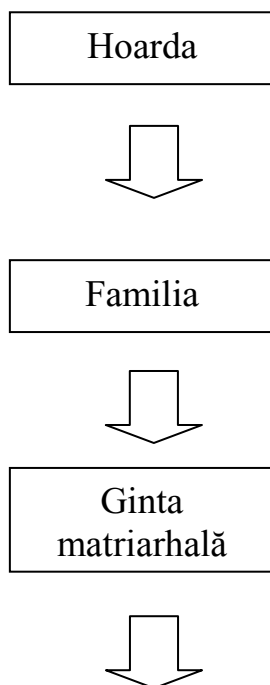
2.2. Ginta patriarhală – dezvoltarea relațiilor economice, a metodelor de dobândire a hranei, necesitatea protejării teritoriului determină creșterea considerabilă a rolului bărbatului în societate; astfel, el devine centrul vieții sociale.

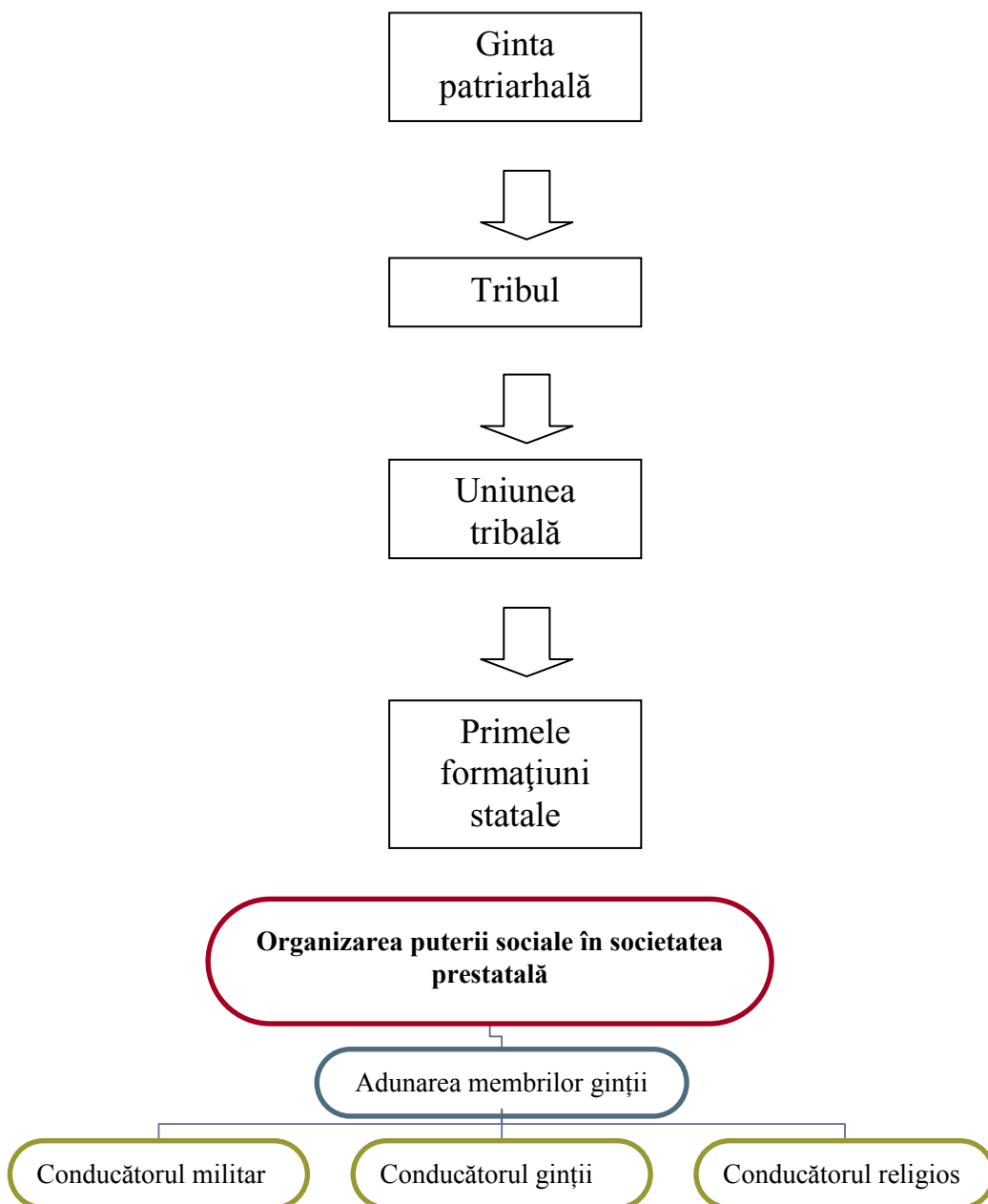
3. Tribul – o comunitate etnică și de organizare socială a mai multor ginți sau familii înrudite. Numeric este mai extins în coraport cu ginta. În calitate de formă a organizării puterii sociale evidențiem: *conducătorul de trib – autoritate politică permanentă și sfatul membrilor tribului pentru a discuta cele mai importante provocări* ce apar în fața comunității trribale.

4. Uniunea tribală – un ansamblu de triburi caracterizat prin prezența unor legături gospodărești și culturale intertribale, ciocniri militare, migrație a populației, determinate de apariția proprietății private. Mai sunt caracterizate prin înlocuirea legăturilor de sânge cu legături teritoriale. Drept formă de organizare a puterii sociale pentru uniunile tribale este recunoscut *sfatul conducătorilor de triburi*.

5. Primele formațiuni statale – o comunitate de oameni, care locuiește pe un anumit teritoriu și are una și aceeași conducere (colectivă sau unitară) orientată spre realizarea unor scopuri comune (securitate internă, protejarea proprietății private, păstrarea și promovarea unei culturi specifice și formarea unor tradiții comune și a unei limbi unice de comunicare). Anume în condițiile formațiunii statale puterea socială obține primele exprimări de organizare, similare cu *puterea de stat*. În condițiile primelor formațiuni statale puterea începe a-și obține acele caracteristici care ulterior ne permite a o identifica drept putere de stat.

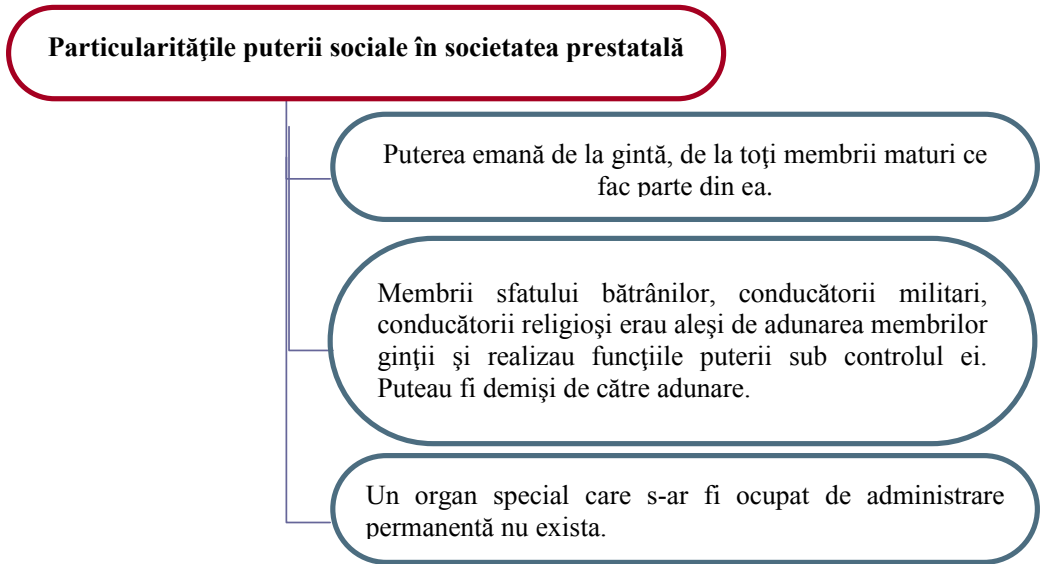
Procesul de dezvoltare a societății poate fi divizat convențional în felul următor:

În societatea prestatală, și anume - în gintă, evidențiem o formă specifică de organizare a puterii sociale: pe treapta superioară este amplasată adunarea generală a membrilor ginții, iar conducătorii din anumite domenii erau dependenți de aceasta. Conducătorii ginții, conducătorii militari, conducătorii religioși erau desemnați în dependență de anumite calități pronunțate în domeniul purtător de autoritate. Astfel, evidențiem prezența „puterii autorității”, specifi-

că pentru această perioadă de dezvoltare a societății prestatiale. Acest fenomen întrunește în sine un ansamblu de particularități ce pot fi evidențiate prin schema de mai jos:

Apariția și evoluția normelor de comportament în societatea prestatală.

În rezultatul dezvoltării societății și apariției primelor formațiuni statale, un proces asemănător de dezvoltare după dinamică și calitate este caracteristic și normelor de comportament. Dreptul apare concomitent cu statul și se dezvoltă paralel cu el. În perioada prestatală, norme juridice nu existau, după cum nu exista însuși dreptul. Menționăm că practic în toate formele de organizare prestatală existau norme de comportament social, poate chiar și cu caracter obligatoriu, cum ar fi normele tabu. Însă, caracterul obligatoriu al acestor norme se realiza și asigura în baza altor reguli sociale. Obligativitatea normelor sociale în perioada prestatală era determinată de factorul demografic și de acordul social, la care participau toți membrii societății ce se afla la baza creării acestor norme. Toți recunoșteau autoritatea normelor sociale ce trebuiau respectate întocmai, pentru că acestea erau norme care asigurau vitalitatea comunității respective. Comunitatea socială avea un caracter cantitativ limitat, fenomen social care permitea monitorizarea respectării benevole a normelor sociale respective. Pe lângă normele menționate, evidențiem existența în societatea prestatală a unui ansamblu de norme religioase și obișnuielnice, ce-și identifică originile în experiența de convețuire socială. Normele de comportament, având un caracter neobligatoriu, erau respectate de către toți membrii comunității sociale respective în mod benevol, deoarece la baza acestora se afla un acord social comun conștient.

Particularitățile normelor de comportament din gintă

Exprimau interesele tuturor membrilor ginții. La membrii ginții nu exista delimitarea între drepturile subiective și obligațiuni.

Executarea lor se asigura prin deprinderi, necesitatea naturală de a respecta reguli înrădăcinate și prin necesitatea de a respecta opinia socială a comunității.

Ulterior, modul prioritar sedentar de trai, creșterea demografică a comunității și apariția primelor formațiuni statale, condiții care determină modificarea structurii și fenomenului puterii, ne orientează spre evidențierea a două căi de formare a normelor juridice:

1. Sunt recunoscute de către puterea statală ca obligatorii o serie de reguli de conduită vechi ce au existat anterior în diferite forme de norme sociale;
2. Sunt create norme juridice noi ce reglementează relații sociale nou-apărute și care nu-și găsesc, evident, reflectarea în niște norme anterioare cu caracter nejuridic.

Totuși, putem evidenția și niște etape de dezvoltare a normelor ce reglementau relațiile sociale din societatea prestatală și care ulterior s-au transformat, în majoritatea lor, în norme juridice, odată cu dezvoltarea formațiunilor statale și sub influența premiselor ce au determinat atât apariția statului, cât și a dreptului:

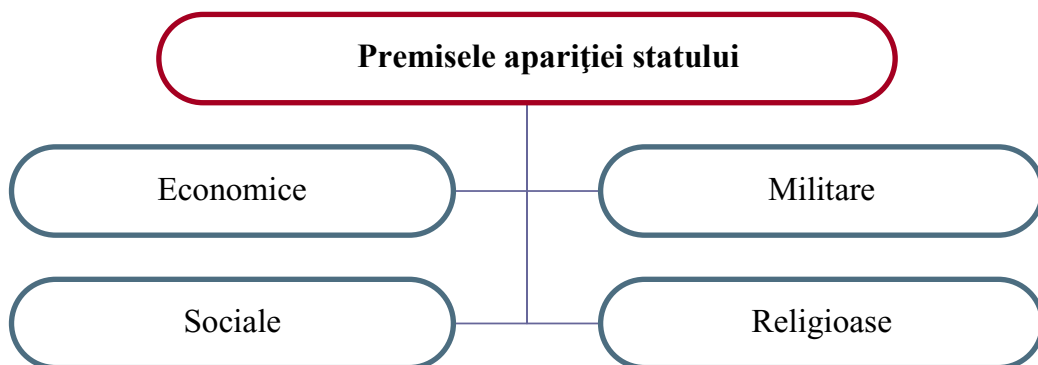
a) Apariția totemismului de clan – un ansamblu de norme de comportament ce reglementează conduita membrilor comunității sociale, fiind inspirate din originalitatea comunității sociale respective. Credința și comportamentul corespunzător față de anumite idei, de anumite fenomene naturale ciclice ș.a.;

b) Stabilirea modalității de răzbunare. Legea talionului. Apar primele sancțiuni stabilite pentru comiterea anumitor fapte prin care se încălcau normele de comportament în perioada prestatală. Inițial ele aveau un caracter simplist, pe înțelesul tuturor, și conțineau o exprimare a unei echități;

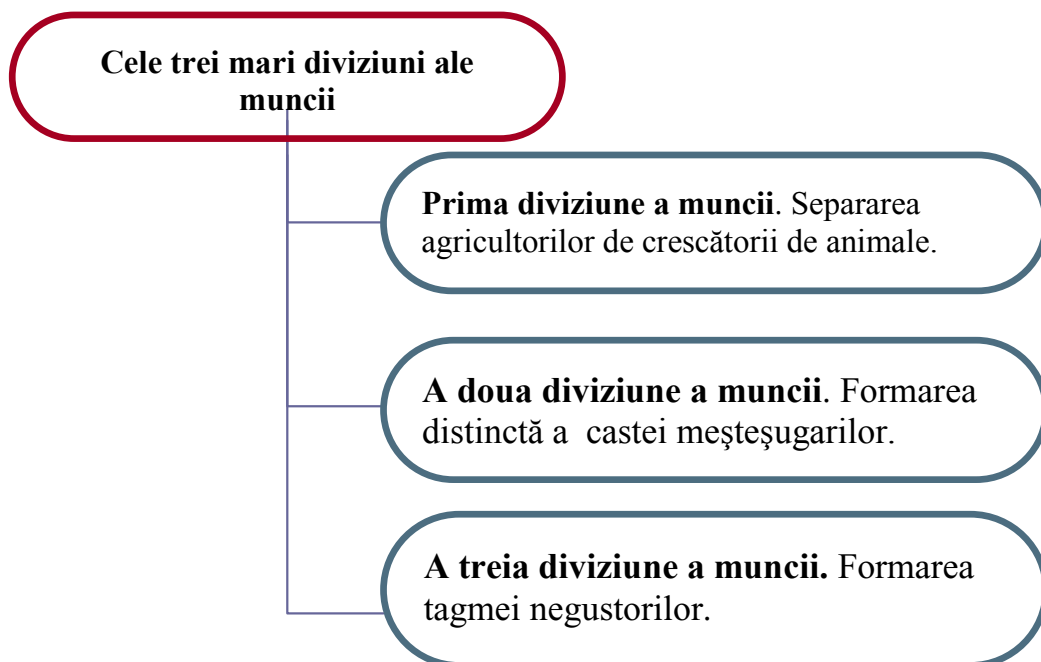
c) Stabilirea unui sistem de despăgubiri pentru comiterea anumitor fapte ce încălcau normele de conduită obligatorii. Etapa respectivă a evoluției normelor de comportament evidențiază stabilirea unui sistem de amenzi – recompense materiale pentru daunele comise în rezultatul încălcării normelor de comportament social și cauzării unui prejudiciu.

3. Premisele apariției statului și dreptului

Premisele apariției statului caracterizează acele transformări ce s-au manifestat în societate și au determinat apariția statului ca formă de organizare a societății. Deoarece societatea umană este determinată de un ansamblu complex de semne specifice, transformările menționate pot fi și ele de natură diferită, după cum se evidențiază în schemă:

Premisele economice – transformări cu caracter economic ce au determinat apariția și a altor premise de altă natură. Putem vorbi despre cele trei mari diviziuni ale muncii:

Prima diviziune a muncii. Separarea agricultorilor de crescătorii de animale. **Efectele.**

Apar cunoștințe speciale în sfera agriculturii și crescătorilor de animale.

Agricultorii duc un mod sedentar (relativ, inițial) de viață.

Apare posibilitatea acumulării prin activitatea specializată a produselor suficiente pentru existență.

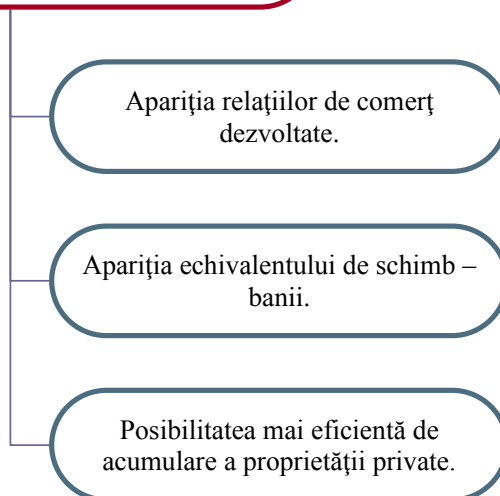
A doua diviziune a muncii. Formarea distinctă a castei meșteșugarilor. **Efectele.**

Trecerea de la epoca de piatră la epoca bronzului și ulterior la epoca fierului.

Ridicarea calității uneltelor și armelor ce servesc ca mijloace de producție mai eficiente.

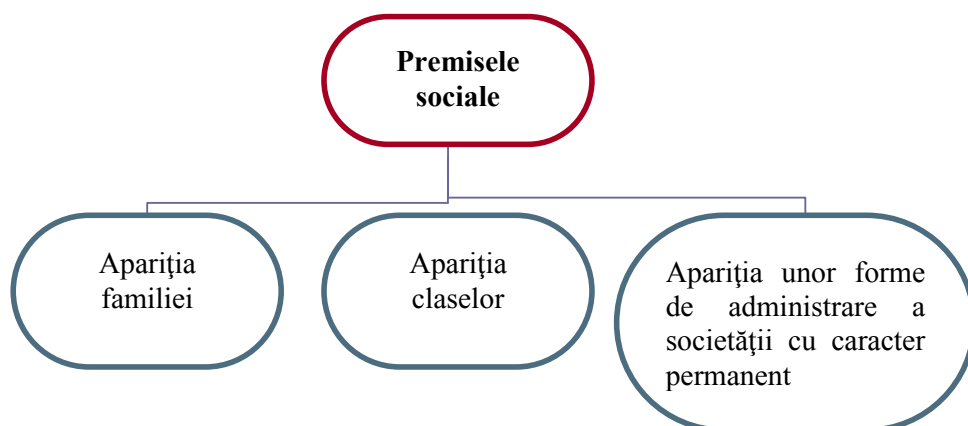
Ridicarea, în rezultat, a productivității muncii și obținerea unui surplus de producție.

A treia diviziune a muncii. Formarea tagmei negustorilor. Efectele.

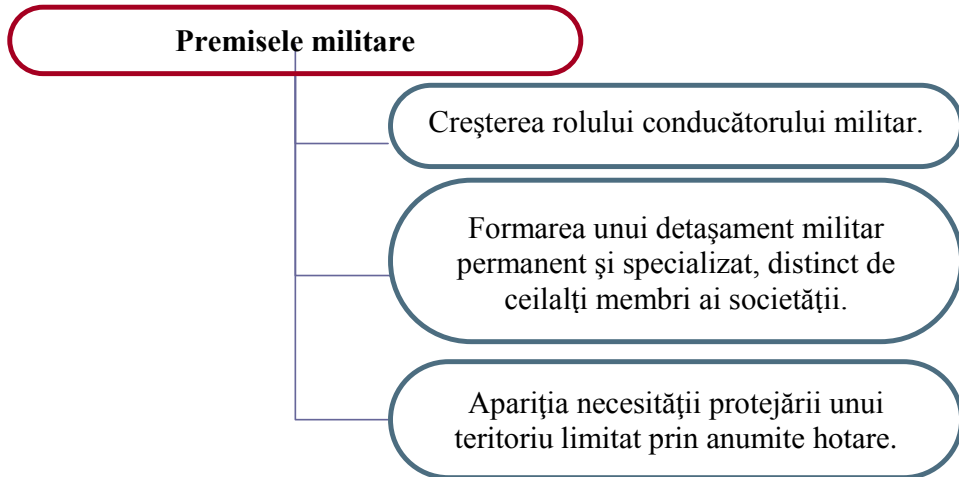
Rezultatul acestor diviziuni ale muncii, ce au avut loc pe parcursul unei perioade de timp destul de îndelungate și într-un mod specific la diferite popoare și regiuni ale Terrei, a fost apariția surplusului de producție și a proprietății private, care au determinat parțial manifestarea celorlalte premise menționate.

Premisele sociale de apariție a statului și dreptului. Transformările fundamentale ce au modificat structura internă a societății au și determinat apariția unui sistem de relații sociale tipizate în cadrul acestor elemente de structură socială. Menționăm că prezența premiselor cu caracter social stabilesc și explică inevitabilitatea apariției statului ca formă superioară de organizare a societății.

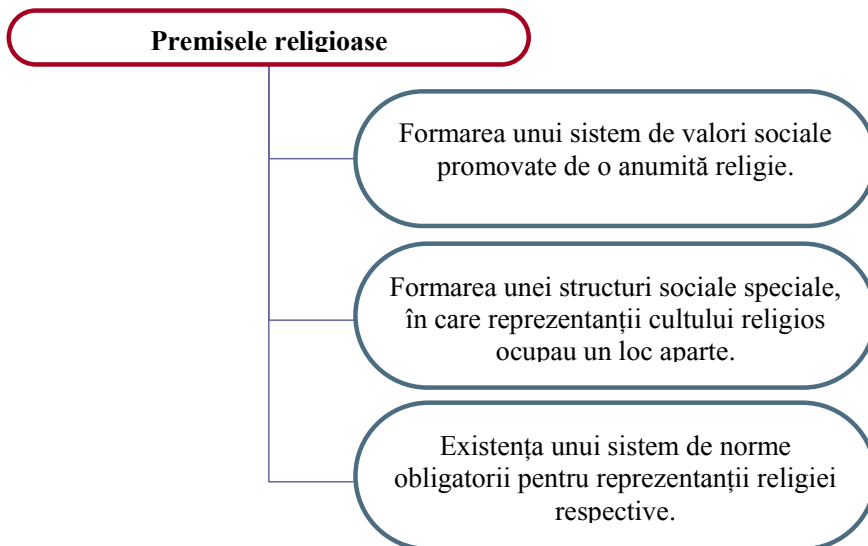

Premizele militare sunt acele condiții ce au generat transformări fundamentale în societatea prestatală, transformând calitativ relațiile sociale în domeniul administrării societății și organizării puterii sociale. Premisele militare încă o

dată confirmă procesul de consolidare inevitabilă a primelor formațiuni statale, deoarece contribuie în mod substanțial la formarea și consolidarea proprietății private. În procesul de cercetare a apariției statului și dreptului este necesar de a evidenția momentul inițial de apariție a statului și dreptului, alți factori ce ar determina apariția acestor fenomene.

Premisele religioase ce au contribuit la apariția statului și dreptului încadrează un ansamblu de condiții, în rezultatul cărora comunitatea devine mai organizată, identificând un sistem uniform de valori și o ierarhie socială, determinată de o anumită religie ce armonios se combină cu ierarhia socială tradițională. La etapa inițială premisele religioase se manifestă în calitate de elemente de consolidare a societății și de identificare a unui sistem de norme de comportament cu caracter obligatoriu pentru persoanele ce acceptă valorile religiei respective.

4. Apariția și evoluția istorică a statului și dreptului

4.1. Apariția și evoluția istorică a statului

Procesul de dezvoltare istorică a statului poate fi divizat convențional în mai multe compartimente sau formațiuni social-economice. Diferite clasificări în domeniu au evidențiat la baza lor diferite criterii de clasificare. Stabilirea diferitelor etape de dezvoltare a statului, numite în mod diferit, în esență evidențiază un singur scop al clasificării – facilitarea caracterizării fenomenului stat la diferite etape de dezvoltare. Procesul de clasificare se manifestă ca o operațiune logică. Are destinația de a evidenția diferite clase, grupuri, în scopul de a facilita procesul de cercetare a statului.

Referitor la clasificarea statelor din acest punct de vedere, este necesar de a evidenția două criterii de clasificare în tipuri istorice de stat. **Tipul istoric de stat** include **totalitatea semnelor specifice** fenomenului stat, **metodele de influență** a lui asupra societății umane la anumite etape de dezvoltare.

Primul criteriu: formațiunea social-economică – fiecărui tip de stat îi corespunde o anumită formațiune social-economică, caracterizată prin anumite mijloace și forțe de producție ce determină aspectul economic, care, la rândul lor, ulterior generează o anumită structură socială (prezența anumitor clase). Conform acestui criteriu, evidențiem următoarele tipuri istorice de stat: a) statul sclavagist; b) statul feudal; c) statul burghez; d) statul socialist.

Al doilea criteriu: conceptul civilizațiilor și culturilor universale – se efectuează o tipizare a statelor în dependență de nivelul de cultură și civilizație, care determină un caracter destul de relativ. Conform acestei clasificări, evidențiem următoarele tipuri istorice de stat: a) statul antic; b) statul medieval; c) statul modern; d) statul contemporan.

4.2. Apariția și evoluția istorică a dreptului

Dreptul, ce se prezintă ca un ansamblu de norme de comportament înzestrate cu anumite trăsături specifice, prin care se deosebesc de alte categorii de norme sociale, este un fenomen social ce apare și se dezvoltă în cadrul societății umane, acumulând și reflectând experiența acestei societăți.

La subiectul respectiv este necesar a da răspuns la două întrebări conceptuale: 1. Când apare dreptul?; 2. Cum se dezvoltă dreptul?

Când apare dreptul? În doctrina juridică există două concepții referitoare la momentul apariției dreptului: 1. Odată cu apariția societății; 2. Odată cu apariția statului. Referitor la problema în cauză, considerăm că dreptul apare acolo și atunci când apare necesitatea instaurării unei ordini ca bază a unei securități generale ce determină prezența unei forme de organizare superioară a socie-

tății – statul. Securitatea socială exista și în perioada prestată, fiind realizată într-un alt mod, determinat de caracterul nomad de trai. Prezența proprietății private, a surplusului de proprietate determină cu timpul societatea spre un mod sedentar de conviețuire și, respectiv, spre o formă superioară de organizare bazată pe un sistem de reguli obligatorii. Toate definițiile cu caracter juridic ce caracterizează fenomenul drept sunt într-o strânsă interferență cu fenomenul stat. Însă, societatea nu determină de la sine apariția dreptului. Chiar și în prezent, un anumit grup de oameni care locuiesc izolat de societate nu au nevoie în relațiile intersubiective de norme juridice, ele fiind reglementate de norme cu caracter social nejuridic.

Cum se dezvoltă dreptul? În calitate de fenomen social dreptul posedă un reper principal în dezvoltarea sa – societatea. Dacă societatea se dezvoltă în tempouri instabile, atunci și dreptul procedează la fel. În societatea care este zguduită de transformări revoluționare aceleași transformări proporționale le acceptă și dreptul. În societățile ce cunosc o cale evolutivă de dezvoltare și dreptul este caracterizat printr-o dezvoltare evolutivă. O clasificare reușită a procesului de dezvoltare a societății sunt formațiunile social-economice. Este evident că un factor ce determină dezvoltarea dreptului este dezvoltarea economică a societății. Însă, acesta nu este categoric și unic.

Regulile de comportament (normele sociale) ce acționează în gîntă, trib:

- Normele obișnuite ce reglementează munca, vânătoarea, pescuitul, acțiunile militare, relațiile de familie.
- Multe obiceiuri se prezentau și ca norme de morală, religioase, reglementau realizarea diferitelor tradiții.

În calitate de fenomen social, dreptul se află într-o dezvoltare proporțională cu dezvoltarea societății respective. Putem identifica anumite legități de dezvoltare istorică a dreptului:

1. Evoluția dreptului caracterizează o tranziție de la un proces spontan și inconștient de creare a dreptului la unul planificat și conștient.
2. Are loc trecerea de la caracterul particular al normelor juridice la caracterul universal al lor. Astfel, reglementările referitoare la valorile general-umane obțin un caracter internațional.
3. Odată cu evoluția sa, dreptul se transformă dintr-un simplu sistem de pedepse într-un mijloc de protejare a valorilor sociale.

În scopul efectuării unei caracteristici ample, dreptul poate fi divizat, în evoluția sa, în mai multe etape de dezvoltare, cu semne specifice proprii ce se află în progres sau regres în coraport cu alte etape de dezvoltare sau tipuri istorice de drept.

Căile de apariție a dreptului în perioada de tranziție de la comuna primitivă la formațiunea statală a societății

Sanționarea (recunoașterea) de către stat a obiceiurilor din perioada prestatală și transformarea lor în norme juridice (obiceiuri), care de acum sunt garantate de către stat.

Precedentul judiciar este un model de soluționare a unei anumite cauze căruia statul îi acordă o forță juridică obligatorie la soluționarea cauzelor de același gen.

Emiterea de către stat a actelor normative noi ce conțin norme juridice.

Importanța tipizării dreptului este incontestabilă și poate fi caracterizată prin următoarele:

- 1) Conceptul cu privire la tipul istoric de stat și drept este determinant pentru procesul de interpretare obiectivă a procesului de dezvoltare a fenomenelor dreptului și statului;
- 2) Tipologia dreptului ne permite să înțelegem logica internă și legitățile de dezvoltare a dreptului;
- 3) Procesul de tipizare a dreptului permite evidențierea legităților generale de dezvoltare a dreptului, ce sunt caracteristice tuturor tipurilor de drept, cu cele particulare, caracteristice doar unui tip istoric de drept;
- 4) Procesul de tipizare a fenomenelor dreptului și statului permite de a generaliza, sistematiza, interpreta, supune analizei întregul material științific referitor la apariția și dezvoltarea dreptului.

În literatura de specialitate identificăm o pluralitate de **criterii de tipizare a dreptului și statului**.

După Socrate, Platon, Cicero, identificăm state *juste* și *injuste*. Statele *juste* sunt cele în care puterea se exercita în baza legilor. Hegel evidențiază ca criteriu de tipizare a statului și dreptului *conceptul formațiunii spirituale*. Evidențiază patru împărțiri istorice universale: *orientală, greacă, germană, romană*.

Conceptul marxist: **conceptul formațiunii social-economice** (K.Marx și F.Engels). Formațiunea social-economică este determinată de forțele de producție și mijloacele de producție respective. Se identifică tipurile istorice de stat ce corespund formațiunilor social-economice cu aceeași denumire: **stat și drept sclavagist, feudal, burghez și socialist**.

În calitate de criteriu de tipizare a statului și dreptului poate fi identificat și **conceptul civilizațiilor și culturilor universale** (A.Toinby). Se identifică **statul și dreptul antic, medieval, modern și contemporan**.

Evidențiem cea mai complexă definiție a dreptului. **Dreptul este un sistem de norme de comportament, adoptate sau sancționate de către stat, ce dețin un caracter general, impersonal, obligatoriu, exprimă voința deținătorilor puterii și în caz de necesitate sunt asigurate prin forța de constrângere a statului**. Din definiție devine clar că dreptul este un sistem de norme de comportament. Prin aceeași definiție stabilim deosebiriile dintre normele de drept și alte norme sociale existente, și anume: a) că sunt adoptate sau sancționate de către stat; b) că dețin un caracter general, impersonal și obligatoriu; c) că exprimă voința deținătorilor puterii și d) că în caz de necesitate (numai !) sunt asigurate prin forța de constrângere a statului.

4.3. Legitățile dezvoltării istorice a statului și dreptului

Procesul de trecere de la un tip istoric de stat și drept la altul este unul de natură obiectivă și caracterizat prin următoarele legități:

- a) **Inovația** (noutate, schimbare, transformare substanțială), apariția a ceva nou, ce nu a existat anterior;
- b) **Negația**, dispariția, negarea unor categorii și legături ce au existat anterior, în cazul nostru, cu referință la stat sau la drept;
- c) **Continuitatea**, faptul de a păstra sensul rațional ce a existat anterior și a caracterizat statul și dreptul la etapa anterioară de dezvoltare;
- d) **Perfecționarea**, îmbunătățirea calitativă a elementelor ce caracterizează fenomenele stat și drept în condițiile etapei precedente.

5. Caracteristica unor concepții privind originea statului și dreptului

Interesul științific față de fenomenele dreptului și statului, îndeosebi față de apariția acestora, a generat un ansamblu de teorii prin intermediul cărora se explică modul de apariție, dezvoltare și chiar natura lor juridică. Pluralitatea de teorii arată diversitatea cercetării științifice și valoarea ei, exprimată prin toleranța față de teorii, poate chiar contradictorii. Evidențiem un ansamblu de teorii ce explică apariția fenomenului statului și teorii ce explică apariția fenomenului dreptului.

Teoriile ce explică apariția statului

Teoria contractului social. Apariția statului este rezultatul unei înțelegeri între oameni, al unui contract ce-și are originea în voința oamenilor, al unui „pact de supunere”. Ca urmare, supușii promet să asculte, iar regele le promite un minimum de libertate. (*Rousseau*)

Teoria materialistă (clasială). Statul este produsul și manifestarea antagonismului dintre clase. (*Marx*)

Teoria organică (biologică). Societatea și statul prezintă un organism social, format din oameni, analogic organismului uman care este format din celule. (*Blunski, Spencer*)

Teoria psihologică. Statul a apărut în rezultatul necesităților psihologice ale oamenilor de a trăi în hotarele unei societăți organizate, comunicare colectivă. (*L.Petrajițki*)

Teoria violenței. Statul apare în rezultatul violenței interne (economice și politice) și externe (cotropirea unui popor de către altul). (*E.Dühring, L.Gumplowicz, K.Kautsky*)

Teoria teologică. Statul este creația divinității, iar monarhul, șeful statului este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ. (*Sf. Augustin, Sf. Paul*)

Teoria patriarhală. Statul își are originea de la familie. (*Aristotel*)

Teoria patrimonială. Statul apare în perioada medievală. Se afirmă că statul a luat naștere din dreptul de proprietate asupra pământului. (*L.Gumplowicz*)

Teoria rasială. Statul se transformă într-un mecanism centralizat excesiv, axat pe o ierarhie militar-birocrațică, în fruntea căreia se află fűhrerul, exponent al „spiritului națiunii”. (*Nietzsche*)

Pluralitatea de teorii ce determină apariția statului demonstrează complexitatea procesului de formare a lui, caracteristica acestor teorii (ce pot fi studiate în literatura corespunzătoare) accentuează încă o dată că, atât în prezent, cât și în trecut, statele și-au pornit existența pe căi diferite. Astfel, dreptul la existență îl posedă majoritatea teoriilor existente ce explică apariția statului: de altfel, cum și trebuie să fie într-o știință – pluralitate și diversitate de opinii.

Paralel cu teoriile referitoare la apariția statului, ce reflectă într-o mare măsură și concepțiile referitoare la apariția dreptului, mai putem identifica următoarele școli de drept:

1. **Școala dreptului natural.** Hugo Grotius a stabilit bazele acestei școli. Dreptul natural se consideră totalmente independent de religie și întemeiat numai pe rațiune. El se întemeiază pe dubla idee a stării naturale a omului și a contractului social. Dreptul natural este dedus din natura lucrurilor, pretutindeni aceeași. Este format din drepturile și îndatoririle oamenilor ce reies din natura lor de a fi oameni. Școala dreptului natu-

ral se fundamentează pe ideea că omul, prin însăși existența sa, posedă anumite drepturi inalienabile de care el nu poate fi lipsit. Aceste drepturi sunt „date” omului odată cu nașterea sa, ele nu pot lipsi într-un sistem de drept pozitiv democratic.

2. **Școala istorică a dreptului.** Formarea și dezvoltarea dreptului au avut loc în condițiile unui anumit mediu, care este diferit la diferite popoare. Acest proces de formare este lent, la baza lui fiind amplasat „spiritul național”.
3. **Școala sociologică a dreptului.** Dreptul ia naștere în lupta dintre diferite interese sociale și constituie interesul fundamental al vieții sociale. Există un interes social general și scopul dreptului este de a ocroti acest interes. Potrivit „teoriei solidarității sociale” a lui L.Duguit, dreptul poate fi divizat în două categorii: dreptul social și dreptul pozitiv. Dreptul social are drept izvor viața socială a oamenilor. Dreptul pozitiv este dreptul elaborat de stat, același drept social materializat în formulări juridice și asigurat cu forța de constrângere a statului.
4. **Școala normativistă a dreptului.** Fondator - H.Kelsen. Conform școlii menționate, sistemul normelor juridice se caracterizează în formă piramidală. Elementul primar al acestei piramide este norma de comportament.

Subiecte pentru evaluare:

1. Identificați elementele ce au stat la apariția statului și dreptului.
2. Descrieți teoriile apariției statului și dreptului. Comparați două dintre ele.
3. Caracterizați premisele ce au determinat apariția statului și dreptului.
4. Identificați interdependența dintre premisele ce au determinat apariția statului și dreptului.
5. Argumentați necesitatea studierii originii statului și dreptului.
6. Argumentați, care dintre teoriile de apariție a statului sau a dreptului este mai veridică în propria opinie.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului: Note de curs*. Cluj-Napoca, 1994.
4. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1995.
5. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Tema 3. Caracteristica generală a statului

Conținutul temei:

1. Conceptul statului, trăsăturile lui
2. Dimensiunile statului
 - 2.1. Teritoriul: concept, funcții, principii
 - 2.2. Populație. Națiune. Minoritate națională. Coraportul categoriilor „stat” – „națiune”
 - 2.3. Puterea publică exclusivă (suverană). Suveranitatea
3. Scopul, sarcinile, funcțiile statului
4. Formele statului
 - 4.1. Forma de guvernământ
 - 4.2. Forma organizării statale
 - 4.3. Forma regimului politic

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul de stat;
- descrie atributele statului;
- identifica formele statului;
- numi forme specifice de guvernământ;
- determina forme ale regimului politic;
- explica semnificația structurii de stat;
- enumera principiile organizării statului;
- numi organele statului;
- reproduce atribuțiile organelor de stat;
- sublinia scopul și sarcinile statului;
- explica funcțiile statului.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara tipurile de regim politic;
- deduce esența formelor de guvernământ;
- distinge particularitățile statelor, în funcție de structura lor;
- relatează despre rolul organelor statului, prin prisma funcționalității acestora;
- deduce specificul națiunii, în contextul ilustrării populației ca element al statului;
- demonstrează caracterul unitar al statului Republica Moldova;
- alege situații din realitatea cotidiană ce reflectă specificul suveranității (puterii publice exclusive) în calitate de atribut al statului;
- propune modalități concrete de realizare de către stat a funcțiilor sale;
- descoperă avantajele regimului democratic în coraport cu regimul autocratic de guvernare;

- proiecta situații actuale în care utilizarea temporară a mecanismelor specifice regimurilor autocratice ar contribui la menținerea statului de drept;
- demonstra aplicabilitatea funcțiilor statului în contextul realității sociale a Republicii Moldova.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- estima gradul de democratizare a societății în funcție de funcționalitatea organelor statului;
- argumenta eficiența unei anumite forme de guvernământ;
- judeca asupra scopului și sarcinilor unui stat democratic în coraport cu cele ale unui stat autocratic;
- aprecia structura de stat a Republicii Moldova, ținând cont de teritoriul formațiunilor teritoriale ale Transnistriei și Găgăuziei;
- evalua influența grupurilor etnice care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova asupra exercitării de către stat a funcției educativ-culturale;
- decida asupra mecanismelor prin care statul Republica Moldova ar putea promova și extinde rolul națiunii în realizarea sarcinii educativ-culturale;
- aprecia validitatea tezei „Republica Moldova este un stat democratic”.

1. Conceptul statului, trăsăturile lui

Cuvântul „*stat*” provine de la latinescul „*status*” – ceva ce vizează un fenomen stabil, constant. Cuvântul stat este utilizat în mai multe sensuri. În sens larg, statul este organizatorul principal al activității unei comunități umane care stabilește reguli generale și obligatorii de conduită, organizează aplicarea sau executarea acestor reguli și, în caz de necesitate, soluționează litigiile ce apar în societate. În sens îngust, statul este ansamblul autorităților publice care asigură guvernarea. În anumite situații, destul de frecvente, statul poate fi exemplificat în persoana unui singur organ, concret, al statului, cum ar fi, de exemplu, Parlamentul, un minister sau o instanță judecătorească. Profesorul B.Negru evidențiază în lucrarea sa „Teoria generală a dreptului și statului” posibilitatea definirii fenomenului stat din mai multe aspecte: a) **sociologic** – statul constituie o grupare de indivizi bine organizată, care ocupă un anumit teritoriu geografic recunoscut politic și asupra căruia o autoritate publică exercită prerogativele de putere, înzestrată concomitent și cu vocație de organizare a vieții colective; b) **politic** – statul apare ca o colectivitate umană istoric constituită și organizată pe un anumit teritoriu, care se structurează politic în grupul de guvernanți și în restul populației; c) **juri-dic** – statul reprezintă ordinea juridică internă constituită din ansamblul de norme privind raporturile sociale (politice, economice, militare, culturale etc.) aplicate în interiorul statului. Statul poate fi privit ca o persoană juridică fiind titular de drepturi și obligații, având astfel elementele necesare unui subiect de drept.

Conceptul statului este caracterizat din mai multe aspecte. Astfel, evidențiem un ansamblu de definiții ce caracterizează acest fenomen:

Statul – concentrarea tuturor intereselor mintale și morale ale cetățenilor. (*Aristotel*)

Statul – uniune de oameni. (*Cicero*)

Statul – uniune socială ce prezintă o dominare independentă asupra oamenilor liberi în hotarele unui anumit teritoriu. (*Korkunov, Șerșenevici, Trubețkoi*)

Statul – o organizație de administrare apărută de la sine, destinată pentru protejarea unei anumite ordini. (*Gumplowicz*)

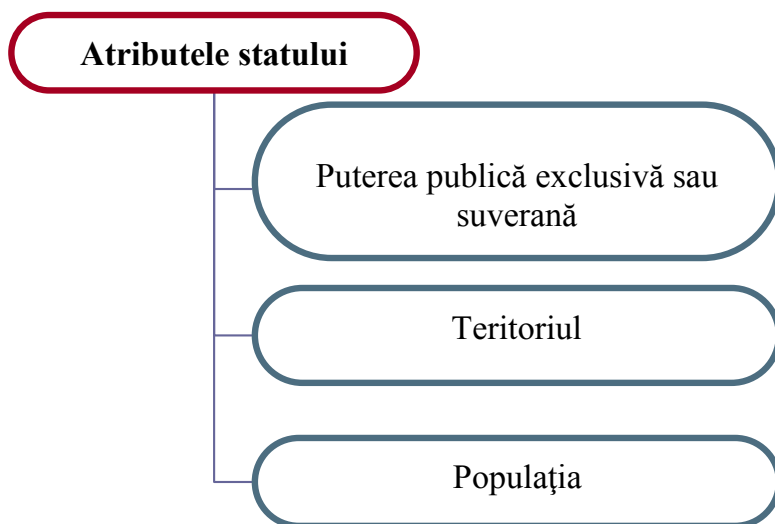
Statul – uniune de indivizi ce urmăresc un anumit scop, împuternicită cu calități de subiect de drept și fiind purtător de drepturi. (*Iellinek*)

DEFINIȚIE: **Statul** este o formă superioară de organizare a societății care realizează puterea sa asupra întregii **populații** în limitele **teritoriului** său, emite ordine juridice-obligatorii, posedă un aparat special de **administrare și sancționare**, posedă suveranitate.

O definiție mai simplă a statului poate fi redată astfel: „*Statul se prezintă ca o formă superioară de organizare a societății ce realizează o putere publică exclusivă asupra unei populații care locuiește pe un anumit teritoriu.*”

2. Dimensiunile statului

Atributele (dimensiunile) statului se manifestă ca importante pentru studierea lor în cadrul Teoriei Generale a Dreptului și Statului prin faptul că indică acele semne ce deosebesc statul de alte forme de organizare a societății, iar prezența concomitentă a tuturor atributelor statului ne vorbește despre prezența a însuși fenomenului stat.

Puterea publică exclusivă sau suverană – nicio altă formațiune, organizație pe acest teritoriu nu posedă o putere mai superioară, iar în coraport cu alți subiecți internaționali posedă suveranitate. **Posedă suveranitate** deplină și independentă a puterii legislative, executive și judecătorești pe teritoriul său, supremație referitor la alte puteri de pe teritoriul statului și independență referitor la orice putere străină.

Teritoriul – suprafața terestră limitată de hotarele statului pe care locuiește o anumită populație asupra căreia se răsfrânge puterea statală.

Populația – o comunitate de oameni care se raportează la stat printr-o legătură juridică ce stabilește drepturi subiective și obligațiuni juridice și locuiește pe teritoriul statului.

2.1. Teritoriul: concept, funcții, principii

Importanța teritoriului se manifestă prin intermediul funcțiilor sale, care îi evidențiază valoarea politico-juridică:

- a) Teritoriul permite amplasarea statului în spațiu și delimitarea acestuia față de alte state;
- b) Limitele teritoriului determină arealul prerogativelor puterii publice rezultate din suveranitatea și independența statului, astfel fiind posibilă delimitarea statului de celelalte puteri, instituții și fenomene străine;
- c) Teritoriul este un mijloc de acțiune a statului, deoarece autoritățile lui se pot manifesta eficient în anumite limite teritoriale;
- d) Teritoriul asigură și evidențiază capacitatea cetățenilor, trăsătura lor comună de a viețui într-un anumit spațiu;
- e) Teritoriul este simbolul și factorul de protecție a ideii naționale;
- f) Teritoriul determină un caracter de stabilitate a populației.

Semnele specifice teritoriului statului

Plenitudine

Exclusivitate

Opozabilitate

Plenitudinea, ceea ce presupune că statul exercită în limitele sale teritoriale plenitudinea funcțiilor ce-i revin, legiferând și organizând administrarea publică, stabilind instanțele de judecată și circumscripțiile lor teritoriale, asigurând aplicarea uniformă a legilor etc.

Exclusivitatea, în sensul că statul exercită în mod liber întreaga autoritate, exclusă fiind intervenția sau amestecul unui stat sau al unei alte puteri străine.

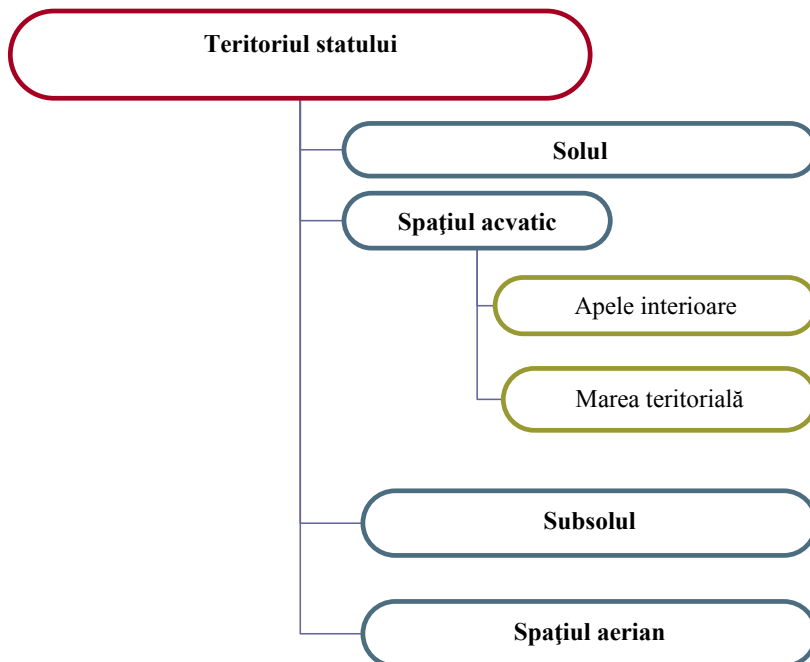
Opozabilitatea, prin care se presupune legitimitatea și recunoașterea internațională a construirii unui stat pe un anumit teritoriu.

Teritoriul statului dispune de un statut juridic special, determinat de următoarele principii:

1. **Principiul inalienabilității teritoriului** înseamnă interzicerea înstrăinării lui sub orice formă. Astfel, abandonarea, pierderea prin prescripție, cesiunile, donațiile, vânzările de teritoriu sunt incompatibile cu principiul ce este stabilit în alin.(1) art.3 din Constituția Republicii Moldova.

2. **Principiul indivizibilității teritoriului** presupune imposibilitatea secesiunii lui în afara divizării administrativ-teritoriale. Principiul indivizibilității se referă la imposibilitatea divizării teritoriului decât printr-o formă și o cale legală. Este de menționat că unica formă legală a divizării teritoriului statului este referendumul la nivelul întregului stat, ce urmează a fi realizat într-un cadru absolut legal, adică în conformitate cu legile statului și, respectiv, prin organizarea de către organele legale ale aceluia stat.

Teritoriul statului este alcătuit din anumite **elemente constitutive**, și anume: **solul, subsolul, spațiul acvatic și coloana de aer de deasupra solului și a spațiului acvatic**, asupra cărora statul își exercită suveran puterea.

Solul, ca element principal al teritoriului, este format din suprafața terestră asupra căruia se realizează suveranitatea statului, indiferent de faptul unde este situat din punct de vedere geografic.

Subsolul este partea scoarței terestre, situată mai jos de stratul de sol și fundul bazinelor de apă și se întinde până la adâncimi accesibile pentru studiere și valorificare geografică.

Spațiul acvatic este format din apele interioare (lacuri, râuri) și marea teritorială.

Apele interioare includ apele râurilor, lacurilor, canalelor, porturilor, radeilor ș.a. asupra cărora statul își poate exercita suveranitatea deplină manifestată prin capacitatea de a elabora reglementări juridice.

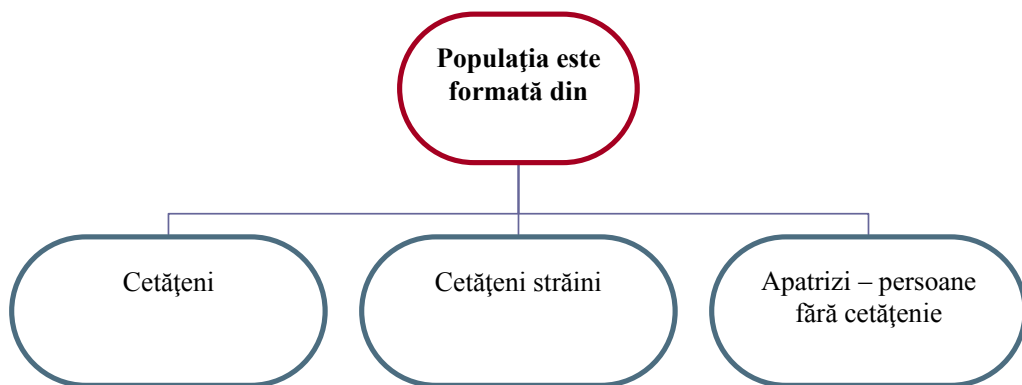
Marea teritorială, porțiune maritimă de o anumită dimensiune ce se întinde de-a lungul țărmului, în afara limitelor apelor teritoriale.

Spațiul aerian reprezintă coloana de aer care se află deasupra solului și spațiul acvatic al statului delimitată pe orizontal prin frontiere terestre, fluviale și maritime, pe verticală înălțându-se până la limita inferioară a spațiului extraatmosferic, limită situată aproximativ la 100-110 km deasupra nivelului mării.

La fel, în teritoriul statului se încadrează și teritoriile ambasadelor statelor de reședință, burturile navelor maritime și aeriene militare ale statelor respective.

2.2. Populație. Națiune. Minoritate națională. Coraportul categoriilor „stat”- „națiune”

Populația constituie dimensiunea demografică, psihologică și spirituală a statului. Individizii care locuiesc pe teritoriul statului și formează populația se pot diviza, conform statutului juridic, în următoarele categorii:

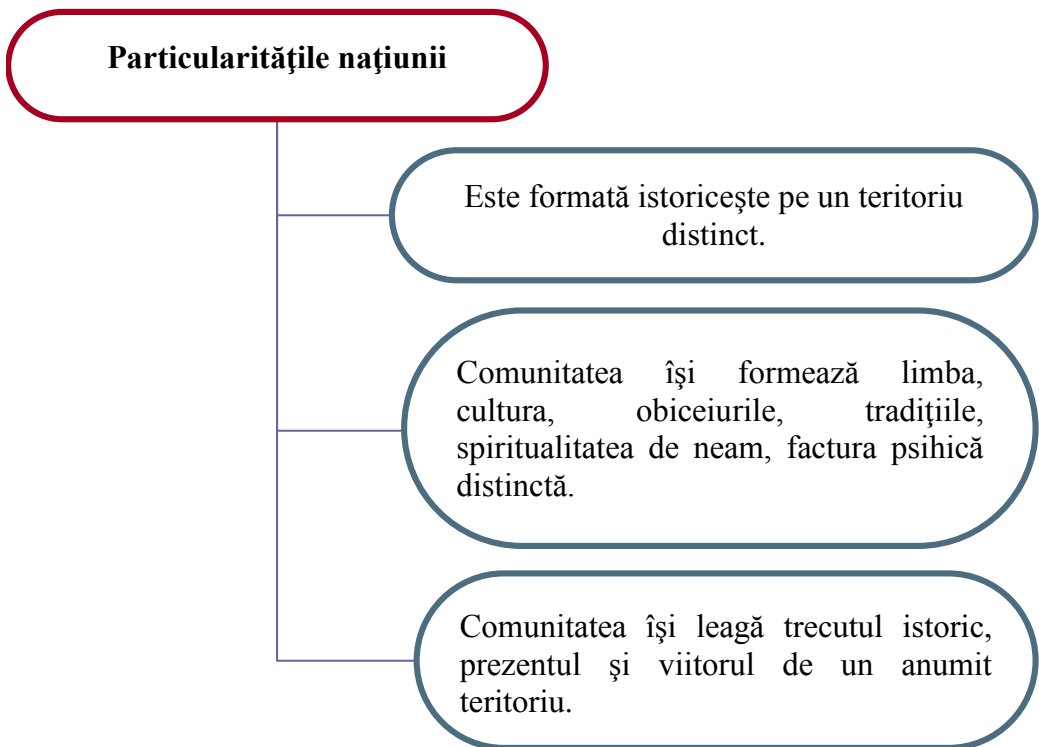

Numai cetățenii posedă ansamblul deplin de drepturi subiective și obligațiuni juridice stabilite de către statul respectiv. Ei se deosebesc de cetățenii străini și apatrizi prin drepturile politice ce și le pot realiza în statul respectiv. Drepturile politice – dreptul de a alege și a fi ales, de a ocupa funcții administrative în siste-

mul aparatului de stat respectiv și funcții de comandă în structurile militare corespunzătoare. Și cetățenii străini sunt purtători de drepturi politice, însă ei și le pot realiza în coraport cu statul ai cărui cetățeni sunt, chiar și în interiorul statului de reședință. Realitatea contemporană demonstrează că statele organizează procesul electoral și pe teritoriile altor state, asigurând astfel realizarea drepturilor politice de către cetățenii săi care sunt rezidenți sau se află temporar pe teritoriul altui stat. Aceleași argumente le invocăm și în coraport cu persoanele care dispun de mai multe cetățenii; ele pot să-și realizeze drepturile politice în coraport cu statele ai căror cetățeni sunt.

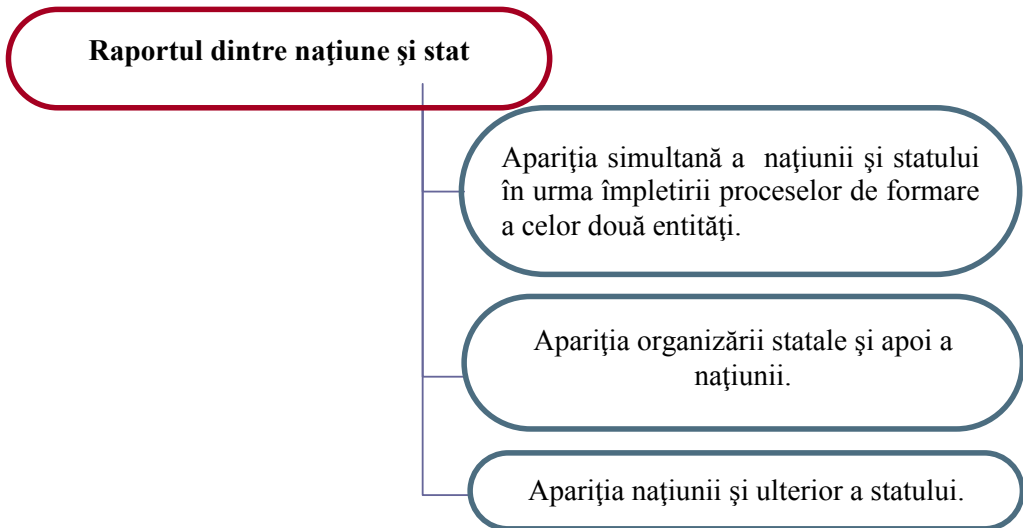
Populația reprezintă ansamblul indivizilor care locuiesc pe teritoriul unui stat. Ea reflectă numai indivizii, nu se referă la cetățeni, cetățeni străini sau la apatrizi. Drepturile și libertățile, accesul la justiție sunt egale pentru toată comunitatea de oameni ce locuiește permanent sau temporar pe teritoriul statului respectiv, cu anumite rezerve sau reglementări speciale.

Națiunea este o categorie diferită de populație, care evidențiază următoarele specimente:

Reieșind din caracteristicile de mai sus atribuite națiunii, putem evidenția **state naționale** (Franța) și **state multinaționale** (SUA). Progresul tehnico-științific determină existența unor noi realități sociale. Este destul de com-

plicat a identifica state naționale; or, posibilitățile contemporane contribuie esențial spre o diminuare a valorilor naționale și impun existența unei societăți multinaționale care, la rândul ei, identifică noi provocări de natură religioasă, etnică, culturală, psihologică ș.a. În aceste condiții de manifestare a unei societăți multinaționale, valoarea națiunii anume și constă în capacitatea de asimilare armonioasă a entităților de migranți, păstrându-le valoarea lor culturală și religioasă, concomitent promovându-le o toleranță socială prin exemple proprii și perspective de incadrare profesională.

Minoritate națională este un grup numeric inferior restului populației unui stat ai cărui membri, care au cetățenia acestui stat, posedă caracteristici etnice, religioase sau lingvistice diferite de cele ale restului populației și sunt animați de voința de a-și păstra cultura, tradițiile, religia sau limba. (*B.Negru*)

În domeniu, reglementările juridice sunt evitate, însă este necesar a accentua ideea garantării anume a acestor trăsături caracteristice evidențiate în definiție și, în condițiile menționate, nu pot avea suport juridic anumite caracteristici politice. Chiar dacă acestea și apar, ele nu necesită a fi interpretate prin prisma *minorității naționale*. Or, devine evidentă situația că un stat nu-și poate păstra integritatea, divizându-se în mai multe state, dacă acceptăm un proces contrariu, de formare a unui stat din două sau mai multe state. Valoarea politică a acestui proces va fi pasibilă de o argumentare juridică în condițiile de absență a unor forțe externe ce ar alimenta procesul de destrămare a unui stat oarecare.

Trăsăturile minorității naționale ca grup de persoane

Își au reședința pe teritoriul acestui stat și sunt cetățeni ai lui.

Întrețin legături vechi, durabile și solide cu acest stat.

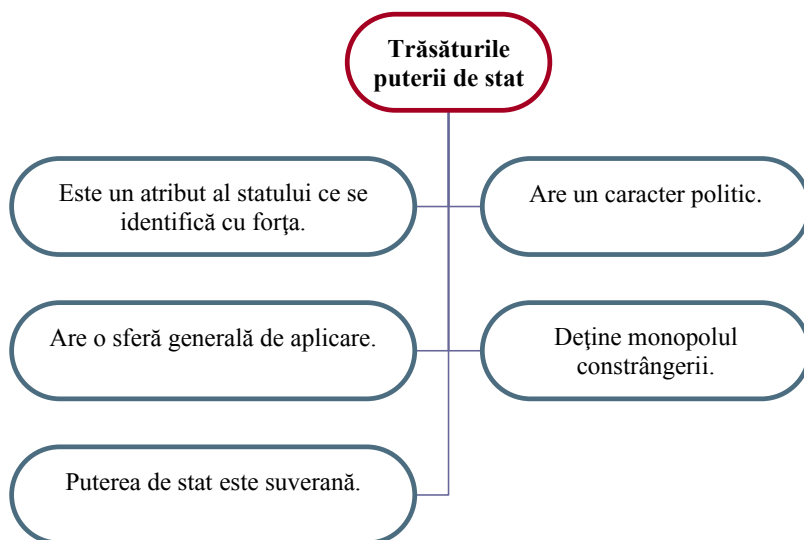
Prezintă trăsături etnice, culturale, religioase sau lingvistice specifice.

Sunt suficient de reprezentative, deși sunt mai puțin numeroase decât restul populației acestui stat sau al unei regiuni a lui.

Sunt animate de voința de a păstra împreună ceea ce formează identitatea lor comună, mai ales cultura, tradițiile, religia și limba lor.

2.3. Puterea publică exclusivă (suverană). Suveranitatea

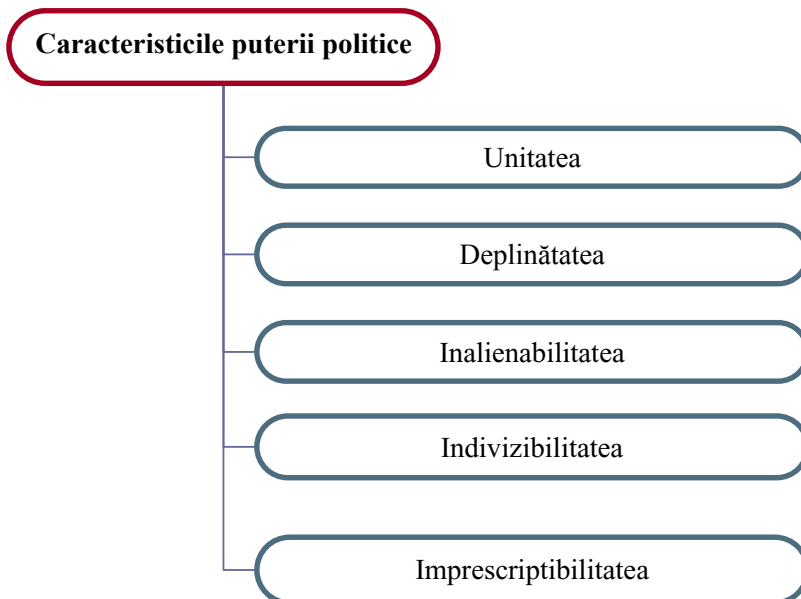
Puterea este un fenomen legat de autoritate, care se caracterizează prin posibilitatea de a coordona activitatea oamenilor conform unei voințe supreme, de a comanda, de a da ordine și prin necesitatea de a se supune acestor comenzi. Puterea publică este o putere organizată și, deci, ierarhizată. Puterea de stat posedă caracter de exclusivitate, deoarece nicio altă putere, ce-și manifestă existența pe un teritoriu anumit, nu-i poate fi superioară. Caracterul exclusivității puterii de stat se manifestă numai în limitele hotarelor statului. Pe plan internațional, în relațiile cu alte state și organizații internaționale este promovat și respectat principiul egalității în drepturi a subiecților, indiferent de capacitatea lor economică, militară, politică. Astfel și se poate argumenta că ordinea juridică internațională se bazează pe autoritatea normelor-principii internaționale și a instanțelor internaționale recunoscute.

Suveranitatea națională este cea mai importantă trăsătură a puterii de stat și determină puterea absolută și perpetuă a poporului, puterea politică, adică o putere aparținând poporului, puterea de stat al cărei deținător este. Suveranitatea poate fi delimitată în suveranitate *internă* și suveranitate *externă*.

Suveranitatea internă determină situația în interiorul statului respectiv, nicio altă putere socială nu este superioară sau echivalentă cu puterea statală. Din acest motiv, această latură a puterii de stat este numită *supremația exclusivă a puterii de stat*.

Suveranitatea externă este nu altceva decât atributul suveranității de a nu fi comandată în relațiile sale externe de către nicio altă putere, indiferent de forma în care puterea publică însăși a consimțit să se limiteze în unele dintre aceste relații externe.

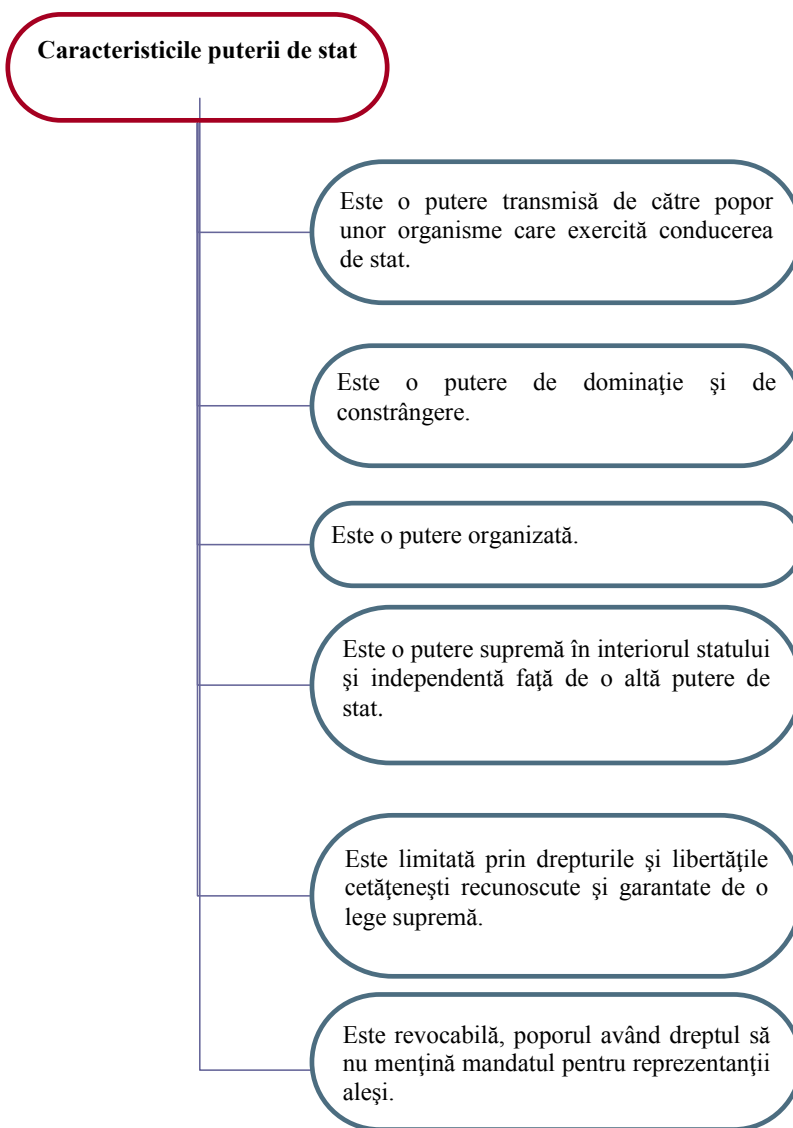
Unitatea se manifestă prin faptul că domeniul suveranității naționale este unic și nu poate fi încălcat de o altă suveranitate.

Deplinătatea semnifică faptul că suveranitatea națională nu poate fi limitată arbitrar și nici exercitată abuziv.

Inalienabilitatea semnifică că nu poate fi înstrăinată definitiv și irevocabil suveranitatea niciunui grup și a niciunei persoane.

Indivizibilitatea stabilește că suveranitatea națională nu poate fi divizată pe părți ce ar fi posibil de realizat separat unele de altele.

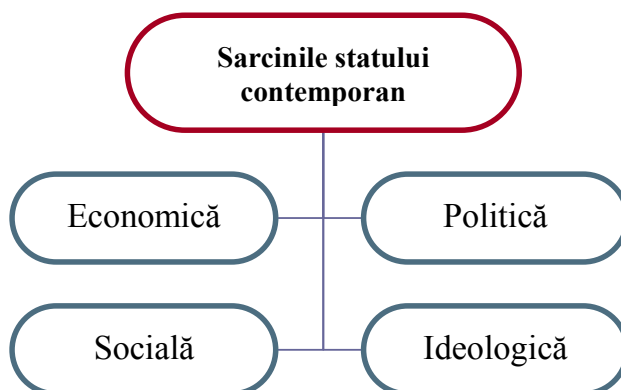
Imprescriptibilitatea semnifică faptul că suveranitatea națională există atâta timp cât există națiunea.

3. Scopul, sarcinile, funcțiile statului

Scopul statului – ceea ce statul își propune pentru realizare prin activitatea sa permanentă, o idee principală. Scopul statului democratic contemporan constă în proclamarea, promovarea, confirmarea și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale oamenilor.

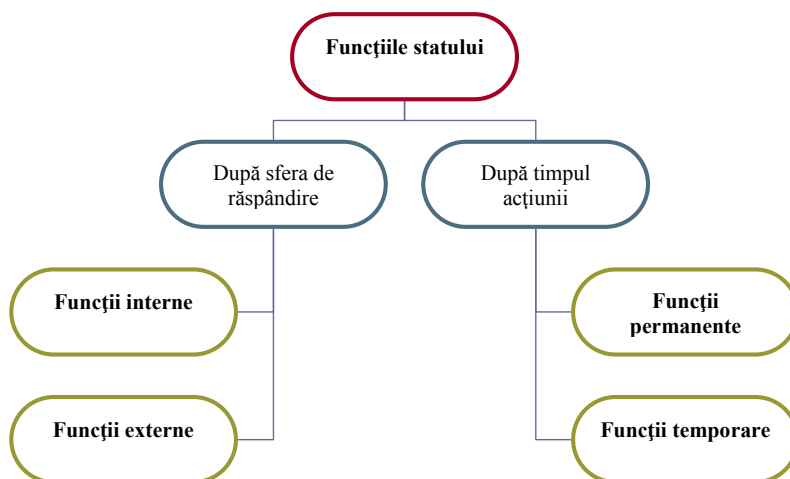
Pentru realizarea scopului statului, care este determinat ca o idee de bază pentru activitatea statului, apare necesitatea de a evidenția un anumit număr de sarcini care, spre deosebire de scop, poartă un caracter temporar sau nu atât de generic în dependență de condițiile de dezvoltare a societății, și care pot fi revăzute și reevaluate.

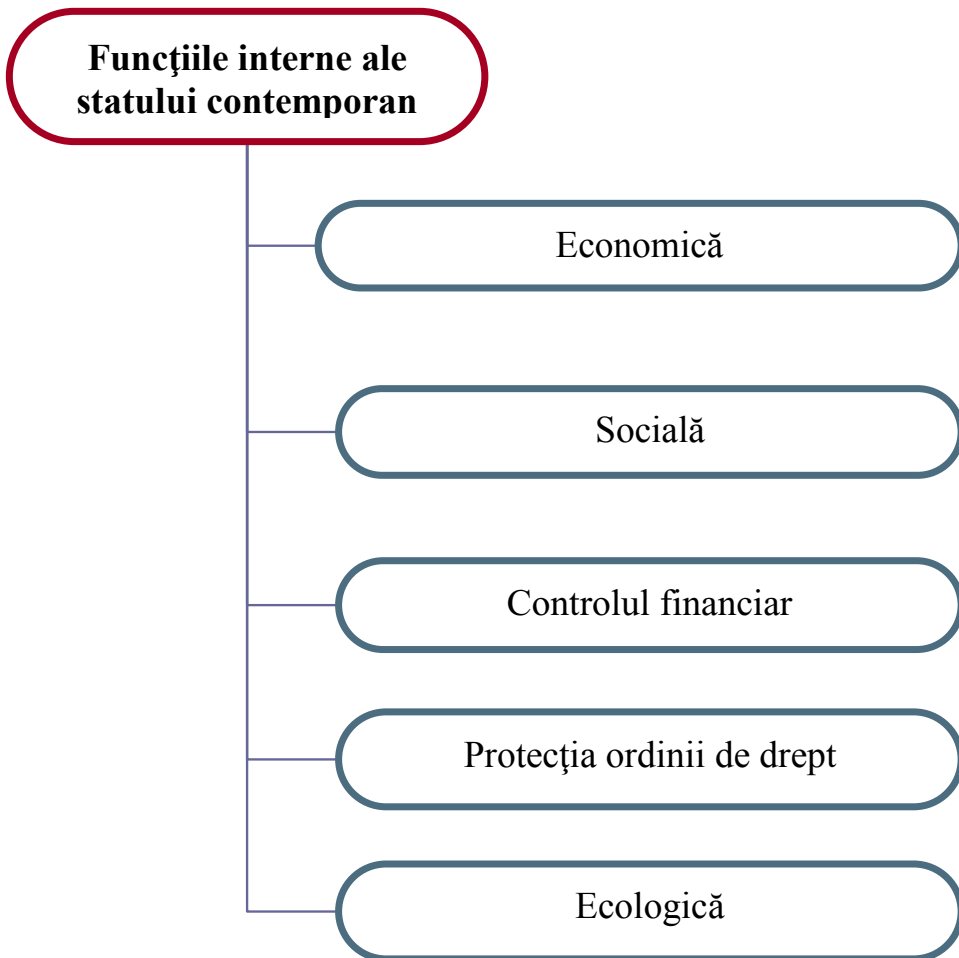
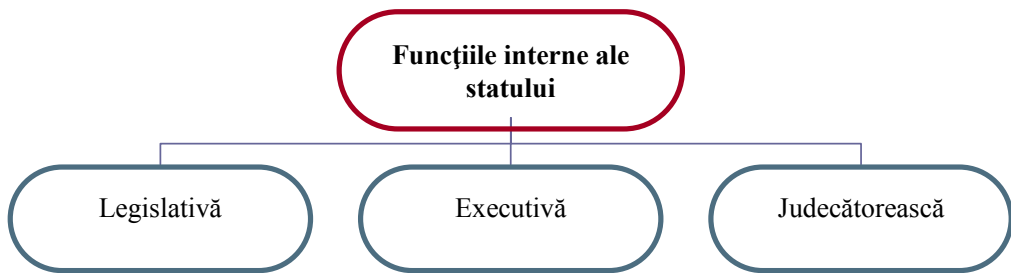

Etimologia cuvântului „funcție” vine de la latinescul „*functio*” – deprindere, îndeplinire.

Funcțiile statului – direcțiile principale de activitate a acestuia, prin care se realizează destinația socială a statului.

Într-o manieră mai populară putem menționa că funcțiile statului sunt acele „drumuri” pe care pășesc diferite organe competente ale statului în scopul realizării destinației sociale a statului.

Funcția economică. Formarea bugetului de stat și controlul asupra realizării lui; determinarea programelor generale de dezvoltare socială a țării; stimularea celor mai prioritare ramuri ale economiei; formarea condițiilor favorabile pentru activitatea de întreprinzător.

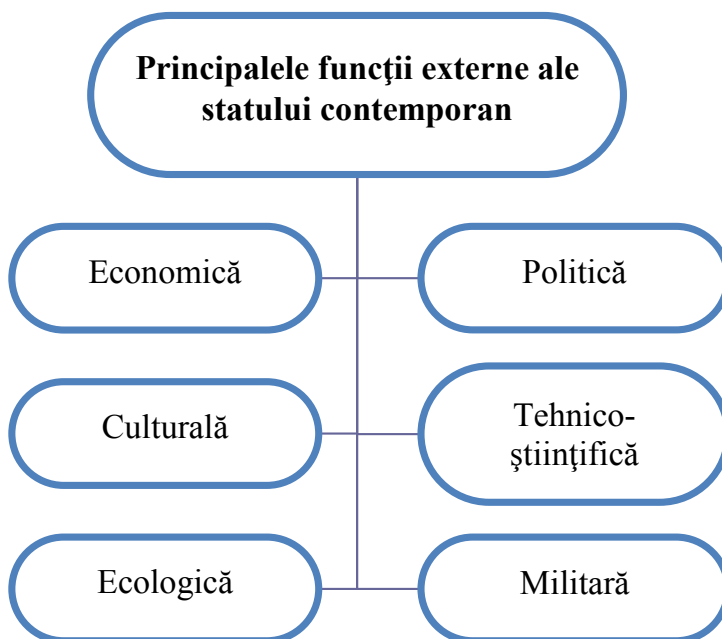
Funcția socială. Acordarea ajutorului social membrilor societății care îl necesită; acordarea mijloacelor pentru dezvoltarea medicinei, învățământului, odih-

nei, construcția drumurilor, locuințelor, activitatea transportului social, comunicațiile ș. a.

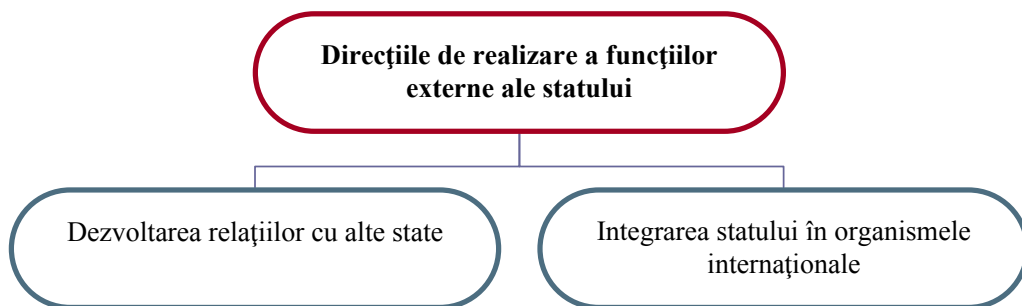
Funcția controlului financiar. Evidențierea veniturilor producătorilor, o parte din care se orientează la bugetul statului, în scopul satisfacerii necesităților sociale și statale.

Funcția protecției ordinii de drept. Asigurarea exactă și deplină a realizării prescripțiilor legislative de către toți participanții la relațiile sociale.

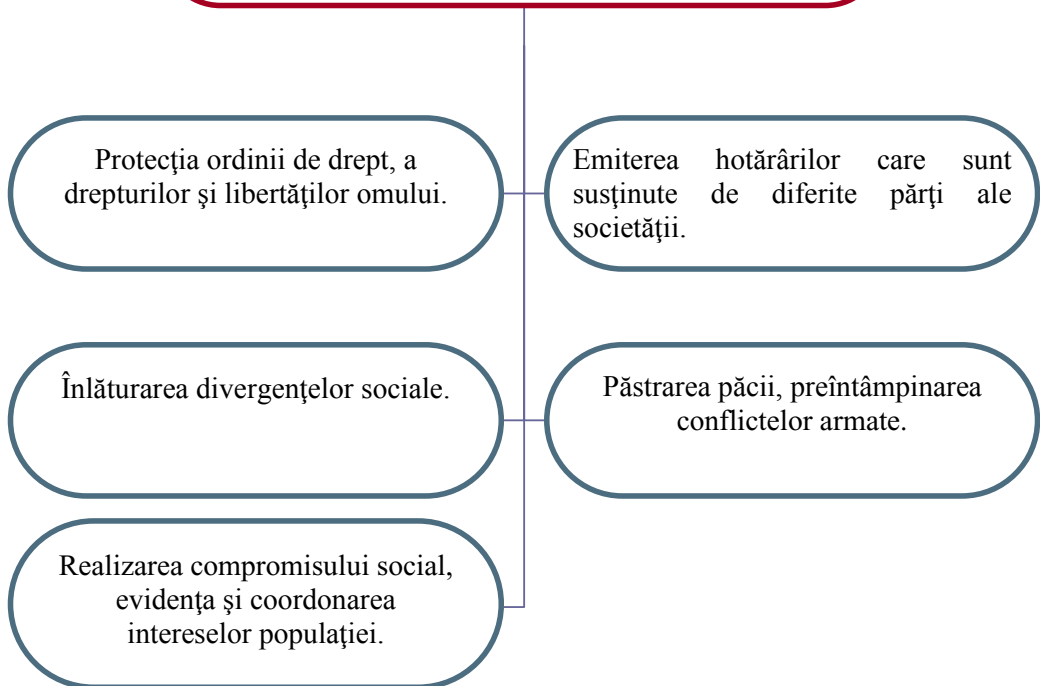
Funcția ecologică. Un sistem de măsuri din partea statului orientate spre păstrarea, restabilirea și îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor.

Funcțiile externe ale statului contemporan, enumerate *supra* au destinația de a servi ca model. Persoanele care studiază Teoria Generală a Dreptului și Statului sunt încurajate să evidențieze și altele.

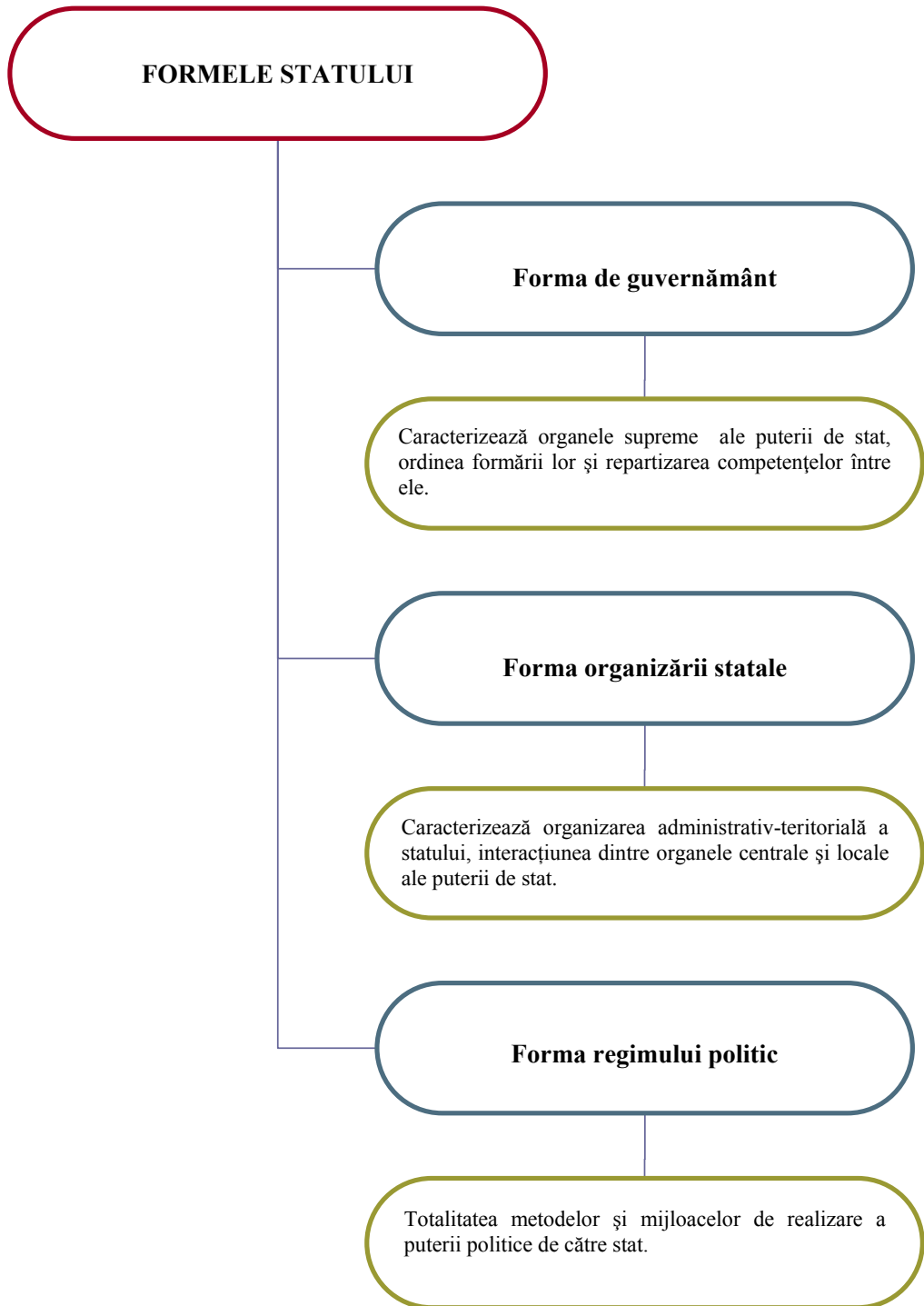

Rolul funcțional al statului civilizat contemporan

Rolul statului civilizat contemporan evidențiază destinația statului contemporan democratic, caracterizat nu doar prin instituții democratice, dar și printr-o cultură socială, fundamentată pe toleranță și pe o capacitate de integrare și acceptare a elementelor noi pozitive și de contracarare a elementelor negative. Statul contemporan democratic civilizat promovează politici integraționiste, realizate într-o simbioză foarte flexibilă dintre valorile sociale tradiționale, toleranță și democrație. Statul contemporan democratic civilizat este un stat de drept ce identifică o societate civilă sociabilă, integră, care posedă o cultură socială înaltă. Scopul statului civilizat contemporan rămâne a fi proclamarea, promovarea, protejarea, restaurarea eficientă a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului în condițiile unei societăți pluriculturale și tolerante, prin antrenarea eficientă și calitativă a tuturor instituțiilor sale și printr-o comunicare constructivă a acestora cu societatea civilă.

4. Formele statului

Forma statului constituie un fenomen social complex care include în sine trei elemente interdependente: forma de guvernământ, forma organizării statale și regimul politic.

Forma de guvernământ este ordinea formării și organizării organelor supreme ale puterii de stat, coraportul dintre ele și populația.

Forma organizării statale este organizarea teritorială a statului și caracterul raporturilor reciproce între componentele lui și organele puterii centrale.

Regimul politic reprezintă un sistem de procedee și metode de realizare a puterii în stat.

4.1. Forma de guvernământ

Forma de guvernământ prezintă structura organelor supreme ale puterii de stat, ordinea de creare a lor și repartizarea competențelor între ele.

Forma de guvernământ acordă posibilitatea de a determina:

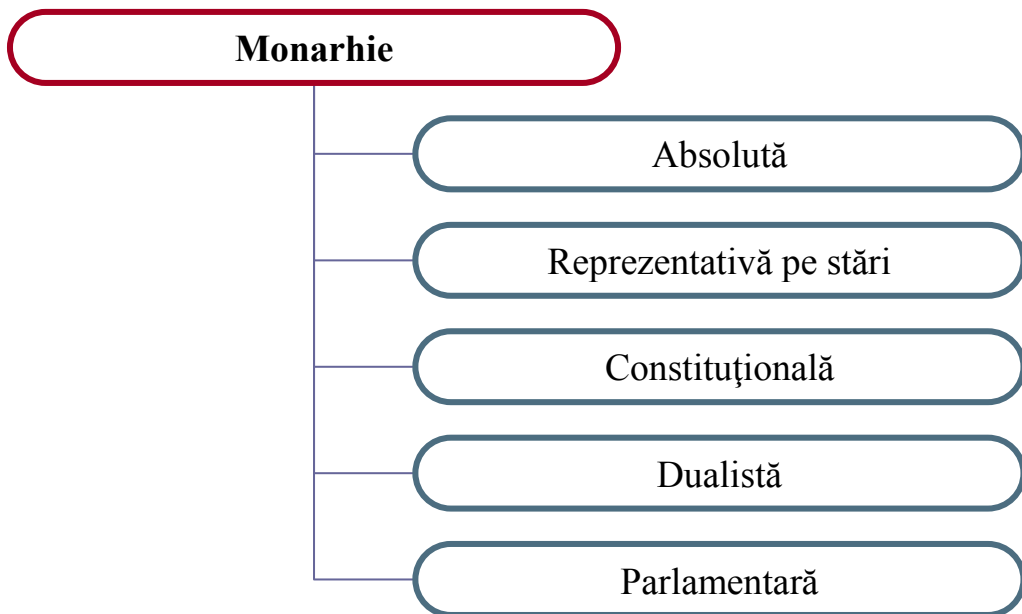
- cum se formează organele de stat și care este structura lor;
- care principiu se află la baza coraporturilor dintre organele supreme și alte organe ale statului;
- cum se formează relațiile între puterea supremă de stat și populația statului;
- în ce măsură organizarea organelor supreme ale statului permite asigurarea drepturilor și libertățile cetățenilor.

Monarhie – formă de guvernământ în care puterea supremă în stat se realizează unitar (de către o persoană) și se transmite, de regulă, prin moștenire.

Principalele semne caracteristice monarhiei ca formă de guvernământ:

- existența unui șef de stat unic, care se folosește de puterea sa pe tot parcursul vieții (țar, rege, împărat, șah);
- ordinea succesorală de transmitere a puterii supreme;
- reprezentarea statului de către monarh după propriile sale convingeri; monarhul nu poartă răspundere juridică pentru acțiunile sale.

Monarhie absolută – formă de guvernământ ce se caracterizează prin faptul că puterea supremă în stat, după lege, aparține, în ansamblul ei, unei persoane (rege, împărat).

Monarhie reprezentativă pe stări – puterea monarhului este limitată de un organ reprezentativ pe stări (adunare: reprezentanții religiei, nobilimii, negustorilor, meșteșugarilor).

Monarhie constituțională – puterea monarhului este considerabil limitată de organul reprezentativ. Limitarea este determinată de către constituție, adoptată de parlament.

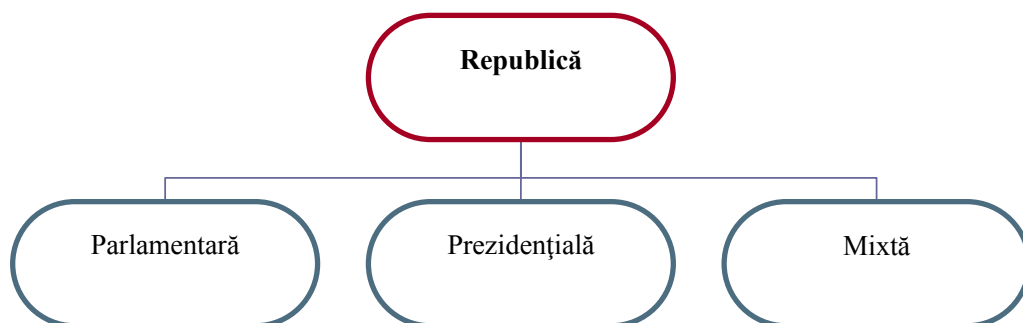
Monarhie dualistă – monarhia de stat, care poartă un caracter dublu. Juridic și practic puterea este divizată, guvernul fiind format de către parlament și monarh.

Monarhie parlamentară – puterea monarhului în domeniile legislativului, executivului și al justiției practic lipsește, manifestându-se ca simbolică.

Republică – formă de guvernământ, în care puterea supremă de stat se realizează de organe eligibile alese de către populație pe un termen determinat.

Semnele specifice ale republicii:

- existența unui conducător de stat unitar ori colegial;
- eligibilitatea pe un anumit termen determinat a conducătorului statului și a organelor supreme ale puterii de stat;
- realizarea puterii de stat nu după un drept al său, dar conform voinței poporului;
- răspunderea juridică a conducătorului statului în cazurile prevăzute de lege;
- obligativitatea hotărârilor puterii supreme de stat pentru toate celelalte organe statale;
- prioritatea apărării intereselor cetățenilor statului, răspunderea reciprocă a persoanei și a statului.

Republica parlamentară este o formă de guvernământ ce se caracterizează prin lipsa funcției șefului statului, fie că șeful statului este ales de către parlament, răspunzând în fața lui.

Republica prezidențială se caracterizează prin alegerea șefului de stat de către cetățeni, fie direct (în mod universal, direct, secret și liber exprimat), fie indirect (prin intermediul reprezentanților). În aceste condiții președintele se află pe poziții egale cu parlamentul.

În prezent apar tot mai frecvent **republici** semiprezidențiale sau semiparlamentare (**mixte**). Este rezultatul manifestării unei contopiri a primelor două modele de republici. În republica mixtă se întâlnesc elemente ale republicii parlamentare și elemente ale republicii prezidențiale.

Modele de monarhii

ANTICE – ORIENTALE
Babilon, India, Vechiul Egipt

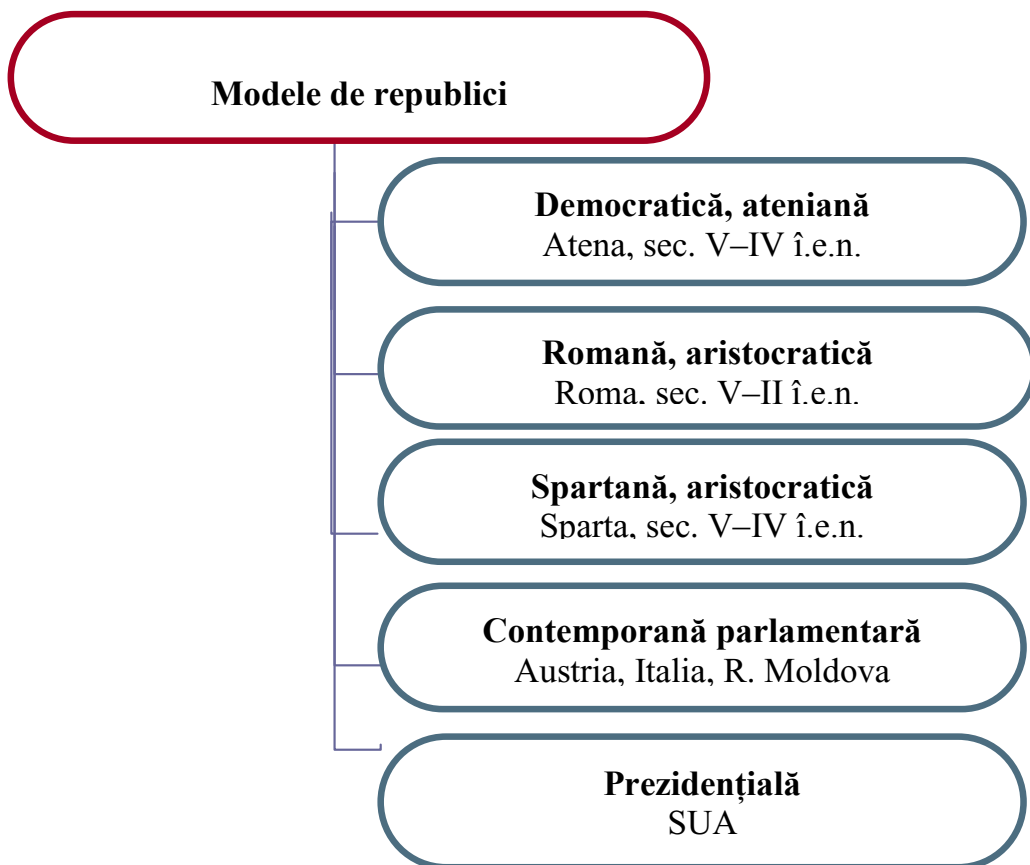
ROMANĂ CENTRALIZATĂ
Roma, sec. I- III î.e.n.

EVUL MEDIU, FEUDALISMUL TIMPURIU
Statul vechi rus

REPREZENTATIVĂ PE STĂRI
Soborul de zemstvă în Rusia, parlamentul în Anglia, Marea Adunare a
Țării în Moldova

ABSOLUTĂ
Franța în timpul lui Ludovic al XIV-lea, Rusia în timpul lui Petru I

CONTEMPORANĂ CONSTITUȚIONALĂ
Marea Britanie, Dania, Japonia

4.2. Forma organizării statale

Forma organizării statale evidențiază construcția statului ce dezvăluie caracterul raporturilor dintre elementele lui componente, dintre organele centrale și locale ale puterii de stat.

State simple (unitare)

- un singur nivel de organe supreme ale puterii de stat;
- o singură constituție, un singur sistem legislativ, un singur sistem financiar și fiscal, forțe armate unice;
- părțile componente ale statului sunt unitățile administrativ-teritoriale ș.a.

State compuse (fedații)

- două niveluri de sisteme legislative, executive și judiciare – federal și al subiecților federației;
- teritoriul federației este format din teritoriile fiecărui subiect federal în parte (state, republici, teritorii);
- fiecare cetățean al subiectului federal este concomitent și cetățeanul întregului stat federal;
- federația posedă forțe armate unice, un unic sistem financiar, fiscal și financiar;
- subiecții federației posedă și formațiuni militare proprii;
- activitatea politică externă o realizează organele federale;
- relațiile juridice sunt determinate de normele dreptului intern între subiecții din interiorul statului federal.

4.3. Forma regimului politic

Regimul politic constituie un sistem de metode și procedee de realizare a puterii în stat.

Caracteristicile regimului democratic

Libertatea personalității în domeniul activității economice.

Garantarea drepturilor și libertăților personale.

Prezența unui efectiv mecanism de influență directă a populației asupra caracterului puterii de stat.

Protejarea personalității de abuzuri și ilegalități.

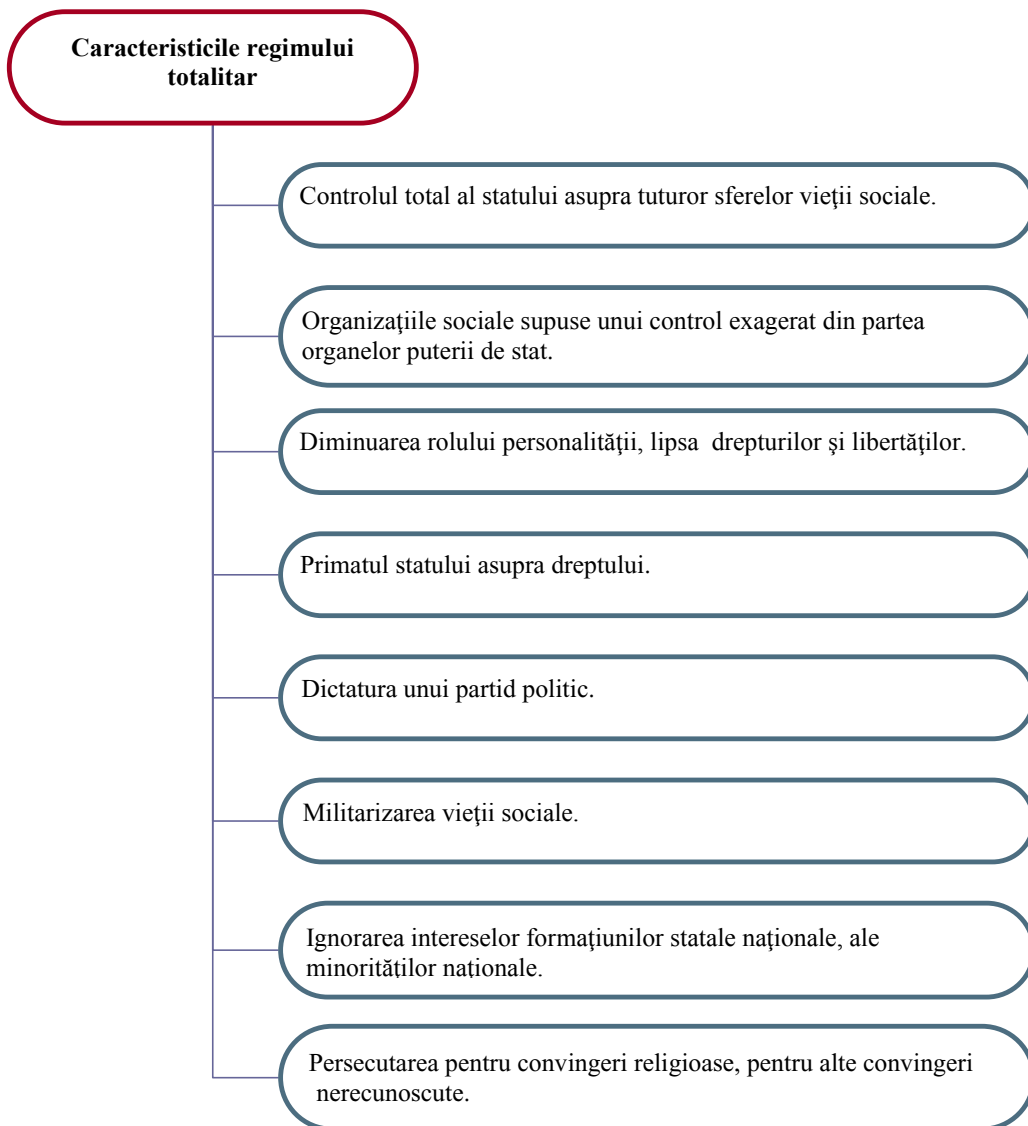
Evidența maximă a intereselor minorității, a particularităților individuale ale populației.

Metode democratice ale administrării de stat ce permit a soluționa divergențele sociale din societate.

Pluralismul în colaborare cu alte elemente ale sistemului politic.

Caracterul legal al activității tuturor organelor de stat.

Regimul politic democratic se prezintă ca un factor calitativ în procesul de determinare a statului de drept.

Drept criteriu de delimitare a regimurilor politice în democratice și antidemocratice (totalitare) servește în prezent **scopul** statului contemporan – proclamarea, promovarea, protejarea și restaurarea eficientă a drepturilor și libertăților omului.

De menționat că caracteristicile atribuite atât modelului de regim democratic, cât și modelului antidemocratic nu reprezintă un număr strict. În dependență de mai mulți factori, acestea se pot completa, modifica, înlocui cu altele ce ar caracteriza mai oportun un regim politic sau altul.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți conceptul de stat.
2. Delimitați trăsăturile statului.
3. Identificați elementele constitutive ale unui stat.
4. Caracterizați dimensiunile statului.
5. Decideți asupra scopurilor urmărite de un stat.
6. Evidențiați sarcinile ce stau în fața statului.
7. Caracterizați funcționalitatea statului.
8. Explicați conceptul de formă a statului.
9. Definiți forma de guvernământ.
10. Definiți forma structurii statale.
11. Definiți regimul politic.
12. Enumerați și caracterizați funcțiile interne ale statului.
13. Enumerați și caracterizați funcțiile externe ale statului.
14. Explicați legătura dintre scopul, sarcinile și funcțiile statului.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Deleanu I. *Drept constituțional*. București, 1991.
4. Dvorcec M., Lupu Gh. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1996.
5. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I, II. Chișinău, 2004.
6. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
7. Rîbca E., Zaharia V., Mărgineanu V. *Istoria doctrinelor politice și de drept*. Chișinău, 2005.

Tema 4: Aparatul de stat

Conținutul temei:

1. Conceptul aparatului de stat. Mecanismul de stat
2. Structura aparatului de stat. Organele statului și clasificarea lor
3. Principiile organizării și funcționării aparatului de stat
4. Cetățenii, societatea civilă și administrația publică

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul aparatului de stat;
- expune elementele structurale ale aparatului de stat;
- identifica organele statului;
- generaliza competențele de bază ale organelor de stat;
- enumera principiile organizării și funcționării aparatului de stat.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- prezenta elementele structurale ale aparatului de stat;
- deduce criteriile de clasificare a organelor statului;
- diferențiază conceptul aparatului de stat de cel al mecanismului de stat;
- relatează despre esența principiilor de organizare și de funcționare a aparatului de Stat.

c) la nivel de integrare

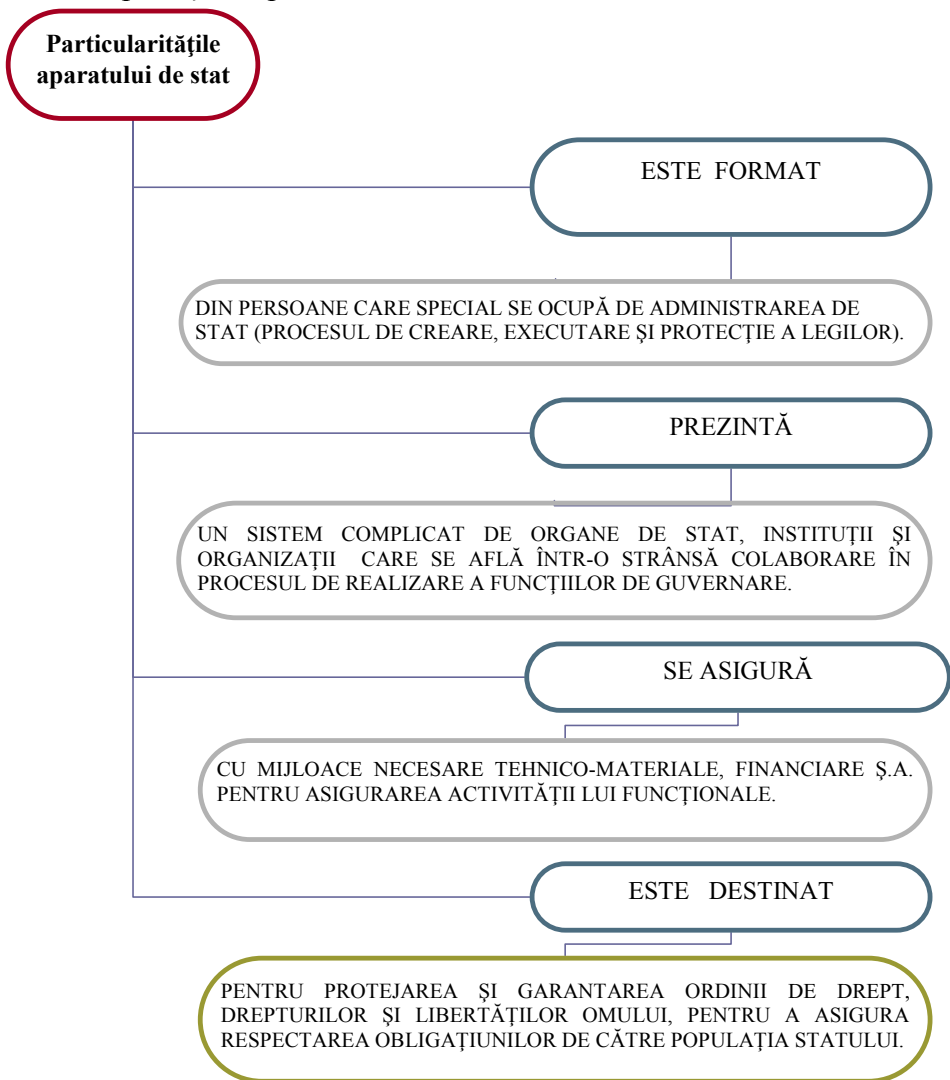
studentul va:

- evaluează eficiența realizării principiilor de organizare și funcționare a aparatului de stat în condițiile Republicii Moldova;
- estimează gradul de democratizare a societății actuale, ținând cont de funcționalitatea aparatelor de stat;
- standardizează coraportul dintre principiul separării și colaborării puterilor în stat și buna funcționare a aparatului de stat.

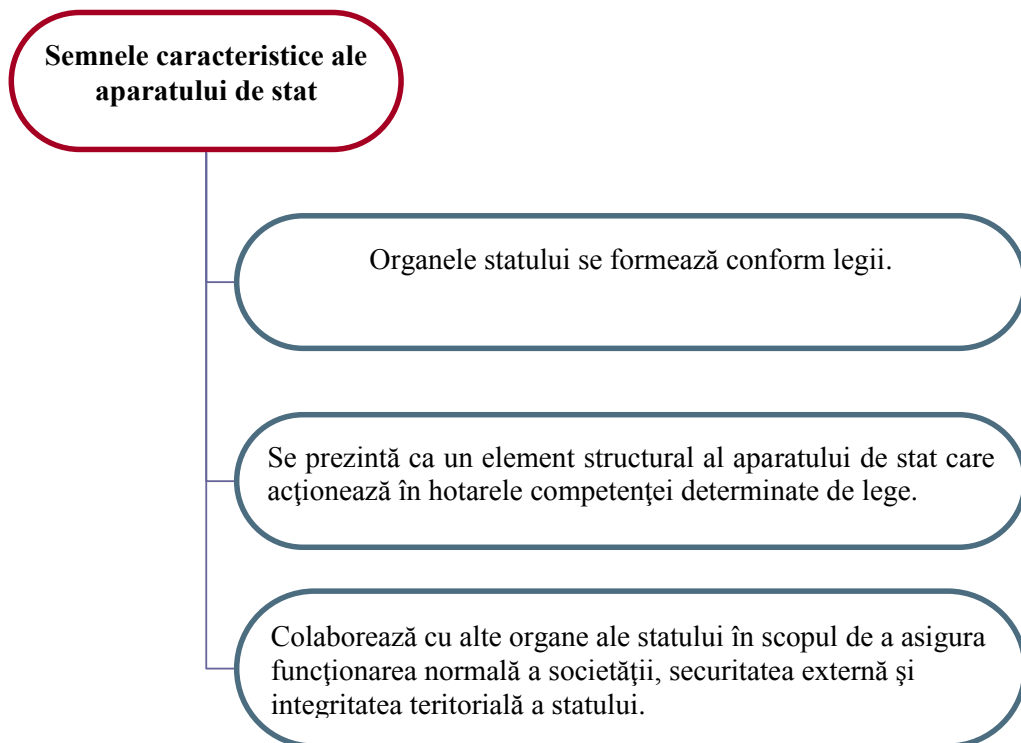
1. Conceptul aparatului de stat. Mecanismul de stat

Aparatul de stat – un sistem de organe ale puterii de stat, prin intermediul cărora se realizează puterea de stat, se asigură administrarea societății de către stat. Aparatul de stat caracterizează ansamblul de organe ale statului implicate în procesul de administrare a tuturor domeniilor vieții sociale. În entitatea respectivă sunt concentrate organele supreme ale puterii de stat. Ele pot fi clasificate după diverse

criterii, spre exemplu, în: organe legislative, executive și jurisdicționale. Entitatea teoretică „aparat de stat” este orientată spre a arăta natura, structura, interacțiunea internă, principiile de administrare în procesul de realizare a puterii de stat. În procesul de identificare a aparatului de stat este important să se facă o delimitare între „organ al puterii de stat” și „instituție a statului”. Aparatul de stat este format din organe ale puterii de stat, competente să determine politici în domeniul administrării puterii în stat. Instituțiile de stat nu posedă o așa competență. Doctrina juridică identifică și termenul „mecanism de stat”. Considerăm că acesta diferă prin natura și structura sa de aparatul de stat. Așadar mecanismul de stat caracterizează activitatea cotidiană socială, în care pe lângă organele puterii de stat activează și se află într-o strânsă interacțiune instituțiile statului, în același rând și cele nestatale, dar abilitate cu competență din partea statului în domenii de activitate concrete.

Importanța evidențierii și studierii particularităților aparatului de stat este determinată de faptul că prin intermediul lor aparatul de stat poate fi deosebit de alte centre organizaționale ale organizațiilor cu caracter nestatal, de exemplu, prin intermediul acestor particularități încă o dată accentuăm rolul statului, utilitatea lui pentru societatea contemporană.

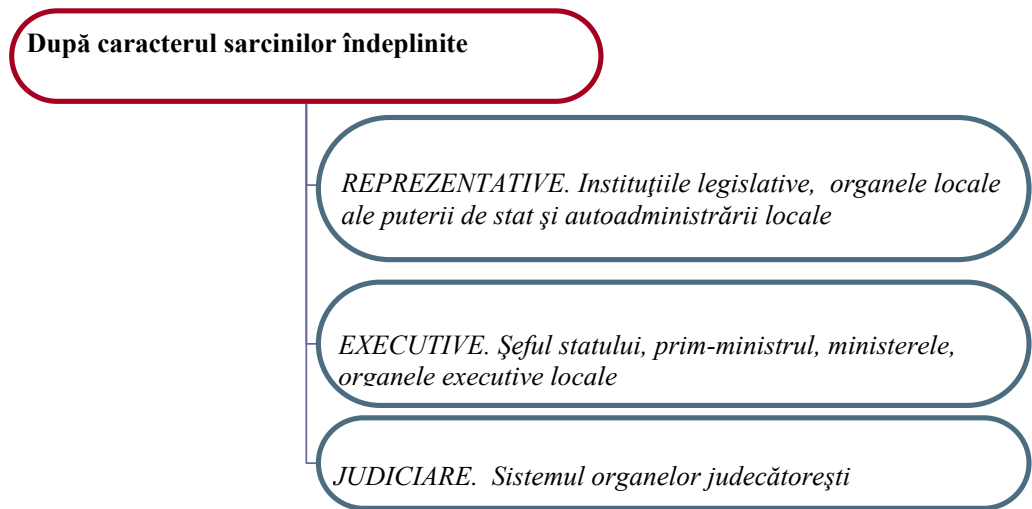

În știința juridică întâlnim și noțiunea „mecanism de stat”, care, în viziunea noastră, posedă un caracter mai larg decât „aparatul de stat”. Pe lângă sistemul organelor de stat, mecanismul de stat mai include în sine diferite organizații și instituții cu caracter statal sau abilitate cu competență din partea statului, cum ar fi armata, poliția, serviciul diplomatic, administrația întreprinderilor, instituțiilor ș.a.

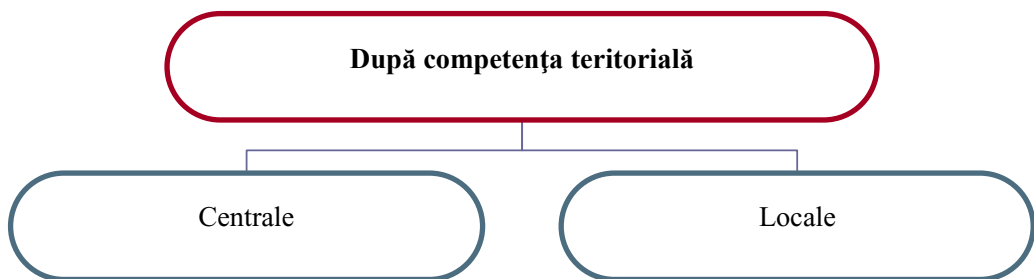
2. Structura aparatului de stat. Organele statului și clasificarea lor

Clasificarea organelor statului poate fi efectuată conform mai multor criterii. Exemplificăm doar trei din ele:

A)

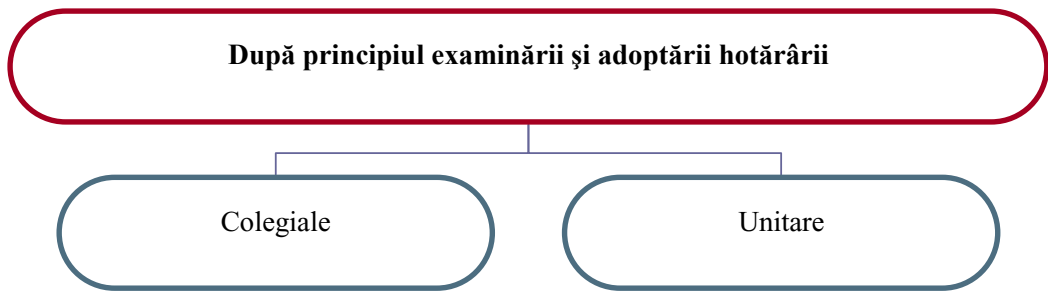
B)

Organele centrale – acele organe ale statului competente a adopta sau emite acte juridice (normative sau de aplicare) ce posedă forță și autoritate juridică pe întreg teritoriul statului și nu există un organ mai superior în domeniul de activitate respectiv. Ca exemple de organe centrale ale statului pot fi menționate: Executivul (Guvernul) în ansamblu sau prin părțile sale componente (ministere, direcții), Legislativul (Parlamentul), Președintele statului, Consiliul Superior al Magistraturii (Justiția), Curtea Supremă de Justiție.

Organele locale – organele care se ocupă cu administrarea societății la nivel local, regional. Competența lor în domeniu este limitată prin lege în hotarele unei părți a statului. Ca exemplu putem evidenția Consiliile locale și municipale, primăriile, judecătoriile de primă instanță (cu anumite specificații) ș.a.

C)

Organele colegiale se deosebesc de organele unitare prin modul de realizare a capacității decizionale.

3. Principiile organizării și funcționării aparatului de stat

Principiile organizării și funcționării aparatului de stat au destinația de a evidenția ideile fundamentale cu caracter obligatoriu ce determină organizarea și activitatea aparatului de stat.

4. Cetățenii, societatea civilă și administrația publică

Este necesar a evidenția interdependența dintre acești posibili subiecți ai raporturilor juridice. Societatea civilă, fiind formată din indivizi activi ai vieții sociale, vizează cu strictețe activitatea administrației publice, însă nu în scopul de a-i diminua autoritatea și de a o distruge, ci în scopul perfecționării și orientării ei spre o activitate utilă pentru oameni, pentru societate. În dependență de calitatea relațiilor existente între stat și societatea civilă ne putem determina și referitor la calitatea procesului de elaborare și realizare a dreptului. Acest coraport (dintre societatea civilă și stat) poate fi realizat într-un cadru legal prin promovarea următoarelor idei: 1) Participarea cetățenilor la procesul decizional al autorităților publice; 2) Transparența locală; 3) Participarea forțelor politice și a ONG-urilor în promovarea intereselor cetățenilor. De accentuat că coraportul menționat se poate manifesta numai într-un cadru legal, cu respectarea drepturilor și libertăților părților.

Subiecte de evaluare:

1. Ce numim „aparat de stat”?
2. Stabiliți coraportul dintre categoriile „stat”, „aparat de stat”, „mecanism de stat”.
3. Evidențiați structura aparatului de stat.
4. Caracterizați principiile de organizare și funcționare a aparatului de stat.
5. Efectuați o delimitare între termenii „instituție de stat” și „organ de stat”.
6. Explicați coraportul dintre aparatul de stat și mecanismul de stat.

Literatura recomandată:

1. Arseni Al. *Drept constituțional și instituții politice, Teoria constituției*. Chișinău, 1997.
2. Deleanu I. *Drept constitutional*. București, 1991.
3. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol-I, II. Cluj-Napoca, 1997.
4. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I, II. Chișinău, 2004.
5. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
6. Rîbca E., Zaharia V., Mărgineanu V. *Istoria doctrinelor politice și de drept*. Chișinău, 2005.

Tema 5. Considerații generale despre drept

Conținutul temei:

1. Definiția dreptului. Particularitățile dreptului. Accepțiunile dreptului
2. Factorii de configurare a dreptului
3. Dezvoltarea conceptului dreptului
4. Principiile dreptului: concept, clasificare, caracteristică generală
5. Funcția (rolul) dreptului în viața socială

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- numi accepțiunile dreptului;
- defini diferite accepțiuni ale dreptului;
- enumera funcțiile dreptului;
- explica semnificația principiului în drept;
- enumera factorii de configurare a dreptului;
- interpreta esența factorilor de configurare a dreptului.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara dreptul obiectiv cu cel subiectiv;
- distinge particularitățile dreptului pozitiv;
- propune exemple de manifestare în realitatea cotidiană a accepțiilor de drept obiectiv și de drept subiectiv;
- sintetiza corelația dintre diferiți factori de configurare a dreptului în determinarea formei și a conținutului dreptului obiectiv național;
- descoperi valențe praxiologice ale diferitelor principii ale dreptului.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- decide, în aspect teoretic și aplicativ, asupra coraportului dintre diferite accepțiuni ale dreptului;
- estima rolul funcțiilor dreptului asupra socialului;
- evalua consecințele utilizării inadecvate a funcțiilor dreptului;
- justifica necesitatea studierii de către viitorii juriști a principiilor dreptului.

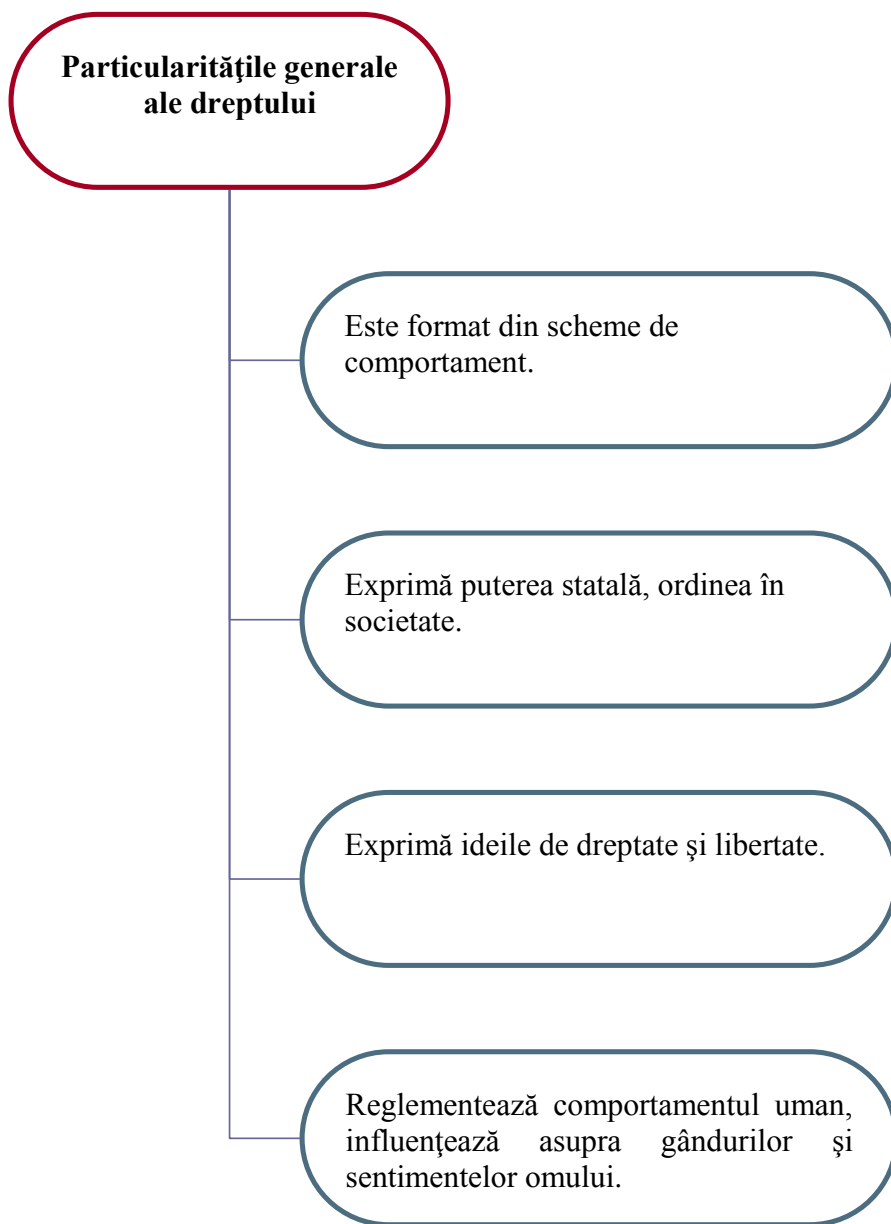
1. Definiția dreptului. Particularitățile dreptului. Accepțiunile dreptului

În doctrina juridică întâlnim un număr impunător de definiții ale dreptului elaborate de diferiți autori. În majoritatea lor, aceste definiții poartă un caracter complex, reflectă suficient de bine realitatea, valoarea și amplasarea fenomenului definit. Definițiile diferă din considerentul că în procesul de elaborare a definiției dreptului autorii au avut sarcini diferite; or, elaborarea unei definiții nu este efectuată din simplul interes de a defini vreun obiect sau fenomen. Elaborarea unei definiții este numai un element al unui proces de cunoaștere determinat de variate complexități ale acestei cunoașteri. Drept rezultat, intervenim cu o definiție care, în opinia noastră, va facilita procesul de cunoaștere a fenomenului dreptului, îi va arăta complexitatea pentru realitatea juridică și, îndeosebi, pentru identificarea particularităților dreptului, orientate spre delimitarea normelor de drept de alte norme sociale ce ne determină comportamentul cotidian.

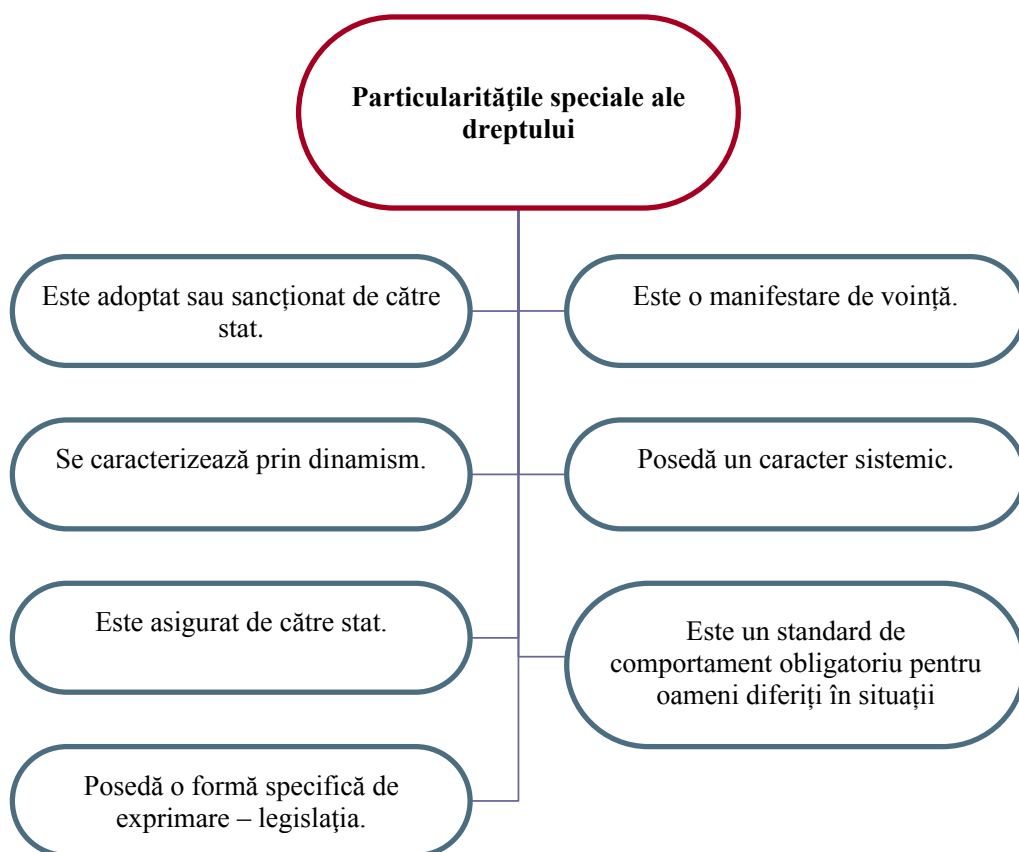
Dreptul este un ansamblu de reguli de comportament, adoptate sau sancționate de către stat, generale, impersonale și obligatorii, ce exprimă voința deținătorilor puterii și în caz de necesitate fiind asigurate de forța de constrângere a statului.

Particularitățile generale ale dreptului ne arată că normele juridice posedă semne caracteristice normelor sociale și, deci, fac parte din sistemul normelor sociale. Evidențiem următoarele:

- a) este format din scheme de comportament;
- b) exprimă puterea statală, ordinea în societate;
- c) exprimă ideile de dreptate și libertate;
- d) reglementează comportamentul uman, influențează asupra gândurilor și sentimentelor omului.

La rândul lor, **particularitățile speciale ale dreptului** evidențiază deosebiri existente între normele juridice și alte categorii de norme sociale. Particularitățile speciale ale dreptului *au destinația de a evidenția acele semne specifice caracteristice numai normelor juridice*, prin intermediul cărora se stabilesc deosebirile dintre normele juridice și alte categorii de norme sociale.

Accepțiunile dreptului necesită a fi înțelese ca „sensuri” ale dreptului. Complexitatea fenomenului dreptului fiind una de exprimare sporită; fenomenul generează mai multe sensuri, foarte diferite prin natura lor, dar care posedă o importanță deosebită pentru cunoașterea valorii și complexității dreptului în viața socială.

Accepțiunile dreptului

Dreptul este un sistem de norme juridice obligatorii, formal determinate, formate și garantate de către stat, orientate la reglementarea relațiilor sociale.

Dreptul obiectiv este o totalitate de norme de comportament obligatorii, exprimate în sistemul normelor juridice. Definiția dreptului coincide cu definiția dreptului obiectiv.

Dreptul subiectiv este capacitatea, facultatea, prerogativa unui subiect de a cere de la alt subiect un anumit comportament în condițiile unui raport juridic concret.

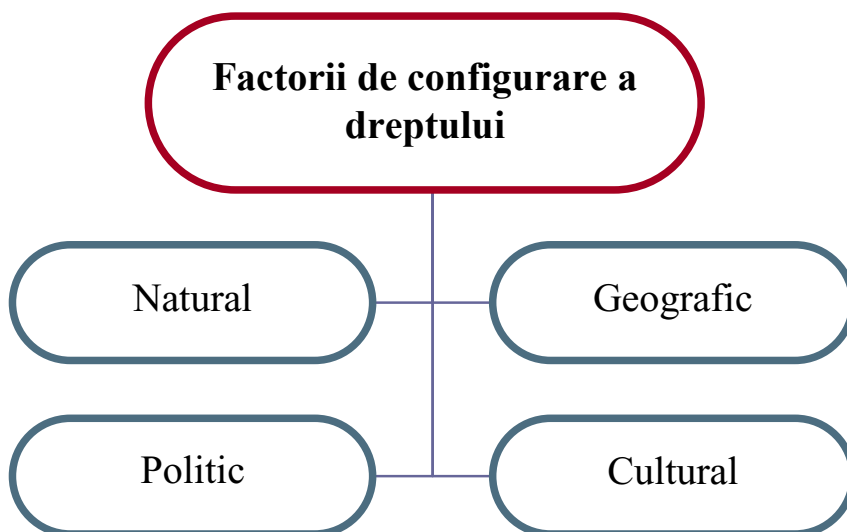
Dreptul pozitiv este totalitatea normelor juridice ce posedă forță juridică. (Dreptul este caracterizat în aspect temporal.)

Dreptul istoric este constituit din norme juridice ce și-au pierdut forța lor juridică din diferite considerente și prezintă o valoare didactico-istorică (cu excepția normelor cu caracter penal ce pot fi aplicate o perioadă de timp după înlocuirea lor cu altele, deoarece ultraactivitatea legii penale păstrează forța lor juridică).

2. Factorii de configurare a dreptului

Există anumite condiții care determină apariția dreptului. În dependență de anumite criterii, sistemele de drept din lumea contemporană au fost clasificate în familii de drept. La anumite familii de sisteme de drept putem evidenția un anumit număr de semne caracteristice numai lor, a celor ce fac parte din familia respectivă. Însă chiar în interiorul aceleiași familii evidențiem practic deosebiri care, deși nu înlătură acele semne specifice, necesare pentru clasificarea sistemelor de drept în familii, totuși stabilesc diferite dezvoltări ale sistemelor de drept supuse cercetării.

La o cercetare atentă a procesului de dezvoltare istorică a sistemului de drept evidențiem anumiți factori de diferit gen care au influențat dezvoltarea dreptului atât în domeniul arealului, cât și în domeniul dinamicii, acordându-i o anumită individualitate. Astfel, putem evidenția următorii factori de configurare a dreptului:

În calitate de factori de configurare a dreptului putem evidenția și alte fenomene de diferit gen, care pe parcursul dezvoltării dreptului l-au influențat, acordându-i individualitate.

3. Dezvoltarea conceptului dreptului

Dreptul, în calitate de fenomen social complex, determină în doctrina juridică un număr considerabil de teorii ce urmăresc scopul de a lămurii și caracteriza natura lui și de a evidenția rolul lui în societate. Prezentăm un ansamblu de teorii ce explică apariția și dezvoltarea dreptului în calitate de fenomen social:

1. Teoria dreptului natural (*Locke, Rousseau, Montesquieu, Radișcev*)

În afară de dreptul pozitiv, care se formează de către stat, mai există și niște drepturi naturale, inerente naturii umane, ce aparțin omului de la naștere (dreptul la viață, la o dezvoltare liberă, independentă, la muncă ș. a.)

2. Școala istorică de drept (*Hugo, Saviniy, Puhta*)

Dreptul exprimă sufletul poporului, convingeri juridice ce se formează ca și limba, treptat, indiferent de stat. Legiuitorul nu poate crea norme după bunul său plac, dar este în drept să fixeze aceea ce se formează ca normă.

3. Școala realistă de drept (*Iering*)

Dreptul este un interes protejat de stat, el nu este nimic fără puterea de stat.

4. Școala sociologică de drept (*Erlih, Muromțev*)

Dreptul este un sistem de raporturi juridice, comportamentul real uman, reglementat prin drept.

5. Teoria solidarismului (*Duguit*)

Dreptul obiectiv îl formează regulile solidarității sociale, căruia li se supun statul și cetățenii.

6. Teoria normativistă (*Stammler*)

Dreptul este o ierarhie de norme, prin intermediul căruia se reglementează relațiile sociale; este de neînchipuit fără stat, iar statul este de neînchipuit fără drept.

7. Școala psihologică a dreptului (*Petrajițki*)

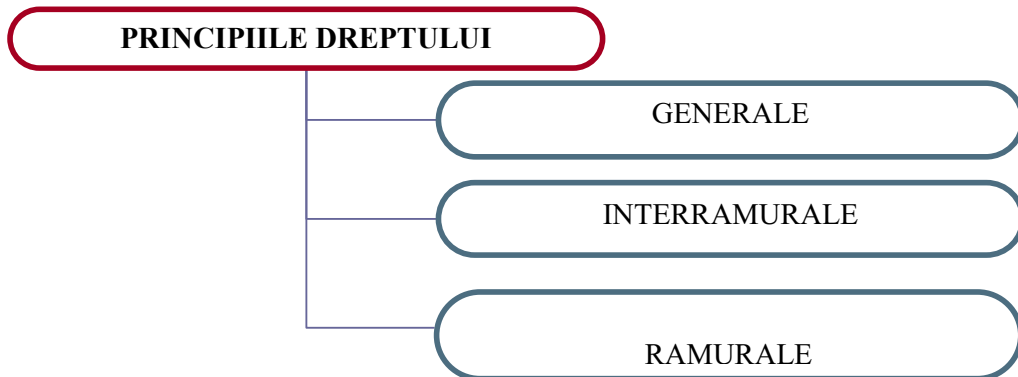
Există un drept adevărat care prezintă în sine retrăirile psihologice ale oamenilor despre drepturile și obligațiunile lor, și dreptul oficial – o totalitate de norme.

8. Teoria materialistă a dreptului (*Marx*)

Dreptul este voința clasei dominante ridicate în rang de lege, conținutul căreia este determinat de condițiile materiale ale vieții sociale.

4. Principiile dreptului: concept, clasificare, caracteristică generală

Principiile dreptului prezintă prin sine ideile principale, noțiunile inițiale ori începuturile procesului de formare, dezvoltare și funcționare a dreptului.

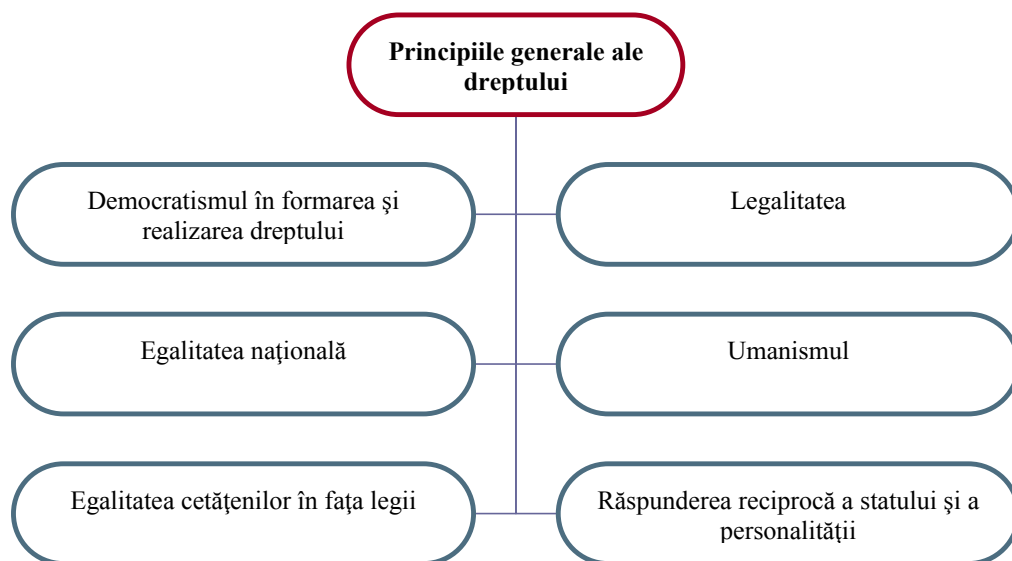

Principiile dreptului sunt începuturile inițiale ale dreptului care juridic întăresc legitățile obiective ale vieții sociale.

Principiile generale - începuturile de bază ce caracterizează particularitățile dreptului ca fenomen ce reglementează relațiile sociale în ansamblu.

Principiile interramurale - începuturile ce se referă la câteva ramuri de drept înrudite.

Principiile ramurale - începuturile ce caracterizează particularitățile unei ramuri concrete de drept (ale dreptului penal, dreptului civil ș.a.).

Principiile generale ale dreptului – începuturile fundamentale (reguli, norme) care determină cele mai importante caracteristici ale dreptului în ansamblu, conținutul lui și particularitățile întregului ansamblu de relații sociale. *Principiile generale ale dreptului sunt reguli exprimate prin postulate teoretice și/sau prin norme juridice, caracteristice pentru toate ramurile dreptului.*

Principiile interramurale ale dreptului sunt niște începuturi care exprimă particularitățile mai multor ramuri de drept înrudite (de exemplu, dreptul procesual penal și dreptul procesual civil, unde dreptul principiu comun se prezintă principiul contradictorialității). *Principiile interramurale ale dreptului sunt reguli, exprimate prin postulate teoretice și/sau norme juridice, caracteristice pentru două sau mai multe ramuri de drept (dar nu pentru toate ramurile dreptului).*

Principiile ramurale ale dreptului caracterizează particularitățile cele mai esențiale ale unei ramuri concrete de drept, ca, de exemplu, ale dreptului administrativ, constituțional, civil, muncii ș.a.m.d. De exemplu, principiul ramural în dreptul constituțional este principiul eligibilității deputaților în Parlament, în dreptul familiei – principiul egalității soților. *Principiile ramurale ale dreptului sunt reguli, exprimate prin postulate teoretice și/sau norme juridice, caracteristice numai pentru o singură ramură de drept.*

5. Funcția (rolul) dreptului în viața socială

Valoarea dreptului în viața socială este apreciată când normele juridice reglementează anumite categorii de relații sociale, acordându-le siguranță în respectare și stabilitate de respectare în timp. Există și alte norme sociale ce sunt orientate spre reglementarea relațiilor sociale, spre exemplu: normele morale, normele religioase, normele obișnuiești și tradiționale, normele corporative ș.a. Mai mult ca atât, acestea reglementează aceleași relații sociale, de rând cu normele juridice. Or, multe relații sociale, fiind reglementate de norme sociale din trecutul istoric, păstrează aceeași direcție a comportamentului recomandat și în prezent. Însă, norma juridică creată cu mult mai târziu nu modifică direcția de comportament recomandat, ci numai îi acordă o siguranță de reglementare prin organizarea și orientarea aparatului de stat spre supravegherea respectării obligatorii a normei juridice. Obligativitatea respectării lipsește la celelalte categorii de norme sociale sau, chiar dacă ea și este menționată, nu e una categorică. La fel, în caz de nerespectare a normei juridice, intervine forța de constrângere a statului, orientată nu doar spre a trage la răspundere juridică persoana care nu a respectat prevederile normei, dar și spre a proteja norma juridică pe viitor de încălcări similare.

**DIRECȚIILE PRINCIPALE DE
INFLUENȚĂ JURIDICĂ
ASUPRA RELAȚIILOR SOCIALE**

**REGULATIVĂ
(FUNCȚIE ORGANIZAȚIONALĂ)**

DE PROTECȚIE

**REGLEMENTAREA DE STAT
A DEZVOLTĂRII POZITIVE A
RELAȚIILOR SOCIALE**

**PROTECȚIA RELAȚIILOR SOCIALE
DE ATENTATE ILEGALE**

SE REALIZEAZĂ PRIN

**ÎNTĂRIREA ÎN ACTELE
NORMATIVE A DREPTURILOR,
LIBERTĂȚILOR, OBLIGAȚIILOR, A
STATUTULUI JURIDIC AL
PERSOANEI, A REGULILOR DE
FUNCȚIONARE OPTIMALĂ A VIEȚII
SOCIALE, DE DEZVOLTARE A
LIBERTĂȚILOR PERSOANEI.**

**STABILIREA INTERDICȚIILOR DE
A SĂVÂRȘI FAPTE
SOCIALMENTE PERICULOASE.**

**STABILIREA MECANISMULUI
JURIDIC, DESTINAT SĂ ASIGURE
REALIZAREA EFECTIVĂ A
INDICAȚIILOR JURIDICE,
DEZVOLTAREA ȘI ORGANIZAREA
VIEȚII SOCIALE.**

**APLICAREA SANȚIUNILOR
JURIDICE VINOVAȚILOR DE
SĂVÂRȘIREA FAPTELOR SOCIAL-
MENTE PERICULOASE.**

Subiecte de evaluare:

1. Numiți regulile de comportament ce acționau în perioada prestatală.
2. Evidențiați/ identificați / detaliați căile de apariție a dreptului în perioada de trecere de la comuna primitivă la formațiunea statală a societății.
3. Redați definiția dreptului. Explicați conceptul.
4. Determinați raportul dintre dreptul obiectiv și dreptul subiectiv.
5. Determinați tipurile istorice de drept.
6. Identificați funcțiile dreptului.
7. Delimitați conceptul de principiu.
8. Descrieți principiile generale ale dreptului.
9. Caracterizați principiile ramurale și interramurale ale dreptului.
10. Definiți dreptul pozitiv. Determinați dreptul istoric și valoarea lui.
11. Care criteriu de clasificare a tipurilor istorice de drept îl considerați mai obiectiv?

Literatura recomandată:

1. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
2. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1995.
3. Costică V. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
4. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
5. Dogaru I., Popa N., Dănișor Gh., Dănișor D.C. *Filosofia dreptului: Marile curente*. București, 2002.
6. Motică R., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București, 2001.
7. Zlătescu V. D. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București, 1994.

Tema 6: Dreptul în sistemul social normativ și spiritual

Conținutul temei:

1. Sistemul reglementărilor normative
2. Normele sociale: concept, trăsături, clasificare, caracteristică generală
3. Dreptul și alte valori sociale
 - 3.1. Semnele caracteristice comune normelor de drept și normelor de morală
 - 3.2. Semnele caracteristice normelor de drept și normelor corporative
4. Normele tehnice. Interacțiunea cu normele juridice

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini norma socială;
- explica esența reglementării normative;
- identifica tipurile de norme sociale;
- ilustra trăsăturile generale ale diferitelor categorii de norme sociale;
- enumera particularitățile normelor de drept;
- determina esența normelor tehnice.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- descoperi coraportul dintre reglementarea individuală și reglementarea normativă a conduitei umane;
- stabili legătura dintre normele de drept și cele morale;
- compara diferite tipuri de norme sociale;
- prezenta modalități de clasificare a normelor sociale în funcție de mai multe criterii;
- deduce corelația dintre normele corporative și normele juridice;
- propune situații concrete în care conținutul normelor juridice coincide cu cel al normelor religioase și al normelor morale;
- proiecta situații în care conținutul normelor juridice ar contrasta semnificativ cu normele religioase sau morale;
- demonstra caracterul obiectiv al normelor sociale.

c) la nivel de integrare

studentul va:

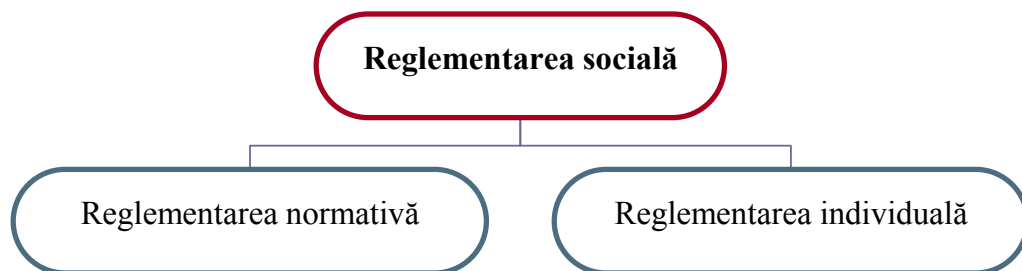
- argumenta importanța normelor sociale pentru dezvoltarea normelor juridice;
- recomanda modele de comportament în baza normelor cunoscute;
- aprecia posibilitatea dirijării conduitei umane în societatea contemporană în absența normelor juridice;
- decide asupra avantajelor reglementării normativ-juridice.

1. Sistemul reglementărilor normative

A reglementa în sens social înseamnă a forma comportamentul uman atât al indivizilor, cât și al comunităților de oameni.

Reglementarea socială evidențiază următoarele trăsături (semne caracteristice):

- fiecărui tip istoric social îi corespunde un anumit nivel de reglementare socială;
- odată cu dezvoltarea societății crește nivelul de reglementare socială;
- odată cu dezvoltarea reglementării sociale se formează noi mecanisme de reglementare socială normativă;
- odată cu dezvoltarea societății au loc transformări calitative ale mecanismului de reglementare normativă.

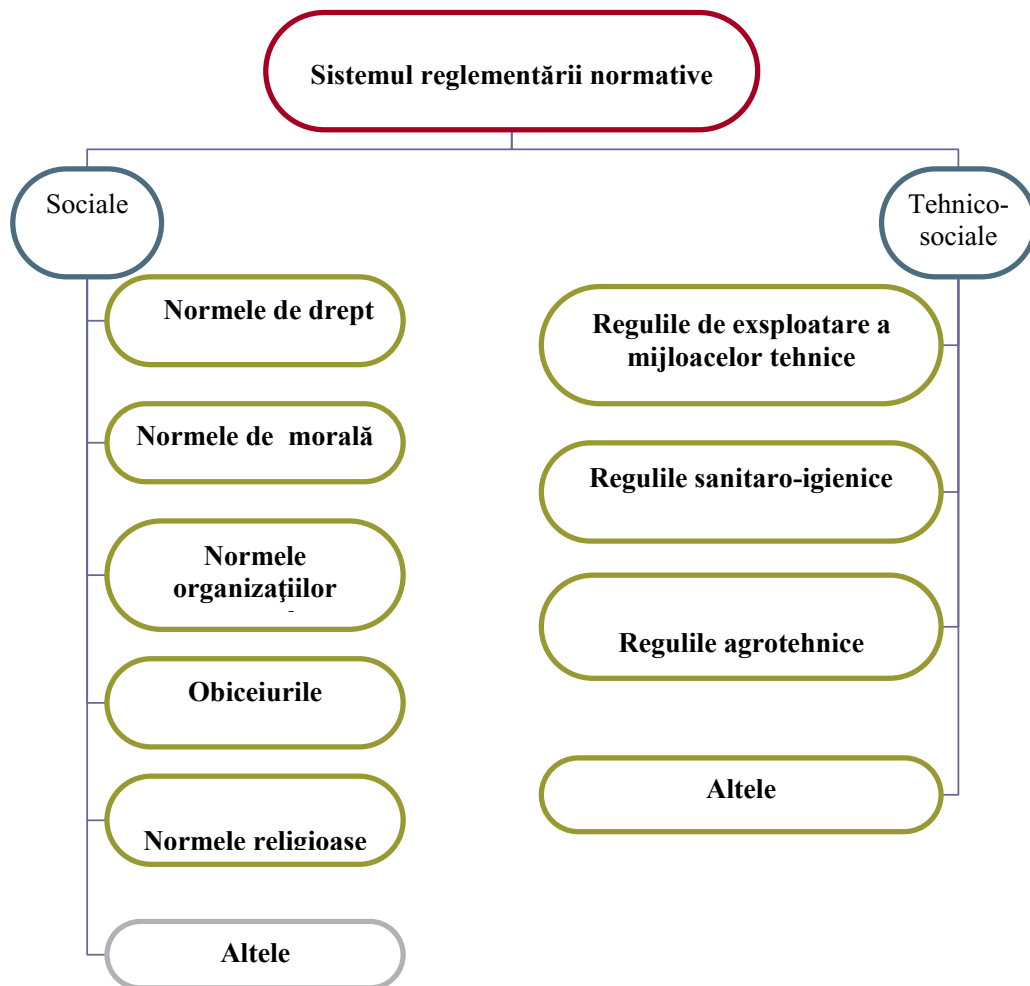

Sistemul reglementării normative constituie un ansamblu de norme sociale ce reglementează comportamentul uman în societate, relațiile manifestate în anumite uniuni, colective și un ansamblu de norme tehnico-sociale ce reglementează interacțiunea lor cu natura.

Reglementarea individuală este realizată prin adresări personale concrete pentru situații concrete. Aceste adresări sunt valabile în aplicarea lor numai o singură dată. Reglementarea individuală este determinată de o pluralitate de factori, frecvent de natură subiectivă. Reglementarea individuală este determinată de personalitatea subiectului. La fel, asupra reglementării individuale o influență esențială exercită mediul social în care se creează personalitatea subiectului. Nu este categorică afirmația că reglementarea socială prevalează asupra reglementării individuale. În anumite situații, reglementarea individuală se poate forma și evolua autonom de reglementarea socială. Reglementarea individuală își găsește exprimare în relații sociale concrete.

Deosebiriile dintre modalitățile reglementării sociale se identifică prin faptul că reglementarea normativă se dezvoltă concomitent cu dezvoltarea societății, iar reglementarea individuală - în dependență de nivelul de dezvoltare a culturii sociale a individului. Între modalitățile menționate de reglementare putem urmări o anumită interdependență, însă ea nu poartă un caracter categoric. Un aspect

specific reglementării normative este prezența normării activității umane, a cărei realizare constă în elaborarea unui ansamblu de reguli, principii, constrângeri, obligații, drepturi și îndatoriri de origine morală, religioasă, juridică, economică, politică ș.a.m.d. care reglementează conduita și comportamentele umane și de grup.

2. Normele sociale: concept, trăsături, clasificare, caracteristică generală

Normele sociale sunt determinate de nivelul dezvoltării organizării social-economice și reglementează comportamentul uman în societate.

Normele tehnico-sociale stabilesc cum omul trebuie să se comporte cu mijloacele de producție, cu mașinile, cum trebuie să reacționeze la influența forțelor naturii.

Trăsăturile normelor sociale (semnele caracteristice) sunt:

1. Normele sociale reflectă nivelul de dezvoltare a societății în care ele există și caracterizează această societate;
2. Normele sociale stabilesc standarde de comportament și reglementează relații sociale;
3. Normele sociale evoluează de la anumite situații tipice ce există în societate;
4. Normele sociale poartă un caracter impersonal;
5. Normele sociale pot fi aplicate de nenumărate ori, determinând existența unor relații sociale concrete;
6. Normele sociale au destinația promovării, încurajării unui comportament reglementat normativ, previzibil;
7. Normele sociale trebuie să fie reciproc raționale, să posede o continuitate logică. Nu poate o normă să interzică, iar alta să promoveze o anumită faptă.

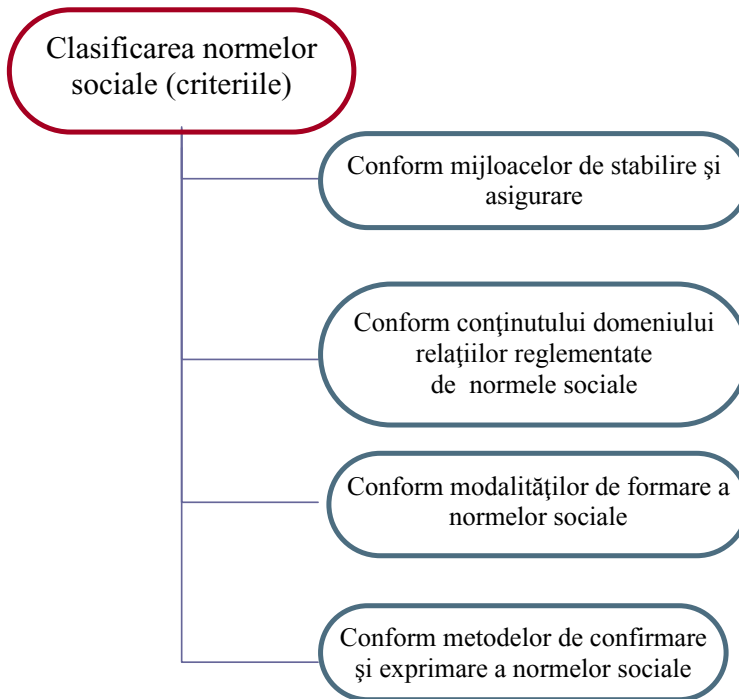
NORMELE SOCIALE SUNT REGULI DE CONDUITĂ UMANĂ ÎN VIAȚA SOCIALĂ

Normele sociale acționează una față de alta nu izolat, dar într-un coraport strâns, asigurând funcționarea normală a relațiilor sociale, existența valorilor sociale ale societății și ordinea socială.

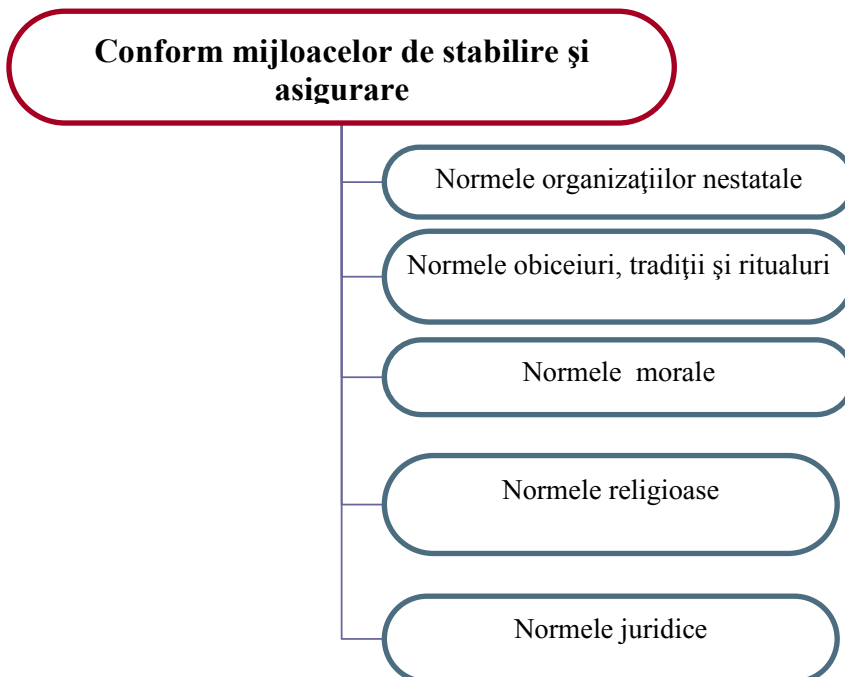
Normele sociale necesită a fi incluse în conținutul sistemului legislativ, fenomen ce consolidează autoritatea dreptului, influența lui pozitivă, organizațională, disciplinară asupra comportamentului uman.

Normele sociale pot conține indicații de respectare a legislației în vigoare, de a nu săvârși fapte socialmente periculoase. Drept urmare, aceste norme reprezintă un suport important în procesul de asigurare a ordinii de drept.

Criteriile de clasificare a normelor sociale

Clasificarea normelor sociale conform criteriilor menționate:

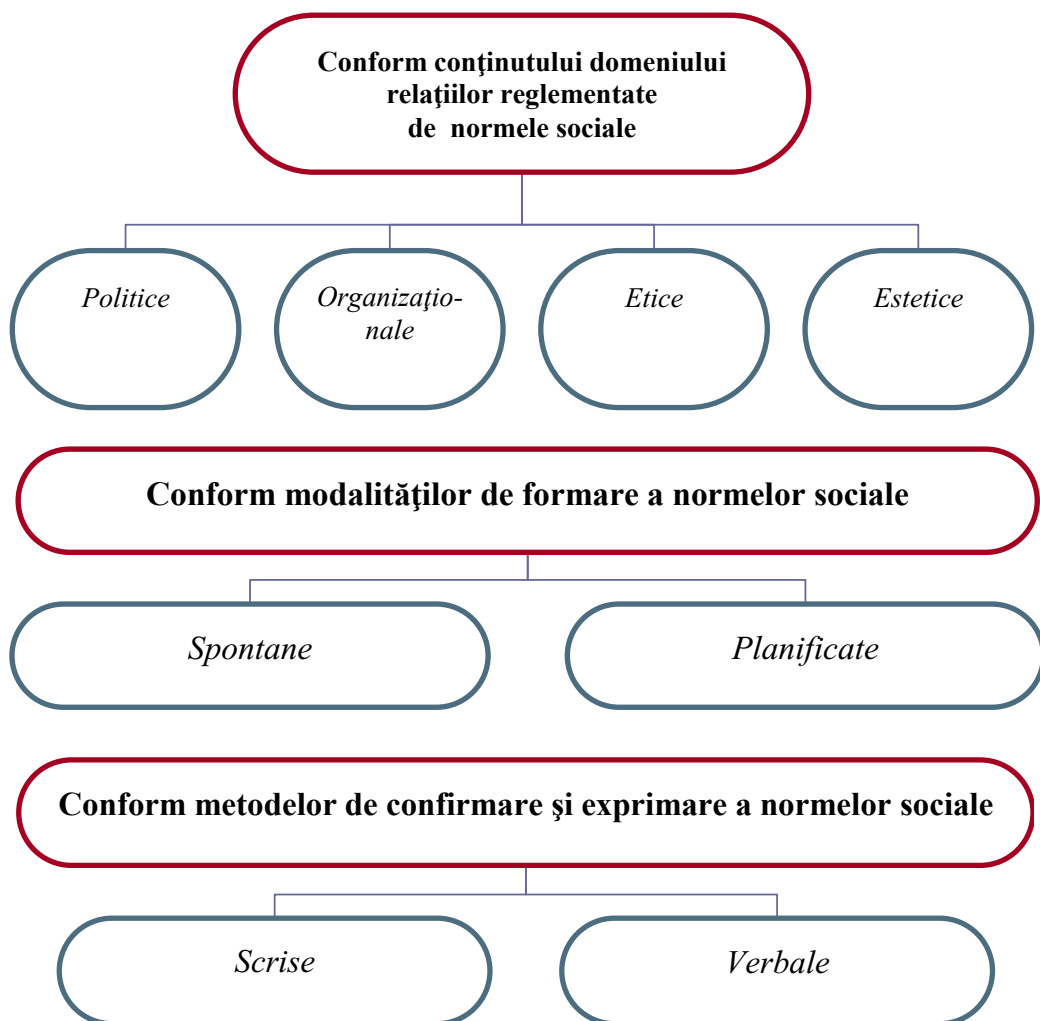
Normele organizațiilor nestatale. Sunt stabilite de înseși organizațiile nestatale; sunt fixate în statuturile și hotărârile lor, sunt protejate prin măsurile cu caracter social prevăzute în statut.

Normele obiceiuri, tradiții și ritualuri. Se formează în procesul de dezvoltare istorică, într-un mediu social determinat; în rezultatul repetării, intră în deprindere, datorită căreia ele se respectă fiind susținute de opinia socială.

Normele morale. Se formează în viața socială în conformitate cu concepțiile oamenilor despre bine și rău, dreptate, onoare, îndatoririle omului față de societate și membrii ei.

Normele religioase. Provin din concepția umană despre Dumnezeu ca creatorul lumii și a începuturilor societății umane.

Normele juridice. Sunt formate și protejate prin forța de constrângere a statului.

În procesul de reglementare juridică a relațiilor sociale deosebit de importanță pentru stabilirea unei eficiențe sporite a realizării dreptului este determinarea coincidenței dintre valorile juridice, valorile morale, valorile religioase ș.a.

3. Dreptul și alte valori sociale

3.1. Semnele caracteristice comune normelor de drept și normelor de morală

Normele morale – reguli de comportament ce se formează în societate și prezintă în sine reflecții despre bine și rău, dreptate și nedreptate, cinste, onoare, demnitate, îndatoriri ș.a.

Semnele caracteristice comune dreptului și moralei

- se prezintă ca suprastructură asupra bazei social-economice;
- posedă un conținut normativ;
- sunt mijloace de reglementare a relațiilor sociale;
- sunt bazate pe unitatea intereselor social-economice;
- se realizează în majoritatea cazurilor benevol;
- garanția internă a realizării – conștiința omului.

Mai putem evidenția anumite semne caracteristice ce determină deosebirile dintre normele de drept și normele de morală.

Se deosebesc:

După origine – normele de morală, ca și normele de drept, sunt create și există în interiorul societății. Normele de drept, după intrarea lor în vigoare, devin imediat obligatorii pentru toți subiecții care se află în sfera lor de acțiune.

După forma de exprimare – normele de morală nu se întăresc în acte speciale. Ele se conțin în conștiința umană. Normele juridice se exprimă prin intermediul actelor normative.

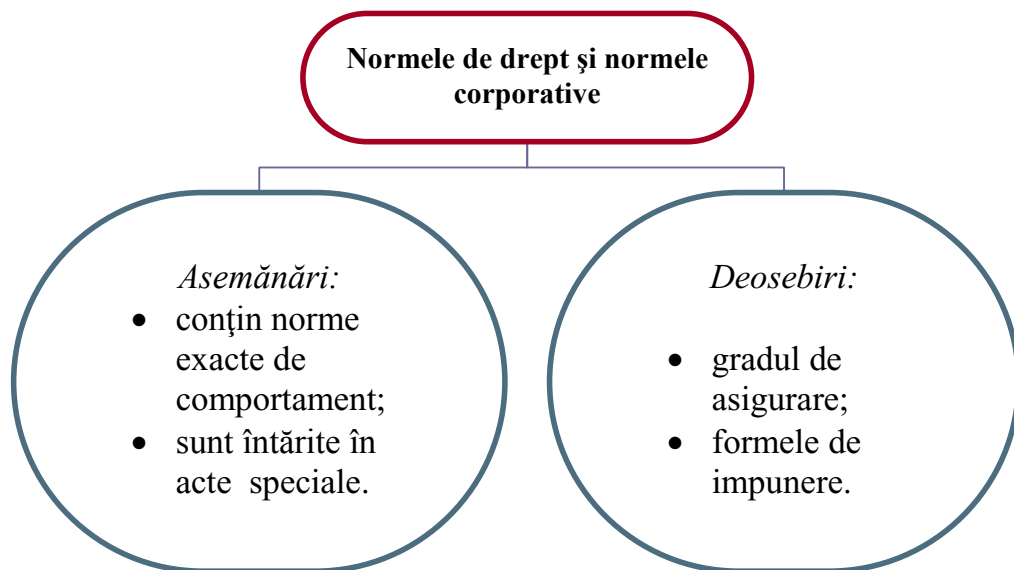
După metodele de protejare a prevederilor – normele de drept și normele de morală în societate se respectă benevol. Pentru asigurarea realizării normelor juridice mai sunt necesare măsuri de constrângere statală.

După gradul de concretizare – normele de morală poartă un caracter general; spre deosebire de normele juridice, poartă un caracter mai exact. În normele juridice sunt confirmate clar anumite drepturi subiective și obligațiuni juridice ale participanților la relațiile sociale supuse reglementării.

3.2. Semnele caracteristice normelor de drept și normelor corporative

Normele corporative (normele organizațiilor nestatale) – reguli de comportament stabilite ce se conțin în statute, regulamente, decizii ale organizațiilor obștești pentru atingerea scopurilor lor de funcționare. Nu contravin normelor

juridice și sunt orientate spre concretizarea normelor juridice în anumite domenii de activitate socială. În caz de depistare a unor divergențe între normele corporative și normele juridice, prioritate după forța juridică posedă normele juridice, chiar dacă normele organizațiilor nestatale poartă un caracter mai special.

4. Normele tehnice. Interacțiunea cu normele juridice

Normele sociale sunt o expresie de voință a societății. Normele sociale sunt create de către societate într-o dinamică diferită: de la una foarte lentă – obiceiul, până la una foarte rapidă – procesul de creare a legislației. Normele tehnice nu reprezintă expresii de voință socială. Normele tehnice evidențiază legități obiective ale naturii ce există indiferent de voința socială. Drept exemplu de normă tehnică este legea atracției universale. Ea a existat și până la renumita descoperire a lui Isaak Newton, însă perspectivele utilizării ei eficiente, încadrarea ei în diferite procese tehnologice complexe și-a găsit realizare anume după descoperirea ei. Normele tehnice nu sunt create, ele sunt descoperite, deduse. Utilizarea lor în practica socială, în diferite domenii ale vieții sociale apare în formatul manifestării de voință socială. Or, o legitate obiectivă poate fi realizată în domeniul militar, de exemplu, sau în domeniul industrial, orientat spre ridicarea nivelului vieții sociale. Astfel, normele tehnice se transformă în norme tehnico-sociale, pentru că identificarea domeniilor în care sunt utilizate normele tehnice deja reprezintă o manifestare de voință socială. În acest context, menționăm transformarea normelor tehnice în norme tehnico-sociale. De exemplu, odată cu dezvoltarea culturii societății a crescut valoarea și importanța normelor de igienă, care sunt norme sociale. Foarte frecvent, odată cu dezvoltarea mecanismelor și proceselor tehnologice, importanța normelor tehnice sporește. De respectarea categorică a norme-

lor tehnice, a normelor tehnico-sociale poate depinde vitalitatea societății. Astfel de norme, în scopul evidențierii respectării prevederilor lor în mod categoric, sunt reglementate juridic obținând o formă obligatorie social-juridică. Așa apar și se manifestă normele tehnico-juridice. Caracterul specific al normelor tehnico-sociale și îndeosebi al normelor tehnico-juridice este faptul că pot exista subiecți speciali la care se adresează reglementările în cauză. Drept exemplu de sistem de norme tehnico-juridice pot servi Regulile circulației rutiere; or, importanța securității traficului rutier a determinat elaborarea acestor reguli, stabilindu-le drept obligatorii.

NORMELE JURIDICE - reguli, formulate de legislator în actele juridice normative, care determină gradul posibil și necesar de comportament uman.

NORMELE TEHNICE - reguli de comportament rațional uman cu mediul, procedee tehnice formate în baza legităților obiective ale naturii, tehnicii.

Exprimarea coraportului

În conținutul multor norme juridice se includ norme tehnice (reguli de securitate la efectuarea lucrărilor de construcție, exploatarea mecanismelor, complexelor tehnologice, normele de utilizare a materiei prime, combustibilului ș.a). Astfel, normele tehnice obțin forma și forța normelor juridice, în forma de normă tehnico-juridică, fapt ce le determină ca general-obligatorii, a căror respectare este garantată de stat.

1

Subiecte de evaluare:

- 1 Numiți criteriile de clasificare a normelor sociale.
- 2 Caracterizați coraportul categoriilor drept- morală, drept - religie, drept-politică.

- 3 Determinați impactul obiceiurilor asupra dezvoltării dreptului.
- 4 Efectuați o caracteristică a normelor tehnice.
- 5 Caracterizați normele tehnico-juridice.
- 6 În ce domenii ale vieții sociale sunt aplicabile normele tehnico-juridice?
- 7 Poate fi stabilit un coraport între cultura socială și normele juridice? Dar între cultura socială și normele tehnice?

Literatura recomandată:

1. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1995.
2. Ciobanu D. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1992.
3. Craiovan I. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001.
4. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
5. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
6. Voicu C., Savu I. *Teoria generală a dreptului. Curs universitar*. Târgoviște, 2004.
7. Vrabie G. *Politica, morala și dreptul*. București: Editura Politică, 1997.

Tema 7: Norma juridică

Conținutul temei:

1. Definiția și trăsăturile normei juridice
2. Structura normei juridice
 - 2.1. Structura logico-gramaticală a normei juridice
 - 2.1.1. Formele ipotezei normei juridice
 - 2.1.2. Formele dispoziției normei juridice
 - 2.1.3. Formele sancțiunii normei juridice
 - 2.2. Structura tehnico-legislativă a normei juridice. Modalitățile de expunere a elementelor normei juridice în articolele actului normativ
3. Clasificarea normelor juridice

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini norma juridică;
- identifica particularitățile normei juridice;
- ilustra structura normei juridice;
- explica semnificația ipotezei, a dispoziției și a sancțiunii, în calitate de elemente structurale ale normei juridice;
- recunoaște, în baza unor norme juridice propuse, elementele constitutive ale acestora.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

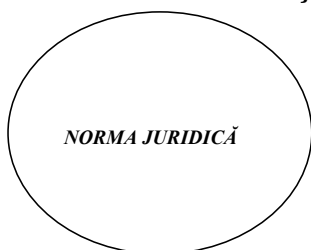
- prezenta diferite tipuri de norme juridice, în funcție de mai multe criterii de clasificare;
- detecta tipul normei juridice, în contextul unor extrase din acte normative puse la dispoziție;
- distinge, în baza unor exemple concrete, structura logico-gramaticală și structura tehnico-legislativă a normei juridice;
- demonstra, în baza unor norme juridice incomplete propuse, structura logico-gramaticală a acestora;
- deduce modalitatea de expunere a elementelor structurale specifică normelor de drept penal;
- constata tipul normei juridice, în contextul unor extrase din acte normative puse la dispoziție;
- sintetiza, în baza unor exemple concrete, modalitatea de expunere a elementelor constitutive ale normelor juridice în conținutul actului normativ;
- proiecta situații concrete, din activitatea academică, reflectând conținuturi de norme cu caracter obligatoriu, alcătuite din ipoteză, dispoziție și sancțiune.

c) *la nivel de integrare*

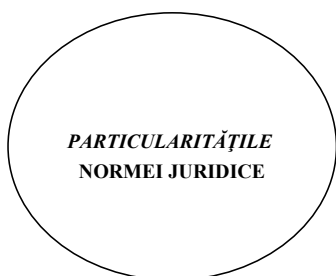
studentul va:

- decide asupra eficienței normelor juridice în absența sancțiunii, ca element structural;
- aprecia posibilitatea democratizării societății contemporane exclusiv prin norme dispozitive;
- evalua avantajele și dezavantajele normelor cu caracter imperative

1. Definiția și trăsăturile normei juridice

Element primar al sistemului de drept, o regulă obligatorie de comportament emisă de organele statale competente, adoptată sau sancționată printr-un act oficial (lege, decret ș.a.) și asigurată în caz de necesitate de forța coercitivă a statului.

- Poartă:
 - un caracter general;
 - un caracter impersonal;
 - un caracter tipic;
 - un caracter obligatoriu.
- Rreglementează relații sociale.
- Este o manifestare de voință.

Pornind de la simplul argument că dreptul este format dintr-un ansamblu de norme juridice, în scopul definirii normei juridice, interpretăm la singular definiția dreptului. Astfel, **norma juridică** este *o regulă de comportament, generală, impersonală și obligatorie, adoptată sau sancționată de către stat, ce exprimă voința deținătorilor puterii de stat și în caz de necesitate este asigurată prin forța de constrângere a statului.*

Din definiția în cauză putem sintetiza trăsăturile specifice ale normei juridice:

- 1) o regulă de comportament;
- 2) poartă un caracter general;
- 3) poartă un caracter obligatoriu;
- 4) poartă un caracter impersonal;
- 5) este adoptată sau sancționată de către stat;

- 6) exprimă voința deținătorului puterii de stat;
- 7) este asigurată prin forța de constrângere a statului.

Anume aceste trăsături și deosebesc, în marea lor majoritate, normele juridice de alte norme sociale.

- a) **Norma juridică are un caracter general.** Comportamentul determinat de norma juridică este un comportament tipic, care poate fi aplicat la un număr nedeterminat de situații de caz. Norma juridică nu-și realizează scopul într-o situație individuală de caz sau într-un număr determinat de cazuri. Ea poate fi aplicată pentru un număr nedeterminat de cazuri de același gen, determinate de circumstanțele din ipoteza sa. Caracterul general al normei juridice îl și explicăm prin aplicabilitatea ei repetată, pentru un număr nedeterminat de cazuri. Caracterul general al normei juridice este determinat de faptul că norma juridică poate fi aplicată în mod repetat pentru situații de caz similare și procesul de aplicare este uniform. Comportamentul determinat de norma juridică necesită a fi urmat în toate situațiile posibile de același gen.
- b) **Norma juridică are un caracter impersonal.** Norma juridică nu este destinată anumitor persoane concrete. Da, ea se poate referi la o anumită categorie de persoane, însă fără a le nominaliza. Cercul de persoane la care se referă norma juridică este determinat de ipoteza sa. La fel, caracterul impersonal al normei juridice accentuează că norma, deși nu se referă la o persoană concretă, ea nu se referă la toate persoanele care se încadrează într-o societate. Anumite norme juridice se adresează în exclusivitate cetățenilor statului, cum ar fi normele constituționale, altele se referă la anumite categorii de subiecți, cum ar fi: sportivi, militari, magistrați, studenți, membrii ai sindicatelor ș.a. Accentuăm caracterul impersonal al normei și menționăm că în interiorul unei sau altei categorii de persoane menționate în ipoteza normei aceasta se aplică la toți subiecții care formează una sau altă categorie. Se aplică pentru toți sportivii, dacă se referă la sportivi, pentru toți militarii dacă se referă la militari ș.a. Norma juridică nu este elaborată pentru o anumită persoană. Menționăm caracterul impersonal și al normelor juridice ce vizează conduita anumitor organe unipersonale cum sunt: Președintele țării, Președintele Parlamentului, Președintele CSM ș.a. Aceste norme juridice posedă caracter impersonal din considerentul că ele se referă nu la persoana care ocupă funcția respectivă pentru un anumit mandat, dar la toate persoanele ce vor deține funcțiile corespunzătoare în viitor, deci se referă la funcție ca atare.
- c) **Norma juridică are un caracter tipic.** Norma juridică reglementează tipuri de relații sociale și nu o relație socială individuală. Este privită

drept model de comportament ce stabilește caracterul licit sau ilicit al acestui comportament. Individualizarea normei juridice are loc numai în manifestarea raportului juridic concret cu subiecții concreți. Caracterul tipic al normei juridice permite includerea în sfera de reglementare juridică a unui număr mai mare de relații sociale, evitând crearea unui număr excesiv de norme juridice.

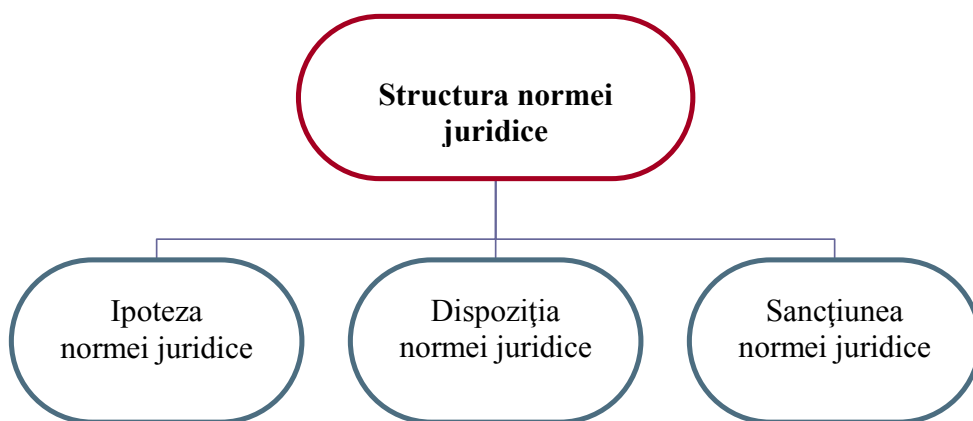
- d) Norma juridică este o normă socială.** Norma juridică vizează în exclusivitate relațiile sociale, relațiile dintre membrii societății, relațiile dintre oameni. În acest context, menționăm caracterul intersubiectiv al relațiilor reglementate de norma juridică. Mai este necesar a menționa că normele juridice sunt destinate a proteja valorile sociale caracteristice anumitei societăți. Deci, caracterul social al normei juridice se evidențiază și prin faptul că societatea, determinând anumite sisteme de valori sociale, influențează formarea normelor juridice, orientate spre protejarea sistemului de valori ce-i este caracteristic.
- e) Norma juridică are un caracter obligatoriu.** Menționăm că trăsătura, semnul caracteristic nominalizat este unul dintre cele mai importante în identificarea și caracterizarea normei juridice. Esența și valoarea dreptului anume și constă în reglementarea obligatorie a relațiilor sociale ce reflectă valorile sociale. În norma juridică se conține o dispoziție obligatorie. Ea poate fi exprimată prin două sau mai multe modalități de comportament, însă niciun potențial subiect nu este în drept să depășească limitele de comportament indicate în normă, sub riscul de a purta răspundere juridică. Starea de obligativitate ce rezultă din dispoziția normei juridice urmează a fi aplicată imediat de la intrarea în vigoare a normei juridice și este continuă și necondiționată. Caracterul obligatoriu se referă la toate normele juridice, indiferent de domeniul de reglementare și de caracterul dispoziției normei juridice. La fel, caracterul obligatoriu al normei juridice este reflectat prin constrângerea statală, care, la rândul ei, este doar o excepție și nu o regulă. Dacă abuzăm de constrângere în asigurarea caracterului obligatoriu al normei juridice, poate apărea o rezistență socială contra legii, îndeosebi când norma juridică nu reflectă obiectiv valorile sociale ale societății.

2. Structura normei juridice

Structura normei juridice necesită a fi privită în două aspecte: structura internă a normei (structura logico-gramaticală) și structura externă a normei (structura tehnico-legislativă).

2.1. Structura logico-gramaticală a normei juridice

Formând partea interioară a normei, structura logico-gramaticală evidențiază caracterul static al acesteia. Nu importă apartenența normei juridice la o ramură de drept sau alta, ea evidențiază o organizare logică. Din aceste perspective se menționează că norma juridică posedă o structură trihotomică (trei elemente): ipoteza, dispoziția, sancțiunea. **Structura normei juridice** evidențiază unitatea elementelor ei componente. Ioan Ceterchi menționează că modelul oricărei norme juridice ar putea fi formulat în felul următor: „În cazul în care (*ipoteza*), atunci trebuie să (*dispoziția*), altfel (*sancțiunea*)”.

Evident, structura schematică evidențiată se atribuie numai normelor cu caracter imperativ ce conțin în sine un ordin de a face sau de a nu face ceva. Normelor permissive structura schematică respectivă nu le este caracteristică, din simplul considerent că ele nu dețin un al treilea element structural – sancțiunea normei. Menționăm ca norme juridice adevărate sunt anume normele permissive; normele imperative, în esența lor, sunt norme juridice, a căror dispoziție conține numai o modalitate categorică de comportament. Realizarea normei juridice, indiferent de structura și natura dispoziției normei juridice, este determinată de interesul subiectului participant la raportul juridic concret. De regulă, interesul subiectului constă în obținerea anumitor drepturi subiective. În condițiile normelor imperative, interesul subiectului este de a evita parvenirea sancțiunii juridice, respectând interdicția din dispoziția normei prohibitive sau obligația din dispoziția normei onerative.

2.1.1. Formele ipotezei normei juridice

Ipoteza – parte a normei juridice ce include ansamblul de condiții, împrejurări sau fapte, în prezența cărora se cere sau se recomandă o anumită conduită, determinată de dispoziția normei, precum și categoria subiecților la care se referă prevederile normei.

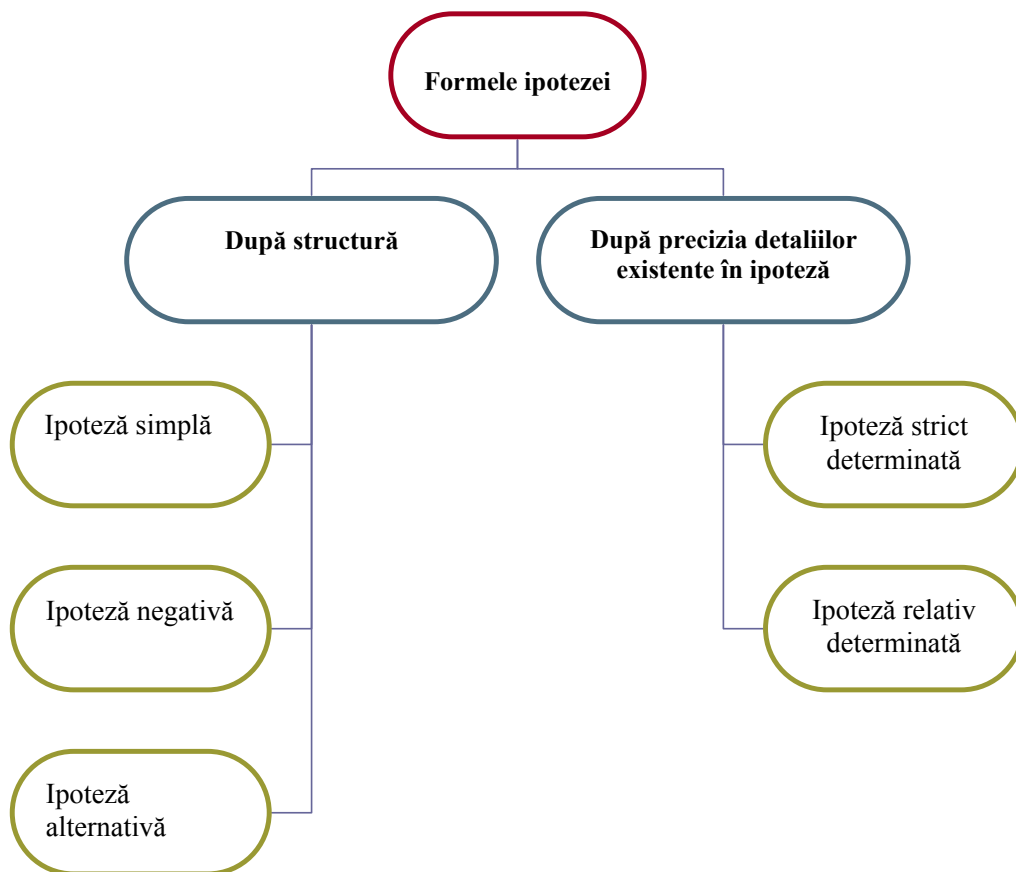
În ipoteză poate fi definită calitatea subiectului (cetățean, soț, militar, student ș.a.) sau poate fi caracterizat subiectul generic (persoană fizică, persoană juridică, toți, oricine).

Ipoteza simplă prevede o singură împrejurare (circumstanță) în care se aplică dispoziția. *Drept exemplu* de ipoteză simplă identificăm norma de la alin.(1) art. 145 CP RM „Omorul intenționat” – „Omorul **unei persoane**”. Partea textuară a alineatului accentuată și reprezintă un exemplu de ipoteză simplă.

Ipoteza complexă prevede mai multe împrejurări (circumstanțe), care, fie întrunite cumulativ, fie fiecare în parte, determină incidența dispoziției. Ipoteza complexă poate fi de două feluri: *ipoteza cumulativă* și *ipoteza alternativă*.

Ipoteza cumulativă – acțiunea normei este stabilită în condițiile a două sau mai multe circumstanțe, delimitate prin conjuncția *și*.

Ipoteza alternativă – acțiunea normei se stabilește în condițiile a două sau mai multe circumstanțe, delimitate prin conjuncția *sau*. Exemplu poate servi norma de la lit.g) alin.(2) art.145 CP RM „Omorul intenționat” – „Omorul săvârșit asupra a două **sau** mai multor persoane”.

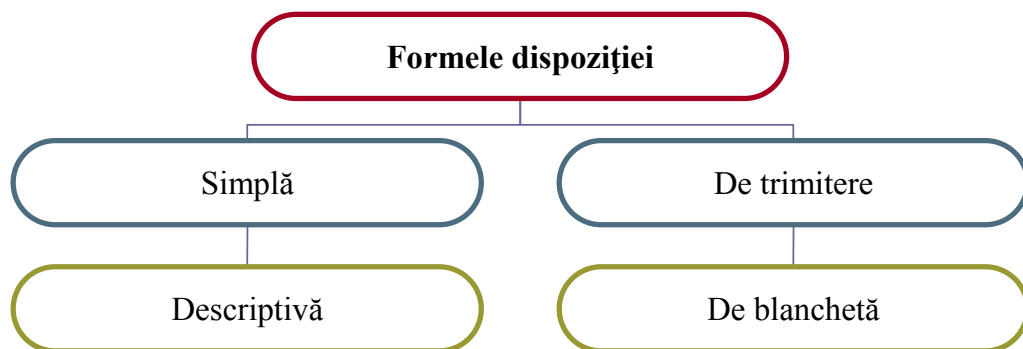

În funcție de **precizia detaliilor existente în ipoteza** normei juridice, deosebim ipoteze *strict determinate* și *relativ determinate*. ***Ipoteza strict determinată*** stabilește cu exactitate condițiile de aplicare a dispoziției. ***Ipoteza relativ determinată*** formulează numai la modul general împrejurările în care dispoziția devine incidentă, iar conținutul concret al acestor împrejurări prin natura lui nu poate fi dat de actul normativ, ci este lăsat pe seama organului de aplicare. În unele norme juridice din anumite acte normative ipoteza este subînțeleasă, în sensul că, deși nu este expres formulată, ea rezultă din contextul reglementării. După conținut, deosebim: *ipoteza pozitivă* și *ipoteza negativă*. ***Ipoteza pozitivă*** indică prezența particularităților (circumstanțelor), iar ***ipoteza negativă*** – lipsa lor, mai exact – irelevanța menționării lor, deoarece comportamentul solicitat prin dispoziția normei juridice necesită a fi respectat în orice posibile circumstanțe.

2.1.2. Formele dispoziției normei juridice

Dispoziția normei juridice este partea normei ce conține comportamentul recomandat sau solicitat în condițiile determinate de ***ipoteza*** acestei norme juridice.

La rândul său, comportamentul determinat de dispoziția normei juridice poate fi exprimat ori prin inacțiune (în situația unei dispoziții prohibitive), ori prin acțiune (în situația unei dispoziții onerative sau dispozitive). Menționăm că dispoziția normei juridice conține în sine ansamblul de drepturi subiective și obligațiuni juridice ale potențialilor subiecți, participanți la raporturile juridice create de această normă juridică.

Dispoziția – parte a normei juridice ce include comportamentul recomandat sau solicitat de a fi respectat de participanții la raporturile juridice în condițiile indicate de ipoteză, adică drepturile subiective și obligațiunile juridice ale persoanelor vizate de norma juridică.

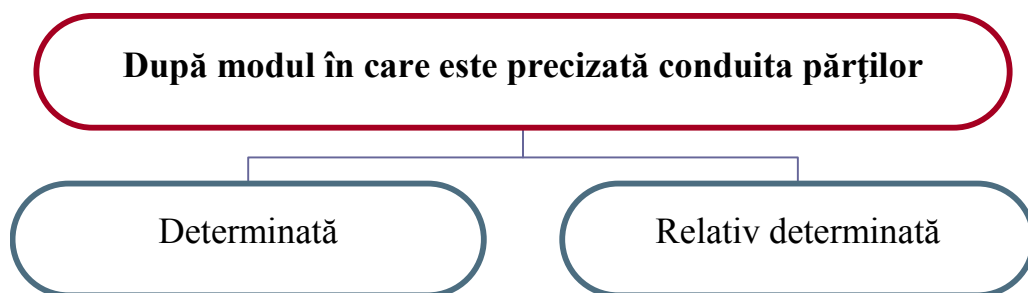
Dispoziția simplă indică modalitatea de comportament, dar nu o desfășoară și lămurește.

Dispoziția descriptivă are destinația nu doar de a indica modalitatea de comportament solicitată sau recomandată, dar și conține o descriere, o explicație a acestui comportament.

Dispoziția de trimitere nu caracterizează modalitatea de comportament, dar face trimitere pentru a lua cunoștință de aceasta la o altă normă dintr-un articol din același act normativ.

Dispoziția de blanchetă este o varietate a dispoziției de trimitere. Pentru a cunoaște condițiile în care urmează a fi realizat comportamentul indicat de dispoziție sau pentru a identifica o sancțiune, se face trimitere la o normă juridică dintr-un alt act normativ.

Clasificarea dispozițiilor normei juridice

Dispoziția determinată stabilește categoric și fără nicio posibilitate de derogare drepturile și obligațiile persoanelor vizate.

Dispoziția relativ determinată prevede mai multe variante posibile de conduită, urmând ca subiecții să aleagă una dintre ele, sau când fixează anumite limite, drepturile și obligațiile subiecților vor trebui să se încadreze între aceste limite.

2.1.3. Formele sancțiunii normei juridice

Sancțiunea – parte a normei juridice ce indică la urmările negative, care apar în rezultatul nerespectării dispoziției normei juridice în condițiile determinate de ipoteză.

Sancțiunea normei juridice poate avea o pluralitate de forme în dependență de o pluralitate de criterii. Clasificarea sancțiunilor normei juridice ne permite să înțelegem mai bine natura acestora și diversitatea lor, care este determinată de diversitatea normelor juridice existente. În continuare, vom evidenția numai principalele criterii de clasificare a sancțiunii normei juridice, totodată vom clasifica și caracteriza diferitele categorii de sancțiuni.

Criteriile de clasificare

După volumul și mărimea urmărilor negative pentru persoana care a încălcat dispoziția normei

În funcție de natura raporturilor juridice reglementate prin normele ce conțin sancțiunea

După scopul urmărit de sancțiune

Sanțiuni după volumul și mărimea urmărilor negative pentru persoana care a încălcat dispoziția normei

Sanțiune absolut determinată

Sanțiunea este clar stabilită și nu există posibilitate de a o interpreta sau de a devia de la ea.

(Eliberare din serviciu, amendă, privațiune de libertate pe termen de 3 ani).

Sanțiunea absolut determinată – indică exact mărimea urmărilor negative (de exemplu, mărimea exactă a amenzii).

Sanțiune relativ determinată

Este stabilită limita minimă și cea maximă a sancțiunii, iar organul de aplicare stabilește cuantumul între aceste limite. *(Privațiune de libertate pe un termen de la 2 la 8 ani, privațiune de libertate de până la 5 ani).*

Sanțiunea relativ determinată – sunt indicate hotarele minimale și maximale ale urmărilor negative ori este indicat numai hotarul superior (de exemplu, privațiune de libertate de la 3 la 5 ani, privațiune de libertate de până la 10 ani).

Sanctiune alternativă

Oferă organului abilitat posibilitatea de a opta între mai multe sancțiuni, pentru cea care i se pare optimă.

(*Amendă sau eliberare din serviciu*).

Sanctiunea alternativă – sunt enumerate câteva forme de urmări negative prin inter-

mediul conjuncțiilor „sau”, „ori” (de exemplu, se pedepsește cu privațiune de libertate de până la 6 luni **ori** cu amendă în mărime de până la 10 salarii minime).

Sanctiune cumulativă

Rezervă organului de aplicare a legii obligația/dreptul de a le aplica cumulativ.

(*Conține indicații suplimentare referitoare la urmările negative*).

Sanctiunea cumulativă – sunt enumerate câteva forme de urmări negative prin inter-

mediul conjuncției „și” (de exemplu, se pedepsește cu privațiune de libertate de până la 6 luni **și** cu amendă în mărime de până la 10 salarii minime).

În funcție de natura raporturilor juridice reglementate prin normele ce conțin sancțiunea, de pericolul social al actelor de încălcare, de importanța intereselor apărute, sancțiunile diferă după natura și gravitatea lor.

Astfel, se disting: a) sancțiuni penale; b) sancțiuni administrative; c) sancțiuni disciplinare; d) sancțiuni civile.

După scopul urmărit de sancțiune, acestea se împart în:

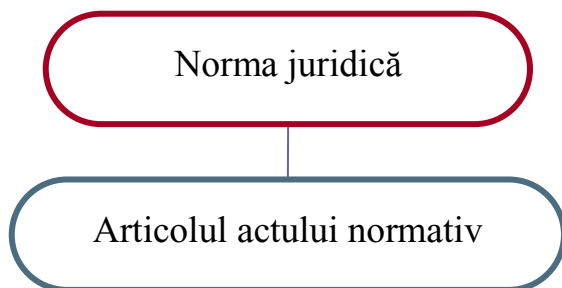
- *sancțiuni de anulare a actelor ilicite*, care urmăresc anularea sau desființarea actului ilicit (sunt caracteristice normelor dreptului administrativ; ale contenciosului administrativ);
- *sancțiuni reparatorii*, care urmăresc restabilirea situației legale și repararea prejudiciului produs (sunt caracteristice normelor dreptului civil);
- *sancțiuni expiratorii* (disciplinare, contravenționale și penale), care urmăresc aplicarea unor măsuri de constrângere sau pedepse pentru fapta antisocială comisă cu vinovăție și pentru prevenirea eventualelor încălcări.

2.2. Structura tehnico-legislativă a normei juridice. Modalitățile de expunere a elementelor normei juridice în articolele actului normativ

Structura tehnico-legislativă a normei juridice caracterizează aspectul extern și dinamic al ei, cu referire la redactare, care trebuie să fie clară, concisă, concretă, corelată cu principiile generale de tehnică juridică și cu cerințele de rapiditate

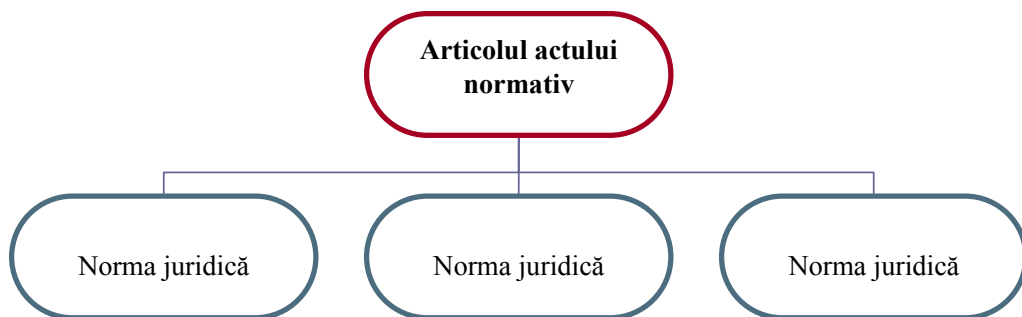
pe care le presupune elaborarea legislativă într-un stat. Coraportul dintre norma juridică și articolul actului normativ poate fi caracterizat astfel:

A. Într-un articol se conține o singură normă juridică.

Norma juridică și articolul actului normativ coincid, adică într-un articol al actului normativ în întregime este expusă norma juridică în componența ei triplă: a) ipoteza; b) dispoziția; c) sancțiunea.

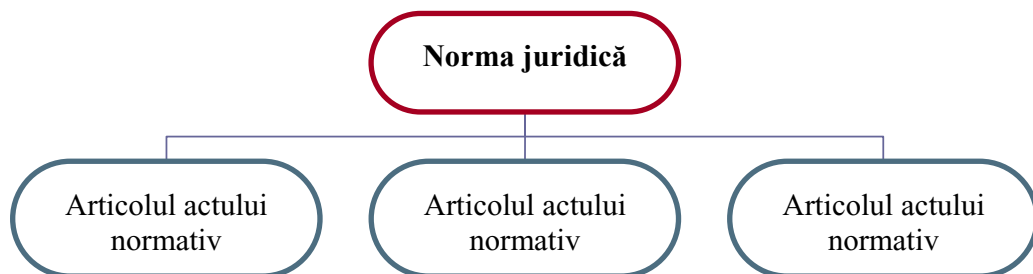
B. Într-un articol se conțin mai multe norme juridice. Fiecare alineat al articolului conține în sine o normă juridică.

Câteva norme juridice sunt incluse într-un articol al actului normativ. Majoritatea articolelor ce formează Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova este formată din două sau mai multe părți, fiecare alineat manifestându-se în calitate de normă juridică independentă.

De menționat că în situațiile A) și B) vorbim despre prezența în articolele actului normativ a normelor juridice complete, acele ce posedă toate trei elemente tradiționale: ipoteza, dispoziția și sancțiunea. În ulterioara modalitate de expunere a normei juridice în articolul actului normativ vom caracteriza deja norme juridice incomplete, cărora le lipsește un anumit element, cum ar fi ipoteza sau sancțiunea normei juridice.

C. Anumite elemente de structură a normei juridice pot fi întâlnite în diferite articole.

O normă juridică își găsește exprimarea în două sau mai multe articole dintr-un act normativ sau din acte normative diferite. Acest fenomen se manifestă în cazul **normelor juridice incomplete**, când ipoteza și/sau sancțiunea pot fi evidențiate în alte articole. Legislația națională reglementează normele juridice de trimitere prin intermediul Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017. Astfel, în art.55 al acesteia „Trimiterea la alte acte normative” se stipulează: (1) Reglementările de același nivel și având același obiect de reglementare se cuprind, de regulă, într-un singur act normativ. În cazul în care proiectul actului normativ cuprinde prevederi ce se regăsesc în alte acte normative în vigoare, se face trimitere expresă la actul normativ care le conține. (2) Trimiterea la normele altui act normativ se poate face la întregul său conținut sau doar la o reglementare distinctă. (3) Nu se admite trimiterea la o altă normă de trimitere. (4) În cazul în care se face trimitere la o normă juridică care este stabilită în același act normativ, pentru evitarea reproducerii acesteia, se face trimitere la elementul structural sau constitutiv respectiv, fără a se indica că elementul respectiv face parte din același act normativ. (5) În cazul în care se face trimitere la o normă juridică care este stabilită în alt act normativ, pentru evitarea reproducerii normelor complementare, se face trimitere la elementul structural sau constitutiv respectiv, indicându-se denumirea, numărul și anul adoptării, aprobării sau emiterii actului citat.

Observăm că legislatorul nu face o diferențiere nominală între normele juridice de trimitere și normele juridice de blanchetă și, în special, a normelor juridice de trimitere în alb. Abordarea teoretică a normelor incomplete permite o așa clasificare și delimitare având drept scop cunoașterea diferitelor categorii de norme juridice de trimitere. ***Acest coraport specific caracterizează modalitățile de expunere a elementelor normelor juridice în articolele actelor normative:***

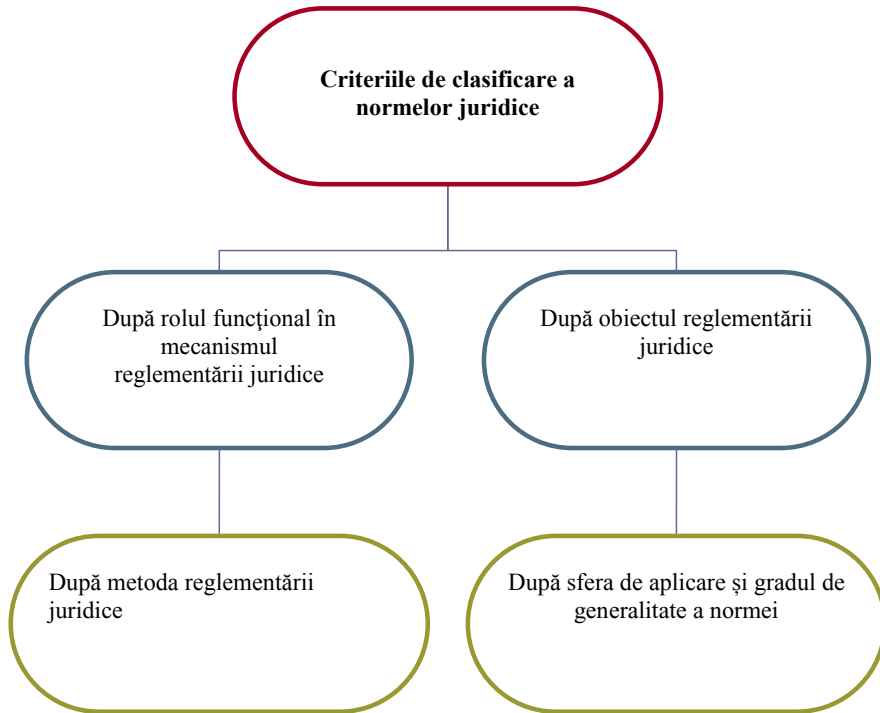
Norme juridice de trimitere – ipoteza și/sau sancțiunea se identifică *într-o altă normă juridică din același act normativ, cu indicarea concretă a articolului și alineatului la care se face referință*. De regulă, norme de trimitere sunt identificate în Codul de procedură civilă, în Codul de procedură penală, în Codul civil. De ex., la alin.(1) art.146 CC RM „Actul de constituire a societății cu răspundere limitată” se prevede: „În afără de cele menționate la art.108 alin. (1), în actul de constituire a societății cu răspundere limitată trebuie să se indice: a) cuantumul capitalului social; b) valoarea nominală a participanților.”

Norme juridice de blanchetă – ipoteza și/sau sancțiunea se identifică *într-un alt act normativ, identificarea alineatului sau articolului concret urmând a fi efectuată în procesul de aplicare a normei în faza interpretării cazuale*. Ca exemplu evidențiem alin.1 art.264 CP RM: „Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport”, ce identifică numai dispoziția normei juridice, fără a determina ipoteza ce urmează a fi identificată în fiecare caz aparte de aplicare la interpretarea cazuală; la general însă, sunt evidențiate regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport.

În legislația contemporană identificăm norme juridice incomplete ce posedă caracteristici specifice atât normelor de trimitere, cât și normelor de blanchetă. Menționăm caracterul mixt de utilizare a procedeeleor de completare a normelor juridice incomplete.

Norme juridice în alb – norma juridică incompletă își identifică ipoteza și/sau sancțiunea *într-o altă normă ce la moment nu posedă forță juridică, poate chiar încă nu este formulată*. Ulterior, în dependență de tehnica legislativă aplicată, norma în alb se poate transforma în normă de trimitere, în cazul efectuării unor modificări sau completări în actul normativ inițial, sau în normă de blanchetă, în cazul adoptării unui nou act normativ, aparte de cel inițial. Ca exemplu am putea identifica același alin.(1) art.264 CP RM în cazul absenței regulamentului ce indică regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Norma juridică de trimitere în alb posedă un caracter temporar și este determinată de dinamica de dezvoltare a sistemului normativ-juridic.

3. Clasificarea normelor juridice

După rolul funcțional în mecanismul reglementării juridice

Norme inițiale

Norme-începuturi

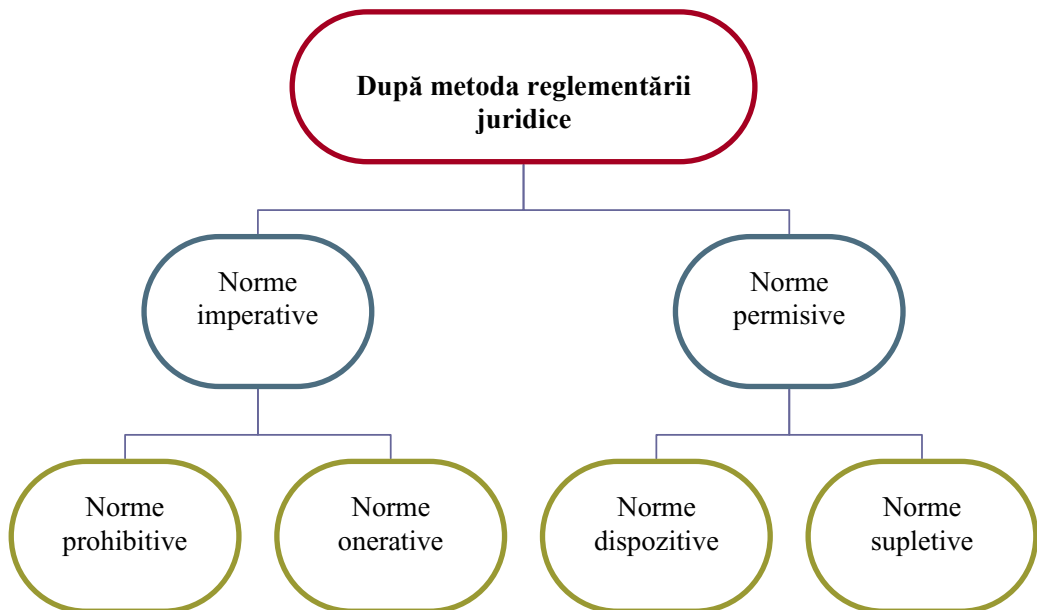
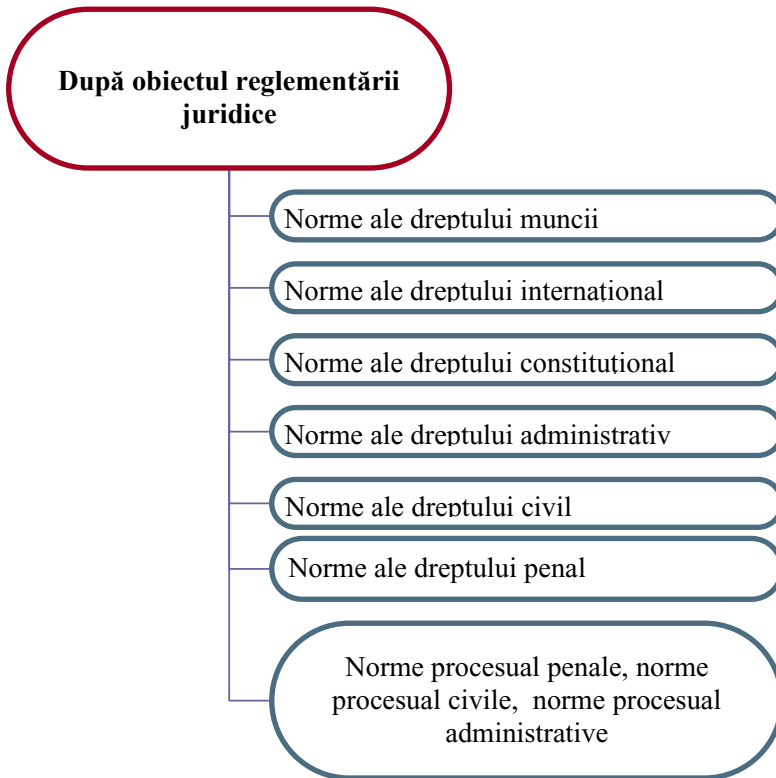
Norme-principii

Norme determinative

Norme definiții

Norme generale și speciale

Norme – reguli de comportament

Norme imperative – a căror respectare se impune în mod categoric, dispoziția căroră conține un ordin de comportament ce urmează a fi manifestat printr-o acțiune sau inacțiune.

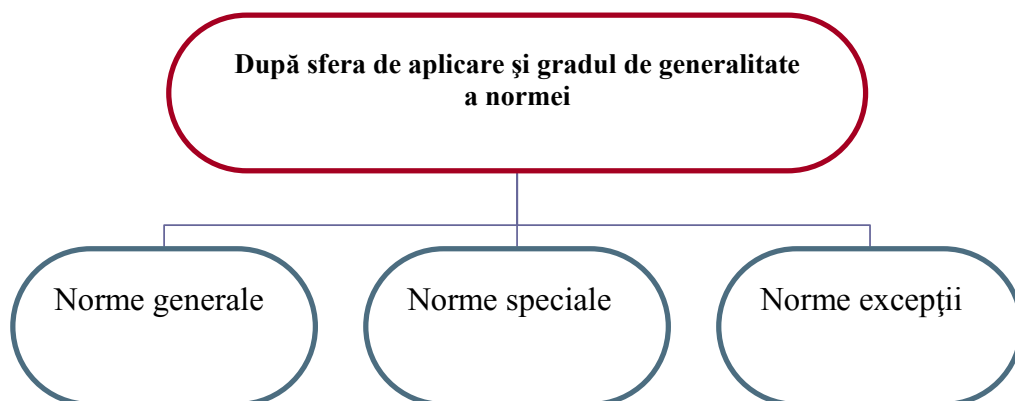
Norme onerative – dispoziția căroră prescrie în mod expres obligația de a săvârși o acțiune.

Norme prohibitive – dispoziția căroră obligă subiectul să se abțină de la săvârșirea unor acțiuni.

Norme permisive – prin intermediul dispoziției normei se permit anumite acțiuni în scopul realizării anumitui interes.

Norme dispozitive – oferă subiectului posibilitatea de a opta singur pentru o conduită, acționând după propria apreciere, însă în limitele stabilite de dispoziția normei.

Norme supletive – oferă subiectului posibilitatea de a opta pentru o conduită și numai dacă dreptul la opțiune nu a fost exercitat într-un interval de timp stabilit, celălalt subiect este acel care se pronunță referitor la opțiunea de comportament în interesul primului subiect.

Norme generale – se aplică în reglementarea tuturor relațiilor sociale aparținând unei ramuri de drept.

Norme speciale – sunt aplicate unei sfere restrânse de relații din cadrul unei ramuri de drept.

Norme de excepție – completează normele generale sau speciale, instituind un regim derogator de la ele.

O categorie aparte formează **normele punitive**, gruparea în aceste diviziuni efectuându-se după un criteriu impus de sociologia juridical, și anume: sancțiunea negativă determină caracterul punitiv al normei juridice. Astfel, menționăm prezența normelor punitive în diferite ramuri ale dreptului.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți norma juridică.
2. Evidențiați trăsăturile esențiale ale normei juridice.
3. Identificați elementele constitutive pe care le conține o normă juridică.
4. Stabiliți legătură dintre norma juridică și articolul actului normativ.
5. Caracterizați modalitățile de expunere a elementelor normelor juridice în articolele actului normativ.
6. Evidențiați criteriile principale de clasificare a normelor juridice.
7. Expuneți definiția normei juridice și clasificarea acesteia.
8. Expuneți definiția, clasificarea și exemplificați ipoteza normei juridice.
9. Caracterizați sancțiunea normei juridice pentru diferite compartimente ale dreptului: drept public; drept privat; drept material; drept procedural.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Barac L. *Elemente de teoria dreptului*. București, 2001.
3. Craiovan I. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001.
4. Luburici M., Ceterchi I. *Teoria generală a dreptului*. București, 1992.
5. Motică R., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București, 2001.
6. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
7. Voicu C., Savu I. *Teoria generală a dreptului. Curs universitar*. Târgoviște, 2004.

Tema 8: Izvoarele dreptului

Conținutul temei:

1. Conceptul izvorului dreptului și clasificarea izvoarelor dreptului
2. Clasificarea izvoarelor formale ale dreptului
3. Actul normativ-juridic ca izvor principal al dreptului în sistemul dreptului național.

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini noțiunea de izvor al dreptului;
- identifica izvoarele materiale ale dreptului;
- descrie izvoarele formale ale dreptului;
- enumera trăsăturile actului normativ-juridic în calitate de izvor al dreptului.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- prezenta diverse izvoare ale dreptului, în funcție de mai multe criterii de clasificare;
- generaliza evoluția istorică a izvoarelor dreptului;
- demonstra importanța fiecărui izvor al dreptului în normativitatea juridică;
- sintetiza rolul obiceiului juridic și al normelor religioase în conturarea conținutului actului normativ-juridic;
- relata despre domeniile aplicabilității contractului normativ în calitate de izvor al dreptului;
- sintetiza domeniile și limitele aplicabilității precedentului judiciar ca izvor de drept;
- proiecta condițiile de validitate a diferitelor izvoare formale ale dreptului la etapa contemporană;
- construi ierarhia izvoarelor formale ale dreptului Republicii Moldova.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- estima ponderea normativă a izvoarelor formale ale dreptului în diferite familii de drept;
- evalua perspectivele recunoașterii precedentului judiciar ca izvor formal al dreptului în Republica Moldova;
- justifica teza potrivit căreia actul normativ-juridic constituie izvorul principal de drept în sistemul juridic al Republicii Moldova.

1. Conceptul izvorului dreptului și clasificarea izvoarelor dreptului

Cuvântul „izvor” evidențiază, pentru doctrina juridică, începuturile, originile unui fenomen juridic. La fel, este posibilă o apreciere prin termenul „izvor de drept” a condițiilor, factorilor, care pe parcursul dezvoltării istorice influențează, într-o manifestare diferită, direcția și dinamica dezvoltării unui anumit sistem juridic. Concomitent, izvorul dreptului este privit ca o formă de exprimare exterioară a normelor juridice.

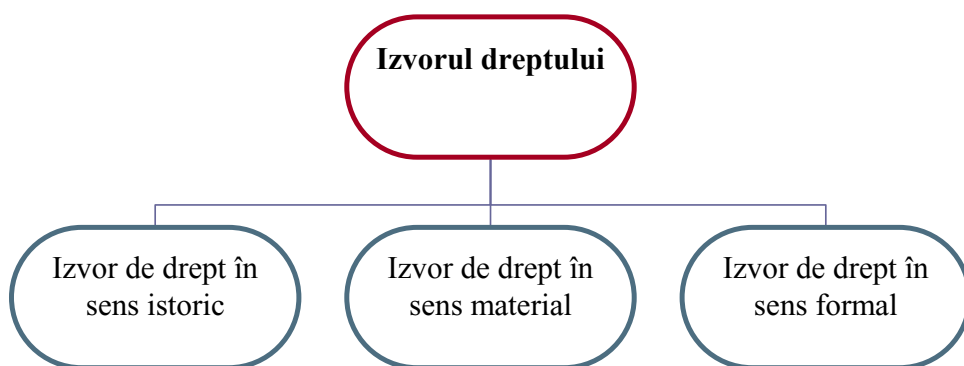
Sunt cunoscute trei sensuri ale termenului „izvor de drept”:

1. **Izvor de drept în sens istoric.** Caracterizează toate începuturile unui anumit sistem juridic. De exemplu, izvoare istorice ale dreptului pot fi considerate Legile Celor XII Table din Roma Antică, Culegerile de norme ale lui Hammurabi din Babilon, Legile Manu din India;

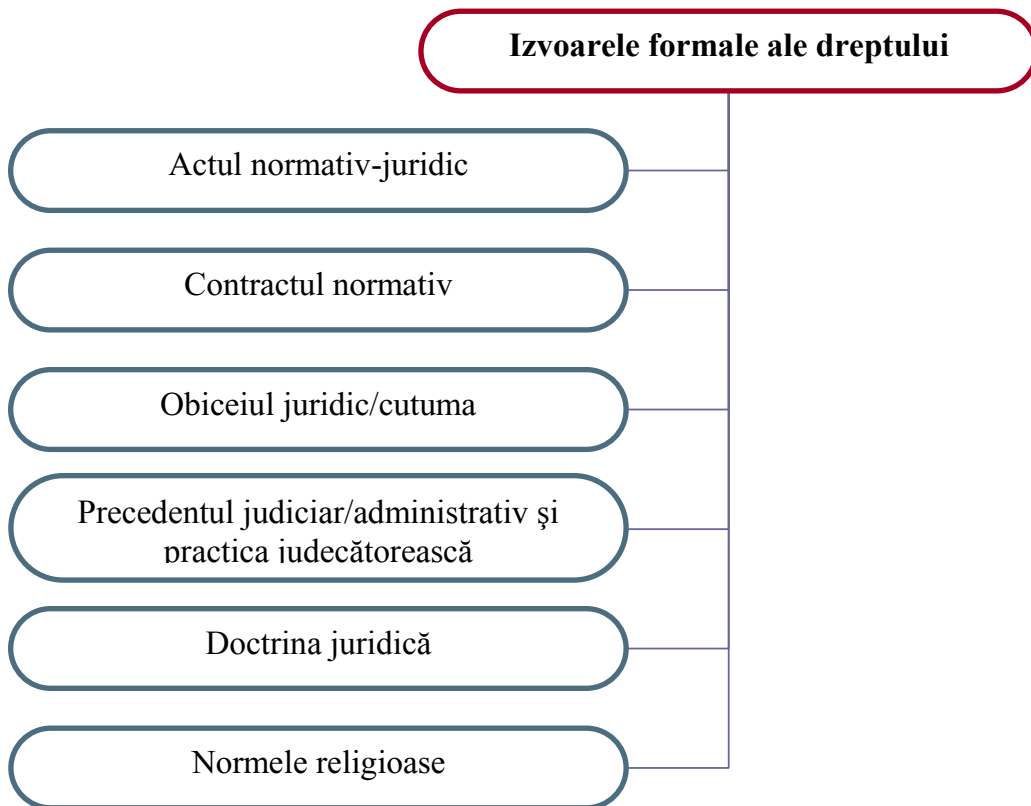
2. **Izvor de drept în sens material.** În această caracteristică, vorbim despre factorii de configurare a dreptului, despre acele condiții de natură diversă, care pe parcursul dezvoltării istorice exercită o influență diferită asupra direcției și dinamicii de dezvoltare a sistemului de drept. Izvoarele dreptului în sens material – ansamblul circumstanțelor de natură obiectivă și subiectivă ce influențează conținutul și forma dreptului (mai sunt numite izvoare reale, sociale sau factori de configurare a dreptului). Includ în sine un ansamblu de factori:

- factorul geografic;
- factorul demografic;
- factorul politic;
- factorul climateric;
- factorul cultural ș.a.

3. **Izvor de drept în sens formal, sau forma dreptului.** Izvorul formal al dreptului, forma dreptului, identifică și caracterizează latura exterioară a normei juridice. Altfel spus, izvorul formal al dreptului arată forma „materializată” a normei juridice. Autorii Ioan Ceterchi și Ion Craioveanu menționează că aceasta este „cămașa” pe care o îmbracă norma juridică.

3. Izvoarele formale ale dreptului. Sunt formele de exprimare exterioară a normei juridice. În dependență de criteriile de clasificare a izvoarelor dreptului, putem identifica mai multe forme de exprimare a normelor juridice.

Actul normativ-juridic principalul izvor de drept; act creat de organele autorității publice, conține reguli generale, impersonale și obligatorii; prevede situații tipice și se referă la o anumită categorie de subiecți de drept, nu-și pierde validitatea prin reglementarea unei anumite situații concrete; are un caracter strict determinat; asigură dezvoltarea dinamică a relațiilor sociale.

Contractul normativ – un acord de voințe care poartă un caracter normativ, nu vizează un raport concret. Domeniile de aplicabilitate: dreptul muncii (contractul/acordul colectiv de muncă), dreptul constituțional (acordul de constituire a federației), dreptul internațional (tratatele internaționale) etc.

Obiceiul juridic/cutuma – o practică acceptată, permanentă, relativ stabilă și continuă de relaționare socială. A apărut spontan, cere recunoaștere statală. Pentru validitatea acestuia sunt necesare, cumulativ, următoarele condiții:

- a) statul recunoaște, sancționează, consacră cutuma și îi oferă caracter oficial;
- b) părțile invocă cutuma în fața instanței de judecată și aceasta o validează (o recunoaște).

Are un caracter pronunțat static, este imprecis, nesigur, apar deficiențe la precizarea conținutului exact al reglementărilor, poate varia în funcție de regiune/areal. Este unul dintre primele izvoare ale dreptului.

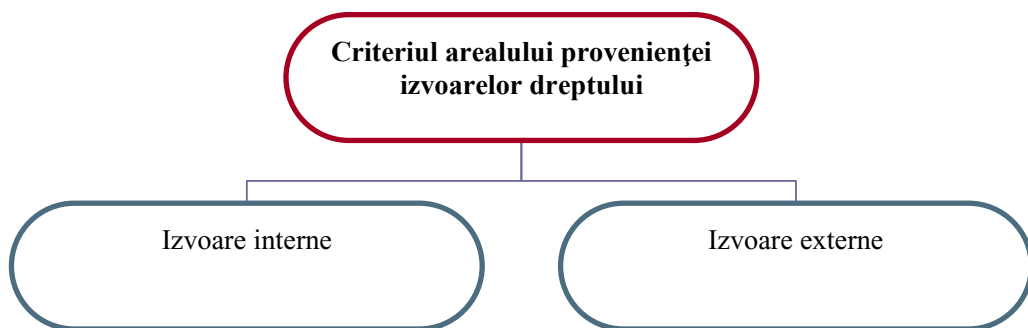
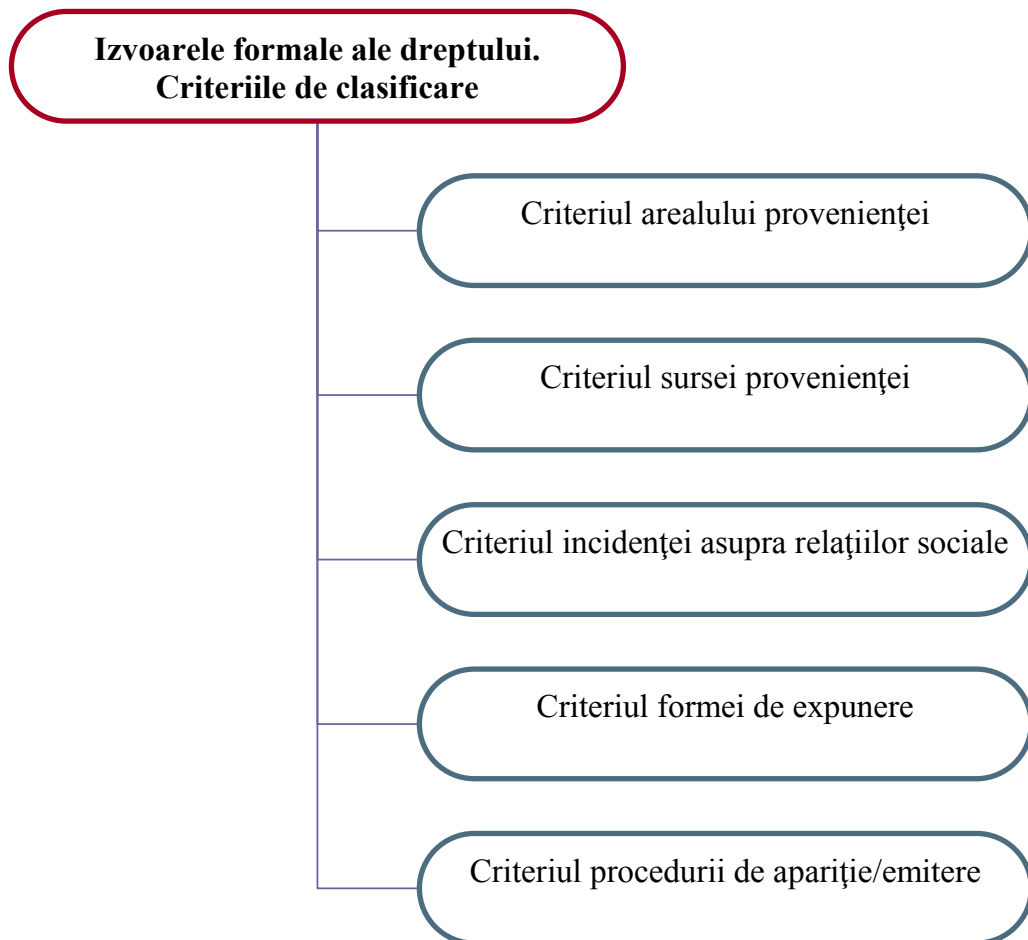
Precedentul judiciar/administrativ și practica judecătorească – practica de soluționare a cauzelor de către instanțele de judecată / organele autorității publice. Dacă anumite hotărâri devin obligatorii ca model de soluționare pentru cazuri similare, ele constituie precedent (caracteristic pentru sistemul de drept anglo-saxon).

Doctrina juridică – cercetările, investigațiile, comentariile și interpretările teoreticienilor și ale practicienilor referitor la realitatea juridică.

Normele religioase – caracteristice doar pentru familia drepturilor religioase. Menționăm dreptul musulman – parte componentă a Islamului, dreptul hindus – parte componentă a Hinduismului, dreptul canonic – parte componentă a Creștinismului.

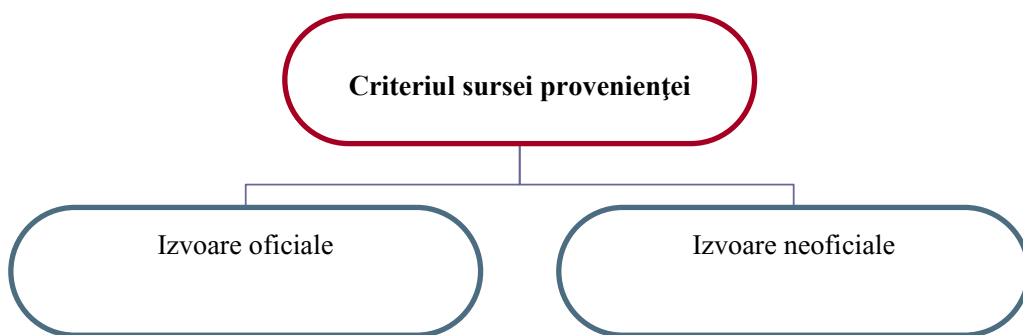
2. Clasificarea izvoarelor formale ale dreptului

Prezintă o importanță aparte clasificarea izvoarelor formale ale dreptului. La originea clasificării, care are drept scop o înțelegere mai profundă și eficientă a naturii izvoarelor dreptului, se află o pluralitate de criterii. Acestea, neavând un caracter universal, totuși, caracterizează calități speciale și particulare ce au stat la originea dezvoltării unui sau altui sistem de drept. Astfel, prioritatea unui sau altui izvor formal al dreptului, identificat în baza anumitui criteriu de clasificare, ne poate orienta spre un sistem complex de informații referitoare la originea și evoluția sistemului de drept.

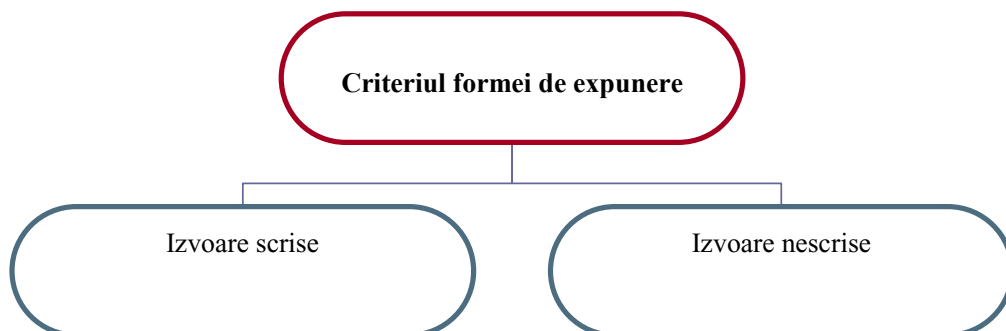
Izvoare interne – provin de la autoritatea statală sau din practicile sociale stabilite pe acel teritoriu.

Izvoare externe – sursele internaționale și străine atașate ordinii juridice a anumitui stat.

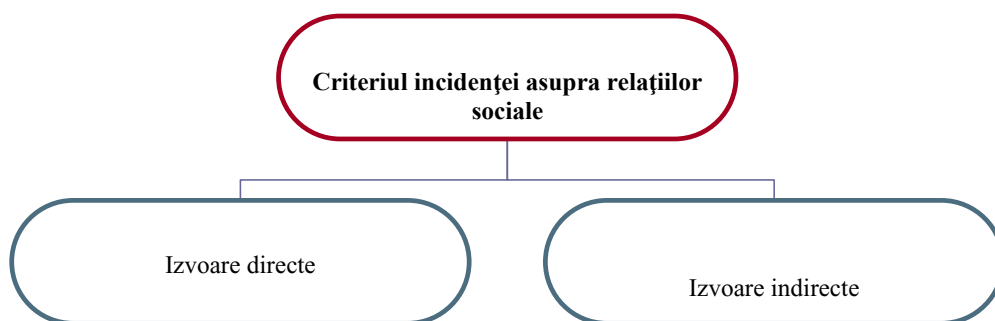
Izvoare oficiale – actul normativ, contractul normativ, jurisprudența. Sunt izvoarele dreptului, la crearea cărora participă nemijlocit autoritățile oficiale ale statului.

Izvoare neoficiale – doctrina juridică, obiceiul juridic (cutuma). Sunt izvoarele dreptului, la crearea cărora autoritățile oficiale ale statului sunt implicate într-o formă indirectă, numai prin atribuirea caracterului obligatoriu al normei de comportament, însă la elaborarea nemijlocită a conținutului normei de comportament participă anumite autorități sociale.

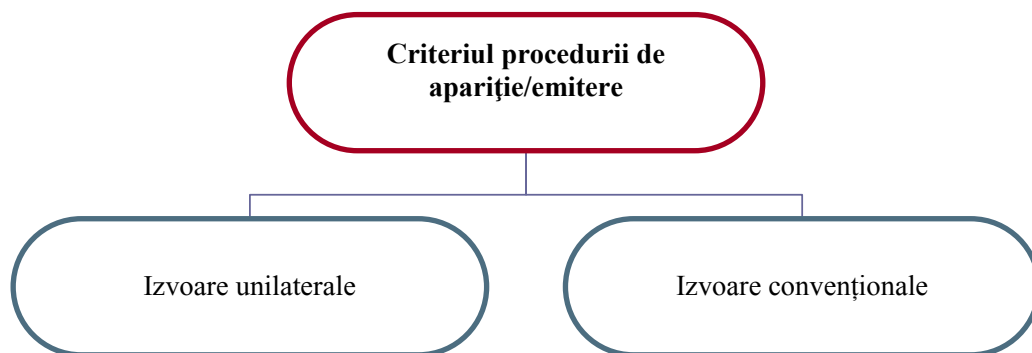
Izvoare scrise – actul normativ, contractul normativ, jurisprudența; au o formulare strictă. Sunt izvoarele dreptului, a căror expunere firească este prin înregistrări. Valoare decizională relevantă deține autenticitatea textului normei juridice.

Izvoare nescrise – obiceiul juridic (cutuma); poate fi transmis și verbal. Pentru izvoarele nescrise ale dreptului relevante sunt nu expunerile textuale, ci soluțiile ce se conțin în aceste norme de comportament.

Izvoare directe – actul normativ, contractul normativ; elaborate nemijlocit de către organul de stat sau reglementează nemijlocit conduita umană.

Izvoare indirecte, negociate, conciliate – pentru validitatea cărora este necesară o procedură de recunoaștere din partea statului: ex.: obiceiurile, normele organizațiilor nestatale (norma + actul care o validează).

Izvoare unilaterale – emise de autoritatea competentă. Conține o exprimare de voință unilaterală, emisă de o autoritate competentă abilitată cu competență în domeniu; ex.: actul normativ.

Izvoare convenționale – bazate pe acordul de voință a părților interesate. Sunt exprimări de voință complexe, manifestate din partea subiecților interesați de reglementarea relațiilor sociale respective; ex.: contractul normativ, inclusiv tratatele internaționale.

3. Actul normativ-juridic ca izvor principal al dreptului în sistemul dreptului național

În sistemul de drept al Republicii Moldova identificăm o ierarhie tradițională în sistemul izvoarelor formale ale dreptului. Sistemul dreptului, fiind determinat de un sistem juridic de origine romano-germanică, evidențiază în calitate de principal izvor formal al dreptului actul normativ-juridic. Stabilirea unei ierarhii clare

în sistemul izvoarelor formale ale dreptului ne orientează spre anumite finalități ale procesului de cunoaștere a fenomenului dreptului, și anume:

- identifică cine creează sistemul dreptului (Legislativul în exclusivitate sau și sistemul de instanțe judecătorești);
- care este gradul de generalitate a normelor juridice;
- care sunt perspectivele de sistematizare a normelor juridice în coduri sau incorporări;
- care este dinamica intervenției de modificare a dreptului.

Sistemului de drept din Republica Moldova îi este caracteristică următoarea ierarhie a izvoarelor formale ale dreptului: 1) actul normativ-juridic; 2) contractul normativ; 3) obiceiul juridic; 4) precedentul juridic. Doctrina juridică nu este privită în calitate de veritabil izvor al dreptului pozitiv, fiind percepută numai în calitate de izvor formal al dreptului istoric.

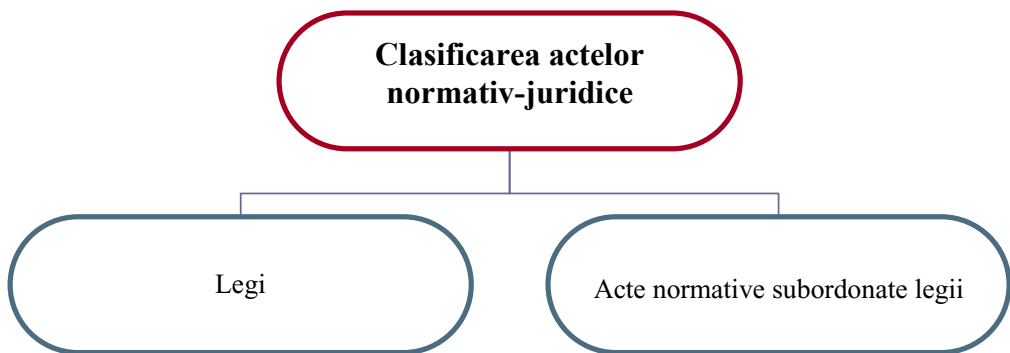
Drept criteriu de realizare a clasificării izvoarelor dreptului este identificată ponderea normelor juridice într-o formă sau alta a dreptului, altfel spus – regăsirea normelor juridice într-un izvor formal al dreptului sau altul. Astfel se formează ierarhia izvoarelor formale ale dreptului. În context, este important a evidenția interacțiunea dintre izvoarele materiale și izvoarele formale ale dreptului. Or, este evidentă influența izvoarelor materiale ale dreptului – acei factori de configurare a dreptului asupra procesului de formare și manifestare a izvoarelor formale ale dreptului. De exemplu, factorul social/cultural, ce modelează cultura socială a unei enități umane, evident influențează ponderea de reflectare a normelor juridice în normele religioase.

O clasificare a actelor normativ-juridice este determinată și ierarhizată conform puterii juridice prin Legea cu privire la actele normative, articolul 6 – **Categoriile actelor normative**, care stipulează că legislația Republicii Moldova este constituită din următoarele acte normative:

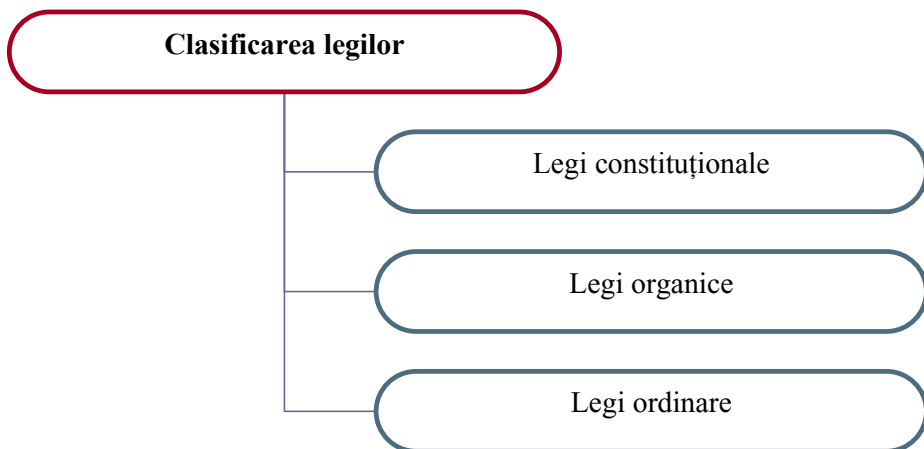
- a) Constituția Republicii Moldova;
- b) legile și hotărârile Parlamentului;
- c) decretele Președintelui Republicii Moldova;
- d) hotărârile și ordonanțele Guvernului;
- e) actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate;
- f) actele normative ale autorităților publice autonome;
- g) actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special;
- h) actele normative ale autorităților administrației publice locale.

Puterea juridică a actelor normativ-juridice este determinată prin aceeași lege. Astfel, în caz de existență a reglementărilor diferite în acte normative cu diferită putere juridică, acestea se reglementează prin articolul 7 – **Corelația actelor nor-**

matic: (1) Forța juridică a actelor normative se stabilește în funcție de competența și statutul autorității publice emitente, precum și de categoria actului. Limitele de competență privind adoptarea, aprobarea sau emiterea actelor normative sunt stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern și de alte acte normative. (2) Actul normativ cu forță juridică superioară poate modifica sau abroga un act normativ cu forță juridică inferioară al aceluiași emitent. În cazul modificării exprese a actului inferior, modificarea are aceeași forță juridică ca și actul modificat. (3) În cazul în care între două acte normative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme, se aplică prevederile ultimului act normativ adoptat, aprobat sau emis, cu excepția situațiilor prevăzute la art.5 alin.(3) și (4).

Legi (inclusiv codurile – formă sistematizată) – acte normative ce emană de la Parlament, conform anumitor proceduri. Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017, prin articolul 8 – **Legea**, intervine cu definirea acestui termen: „(1) Legea este un act normativ adoptat de Parlament în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Regulamentul Parlamentului, aprobat prin Legea nr.797/1996, precum și de prezenta lege. (2) Legile sunt de trei categorii – constituționale, organice și ordinare. În clauza de adoptare a legii se menționează categoria acesteia.”

Aceeași lege, cu privire la actele normative, din 22.12.2017, intervine cu interpretarea terminological a noțiunilor *lege constituțională*, *lege organică* și *lege ordinară*.

A) Articolul 9 *Constituția Republicii Moldova și legea constituțională*:

- (1) Constituția Republicii Moldova este Legea Supremă a statului și a societății. Niciun act normativ care contravine prevederilor acesteia nu are forță juridică.
(2) Constituția poate fi modificată prin lege constituțională.

B) Articolul 10 *Legea organică*: (1) Legea organică este actul normativ care reprezintă o dezvoltare a normelor constituționale și poate interveni în domeniile expres prevăzute de Constituție. (2) Domeniile reglementate prin lege organică sunt stabilite la art.72 alin.(3) lit.a)–o) din Constituție. (3) În conformitate cu prevederile art.72 alin.(3) lit.p) din Constituție, prin lege organică:

- a) este reglementată stabilirea frontierei de stat a Republicii Moldova;
- b) este stabilit Imnul de Stat;
- c) sunt reglementate condițiile dobândirii, păstrării și pierderii cetățeniei;
- d) este reglementat statutul capitalei Republicii Moldova, orașul Chișinău;
- e) sunt reglementate formele și condițiile speciale de autonomie ale unor localități din stânga Nistrului și ale unității teritoriale autonome Găgăuzia;
- f) este prelungit mandatul Parlamentului, în caz de război sau de catastrofă;
- g) sunt stabilite incompatibilitățile calității de deputat în Parlament, altele decât cele prevăzute expres de Constituție;
- h) este reglementată procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova;
- i) este prelungit mandatul Președintelui Republicii Moldova, în caz de război sau de catastrofă;
- j) este stabilită structura Guvernului;
- k) sunt stabilite incompatibilitățile funcției de membru al Guvernului, altele decât cele prevăzute expres de Constituție;
- l) sunt stabilite funcțiile publice ai căror titulari nu pot face parte din partide politice;
- m) este stabilită structura sistemului național de apărare;
- n) sunt reglementate structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei;
- o) sunt stabilite limitele împuternicirilor Guvernului și/sau ale autorităților administrației publice privind reglementarea activității de întreprinzător;
- p) este reglementat modul de organizare și funcționare a Consiliului Superior al Magistraturii;

- q) sunt reglementate organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora, procedura de judecată, precum și statutul judecătorilor;
- r) sunt reglementate procedura penală, organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii, precum și statutul procurorilor;
- s) sunt reglementate atribuțiile, modul de organizare și funcționare a Curții de Conturi;
- t) este reglementată contractarea împrumuturilor de stat externe;
- u) este stabilit modul de funcționare a limbilor;
- v) sunt reglementate alte domenii pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea de legi organice, conform art.72 alin.(3) lit.r) din Constituție.

C) Articolul 11 *Legea ordinară*: Legea ordinară este un act normativ adoptat de către Parlament, care intervine în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția domeniilor supuse reglementării prin Constituție și lege organică.

Acte normative subordonate legilor sunt într-o concordanță clară cu legile:

- nu pot conține reglementări primare sau care reglementează domenii de competență exclusivă a legilor;
- nu pot conține dispoziții contrare legilor;
- sunt emanate în limitele competenței materiale și teritoriale a organului care le adoptă;
- există exigențe de formă și conținut în procesul de adoptare a lor.

În categoria actelor normative subordonate legilor pot fi incluse:

1) *Hotărârile cu caracter normativ ale Parlamentului.* În Legea cu privire la actele normative este data definiția hotărârii cu caracter normativ a Parlamentului. Astfel, în articolul 12 **Hotărârea Parlamentului** se menționează: Hotărârea Parlamentului cu caracter normativ este un act adoptat de către Parlament pentru:

- a) organizarea activității interne a Parlamentului și a structurilor ce intră în componența acestuia;
- b) aprobarea sau modificarea structurii organelor și instituțiilor create de către Parlament, precum și pentru organizarea activității acestora;
- c) reglementarea altor domenii care nu necesită adoptare de legi.

2) *Decretele Președintelui Republicii Moldova.* În legea menționată *supra* se definește această competență și domeniile de reglementare normativ-juridică prin decete prezidențiale. Astfel, articolul 13 **Decretul Președintelui Republicii Moldova** prevede: în temeiul art.94 din Constituție, pentru exercitarea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Moldova emite decrete cu caracter normativ, care reglementează relațiile sociale în domeniile de competență stabilite de lege, cu excepția decretelor emise întru exercitarea atribuțiilor sale constituționale.

3) Hotărârile cu caracter normativ ale Guvernului. Potrivit articolului 14 **Hotărârea Guvernului:** (1) Hotărârea Guvernului este un act care se adoptă de către Guvern pentru: a) exercitarea atribuțiilor Guvernului și pentru organizarea executării legilor; b) aprobarea proiectelor de lege, proiectelor de hotărâre a Parlamentului și proiectelor de decret al Președintelui Republicii Moldova, inițiate de către Guvern; c) inițierea negocierilor asupra tratatelor internaționale; d) alte scopuri pentru care este necesară adoptarea unei hotărâri de Guvern. (2) Relațiile sociale care necesită o reglementare detaliată se stabilesc prin regulamente, instrucțiuni, statute, reguli, metodologii, aprobate prin hotărâre de Guvern.

4) Ordonanțele Guvernului. În acord cu articolul 15 **Ordonanța Guvernului** din respectiva lege: (1) Ordonanța este un act normativ adoptat de către Guvern în temeiul și în limitele legii speciale de abilitare, în ordinea delegării legislative conform art.106² din Constituție. Ordonanța poate fi adoptată doar pentru domeniile care nu fac obiectul legilor organice. (2) Ordonanța se modifică, se suspendă și se abrogă de către Guvern prin adoptarea unei noi ordonanțe în limita termenului de abilitare. După expirarea termenului de abilitare, ordonanța poate fi abrogată, suspendată și modificată doar prin lege. (3) Procedura privind elaborarea, examinarea și adoptarea ordonanțelor este stabilită de Constituție și de Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern.

5) Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome. Articolul 16 al Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017, având aceeași denumire, stipulează: (1) Autoritățile administrației publice centrale de specialitate și autoritățile publice autonome emit sau aprobă, în condițiile legii, acte normative. (2) Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome sunt emise sau aprobate numai în temeiul și pentru executarea legilor și a hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului. Actele normative respective se limitează strict la cadrul stabilit de actele normative de nivel superior pentru executarea cărora se emit sau se aprobă și nu pot contraveni prevederilor actelor respective. În clauza de adoptare a actelor normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome se indică expres actul normativ superior în temeiul căruia acestea sunt emise sau aprobate. (3) Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome se elaborează în termenele prevăzute de actele normative superioare sau într-un termen rezonabil pentru elaborarea acestora și pentru realizarea prevederilor lor. (4) Regulamentele, instrucțiunile, regulile și alte acte normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice

autonome se aprobă prin hotărâre sau ordin care se semnează de către conducătorii autorităților emitente.

6) Actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special. Articolul 17 al legii sus-menționate reglementează categoria respectivă de acte normative în felul următor: (1) Autoritățile unităților teritoriale autonome cu statut juridic special, în limitele competenței stabilite de Constituția Republicii Moldova, de Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern, de Legea nr.344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), de Legea nr.173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria), precum și de alte acte normative, adoptă legi locale și alte acte normative care se aplică doar în raza teritoriului administrat de către acestea. (2) La adoptarea, aprobarea, emiterea și aplicarea actelor normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special se ține cont de principiul corespunderii acestora legislației Republicii Moldova.

7) Actele normative ale autorităților administrației publice locale. Potrivit articolului 18 al Legii cu privire la actele normative, această categorie de acte normative se încadrează în sistemul de acte normativ-juridice, fiind definite astfel: Actele normative ale autorităților administrației publice locale se emit pentru realizarea atribuțiilor funcționale și în limitele competențelor stabilite de Constituție, de Carta Europeană a Autonomiei Locale și de alte acte normative, fiind aplicate doar în raza teritoriului administrat de către acestea.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți conceptul „izvor de drept”.
2. Delimitați accepțiunile noțiunii „izvor de drept”.
3. Caracterizați izvoarele dreptului în sens material.
4. Clasificați izvoarele formale ale dreptului și exemplificați.
5. Descrieți trăsăturile izvoarelor de drept în sens formal.
6. Analizați rolul fiecărui izvor de drept în contextul normativ-juridic în diferite perioade istorice.
7. Apreciați importanța fiecărui izvor de drept în contextul normativității juridice și sociale actuale.
8. Stabiliți ierarhia izvoarelor de drept în perioada contemporană.
9. Clasificați actele normativ-juridice.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Barac L. *Elemente de teoria dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
3. Dogaru I., Dănișor D.C., Dănișor Gh. *Teoria generală a dreptului* (curs de bază). București: Editura Științifică, 1999.
4. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a 2-a. București: ALL Beck, 2000.
5. Mihai Gh. *Fundamentele dreptului*. Vol. IV (Dreptul subiectiv. Izvoare ale drepturilor subiective). București: ALL Beck, 2005.
6. Motica Radu I., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
7. Negru B., Cojocaru V. *Tehnica legislativă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1997.
8. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
9. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2002.
10. Voicu C. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a III-a. București: Sylvi, 2001.

Tema 9: Acțiunea normei juridice în timp, spațiu și asupra subiecților

Conținutul temei:

1. Coordonatele normei juridice
2. Acțiunea normei juridice în timp
 - 2.1. Intrarea în vigoare a actului normativ
 - 2.2. Acțiunea efectivă a actului normativ
 - 2.3. Ieșirea din vigoare a actului normativ
3. Acțiunea normei juridice în spațiu
4. Acțiunea normei juridice asupra subiecților

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- numi coordonatele de acțiune a normei juridice;
- determina esența celor trei coordonate ale acțiunii normei juridice;
- defini conceptul de praxiologie a dreptului;
- identifica momentul de intrare și de ieșire din vigoare a legii;
- descrie particularitățile de bază ale acțiunii legii în spațiu și asupra persoanelor;

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- distinge, în baza unor extrase din acte normative, cele trei coordonate de acțiune a normelor juridice;
- relatează despre principiile acțiunii efective a normei juridice;
- sintetizează excepțiile de la principiile de bază ale acțiunii efective a normei juridice în timp;
- demonstrează momentul intrării și ieșirii din vigoare a normelor juridice, în baza unor acte normative concrete;
- proiectează posibilități de aplicare retroactivă a legii interpretative.

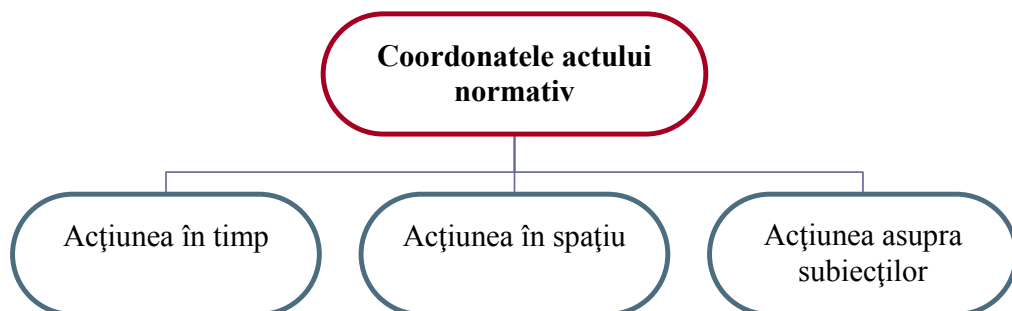
c) la nivel de integrare

studentul va:

- argumenta necesitatea studierii la Facultatea de Drept a temei privind praxiologia normelor juridice;
- decide asupra riscurilor ignorării de către judecător, în judecarea unei cauze aflate pe rol, a regulilor de acțiune a normelor juridice în timp, spațiu și asupra persoanelor;
- apreciază oportunitatea principiului retroactivității legii penale în realitatea socială contemporană.

1. Coordonatele normei juridice

Coordonatele normei juridice sau ale actului normativ reflectă acțiunea normei în timp, spațiu și asupra subiecților, acele repere în interiorul cărora norma juridică și actul normativ juridic poartă un caracter obligatoriu și oficial.

Regula generală: legea acționează pe **timp nelimitat**, într-un **spațiu bine determinat** de noțiunea de teritoriu și asupra unor **subiecți** care, individual sau colectiv, participă la viața juridică a societății în cadrul acestui teritoriu.

Pentru orice specialist din domeniul profesiilor juridice este necesară capacitatea de a stabili clar coordonatele normei juridice concrete în procesul de aplicare a normei juridice: a) este necesară aprecierea, dacă norma juridică în cauză posedă forță juridică la momentul aplicării ei sau, altfel spus, dacă ea este în vigoare; b) este necesară aprecierea, dacă norma juridică în cauză, pe lângă faptul că posedă la momentul respectiv forță juridică, este aplicabilă spațiului în care are loc situația de aplicare a normei; c) este necesară aprecierea, dacă norma juridică în cauză, pe lângă primele două circumstanțe, pe care necesită să le îndeplinească (de aplicabilitate în timp și spațiu), este aplicabilă subiecților relației sociale reglementate juridic – dețin ei sau nu responsabilitatea juridică necesară?

2. Acțiunea normei juridice în timp

Acțiunea normei juridice în timp – durata în care o normă juridică este în vigoare și reprezintă intervalul de timp în care ea produce efecte iuridice.

Acțiunea în timp a actului normativ este determinată de trei momente principale:

- intrarea în vigoare a actului normativ;
- acțiunea efectivă a actului normativ;
- ieșirea din vigoare a actului normativ.

2.1. Intrarea în vigoare a actului normativ

Normele constituționale stipulează următoarele condiții de intrare în vigoare a actelor normative: a) referitor la legi, prin articolul 76 din Constituția Republicii Moldova – **Intrarea în vigoare a legii**: „Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia.”; b) referitor la actele normative ale Guvernului (hotărâri și ordonanțe) – prin articolul 102 din Constituția Republicii Moldova – **Actele Guvernului**: „(1) Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții. (2) Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor. (3) Ordonanțele se emit în condițiile articolului 106². (4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței. (5) Dispozițiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului.”

Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017 stabilește, în art. 56 – **Intrarea în vigoare a actelor normative**, următoarele condiții de intrare în vigoare a actelor normative: (1) Actele normative intră în vigoare **peste o lună** de la data publicării în **Monitorul Oficial al Republicii Moldova** sau **la data indicată** în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării. (2) Pentru legile care modifică Codul fiscal, Codul vamal și Legea nr.1380/1997 cu privire la tariful vamal, precum și pentru legile de punere în aplicare a titlurilor Codului fiscal și a legilor ce țin de politica fiscală, data intrării în vigoare trebuie să survină **nu mai devreme de 6 luni de la data publicării** legilor respective. (3) Intrarea în vigoare a actelor normative poate fi stabilită **pentru o altă dată** doar în cazul în care se urmărește protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, realizarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, conformarea cadrului normativ hotărârilor Curții Constituționale, eliminarea unor lacune din legislație sau contradicții între actele normative ori dacă există alte circumstanțe obiective. (4) Actele normative se publică, în condițiile legii, în Registrul de stat al actelor juridice, precum și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau, după caz, în monitoarele oficiale ale raioanelor, municipiilor și ale unităților teritoriale autonome cu statut juridic special ori în Registrul actelor locale. (5) Actele normative pot fi aduse la cunoștință persoanelor și prin publicarea acestora pe paginile web oficiale ale autorităților publice sau prin afișarea lor în locuri autorizate. (6) În actul normativ adoptat, aprobat sau emis nu pot fi efectuate redactări, cu excepția redactării greșelilor gramaticale și de punctuație, depistate ulterior, care nu modifică conținutul sau sensul prevederilor actului normativ. (7) Actele normative se traduc în limba rusă la etapa de publicare a acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În continuare, articolul 57 al legii stabilește **condițiile de înregistrare, evidență și păstrare a actelor normative**:

(1) Autoritățile publice își înregistrează actele normative în registre interne de evidență. Înregistrarea și evidența internă se efectuează de către subdiviziunea desemnată în acest sens. (2) Originalul actelor normative ale Parlamentului și ale Guvernului se păstrează în arhivele interne ale acestora cu mențiunea „Se păstrează permanent”. (3) Evidența oficială a actelor normative este ținută conform legislației, în una sau în mai multe forme concomitent: a) pe suport de hârtie, cusute; b) în registre de evidență; c) pe suporturi electronice.

Natura și esența Registrului de stat al actelor juridice este stabilită în articolul 58 al legii menționate, în care se mai **indică autoritatea publică care îl administrează**: (1) Registrul de stat al actelor juridice face parte din Registrul de stat al unităților de drept, are caracter public și reprezintă un ansamblu sistematizat al datelor despre toate categoriile actelor normative prevăzute la art.6. (2) Registrul de stat al actelor juridice se ține de către Ministerul Justiției în formă electronică, conform regulamentului aprobat de către Guvern. (3) Accesul în regim on-line la datele din Registrul de stat al actelor juridice este gratuit. Eliberarea informației din Registrul de stat al actelor juridice pe suport electronic în scopul utilizării ulterioare a acesteia în alte baze de date, precum și eliberarea informației pe suport de hârtie se efectuează contra plată, în modul și în cuantumuri stabilite de către Guvern. (4) Înscrierea datelor în Registrul de stat al actelor juridice se efectuează în conformitate cu prezenta lege, cu Legea nr.71/2007 cu privire la registre, precum și cu alte acte normative. (5) Publicarea textului electronic consolidat al actului normativ în Registrul de stat al actelor juridice se efectuează nu mai târziu de trei zile lucrătoare din data publicării ultimului act de modificare a textului oficial al actului normativ supus modificării. (6) În Registrul de stat al actelor juridice se conțin referințe la dosarele de însoțire ale proiectelor actelor normative din Sistemul informațional.

Intrarea în vigoare a actului normativ **evidențiază momentul** în care acesta dobândește forță obligatorie pentru toți subiecții cărora li se adresează. Astfel, în știința dreptului se evidențiază următoarele modalități de intrare în vigoare a actului normativ:

- a) Din momentul publicării oficiale (în organul oficial de presă al statului, în Republica Moldova – Monitorul Oficial);
- b) Din momentul expres prevăzut în textul actului normativ. (Există categorii de relații sociale specifice, modificarea reglementării juridice a cărora necesită o anumită pregătire prealabilă procesului de aplicare a lor.) Apare necesitatea pregătirii mecanismului procesului de aplicare a normelor juridice adoptate.

- c) Indicăm o modalitate de intrare în vigoare a actelor normative, care în legislația națională nu este prevăzută – din momentul adoptării actului normativ:
- este o modalitate excepțională de intrare în vigoare a actelor normative;
 - se practică în situațiile când este necesară o reglementare rapidă a relațiilor sociale importante dintr-un domeniu anumit;
 - de regulă, au destinația de a modifica sau completa anumite acte normative adoptate anterior;
 - au destinația de a preîntâmpina cauzarea anumitor daune de ordin material sau moral la adresa statului sau societății civile;
 - această metodă de intrare în vigoare mai poate fi utilizată și în scopul protejării securității statului;
 - în toate situațiile poartă o caracteristică de exclusivitate.
- d) Poate exista și o modalitate complexă de intrare în vigoare a actului normative – *Intrarea in vigoare a anumitor compartimente ale actului normativ în mod diferit*. În așa situații legiuitorul poate dispune intrarea în vigoare a anumitor compartimente ale actului normativ la data publicării lui (a altor compartimente) la o dată indicată expres în textul actului normativ.

INPORTANT: Din momentul intrării în vigoare, actul normativ devine obligatoriu pentru toți subiecții de drept și se presupune că toți au luat cunoștință de conținutul lui.

Excepții:

1. Când o parte din teritoriul țării rămâne izolat, printr-o cauză de forță majoră și actul normativ se prezumă că nu a fost cunoscut.
2. În materie de convenții civile sau comerciale (eroarea de drept).

2.2. Acțiunea efectivă a actului normativ

Acțiunea efectivă a legii în timp e caracterizată de următoarele principii:

- a) principiul efectului imediat al legii noi;
- b) principiul neretroactivității legii.

Principiul efectului imediat al legii noi prezumă că **legea nouă reglementează imediat toate relațiile sociale la care a fost orientată ea** (legea). De la momentul intrării în vigoare, toate situațiile cad sub incidența legii noi.

Principiul neretroactivității legii menționează că **legea dispune pentru viitor**.

Articolul 22 din Constituția Republicii Moldova – **Neretroactivitatea legii** – confirmă reglementarea drept una fundamentală pentru sistemul normativ juridic național: „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va apli-

ca nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.”

Putem considera că condițiile generale ale acțiunii efective a legii sunt următoarele:

- ✓ Actul legislativ produce efecte numai în timpul cât este în vigoare și nu poate fi retroactiv sau ultraactiv;
- ✓ Au efect retroactiv doar actele legislative prin care se stabilesc sancțiuni mai blânde;
- ✓ Actele legislative pot ultraactiva în mod excepțional.

Reglementări clare în domeniu cu referință la acțiunea efectivă a actului normativ sunt stabilite prin Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017. Astfel, articolul 73 – **Acțiunea în timp a actului normativ** – stipulează: (1) Actul normativ *se aplică fără limită de timp* dacă în textul acestuia nu este prevăzut altfel. (2) *Actul normativ* sau unele dispoziții ale acestuia *pot avea aplicare temporară*. În acest caz, în actul normativ *se indică termenul de aplicare ori evenimentul* la survenirea căruia actul normativ sau unele dispoziții își încetează acțiunea. (3) *Actul normativ* produce efecte doar cât este în vigoare și, de regulă, *nu poate fi retroactiv sau ultraactiv*. (4) *Au efect retroactiv doar actele normative prin care se stabilesc sancțiuni mai blânde*. (5) *Actele normative pot ultraactiva*, în mod *excepțional*, dacă acest lucru este prevăzut *expres de noul act normativ*.

Drept exemplu prezentăm conținutul articolului 10 CP RM – **Efectul retroactiv al legii penale**: „(1) Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale. (2) Legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv.”

Astfel, norma juridică poate fi incidentă numai faptelor care au loc în intervalul de timp cât este în vigoare, deoarece norma juridică nu *retroactivează* și nici nu *ultraactivează*.

Retroactivitatea legii – când legea se referă la situații existente până la adoptarea ei.

Ultraactivitatea legii – când legea se aplică și după ieșirea ei din vigoare, însă numai pentru situații ce s-au produs în timpul acțiunii efective a acesteia.

Condițiile retroactivității sau excepțiile neretroactivității actului normativ sunt:

- aplicarea legii penale mai favorabile (mai blânde);
- actul normativ interpretativ, creator de situații mai favorabile;
- expres prevăzut în actul normativ că se aplică și unor situații anterioare.

1. Aplicarea legii penale mai favorabile (art.22 din Constituția Republicii Moldova, art.10 din Codul penal al Republicii Moldova). **Principiul aplicării legii penale mai favorabile** este inclus în art.10 al Codului penal al RM și reflectă concepția umanitară a sistemului nostru de drept, permițând persoanei care a comis infracțiunea în trecut, sub imperiul legii vechi, înlocuită cu o lege nouă, să i se aplice cea reglementare dintre cele două, care stabilește pedeapsa cea mai blândă pentru fapta comisă. **Este un caz care derogă de la principiul neretroactivității legii: legea penală mai favorabilă operează retroactiv.**

2. **Actele normative interpretative sunt retroactive**, deoarece ele nu modifică legea anterioară, ci doar o detaliază. Prin urmare, este firesc și logic ca prevederile lor să se aplice de la data intrării în vigoare a legii pe care o interpretează, deoarece scopul este de a explica înțelesul exact al legii interpretate, înțeles ce trebuie să-i fie atribuit de la intrarea ei în vigoare. Există însă anumite limite în domeniul efectului retroactiv al normei juridice și a actului normativ, stabilite prin Legea cu privire la actele legislative (alin.(6) art.72): „*Actul normativ de interpretare nu are efecte retroactive, cu excepția cazurilor când prin interpretarea normelor de sancționare se creează o situație mai favorabilă*”. Prin norma juridică în cauză se stabilește o categorie specială a interpretării – norma juridică din actul interpretativ posedă caracter retroactiv în toate condițiile când creează situații mai favorabile pentru potențialii subiecți ai raporturilor juridice. **Însă, legiuitorul nu intervine cu precizări cu privire la ramurile de drept în care este aplicabilă regula dată și care subiecți ai dreptului au prioritate pentru considerarea situației mai favorabile. Deci, această regulă posedă un caracter general.**

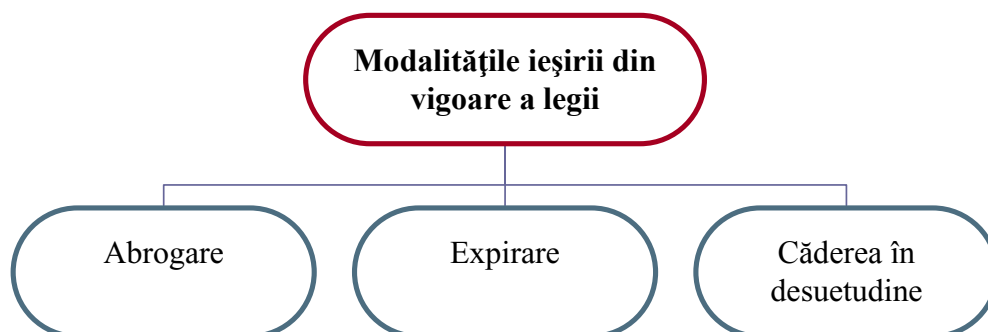
3. **Situațiile când actul normativ prevede expres că se aplică retroactiv sunt rare**, la ele recurgându-se prudent și excepțional, deoarece într-un regim de legalitate al unui stat de drept asemenea legi cu caracter retroactiv nu trebuie să tulbure desfășurarea normală a relațiilor sociale și nici să lezeze drepturile și interesele legitime ale cetățenilor.

Excepțiile de ultraactivitate, adică situațiile de excepție, când legea poate fi aplicată ulterior, chiar dacă ea a fost abrogată sau a ajuns la termen, **sunt:**

1. **Cazul legii penale mai favorabile**, care se aplică și după înlocuirea ei cu o lege mai aspră, acest regim juridic găsindu-și rațiunea în aceleași considerente de umanism al legii pentru care se admite și retroactivitatea legii penale mai favorabile.
2. **Cazul legii temporare**, ale cărei prevederi se aplică și după împlinirea termenului ei de acțiune, pentru infracțiunile săvârșite în timpul când era în vigoare, dar fapta nu a fost urmărită sau judecată în acel interval de timp.

2.3. Ieșirea din vigoare a actului normativ

În literatura de specialitate identificăm următoarele modalități de ieșire din vigoare a actului normativ:

Reglementările naționale stabilesc prin art.74 **Încetarea acțiunii actului normativ** al Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017 următoarele modalități de ieșire din vigoare: (1) Acțiunea actului normativ încetează dacă: a) actul este abrogat; b) actul este declarat neconstituțional sau, după caz, ilegal prin hotărâre definitivă a instanței competente; c) termenul de aplicare a actului a expirat; d) actul s-a consumat; e) actul a devenit desuet.

Existența diferitelor modalități de ieșire din vigoare a actelor normative se explică prin: a) valoarea actelor normative vizate și ponderea lor în sistemul normativ-juridic; b) natura lor – sunt acte normative fără termen sau sunt acte normative la termen; c) domeniul relațiilor sociale reglementat de actele normative vizate. Astfel, actele normative, ale căror norme reglementează relații sociale importante în condițiile de învechire, de necesitate a adoptării unui act normativ nou, **sunt supuse abrogării**. Actele normative adoptate la termen, la expirarea intervalului de timp în care este măsurat acest termen, **expiră**. Actele normative, care reglementează un domeniu de relații sociale ce-și pierd valoarea socială, **cad în desuetudine** (*desuet = depășit*).

Abrogarea normelor juridice este un procedeu tehnico-juridic al legiuitorului prin intermediul căruia se renunță la forța juridică a actelor normative fără termen. Este cea mai importantă și mai frecventă cale de ieșire din vigoare a normelor juridice. Clare reglementări normativ-juridice ce definesc abrogarea au fost efectuate de legiuitorul național prin adoptarea Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017. Astfel, la art.65 **Intervenirea abrogării** legiuitorul stipulează: „(1) **Abrogarea este un procedeu tehnico-juridic de suprimare prin care sunt scoase din vigoare prevederile actului normativ ce nu mai corespund echilibrului dintre cerințele sociale de reglementare legală.** (2) Abrogarea intervine în următoarele cazuri: a) pentru anularea dispozițiilor dintr-un act normativ care a intrat în conflict cu dispozițiile altui act normativ de aceeași forță juridică

sau de o forță juridică superioară; b) pentru înlăturarea discrepanțelor și neclarităților; c) pentru degrevarea legislației de norme desuete; d) pentru evitarea paralelismelor în legislație”.

La art.67 **Condiții generale de abrogare** din aceeași lege sunt specificate aspecte caracteristice nu doar pentru abrogare, dar și pentru expirare și cădere în desuetudine: „(1) **Abrogarea actului normativ** este dispusă printr-un **act separat de aceeași forță juridică sau de o forță juridică superioară**. Actele normative sau, după caz, dispozițiile acestora prin care a fost modificat actul normativ care se abrogă se consideră abrogate din momentul abrogării acestuia. (2) Dacă **adoptarea unui act normativ presupune abrogarea altor acte normative**, într-un articol sau punct distinct al actului normativ **se indică lista** actelor normative care se abrogă, expuse în ordinea publicării acestora. În cazul în care acest lucru nu este posibil, proiectul actului de abrogare va fi prezentat în termenul indicat în dispozițiile finale ale actului de bază, dar nu mai târziu de 6 luni de la adoptarea, aprobarea sau emiterea actului de bază. (3) În cadrul activității de sistematizare a legislației pot fi adoptate, aprobate sau emise acte normative de abrogare, având ca obiect exclusiv abrogarea unor acte normative. (4) Abrogarea poate fi însoțită de adoptarea, aprobarea sau emiterea unei noi reglementări în domeniu sau poate fi independentă de o nouă reglementare, atunci când se înlătură un act sau o normă necorespunzătoare. (5) La elaborarea proiectelor privind abrogarea actelor normative sau a unor dispoziții ale acestora se verifică dacă acțiunea lor s-a extins sau nu asupra altor autorități sau persoane. Dacă se atestă o asemenea extindere și unele norme trebuie menținute în vigoare, în proiect trebuie prevăzută o soluție care să țină cont de aceasta, iar, după caz, actele normative respective se includ în lista celor care se abrogă. (6) **În lista actelor normative ce urmează a fi abrogate se includ** nu doar actele sau dispoziții ale acestora care vin în contradicție cu noul act ori care au fost încorporate de acesta, ci **și actele sau dispoziții ale acestora care și-au pierdut actualitatea**, însă formal nu sunt abrogate. (7) **Actele normative sau dispoziții ale acestora care au avut aplicare temporară și au termenul de aplicare depășit nu se abrogă**. Dacă raportarea actului sau a unor dispoziții ale acestuia la categoria celor temporare prezintă îndoieli, actul sau prevederile respective se abrogă. (8) În cazul în care actul normativ, pe lângă normele temporare al căror termen de aplicare a expirat, conține norme permanente în vigoare care urmează să fie abrogate, se abrogă actul în întregime. (9) **Dacă actul normativ a devenit desuet**, acesta **este abrogat în întregime**, chiar dacă unele elemente structurale ale acestuia au fost abrogate anterior. (10) Dacă mai mult de două acte normative urmează a fi abrogate, lista acestor acte se expune în anexă la proiectul actului normativ ce le abrogă. (11) În cazul unor abrogări parțiale intervenite succesiv, ultima abrogare trebuie să se refere la întregul act normativ, nu doar la textul rămas în vigoare”.

Ne convingem de faptul că reglementările normative ale art.67 al Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017 stabilesc mai mult niște condiții tehnice ale abrogării, ce au valoare relevantă pentru cunoașterea în detaliu a fenomenului abrogării, care în doctrina juridică este acceptat în calitate de modalitate de ieșire din vigoare a actului normativ prin intermediul unei tehnici speciale, detaliat reglementate juridic.

În art.68 **Momentul abrogării** al respectivei legi legiuitorul intervine cu reglementări normative orientate spre a stabili nu doar momentul exact al abrogării ca atare, dar și procedura de succedere a actului normativ abrogat cu actul normativ adoptat, care în anumite situații prezintă un interes teoretico-practic deosebit: „(1) Dacă într-un nou act normativ este menționat expres că la intrarea în vigoare a acestuia se abrogă un act existent, atunci actul din urmă se consideră abrogat din momentul intrării în vigoare a noului act. (2) Dacă **dispozițiile noului act normativ intră în vigoare la date diferite**, în acesta, după caz, se stabilește expres **lista actelor normative sau a dispozițiilor care se abrogă și, corespunzător, datele abrogării, urmându-se etapele intrării în vigoare a noului act normativ**. (3) Actul normativ abrogat sau prevederi ale acestuia abrogate nu se repun în vigoare în cazul abrogării actului care a prevăzut abrogarea lor”.

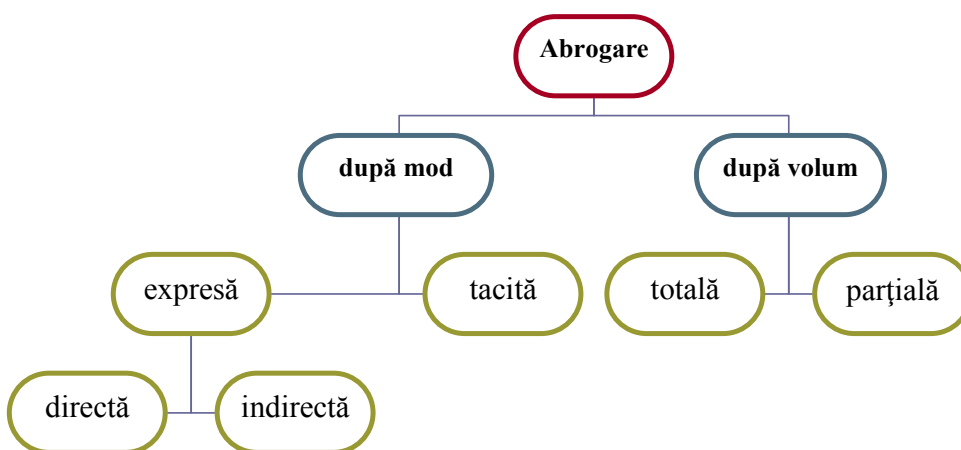
Concluzionăm că **abrogarea poate fi:**

- ✓ **expresă directă** – atunci când noul act normativ prevede în mod expres și direct ce act normativ anterior se abrogă sau care părți sau articole din acel act se abrogă;
- ✓ **expresă indirectă** – când noul act normativ se limitează la a prevedea că se abrogă toate actele normative sau prevederile din actele normative contrare dispozițiilor sale, fără a le menționa expres. Se utilizează formula: „pe data intrării în vigoare a prezentului act normativ se abrogă orice dispoziție legală contrarie”;
- ✓ **tacită sau implicită** – are loc atunci când noul act normativ nu conține nicio prevedere expresă de abrogare, dar reglementarea pe care o cuprinde se abate de la vechea reglementare – *lex posteriori derogat priori*.

Într-un sistem legislativ dotat cu o tehnică legislativă avansată cea mai eficientă va fi abrogarea expresă.

Este necesar de a face o diferențiere între **abrogare și derogare**, ultima reprezentând o reglementare diferită, o abatere sau o excepție de la reglementarea existentă, pe care însă **nu o abrogă**, ci îi **îngustează sfera de aplicare**.

În aceeași Lege cu privire la actele normative legiuitorul național identifică, la art.66, **Tipurile abrogării**: „(1) Abrogarea poate fi **totală** sau **parțială**. (2) Abrogarea este **totală** atunci când actul normativ se **suprimă integral**. (3) Abrogarea este **parțială** atunci când se suprimă doar **o parte** din prevederile actului normativ. (4) **Abrogarea** unei dispoziții sau a unui act normativ are întotdeauna un **caracter definitiv**”.

Abrogarea este unica modalitate de ieșire din vigoare a reglementărilor normative ce se prezintă drept un procedeu tehnico-juridic. **Expirarea și căderea în desuetudine nu sunt** procedee tehnico-juridice, deoarece procedurile în cauză nu sunt reglementate juridic, fiind finalități firești de ieșire din vigoare a anumitor acte normative din cauza expirării termenului pentru care au fost adoptate, ori din considerentele irelevanței relațiilor sociale reglementate, actele normative respective devin desuete. Însa, este necesar de a cunoaște și alte procedee tehnico-juridice care sunt relevante pentru caracterizarea acțiunii normei juridice în timp.

Revocarea, ca fenomen tehnico-juridic, este deosebit de abrogare. Revocarea se manifestă în situația când legea nu a produs efecte juridice, deoarece este retrasă înainte de publicare și, deci, înainte de intrarea acesteia în vigoare.

Abrogarea se referă, ca și **nulitatea legii**, la încetarea caracterului obligatoriu al acesteia. **Deosebirea**: abrogarea se referă la un act normativ legal, funcțional; **nulitatea legii** este o sancțiune a dreptului pozitiv care suprimă **retroactiv** efectele actului normativ juridic. **Nulitatea** este determinată de neajunsurile legii.

Revizuirea poate fi privită ca o **formă specială de abrogare referitoare la Constituția** statului, impune o procedură mai complexă ce afectează întregul sistem legislativ.

Celelalte două modalități de ieșire din vigoare a actelor normative deja nu sunt procedee tehnico-legislative, însă includ anumite condiții doctrinare ce le caracterizează. Amintim că, pe lângă abrogare, mai există două modalități de ieșire din vigoare a actului normativ – expirarea actului normativ la termen și căderea în desuetudine a actului normativ.

Expirarea actului normativ, a cărui acțiune este determinată în timp, caracterul lui temporar fiind consacrat în textul său. Caracter temporar posedă actele normative la termen. Drept exemplu de act normativ la termen este Legea Bugetului Statului pentru anul respectiv, ce indică termenul în care poate produce efecte juridice.

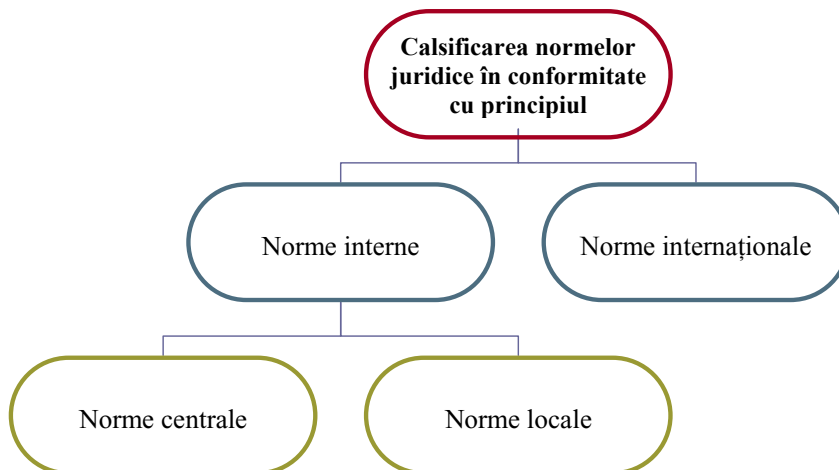
Căderea în desuetudine. Sunt situații când o normă, deși neabrogată, își încetează efectele ca urmare a schimbării condițiilor social-economice care au generat apariția sa. Acest proces de învechire este firesc, există între reglementările juridice și dezvoltarea istorico-socială a unui sistem. Doctrina juridică cunoaște principiul „*Ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex*” – acolo unde încetează rațiunea, temeiul aplicării legii, încetează și acțiunea legii.

3. Acțiunea normei juridice în spațiu

Acțiunea actului normativ și a normei juridice în spațiu, la moment, este reglementată prin Legea privind actele legislative, nr. 780-XV din 27.12.2001. Însă, reglementarea în cauză a purtat un caracter temporar, până la intrarea în vigoare a Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017, ce a intrat în vigoare în baza art.79

Dispoziții finale: „(1) Prezenta lege intră în vigoare în termen de 6 luni de la data publicării, cu excepția art.22, art.50 alin.(2) și art.58 alin.(6), care vor intra în vigoare după 12 luni de la data publicării acesteia. (2) În termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi, Guvernul: a) va aduce actele sale normative în concordanță cu prezenta lege; b) va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în conformitate cu prezenta lege; c) va aproba etapele de conectare a autorităților publice la Sistemul informațional. (3) La data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă: a) Legea nr.780/2001 privind actele legislative (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.36–38, art.210), cu modificările și completările ulterioare; b) Legea nr.317/2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.208–210, art.783), cu modificările și completările ulterioare.”

Acțiunea normei juridice în spațiu caracterizează sfera de influență teritorială a actului normativ ce produce efecte juridice pe un anumit teritoriu.

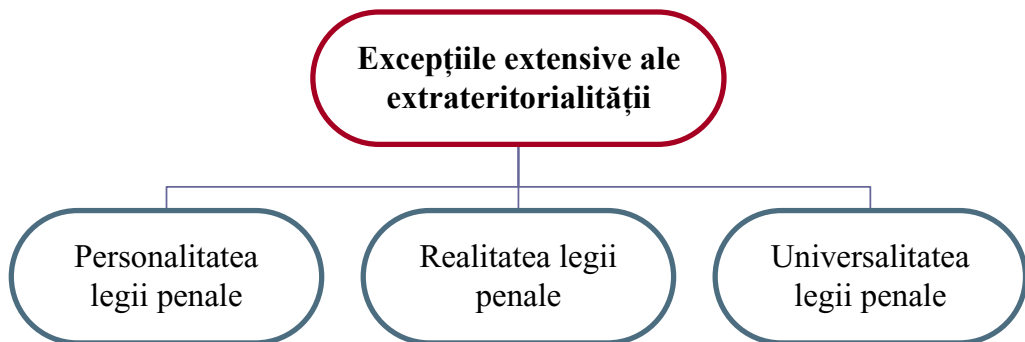
Normele juridice internaționale reglementează relațiile sociale dintre state în conformitate cu principiile teritorialității. Articolul 4 **Drepturile și libertățile omului** din Constituția Republicii Moldova determină prioritatea în aplicare a normelor internaționale în coraport cu cele naționale: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Drept **teritoriu al statului** se consideră suprafața terestră cu subsolul, apele interne și teritoriale, spațiul aerian în limitele frontierelor de stat. Constituția Republicii Moldova, în art.3 **Teritoriul**, stabilește: „(1) Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. (2) Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.”

Drept teritoriu al statului se consideră și teritoriul ambasadelor. Frontiera de stat stabilește limitele spațiale de acțiune a suveranității statului. **Principiul teritorialității legii** determină că legea își extinde efectele asupra întregului teritoriu al statului, excluzând acțiunile legilor altor state.

Excepțiile extrateritorialității – când, în anumite cazuri, nu se aplică reglementarea normativă a legii statului pe teritoriul lui sau reglementarea normativă a legii statului își extinde autoritatea și în afara frontierelor sale. În condițiile în care la aplicarea acestor excepții se ține cont de principiile dreptului internațional și, în special, de principiul egalității suverane a statelor, al reciprocității, al liberului lor consimțământ, ele nu afectează cu nimic principiul suveranității de stat, ci, dimpotrivă, facilitează răspândirea relațiilor internaționale contemporane. Excepțiile extrateritorialității pot fi *extensive* și *restrictive*.

Excepțiile extensive – aplicarea legii statului și în afara teritoriului statului, în condițiile în care reglementările normativ-juridice autohtone își extind sfera de activitate în afara hotarelor statului.

1. Personalitatea legii penale – legea penală a RM se aplică infracțiunilor săvârșite în străinătate de către cetățenii RM sau dacă, apatrid fiind, are domiciliul pe teritoriul RM.

2. Realitatea legii penale – legea penală a RM se aplică infracțiunilor săvârșite de cetățenii străini sau apatrizi pe teritoriul străin (contra statului RM, vieții unui cetățean al RM, ori prin care s-a adus o vătămare gravă integrității sau sănătății unui cetățean al RM).

3. Universalitatea legii penale – legea penală a RM se aplică faptelor săvârșite de cetățenii RM în străinătate, dacă fapta e pedepsită de legea străină și de legea RM, iar autorul ei se află pe teritoriul RM.

Excepțiile restrictive de aplicare a reglementărilor normative – **aplicarea legii străine pe teritoriul statului**, în condițiile în care reglementările normative-juridice autohtone își reduc sfera de activitate în favoarea unor norme juridice ale altor state. Excepțiile restrictive sunt:

1. Sediul misiunilor diplomatice;
2. Bortul navei maritime sau aeriene străine, aflate pe teritoriul statului, se aplică legea pavilionului sub care navighează nava.

4. Acțiunea normei juridice asupra subiecților

Normele juridice acționează asupra tuturor destinatarilor în limitele teritoriale de acțiune a unui act normativ, stabilind cercul de subiecți participanți la un raport juridic.

Acțiunea normei juridice asupra subiecților stabilește condițiile de aplicare a reglementărilor normativ-juridice asupra diferitelor categorii de subiecți. Este necesar a determina care sunt categoriile de subiecți, relevante pentru caracteristica acțiunii normei juridice asupra subiecților. Astfel, identificăm următoarele *categorii de subiecți*:

1. După statutul juridic al persoanelor fizice:

- 1.1. Cetățeni
- 1.2. Cetățeni străini
- 1.3. Apatrizii, sau persoanele fără cetățenie.

2. După cercul de subiecți ai raportului juridic:

- 2.1. Subiecți individuali
- 2.2. Subiecți colectivi (persoane juridice).

Doctrina juridică și sistemul juridic național stabilesc condiții de aplicare a actului normativ-juridic asupra:

- a) cetățenilor și persoanelor juridice din Republica Moldova;

b) cetățenilor străini și apatrizilor care se află în teritoriul Republicii Moldova;

c) persoanelor juridice străine cu sediu în teritoriul Republicii Moldova.

Excepțiile de la aplicarea actului normativ-juridic subiecților indicați sunt stabilite prin tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și prin principiile universale ale dreptului internațional.

3. După competență:

3.1. Subiecți abilitați cu competență generală

3.2. Subiecți abilitați cu competență specială

3.3. Subiecți abilitați cu competență excepțională.

În conformitate cu această clasificare a subiecților, putem identifica o clasificare corespunzătoare a normelor juridice:

- Norme juridice cu caracter general de aplicare (generale)
- Norme juridice cu caracter special de aplicare (speciale)
- Norme juridice cu caracter excepțional de aplicare (derogatorii).

În dependență de **caracterul normelor cuprinse**, actele legislative se împart în **acte legislative generale, speciale și derogatorii (de excepție)**. Domeniul în cauză este reglementat prin art.5 **Clasificarea normelor juridice** al Legii cu privire la actele normative din 22.12.2017: „(1) În funcție de caracterul lor, normele juridice se împart în **generale, speciale și derogatorii**. (2) Normele juridice generale sunt aplicabile fie tuturor raporturilor sociale sau subiecților de drept, fie unor categorii de raporturi sau de subiecți, fără a-și pierde caracterul de generalitate. (3) Normele juridice speciale sunt aplicabile în exclusivitate anumitor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinați. În caz de divergență între o normă generală și o normă specială, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma specială. (4) Normele juridice derogatorii sunt diferite în raport cu reglementarea-cadru în materie și sunt aplicabile unei situații determinate. În caz de divergență între o normă generală sau specială și o normă derogatorie, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma derogatorie.”

Identificarea normelor juridice de o categorie sau alta urmează a fi efectuată prin actul normativ corespunzător – general, special, derogatoriu. Pot exista situații, când într-un act normativ vor coexista norme juridice cu diferit grad de generalitate.

Actul legislativ general cuprinde norme juridice aplicabile tuturor raporturilor sociale sau subiecților de drept ori unor anumite categorii de raporturi sau de subiecți, fara a-și pierde caracterul de generalitate.

Actul legislativ special cuprinde norme juridice aplicabile în exclusivitate unor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinate prin derogare

de la regula generală. În caz de divergență între o normă a actului legislativ general și o normă a actului legislativ special cu aceeași forță juridică, se aplică norma actului legislativ special.

Actul legislativ de excepție reglementează raporturile sociale generate de situații excepționale. Actul legislativ de excepție derogă de la actele generale și de la cele speciale. **În caz de divergență între o normă a actului legislativ general sau special și o normă a actului legislativ de excepție cu aceeași forță juridică, se aplică norma actului legislativ de excepție.**

În clauza de adoptare a actului legislativ se indică apartenența acestuia la categoria de acte legislative speciale sau excepționale.

Actele legislative sunt subordonate ierarhic. Actul legislativ ierarhic superior poate modifica, completa sau abroga un act legislativ inferior. În cazul modificării sau completării exprese a actului inferior, modificarea sau completarea are aceeași forță juridică ca și actul modificat sau completat.

În cazul în care între două acte legislative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se aplică prevederile actului posterior.

Excepții de la regulile enunțate pot fi de două categorii:

1. Excepții ce țin de subiecți – șefi de state, persoane care posedă imunitate diplomatică;
2. Excepții ce țin de domeniul de reglementare juridic – actele normative ce reglementează răspunderea penală.

Subiecte de evaluare:

1. Explicați momentele ce definesc acțiunea actului normativ în timp.
2. Ce presupune principiul neretroactivității legii, care sunt excepțiile de la acest principiu?
3. Caracterizați efectele normelor juridice pe un anumit teritoriu.
4. Numiți criteriile de clasificare a normelor juridice după sfera de influență asupra persoanei.
5. Enumerați și caracterizați excepțiile de neretroactivitate a legii.
6. Enumerați și caracterizați excepțiile de ultraactivitate a legii.
7. Cum deosebim actele normativ-juridice generale de cele speciale? De cele de excepție?
8. Dați exemple de norme juridice generale, speciale, de excepție.
9. Caracterizați modalitățile ieșirii din vigoare a normelor juridice.
10. Explicați necesitatea existenței a mai multor modalități de intrare în vigoare a normelor juridice.

Literatura recomandată:

1. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București, 1993.
2. Mihai Gh. *Fundamentele dreptului: Teoria și filosofia dreptului*. București, 1997.
3. Motică R., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București, 2001.
4. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
5. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
6. Vrabie G., Popescu S. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1995.

Tema 10: Procesul de creare (elaborare) a dreptului

Conținutul temei:

1. Definiția procesului de creare a dreptului
2. Tehnica juridică și tehnica legislativă
3. Principiile fundamentale ale procesului de creare a dreptului
4. Formele și funcțiile procesului de creare a dreptului
5. Etapele (fazele) procesului de legiferare
6. Părțile constitutive ale actelor normative. Elementele de structură ale actelor normative
7. Definiția sistematizării legislației. Metodele de sistematizare a legislației. Necesitatea sistematizării

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- explica esența conceptelor de tehnică juridică și de tehnică legislativă;
- explica semnificația procesului de creare a legilor;
- identifica principiile fundamentale ale procesului de creare a dreptului;
- enumera etapele procesului de legiferare;
- defini conceptul codificării;
- enumera părțile constitutive ale legii;
- recunoaște elementele de structură ale actului normativ-juridic în baza unor extrase din acte normative puse la dispoziție.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- relatează despre etapele procesului de legiferare specifice sistemului juridic al Republicii Moldova;
- stabilește legătura dintre tehnica juridică și tehnica legislativă;
- compară modalitățile de adoptare a diferitelor categorii de legi;
- distinge particularitățile încorporării și ale codificării ca forme de sistematizare a actelor normativ-juridice;
- descoperă importanța respectării unor principii clare în procesul de legiferare;
- sintetizează părțile constitutive ale unui act normativ-juridic concret pus la dispoziție.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- argumenta necesitatea respectării unor etape consecutive, stricte, în procesul de creare a legilor;
- motiva utilitatea respectării unor rigori de stil și de limbaj în procesul de creare a dreptului;
- judeca asupra avantajelor codificării, ca formă de sistematizare a legislației;
- evalua riscurile nerespectării principiului profesionalismului în procesul de legiferare.

1. Definiția procesului de creare a dreptului

Procesul de creare a dreptului este o formă a activității statale, în rezultatul căreia voința forțelor politice aflate la putere devine obligatorie, se exprimă în formă de norme de drept într-un anumit izvor al dreptului.

Cerințe înaintate față de forma proiectelor de lege:

- 1) consecutivitatea logică a expunerii, legătura internă între prescripțiile normative incluse în actul normativ-juridic;
- 2) lipsa de contradicții în interiorul actului normativ și în sistemul legislativ în ansamblu;
- 3) expunerea normei juridice într-o formă maximal laconică și compactă, însoțită de o reflectare complexă a conținutului ei;
- 4) claritatea, simplitatea și accesibilitatea limbajului actelor normative;
- 5) expunerea exactă și strict determinată a formulărilor și termenilor juridici utilizați în legislație;
- 6) reducerea până la minimum a numărului de acte referitoare la una și aceeași întrebare în interesul unei evidențieri mai eficiente a materialului normativ, înlesnirea utilizării lui, lărgirea actelor normative;
- 7) o delimitare exactă între reglementările normative și nenormative, între normele permanente și cele temporare.

O premisă necesară a culturii înalte a procesului de creare a dreptului este evidențierea și studierea minuțioasă a legislației în acele domenii ce urmează a fi incluse în conținutul proiectului actului normativ.

Un rol important în tehnica legislativă au mijloacele și regulile de formare a noilor acte normative. Regulile solicită includerea în actul normativ numai a materialului omogen. Mai bine de emis două sau trei acte, dar nu de elaborat un act normativ variat după conținut. Regulile stabilesc emiterea inițială a normelor dreptului material și mai apoi a normelor dreptului procedural, inițial emiterea normelor generale, mai apoi emiterea normelor de concretizare ș.a.

Un element important al procesului de creare a dreptului sunt mijloacele de expunere a voinței legiuitorului. Ca mijloace ale tehnicii juridice se consideră:

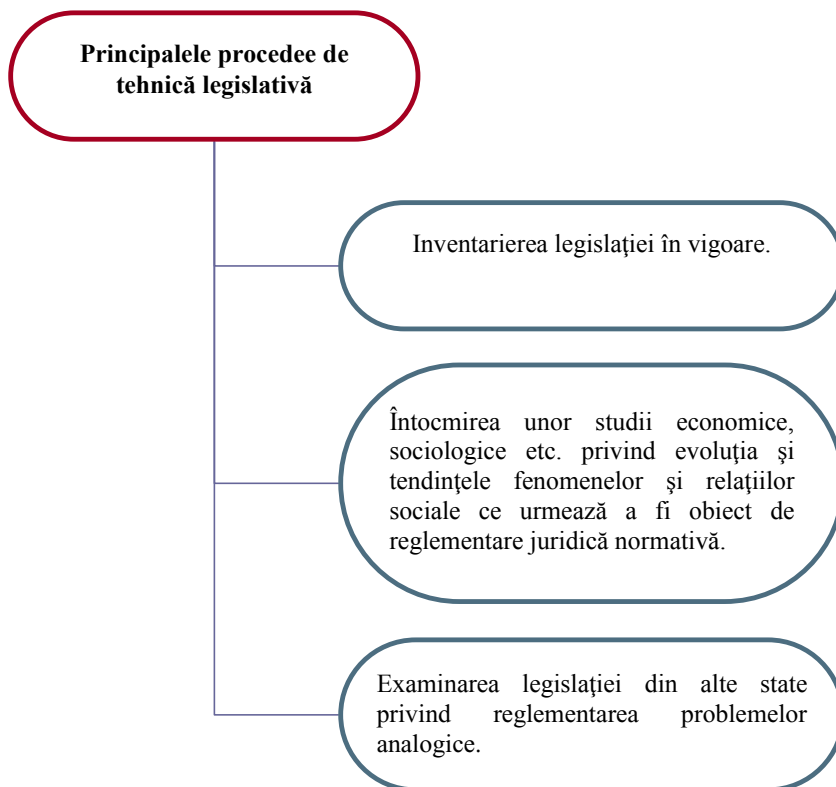
- 1) aranjamentul normativ, adică expunerea prescripțiilor juridice cu utilizarea categoriilor „dreptul” și „obligațiunea”, cu indicarea la măsurile de asigurare, sancțiuni ș.a.;
- 2) construcția juridică, adică prescripțiile juridice se expun în conformitate cu schemele-tip, modele care exprimă particularitățile anumitor varietăți de relații sociale, fapte juridice;
- 3) tipizarea ramurală: prescripțiile normative se expun într-un așa mod, învâț ele să fie incluse într-o anumită ramură de drept (așa se obțin rezul-

tate la includerea prescripției normative într-un act de codificare, supunerea lui unui anumit sistem de norme generale, aplicarea terminologiei ramurale ș.a.).

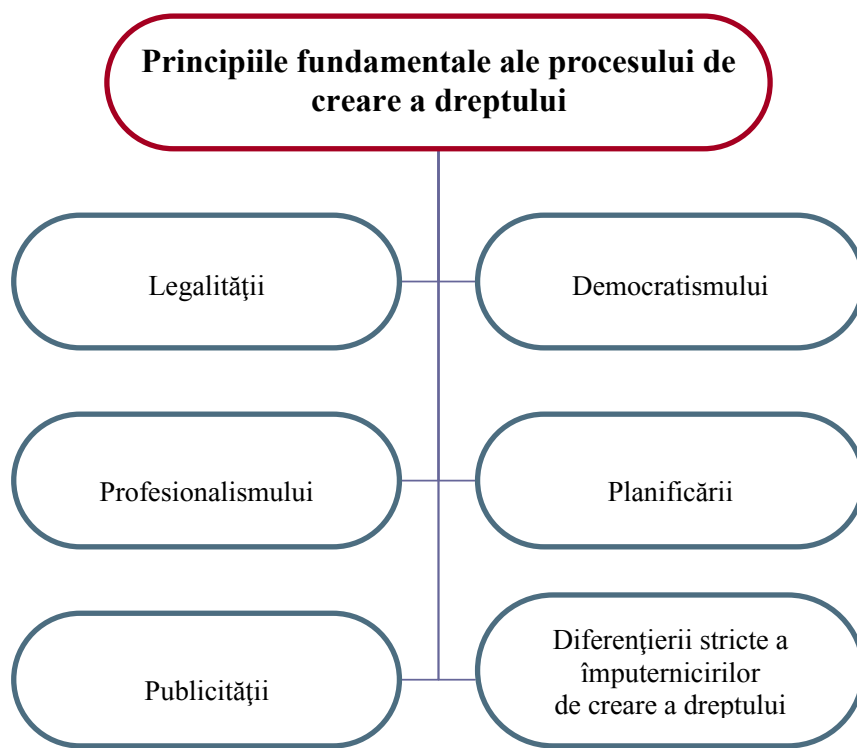
2. Tehnica juridică și tehnica legislativă

Tehnica juridică se prezintă ca o categorie complexă ce include în sine un ansamblu de metode, mijloace, procedee folosite în procesul de elaborare, interpretare și realizare a dreptului în scopul de a da eficiență juridică regulilor de comportament social. Tehnica juridică caracterizează procesul de creare a dreptului în ansamblu, indiferent de forma pe care o va avea norma juridică nou-creată.

Tehnica legislativă, ca parte componentă a tehnicii juridice, caracterizează metodele, mijloacele și procedeele pe care le aplică legiuitorul în procesul de legiferare. Tehnica legislativă vizează procesul de creare a legilor. Deține o valoare deosebită din considerentul că majoritatea covârșitoare a normelor juridice sunt reflectate în actele legislative; or, sistemul de drept național se încadrează în familia sistemelor de drept romano-germanice. Tehnica legislativă se referă numai la crearea normelor juridice din actele legislative. Spre deosebire de tehnica juridică, ea nu vizează domeniile de realizare, de interpretare și aplicare a normelor juridice, elemente caracteristice tehnicii juridice.

3. Principiile fundamentale ale procesului de creare a dreptului

Principiul legalității se manifestă atât în procedura de adoptare a actului normativ, cât și în conținutul lui. Capacitatea altor organe de creare a dreptului și de efectuare a controlului asupra procesului de creare a dreptului trebuie să-și găsească exprimare strict în hotarele competențelor lor, în baza legii și într-o deplină corespundere cu aceasta.

Principiul democratismului. Una dintre direcțiile de dezvoltare a sistemului politic al societății la etapa contemporană este o participare tot mai activă a cetățenilor la administrarea diferitelor domenii statale sau sociale, care în procesul de creare a dreptului se manifestă prin adoptarea actelor normativ-juridice pe calea referendumului – cea mai directă formă a democrației.

Principiul profesionalismului. În procesul de creare a dreptului tot mai mult apare necesitatea cunoștințelor speciale. În realizarea acestui principiu un rol important îl are știința, deoarece anume ea contribuie la evidențierea celor mai acceptabile forme juridice, prezintă proiecte alternative ale actelor normative, analizează anumite interese în societate, are posibilitatea de a efectua experimente științifice.

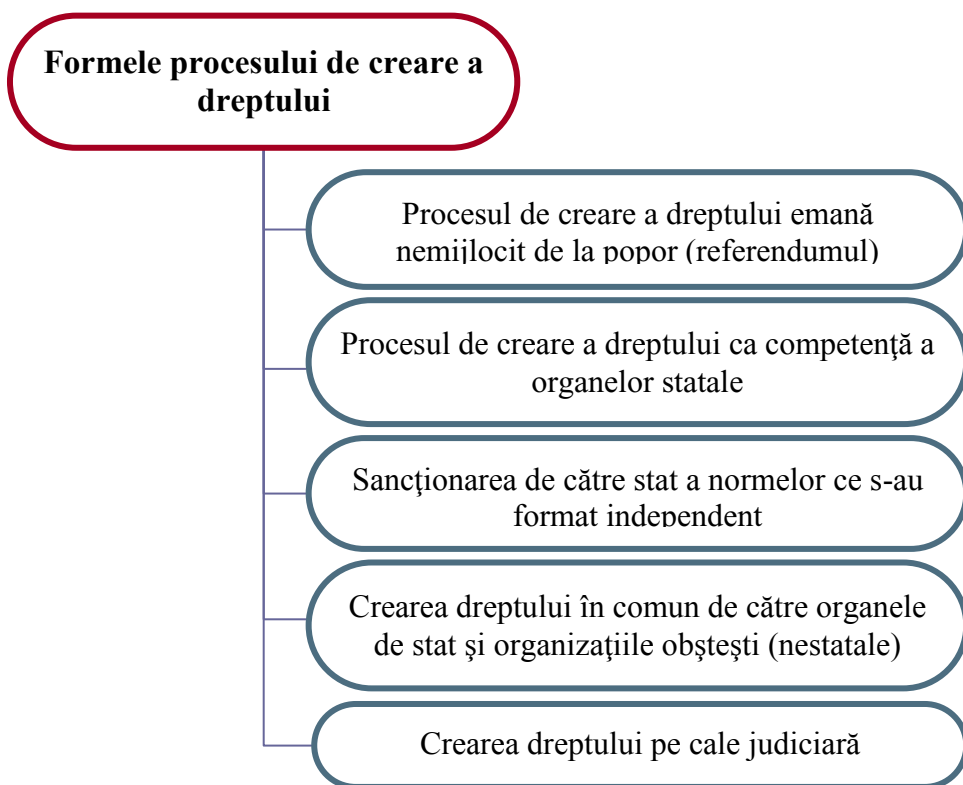
Principiul planificării. În condițiile contemporane de modernizare și reformare a Republicii Moldova o deosebită importanță se acordă planificării procesu-

lui de creare a dreptului, concentrării forțelor de legiferare spre anumite domenii oportune de creare a dreptului. Planificarea acordă posibilitatea de a evita unele reglementări inutile, unele reglementări duble ș.a.

Principiul publicității constă în caracterul public al procesului de creare a dreptului, într-o analiză liberă și constructivă a proiectelor de acte normative.

Principiul diferențierii stricte a împuternicirilor de creare a dreptului. Realizarea acestui principiu are o importanță deosebită în condițiile organizării statale a societății pe ideile separării puterilor, în prezența sistemelor de frâne și contragreutăți.

4. Formele și funcțiile procesului de creare a dreptului

Formele procesului de creare a dreptului pot fi clasificate după diferite criterii. În dependență de **subiecți**, pot fi evidențiate următoarele forme ale procesului de creare a dreptului:

- a) **Procesul nemijlocit de creare a dreptului de către popor.** Această formă de creare a dreptului se efectuează prin intermediul **referendumului**. Astfel erau adoptate constituțiile republicilor unionale și constituțiile fostei URSS. În Republica Moldova această formă de creare a dreptului

nu se practică. În anumite condiții, forma menționată are și anumite imperfecțiuni, însă caracterizează un regim democratic.

- b) **Procesul de creare a dreptului efectuat de stat, de organele de stat.** În anumite condiții, în dependență de competență, acest proces este efectuat de însuși statul (la încheierea unui tratat internațional), de organele puterii de stat. În cazul dat putem evidenția legislativul statului (Parlamentul), care se ocupă de procesul de creare a legilor și a altor acte normativ-juridice.
- c) **Sanționarea de stat a normelor care s-au format independent,** în formă de obiceiuri, ori au fost elaborate de organizațiile nestatale, sau la baza formării lor se află normele religioase. În această situație, organul de stat competent nu se ocupă nemijlocit de procesul de creare a normei, dar numai o recunoaște, îi acordă o forță juridică, o ridică la rang de lege. Altfel spus, transformă calitativ o normă socială deja creată sau un act normativ este determinat ca juridic; în ambele cazuri li se acordă forță juridică.
- d) **Crearea dreptului în comun de către organele de stat și organizațiile obștești (nestatale).** Ca exemplu putem elucida încheierea contractului colectiv de muncă anual dintre administrația întreprinderii și comitetul sindical din numele colectivului de muncă.
- e) **Crearea dreptului pe cale judiciară.** Acest fenomen este caracteristic pentru sistemele juridice de origine anglo-saxonă. Anumitei hotărâri judecătorești i se acordă o forță juridică obligatorie, în calitate de normă juridică (**precedentul juridic**).

În majoritatea sistemelor juridice de origine romano-germanică procesul de creare a dreptului este rezultatul activității statului și a organelor competente ale lui.

Funcțiile procesului de creare a dreptului

Reînnoirea legislației, adică emiterea noilor acte cu caracter normativ-juridic

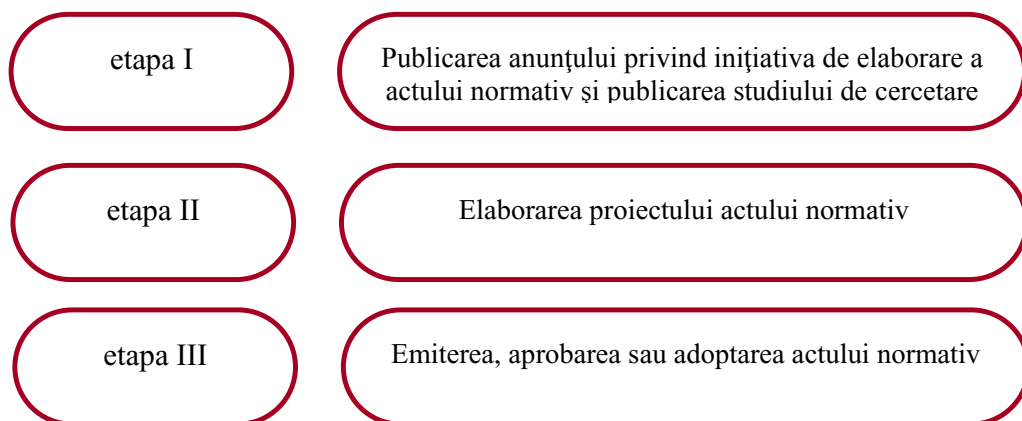
Înlăturarea (anularea) normelor juridice învechite

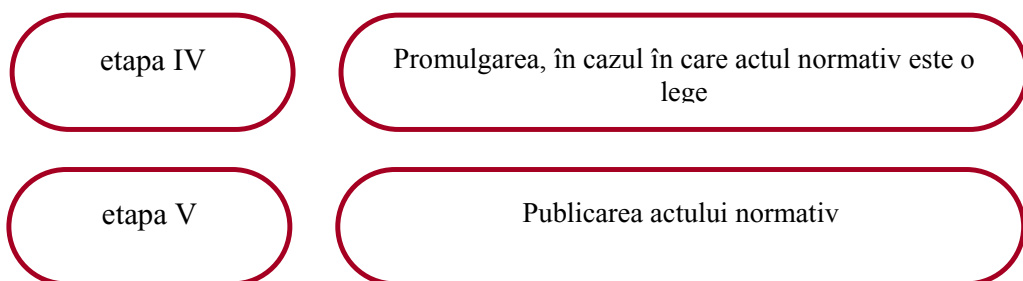
Înlăturarea lacunelor din drept

5. Etapele (fazele) procesului de legiferare

Procesul de creare a dreptului – un proces dinamic de perfecționare permanentă a sistemului de drept existent. Fiecare act normativ nou-adoptat trebuie să se includă fără obstacole în sistemul actelor normative în vigoare. **Procesul de creare a dreptului** – o totalitate de acțiuni organizaționale consecutive ce sunt reglementate de norme constituționale și alte norme juridice, orientate spre elaborarea și obținerea forței juridice a normelor de comportament ce se conțin în formele (izvoarele) oficiale ale dreptului.

Procesul de legiferare – un proces dinamic destinat transformării permanente a actelor normative, în scopul perfecționării reglementării relațiilor sociale existente și al reglementării relațiilor sociale noi destinate reglementării juridice. Importanța legislației pentru sistemul juridic național, în condițiile căruia Legea (în sensul larg al interpretării) este principalul izvor formal al dreptului, determină și o reglementare detaliată a procesului de legiferare, împărțit clar în etape bine determinate. Etapele procesului de legiferare sunt reglementate prin Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017. Astfel art.20 ***Etapele principale ale legiferării*** al legii respective determină următoarele etape ale acestui proces: „(1) Principale etape ale legiferării sunt: a) publicarea anunțului privind inițiativa de elaborare a actului normativ și publicarea studiului de cercetare; b) elaborarea proiectului actului normativ; c) emiterea, aprobarea sau adoptarea actului normativ; d) promulgarea, în cazul în care actul normativ este o lege; e) publicarea actului normativ. (2) Etapele legiferării, prevăzute la alin.(1) lit.a), c)–e), pe lângă prezenta lege, pot fi reglementate și de alte acte normative.” ***Importanța procesului de legiferare*** evidențiază valoarea acestui proces și este reflectată prin reglementarea detaliată. Încălcarea procesului de legiferare afectează esențial axiologia actului legislativ concret în procesul de reglementare normativ-juridică a relațiilor sociale. Procesul de legiferare determină existența unei proceduri complexe, formată din mai multe etape, clar determinate.

Este vădită intenția legiuitorului de a efectua, prin intermediul articolului 20 menționat, o delimitare între legi și alte acte legislative. Prin a IV-a etapă legiuitorul arată că legiferarea este obligatorie numai în cazul în care actul normativ are formă și condiții de lege. Dacă însă actul normativ nu este o lege, dar se supune obligatoriu procesului de legiferare, atunci vorbim de alte acte legislative.

Procesul desfășurat de legiferare. Convențional, procesul de legiferare poate fi divizat în două etape: a) pregătirea proiectului actului normativ-juridic și b) adoptarea lui, etape care, la rândul lor, pot fi divizate în mai multe stadii.

Prima etapă este elaborarea proiectului de act normativ. În noua Lege cu privire la actele normative din 22.12.2017 acestei etape îi este dedicat un capitol aparte – Capitolul III „Activitatea de legiferare”, în care sunt reglementate toate particularitățile etapei de elaborare a actului normativ. Astfel, în structura capitolului menționat evidențiem următoarele compartimente ce sunt orientate spre detalierea lui: a) Etapele legiferării; b) Inițierea elaborării proiectelor actelor normative; c) Procedura de fundamentare a proiectelor actelor normative; d) Întocmirea proiectului de act normative; e) Avizarea, consultarea publică și efectuarea expertizei; f) Definitivarea proiectului actului normativ. În continuare, fiecare etapă de elaborare a proiectului actului normativ este detaliată printr-un sistem complex de articole, care pot fi consultate nemijlocit din legea menționată, în scopul formării unei concepții clare despre etapa caracterizată.

A doua etapă – adoptarea actului normativ-juridic, este strict reglementată în legea menționată și indică celelalte etape ale procesului de legiferare: de la elaborarea proiectului de act normativ până la intrarea în vigoare a actului normativ.

Evidențiem aici următoarele *stadii*:

1. Inițiativa legislativă.
2. Adoptarea hotărârii despre pregătirea proiectului actului normativ-juridic.

3. Pregătirea proiectului actului normativ-juridic.
4. Discutarea textului proiectului actului normativ-juridic.
5. Coordonarea proiectului actului normativ-juridic.
6. Expertiza proiectului actului normativ-juridic.
7. Completarea proiectului actului normativ-juridic.
8. Prezentarea proiectului actului normativ-juridic la examinarea organului abilitat cu competența de creare a dreptului.
9. Adoptarea actului normativ-juridic.
10. Promulgarea legii.
11. Publicarea legii.

6. Părțile constitutive ale actelor normative. Elementele de structură ale actelor normative

Părțile constitutive ale actului normativ posedă o structură predeterminată. Sunt determinate de *stulul legislativ* ce conține în sine un anumit număr de reguli de formă.

Este necesar de a face o diferențiere între părțile constitutive ale actului normativ și elementele de structură ale actului normativ. ***Elementele de structură ale actului normativ*** sunt ***articolul*** și ***alineatul***. Ambele se numerotează cu cifre arabe. În anumite cazuri, articolul poate să posedă titlu care evidențiază conținutul acestuia. De regulă, un articol conține o singură dispoziție, adică normă juridică, dar există situații când un articol conține mai multe norme juridice. În acest caz normele juridice prezente urmează a fi identificate prin intermediul alineatelor. Numerotarea articolelor, precum și a alineatelor cu cifre este utilă în procesul de aplicare sau în cazul existenței unor norme de trimitere sau de blanșetă.

Părțile constitutive ale legii

Expunerea de motive

Titlul legii

Preambulul

Formula introductivă

Dispoziții generale

Dispoziții de
conținut

Dispoziții finale

Dispoziții
tranzitorii

Anexe (la
necesitate)

7. Definiția sistematizării legislației. Metodele de sistematizare a legislației. Necesitatea sistematizării

Sistematizarea legislației este determinată de numărul mare de acte normative existente și presupune aranjarea într-o anumită ordine a acestora. Sistematizarea actelor normative este un proces juridic complex, rezultatele căria au o importanță deosebită atât pentru elaborarea ulterioară a normelor juridice, cât și pentru realizarea lor. Rezultatele sistematizării legislației se exemplifică prin diferite culegeri de acte normative, coduri, compilații ș.a.

După gradul de complexitate, evidențiem două metode de sistematizare a legislației – încorporarea și codificarea.

Încorporarea este forma simplă de sistematizare a legislației ce constă în gruparea, aranjarea actelor normative conform unor criterii anumite (cronologic, alfabetic, după obiectul reglementării normative, după ramură de drept etc.). În procesul de încorporare se utilizează materialul normativ fără a fi supus unor modificări (cu excepția erorilor de ordin gramatical și ortografic.). Încorporarea poate fi *oficială* și *neoficială*. *Încorporarea oficială* este efectuată de către un organ de stat competent în domeniu. (De exemplu, ministerul competent elaborează o încorporare a actelor normative din sfera protecției mediului). *Utilitatea încorporării* – prezența compactă a tuturor actelor normative dintr-un domeniu anumit de reglementare juridică, fapt ce facilitează procesul de realizare a normelor juridice din domeniul respectiv.

Codificarea este un proces complex de sistematizare a legislației ce constă în procesul de prelucrare și alcătuire a unui singur act normativ cu putere de lege, cod, din toate sau aproape toate actele normative dintr-o ramură de drept. **Codificarea este o formă de sistematizare oficială și se află în competența exclusivă a Legislativului statului.** În procesul de elaborare a codului actele normative ce urmează a fi incluse în conținutul lui sunt supuse unor proceduri de reexaminare și perfecționare. În procesul menționat se admite: a) înlăturarea normelor juridice vechi, neaplicabile, b) completarea lacunelor existente, c) înlăturarea normelor juridice care se repetă în diferite acte normative și formarea unor norme juridice noi, poate chiar cu un caracter mai complex.

Necesitatea sistematizării se manifestă prin facilitarea utilizării, aplicării, studierii actelor normative supuse sistematizării, precum și a perfecționării lor.

Subiecte de evaluare:

1. Caracterizați etapele procesului de creare a dreptului.
2. Specificați principiile de elaborare a dreptului.
3. Numiți funcțiile și formele procesului de creare a dreptului.
4. Numiți părțile constitutive ale actului normativ.

5. Evidențiați importanța sistematizării legislației.
6. Determinați părțile constitutive ale actului normativ.
7. Identificați coraportul dintre tehnica juridică și tehnica legislativă.
8. Exemplificați modele de încorporare oficială și neoficială a legislației.
9. Care este deosebirea dintre codificare și încorporare?
10. Poate exista codificarea drept formă a sistematizării neoficiale? Argumentați răspunsul.

Literatura recomandată:

1. Aramă E., Savu I. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului*. Chișinău, 2005.
2. Cojocaru V., Negru B. *Tehnica legislativă*. Chișinău, 1997.
3. Craiovan I. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001.
4. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Tema 11: Sistemul dreptului. Familii de drept

Conținutul temei:

1. Definiția noțiunii „sistem de drept”
2. Elementele structurale ale sistemului de drept. Obiectul reglementării juridice. Metoda reglementării juridice
3. Ramurile dreptului contemporan
4. Sistemul legislativ și elementele lui structurale
5. Sistemul legislativ, sistemul de drept, sistemul juridic. Coraportul lor
6. Noțiunea „familie de drept”. Clasificarea sistemelor juridice în familii de drept

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul „sistem de drept”;
- descrie elementele structurale ale sistemului de drept;
- ilustra esența obiectului de reglementare și a metodei de reglementare;
- recunoaște metoda de reglementare juridică în baza unor exemple normative concrete;
- explica semnificația sistemului legislativ;
- defini conceptul de sistem juridic.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- relata despre elementele structurale ale sistemului de drept;
- analiza coraportul dintre sistemul de drept și sistemul legislației;
- prezenta ramurile dreptului contemporan;
- diferenția particularitățile diferitelor familii de drept;
- analiza factorii ce determină dezvoltarea neuniformă a sistemelor dreptului contemporan.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- estima importanța clasificării sistemelor de drept în familii de drept;
- aprecia rolul constantelor dreptului ca criterii de clasificare a sistemelor de drept în familii de drept contemporan;
- argumenta apartenența sistemului de drept național familiei de drept romano-germanic.

1. Definiția noțiunii „sistem de drept”

Sistemul dreptului este construcția internă ce se exprimă prin unitatea și coordonarea normelor juridice în vigoare din stat și prin compartimentarea dreptului în anumite părți componente relativ independente.

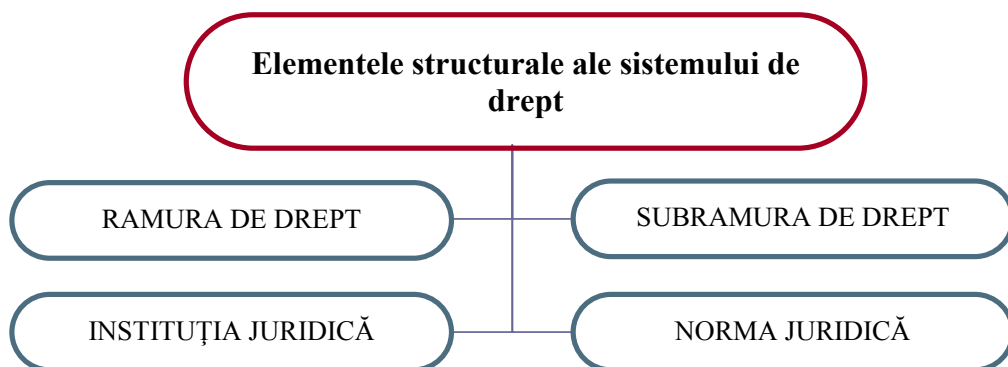
Evidențiem **trei categorii** principale când utilizăm cuvântul sistem în contextul dreptului.

1. Sistemul juridic se manifestă ca realitatea juridică a societății și include în sine acele fenomene cu caracter juridic ce ar determina această realitate – sistemul dreptului, sistemul legislativ, raportul juridic, cultura și conștiința juridică, interpretarea și realizarea dreptului etc.

2. Sistemul legislației include în sine ansamblul, totalitatea actelor normative ce sunt în vigoare într-un stat.

3. Sistemul de drept este format dintr-un ansamblu de norme juridice amplasate într-o anumită ordine în instituții juridice, subramuri și ramuri de drept. Sistemul dreptului caracterizează structura dreptului.

2. Elementele structurale ale sistemului de drept. Obiectul reglementării juridice. Metoda reglementării juridice

Ramura de drept – o totalitate sistematizată de norme juridice ce formează o parte independentă a sistemului de drept, care reglementează o anumită categorie de relații sociale prin intermediul unei metode specifice de reglementare.

Subramura de drept – o grupă de norme juridice, relativ mare, ce formează obiectul unor reglementări juridice distincte. Subramura nu posedă o metodă de reglementare juridică proprie. Ca exemplu de subramură de drept putem aduce dreptul penal militar încadrat în dreptul penal ca ramură de drept.

Instituția juridică – o totalitate de norme ce formează o parte independentă a ramurii de drept care reglementează relații sociale asemănătoare.

Instituția juridică interramurală – un sistem de norme ce sunt incluse în diferite ramuri de drept, dar destinate a reglementa relațiile sociale de același gen cu caracter interdependent.

Norma juridică – elementul primar al sistemului de drept ce reglementează o relație socială-tip.

Obiectul reglementării juridice este o categorie calitativă și omogenă de relații sociale asupra cărora influențează normele unei anumite ramuri de drept.

Altfel spus, obiectul de reglementare juridică este format dintr-un ansamblu de relații sociale omogene prin natura lor. De exemplu: relațiile sociale din familie; relațiile sociale dintre angajat și angajator; relațiile sociale dintre stat, victimă și infractor; relațiile sociale dintre vânzător și cumpărător; relațiile sociale ce apar între părți în procesul de judecare a cauzei penale sau civile.

Metoda de reglementare juridică caracterizează totalitatea procedeelelor și mijloacelor juridice prin intermediul cărora statul efectuează reglementarea juridică a relațiilor sociale de același gen.

Evidențiem următoarele elemente ale metodei de reglementare juridică:

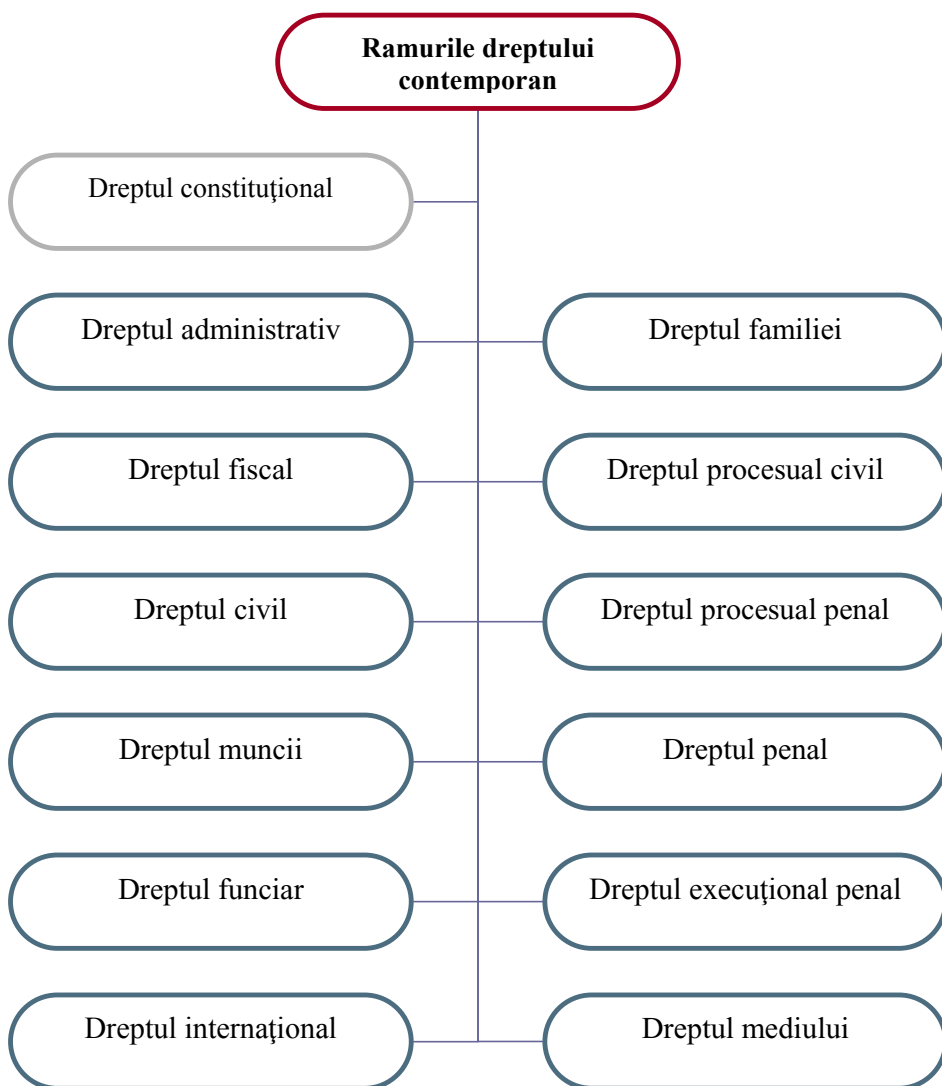
- caracterul situației juridice generale a subiecților, adică capacitatea juridică, relațiile dintre subiecți (subalterni, colegi ș.a.);
- caracterul condițiilor de apariție, modificare ori încetare a raporturilor juridice, adică a faptelor juridice (contractul, hotărârea judecătii ș.a.);
- caracterul urmărilor juridice pentru subiectul de drept (pozitive, negative, amendă, mustrare ș.a.).

3. Ramurile dreptului contemporan

Evident, nu au fost evidențiate toate ramurile dreptului contemporan. La caracterizarea acestui subiect al Teoriei Generale a Dreptului și Statului sunt numite numai principalele ramuri de drept în viziunea fiecărei persoane care cercetează subiectul caracterizat, ce pot fi diferite de la un subiect la altul. Mai este necesar de a menționa că, deoarece sistemul de drept se află într-o continuă dezvoltare și elementele lui componente permanent se modifică, o ramură de drept, cu timpul, poate regresa la nivel de subramură ori instituție juridică. Și invers, o instituție juridică poate evolua considerabil, generând apariția unei noi ramuri de drept. Ramura de drept prezintă unitatea mai multor instituții juridice legate strâns între

ele prin intermediul obiectului lor comun, prin intermediul metodelor de reglementare comune și al principiilor unice care le caracterizează.

Ramura de drept este un ansamblu distinct de norme juridice, organic interacționând între ele, care reglementează relații sociale cu același caracter specific, utilizând aceleași metode sau același sistem de metode. Ramurile dreptului nu sunt izolate între ele, valoarea lor se exprimă printr-o manifestare interdependentă a lor.

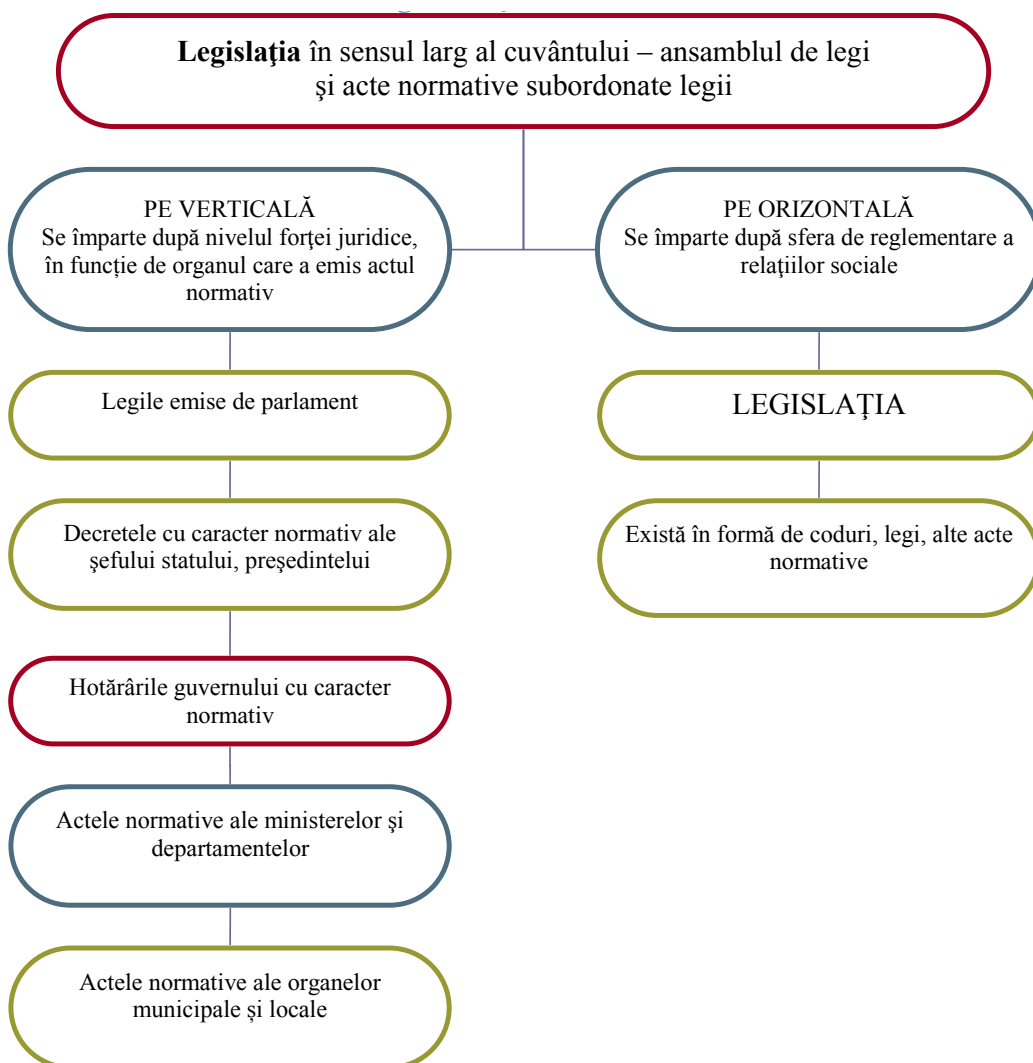
Ramurile dreptului material – ramuri ce reglementează direct relațiile sociale: consolidează organizarea statală și socială, formele proprietății, competența și structura organelor de stat, stabilesc drepturile și obligațiile persoanelor fizice și juridice.

Ramurile dreptului procesual – ramuri ce posedă un caracter organizațional: procesual, de administrare, care determină ordinea de soluționare a cazului juridic. Ele determină procedura de realizare a dreptului material.

Ramurile dreptului public – o totalitate de ramuri de drept care reglementează relații sociale ce asigură un interes social, comun (public).

Ramurile dreptului privat – ramuri care reglementează relațiile sociale, determină interese particulare, independența și inițiativa proprietarilor individuali și a uniunilor în activitatea lor patrimonială și în relațiile personale.

4. Sistemul legislativ și elementele lui structurale

Prin intermediul sistemului legislativ evidențiem ordinea de ierarhizare a actelor normative în conformitate cu diferite criterii (organul emitent, forța juridică, arealul de răspândire ș.a.).

Sistemul legislativ – totalitatea, ansamblul tuturor actelor legislative care sunt în vigoare într-un stat (legislația) , amplasate într-o anumită consecutivitate logică.

Sistematizarea poate fi cronologică, în sensul că se publică actele normative într-o colecție în ordinea datei apariției lor. Un alt criteriu îl constituie obiectul reglementării pe ramuri și instituții juridice.

Prelucrarea sistematică a actelor normative și gruparea lor după anumite criterii asigură sesizarea și înlăturarea unor contradicții de reglementare a unor lacune.

5. Sistemul legislativ, sistemul de drept, sistemul juridic. Coraportul lor

Coraportul dintre sistemul de drept și sistemul legislației

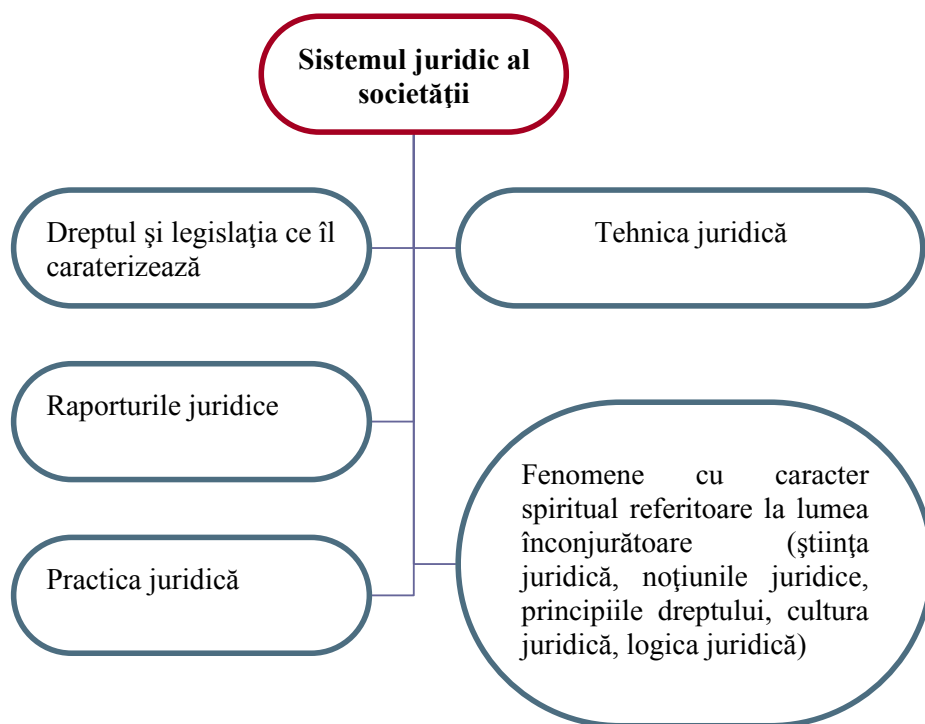
Sistemul de drept (structura internă)	Sistemul legislației
Ramura	Actele normativ-juridice – codurile și legile
Subramura	Compartimentul actului normativ
Instituția juridică	Capitolul actului normativ
Norma juridică	Articolul actului normativ

Codurile au la fel forma legii organice.

Principala condiție a necorespunderii sistemului dreptului cu sistemul legislației este imposibilitatea obiectivă de a exprima conținutul unei ramuri de drept aparte într-un singur act normativ care ar putea fi unic pentru ea. Mai putem evidenția și alte pricini:

1. Din cauza acumulării unui număr considerabil de acte normative în fiecare ramură de drept, periodic apare necesitatea în sistematizarea lor. De aici și existența actelor juridice curente și codificate ce reflectă mai mult sau mai puțin structura ramurii de drept.
2. Sistemul legislației este orientat nu doar spre sistemul dreptului, dar și spre forma organizării statale. Acest fenomen și argumentează existența în fiecare ramură de drept a actelor normative de diferit nivel (în cazul federației).
3. În scopul asigurării amplasării logice a normelor juridice în instituții juridice, eficacității și aplicării lor corecte, este nevoie de formulări speciale a: a) scopurilor și principiilor ramurilor legislației; b) normelor generale, normelor definiții ce formează partea generală a fiecărei ramuri a sistemului legislativ. Aceste componente nu se includ în structura ramurii de drept.
4. Sistemul legislației este orientat nu doar spre ramurile de drept, organizarea statală, dar și spre domeniile de activitate statală. De aceea este inevitabilă apariția ramurilor legislației, care nu se reflectă în ramuri de drept, ci poartă un caracter complex (de exemplu, legislația din domeniul industriei, construcțiilor capitale, asigurărilor sociale, ocrotirii sănătății). În ele sunt incluse norme ale diferitelor ramuri de drept.
5. Procesul de creare a dreptului este un proces dinamic de perfecționare permanentă a sistemului de norme juridice în vigoare. Fiecare din actele normative noi adoptate necesită a fi inclus în sistemul de acte normative în vigoare.

Sistemul juridic. Sistemul juridic este o categorie mai complexă și de natură diferită ca sistemul dreptului și sistemul legislației. Sistemul juridic cel mai reușit caracterizează fenomenul dreptului existent într-un stat nu doar din punctul de vedere al creării lui, dar și din punctul de vedere al realizării acestuia. În literatura de specialitate noțiunea de sistem juridic este adeseori înlocuită cu noțiunea de realitate juridică, pe care le considerăm identice după natura și conținutul lor. Sistemul juridic evidențiază nu doar elementele structurale ce caracterizează fenomenul juridic, dar și dinamica lui, interacțiunea lui cu societatea, cu experiența societății, cultura ei ș.a.m.d.

6. Noțiunea „familie de drept”. Clasificarea sistemelor juridice în familii de drept

Sistemul juridic național constituie o totalitate de norme juridice exprimate prin diferite forme ale dreptului, amplasate într-o anumită ordine, și prin ideologia juridică dominantă în stat.

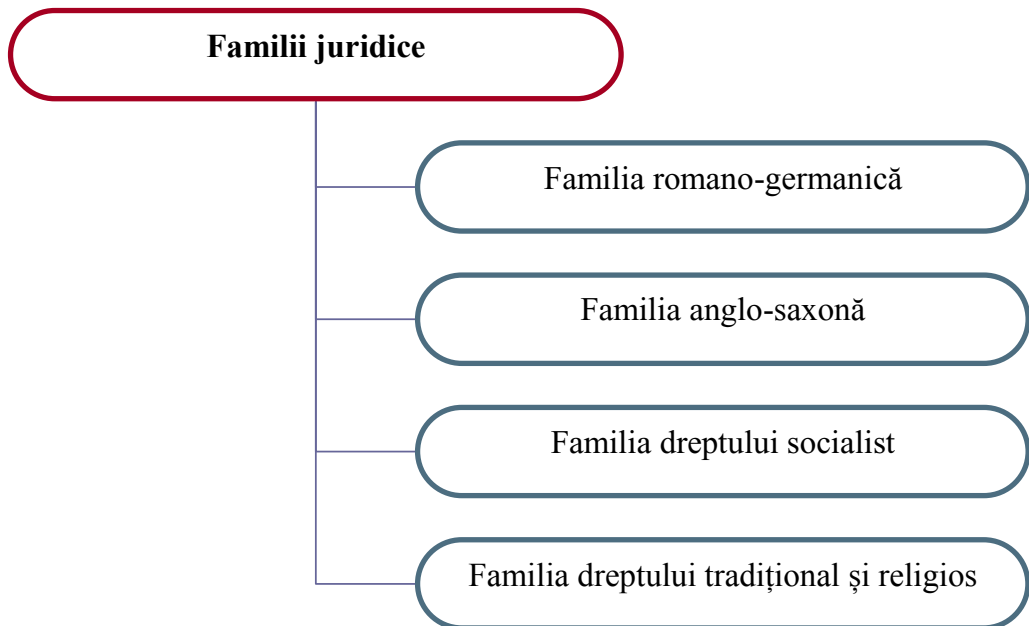
Familia sistemelor juridice este o totalitate de sisteme juridice naționale ce se bazează pe izvoare comune formale ale dreptului, pe structura comună a sistemelor de drept și pe dezvoltarea istorică asemănătoare.

Familia sistemelor juridice mai poate fi numită și *Mare sistem de drept contemporan*. În denumire ar fi mai oportună prezența termenului „Sistem juridic contemporan”, din considerentul că la cercetarea apariției și evoluției sistemelor de drept existente, a influenței lor reciproce se manifestă nu doar natura sistemului de drept, dar și a însuși sistemului juridic prin specificul raporturilor juridice, al culturii juridice, al conștiinței juridice ș.a.

Disciplina de studiu „Sisteme juridice comparate” se prezintă ca o parte „generală” a altei discipline foarte diversificate ce se ocupă de cercetarea fenomenului juridic în aspect comparat-ramural. Astfel, evidențiem disciplinele de studiu „Drept penal comparat”, „Drept constituțional comparat”, „Drept administrativ comparat” ș.a. Suportul științific al tuturor acestor discipline îl formează știința dreptului comparat, care, la rândul său, posedă un obiect de studiu distinct –

sistemele juridice și o bază metodologică în care principala metodă de studiu se prezintă a fi metoda comparativă.

Savantul francez Rene David a evidențiat următoarele familii juridice, în calitate de criterii de clasificare manifestându-se elementele permanente ale dreptului. Astfel, în calitate de criterii de clasificare a sistemelor juridice sunt identificate: a) Structura asemănătoare a sistemului de drept; b) Sistemul izvoarelor dreptului și ierarhizarea corespunzătoare a acestora; c) Gradul de generalitate a normei juridice.

Sunt cunoscute și alte încercări de clasificare a sistemelor juridice în familii. În viziunea noastră, clasificarea menționată este una dintre cele mai reușite, deoarece cuprinde în sine majoritatea sistemelor juridice ale lumii contemporane și poartă un caracter stabil și obiectiv. Este necesar de a menționa că fiecare din familiile indicate formează în interiorul său alte subdiviziuni, care la fel evidențiază anumite semne caracteristice, dar care posedă un caracter mai limitat.

Semnele caracteristice ale familiilor juridice. Criteriile ce au fost evidențiate la baza clasificării sistemelor de drept contemporan în familii juridice determină prezența anumitor semne specifice, caracteristice sistemelor de drept din familia menționată. Aceste semne caracteristice determină anumite „amprente” caracteristice sistemelor juridice ce formează o familie juridică contemporană sau alta și servesc în calitate de indicator rapid și primar de identificare a apartenenței la acel sau alt sistem juridic. Evident că semnele ca-

racteristice menționate nu poartă un caracter limitat, numărul lor poate fi lărgit, însă cu mare atenție, altfel se va diminua aspectul generalității.

Familia sistemelor juridice romano-germanice

- a) La baza compartimentului dreptului privat din toate sistemele juridice menționate se află dreptul roman privat;
- b) Este specifică divizarea convențională în drept public și drept privat;
- c) Norma juridică poartă un caracter general;
- d) Este caracteristică sistematizarea legislației în coduri;
- e) Principalul izvor formal al dreptului este actul normativ.

Familia sistemelor juridice anglo-saxone

- a) La baza sistemelor juridice de origine anglo-saxonă se află dreptul comun englez;
- b) Nu cunosc divizarea în drept public și drept privat;
- c) Norma juridică poartă un caracter foarte concret, aproape cazuistic;
- d) Nu se practică codificării de model european;
- e) Principalul izvor formal al dreptului este practica judecătorească.

Familia sistemelor juridice socialiste

- a) La baza majorității ansamblului de sisteme juridice se află dreptul roman privat;
- b) Sistemele juridice socialiste în dezvoltarea lor au fost determinate de sistemul juridic sovietic;
- c) Nu recunoaște divizarea în drept public și drept privat;
- d) Norma juridică, după modelul din familia romano-germanică, poartă un caracter general;
- e) Există coduri după modelul romano-germanic;
- f) Principalul izvor formal al dreptului este actul normativ.

Familia dreptului tradițional și religios

- a) Nu există o unitate sistemică, caracteristică pentru celelalte familii;
- b) Este prezent un sistem de izvoare formale ale dreptului diferit de cel romano-germanic;
- c) Drepturile tradiționale și religioase nu posedă o sistematizare după modelul occidental, normele dreptului aflându-se împreună cu normele religioase;
- d) Nu poate fi evidențiată o structură a drepturilor menționate după modelul occidental;
- e) De regulă, drepturile tradiționale și religioase poartă un caracter vechi, arhaic.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți noțiunea „sistem de drept”.
2. Enumerați elementele structurale ale sistemului de drept.
3. Caracterizați ramurile dreptului contemporan.
4. Explicați noțiunea de sistem legislativ și numiți elementele lui structurale.
5. Caracterizați marile sisteme juridice.
6. Efectuați o caracteristică a principalelor mari sisteme juridice contemporane.
7. Efectuați o caracteristică a sistemului de drept al Republicii Moldova.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului (note de curs)*. Cluj-Napoca, 1994.
4. Ciobanu D. *Întroducere în studiul dreptului*. București, 1992.
5. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
6. Dumitrescu C.A. *Introducere în teoria izvoarelor dreptului*. București, 1999.
7. Motică R., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București, 2001.
8. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
9. Vrabie G., Popescu S. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1995.
10. Zlătescu V.D. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București, 1994.

Tema 12: Realizarea normelor juridice

Conținutul temei:

1. Conceptul de realizare a dreptului
2. Formele de realizare a dreptului
 - 2.1. Trăsăturile procesului de realizare a dreptului prin activitatea de respectare și executare a normelor juridice
 - 2.2. Aplicarea ca formă specială de realizare a dreptului
 - 2.2.1. Conceptul de aplicare a dreptului
 - 2.2.2. Etapele procesului de aplicare a dreptului
 - 2.2.3. Actul de aplicare a normelor juridice. Trăsăturile actului de aplicare. Clasificarea actelor de aplicare
3. Lacunele în drept. Metodele de înlăturare a lacunelor dreptului. Analogia juridică

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul de realizare a dreptului;
- descrie formele de realizare a dreptului;
- explica esența aplicării dreptului ca formă specială de realizare a dreptului;
- defini analogia juridică.

c) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara formele de realizare a dreptului;
- analiza etapele procesului de aplicare a dreptului;
- relata despre metodele de înlăturare a lacunelor în drept;
- deduce particularitățile aplicării dreptului ca formă de realizare a acestuia;
- sintetiza trăsăturile actului aplicativ.

d) la nivel de integrare

studentul va:

- argumenta necesitatea înlăturării lacunelor în drept;
- estima importanța etapelor procesului de aplicare a dreptului;
- aprecia importanța practică a actului de aplicare a dreptului.

1. Conceptul de realizare a dreptului

Întrucât realizarea dreptului presupune impactul dintre modul general de conduită propus de legiuitor și realizarea concretă, analiza conceptului de realizare a

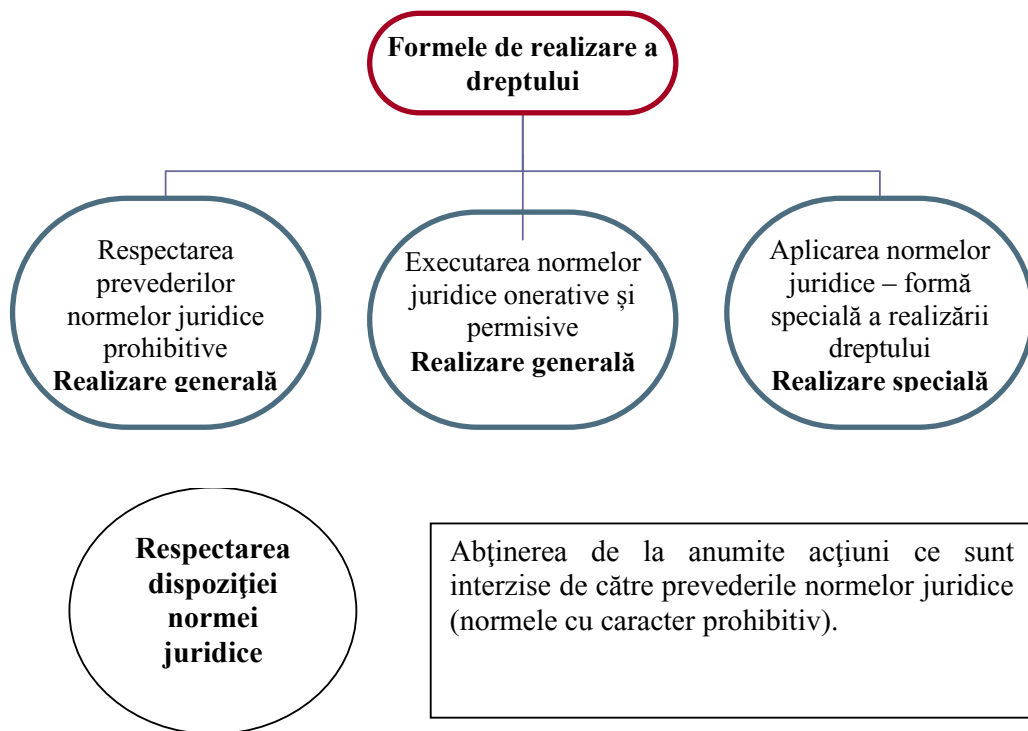
dreptului presupune, de fapt, analiza modului de implementare a normei juridice în viața socială, a modului în care norma de drept rezonază cu interese colective și individuale din societate, precum și a perioadei necesare pentru încorporarea normei în patrimoniul psihologic al individului.

REALIZAREA DREPTULUI – transpunerea în viață a prevederilor normelor juridice.

Prin urmare, realizarea dreptului depinde de o serie de factori:

- *tipul sistemului social;*
- *natura relațiilor politice, a organizării statale;*
- *tipul de relații economice;*
- *gradul de civilizație și cultură a societății;*
- *contextul politic internațional;*
- *conștiința juridică a societății.*

2. Formele de realizare a dreptului

Efectuarea unor acțiuni legale stabilite prin dispoziția normelor juridice (normele cu caracter onerativ și dispozitiv).

Aplicarea este o formă specială a realizării dreptului ce constă din activitatea unei autorități publice sau a unei autorități private care prestează servicii de interes public și este abilitată cu competență în domeniu, care, conform unor proceduri speciale, emite acte juridice individuale ce duc la apariția, modificarea, stingerea sau restaurarea raporturilor juridice.

2.1. Trăsăturile procesului de realizare a dreptului prin activitatea de respectare și executare a normelor juridice

Trăsăturile procesului de realizare a dreptului prin activitatea de respectare și executare a normelor juridice:

- această formă de realizare a dreptului implică îndeplinirea recomandărilor sau solicitărilor cuprinse în norme juridice, prin conformarea față de preceptele normelor;
- conformarea față de conduita determinată de normele juridice este rezultatul acțiunii mai multor factori: acceptarea legii de către societate, raționalitatea și moralitatea legii, ridicarea gradului vieții materiale și spirituale a membrilor societății etc.;
- aceste forme de realizare a dreptului (respectarea și executarea) dețin o pondere mult mai mare decât cealaltă formă – aplicarea dreptului, ceea ce denotă că majoritatea normelor juridice se realizează prin raporturi juridice de conformare, fără a fi nevoie de forța de constrângere a statului;
- din punctul de vedere al tehnicii juridice, activitățile implicate în manifestarea acestor forme de realizare a dreptului (respectarea și executarea) sunt relativ mai simple, ele fiind susceptibile a se desfășura, în fapt, fără încheierea unui act scris, fără îndeplinirea unor condiții de formă sau proceduri speciale;

- respectând și executând normele juridice, subiecții își valorifică drepturile subiective, cu luarea în considerare și a obligațiilor juridice pe care le includ în circuitul juridic.

Respectarea normelor prohibitive și executarea normelor onerative și permissive sunt forme simple de realizare a dreptului. Putem afirma că sunt și forme clare de exprimare a voinței deținătorului puterii, iar nerespectarea prevederilor normativ-juridice nu poate fi îndreptățită prin invocarea necunoașterii legii sau prin posedarea unei culturi generale și juridice insuficiente. Aici și este oportună invocarea principiului *necunoașterea legii nu eliberează de răspundere*, evident, cu excepțiile acceptate de legiuitor. Mesajele juridice, caracteristice normelor juridice, a căror realizare poate fi efectuată prin respectare și executare, sunt clare, simple și protejează valori sociale general-acceptate și cunoscute.

2.2. Aplicarea normelor juridice – formă specială de realizare a dreptului

2.2.1. Conceptul de aplicare a dreptului

Aplicarea dreptului – o formă specială de realizare a dreptului ce constă în activitatea autorităților competente, care conform unei proceduri speciale emit acte de aplicare (acte juridice), acestea, la rândul lor, ducând la apariția, modificarea, stingerea sau restaurarea raporturilor juridice.

Aplicarea dreptului reprezintă o activitate exercitată de autoritățile publice și, în limitele determinate, de autorități private ce prestează servicii publice, în forme special prevăzute de lege.

Activitatea normativă se deosebește de activitatea de aplicare a dreptului prin trăsături de conținut și formă:

- ***actul de aplicare a dreptului*** este temeiul juridic al apariției, modificării sau stingerii unui raport juridic, în timp ce ***actele normative*** nu creează, de regulă, în mod automat, raporturi juridice;
- spre deosebire de ***actele normative*** ce au caracter general, impersonal, tipic, ***actele de aplicare*** au un caracter nominal, individual, referindu-se la o situație de fapt concretă;
- ***actul normativ*** acționează în mod repetat, în măsura în care se produce ipoteza prevăzută de normă, producându-și efectele impersonal până la ieșirea sa din vigoare, iar ***actul de aplicare*** a dreptului își consumă efectele odată cu soluționarea speței respective;
- activitatea ***actului legislativ*** este precis determinată în timp, momentul intrării lui în vigoare fiind acela al publicării în Monitorul Oficial, dacă

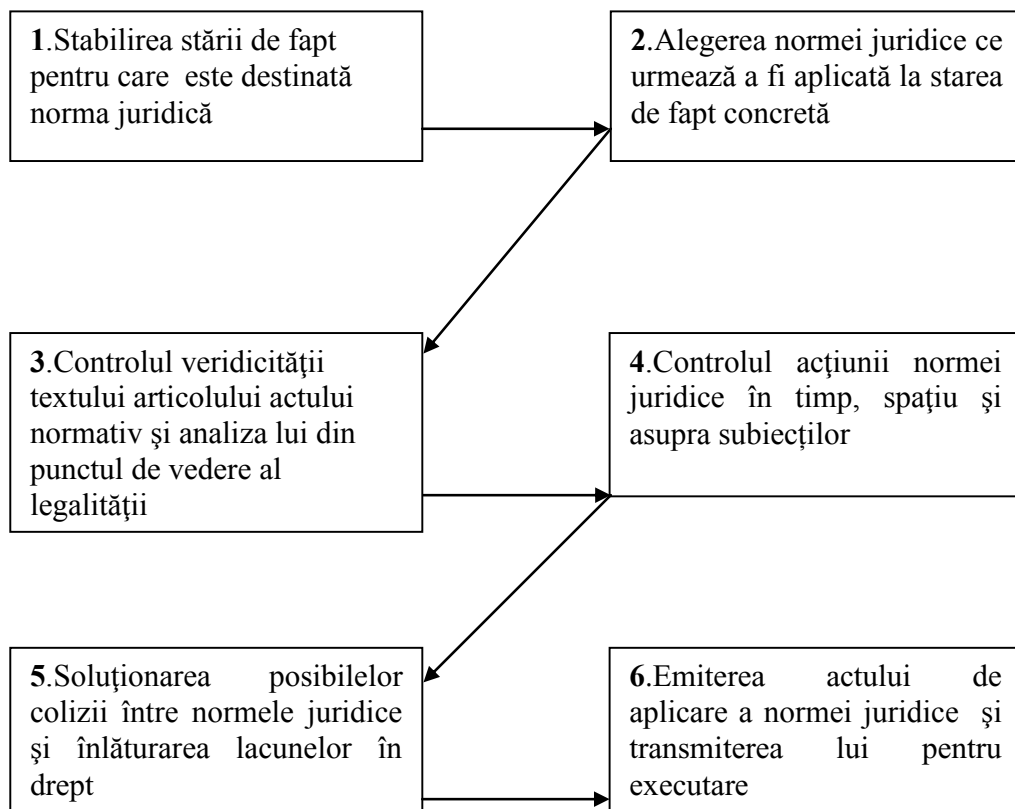
textul normei nu prevede o altă dată ulterioară, pe când în cazul **actelor de aplicare** acestea devin, în principiu, obligatorii din momentul aducerii lor la cunoștință părții interesate;

- **activitatea de elaborare legislativă** este supusă unor reguli metodologice de **tehnică legislativă**, a căror respectare condiționează validitatea actelor, în timp ce **actele de aplicare** a dreptului presupun respectarea unor proceduri prestabilite de **tehnică juridică**;
- **actele de aplicare a dreptului** se deosebesc de **actele normative** și după principiile care stau la baza căilor de atac împotriva lor;
- **controlul legalității actelor de aplicare** poate fi un control ierarhic sau un control judecătoresc, fiind realizat prin modalități aflate la dispoziția părților participante la raportul juridic respectiv, pe când **controlul legalității actelor normative** cunoaște un sistem de garanții specifice mai complex (controlul parlamentar sau controlul judecătoresc);
- spre deosebire de **activitatea de executare și respectare** a normelor de drept de către cetățeni, în cursul cărora ei pot să încheie, prin acord de voință, raporturi juridice în temeiul normelor dispozitive, **actele de aplicare**, săvârșite în baza legii, apar întotdeauna prin voința unilaterală a unui organ al statului;
- activitatea de elaborare a **actelor normative** este rezervată doar **unor categorii de autorități publice**, pe când activitatea de **aplicare** a dreptului poate fi realizată de orice autoritate publică competentă și, în limitele determinate, chiar și de **autorități private abilitate cu competența corespunzătoare**;
- subordonarea actelor de aplicare a dreptului față de actele normative este o expresie a principiului legalității.

2.2.2. Etapele procesului de aplicare a dreptului

Importanța aplicării dreptului este argumentată prin valorile sociale protejate de normele aplicabile, prin implicarea autorităților competente, prin proceduri bine determinate și scrise. Etapele generale ale procesului de aplicare a dreptului, într-o consecvență strict determinată, pot fi următoarele:

ETAPELE PROCESULUI DE APLICARE A DREPTULUI

2.2.3. Actul de aplicare a normelor juridice. Trăsăturile actului de aplicare. Clasificarea actelor de aplicare

Actul de aplicare a normelor juridice – un document oficial ce include o manifestare decizională competentă, elaborată conform unei proceduri juridice prestabilite, în baza normelor juridice, cu referință la anumite circumstanțe de fapt concrete și persoane determinate.

Trăsăturile actului de aplicare

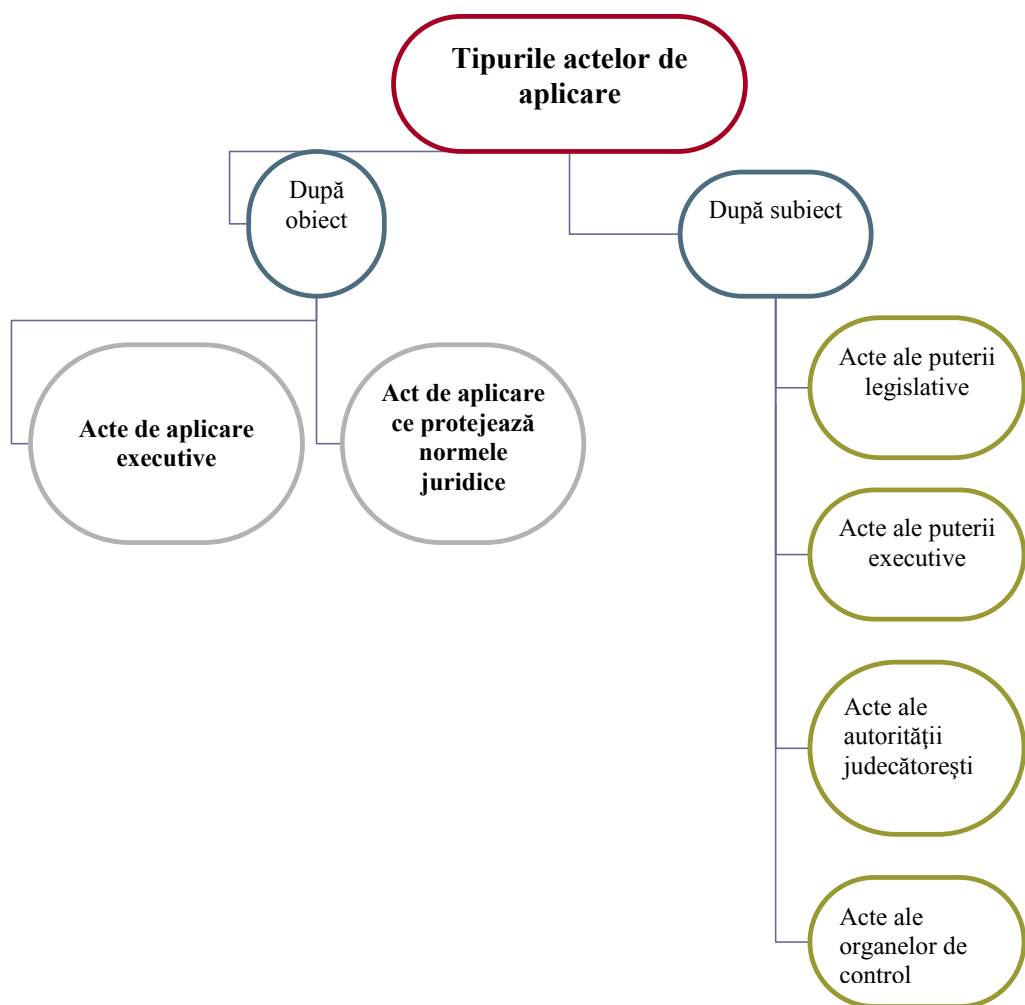
Temeiul juridic de apariție, modificare sau stingere a unui raport juridic

Reprezintă voința unilaterală a unei autorități

Poartă un caracter individual, referindu-se la o situație de fapt concretă și la un cerc de persoane

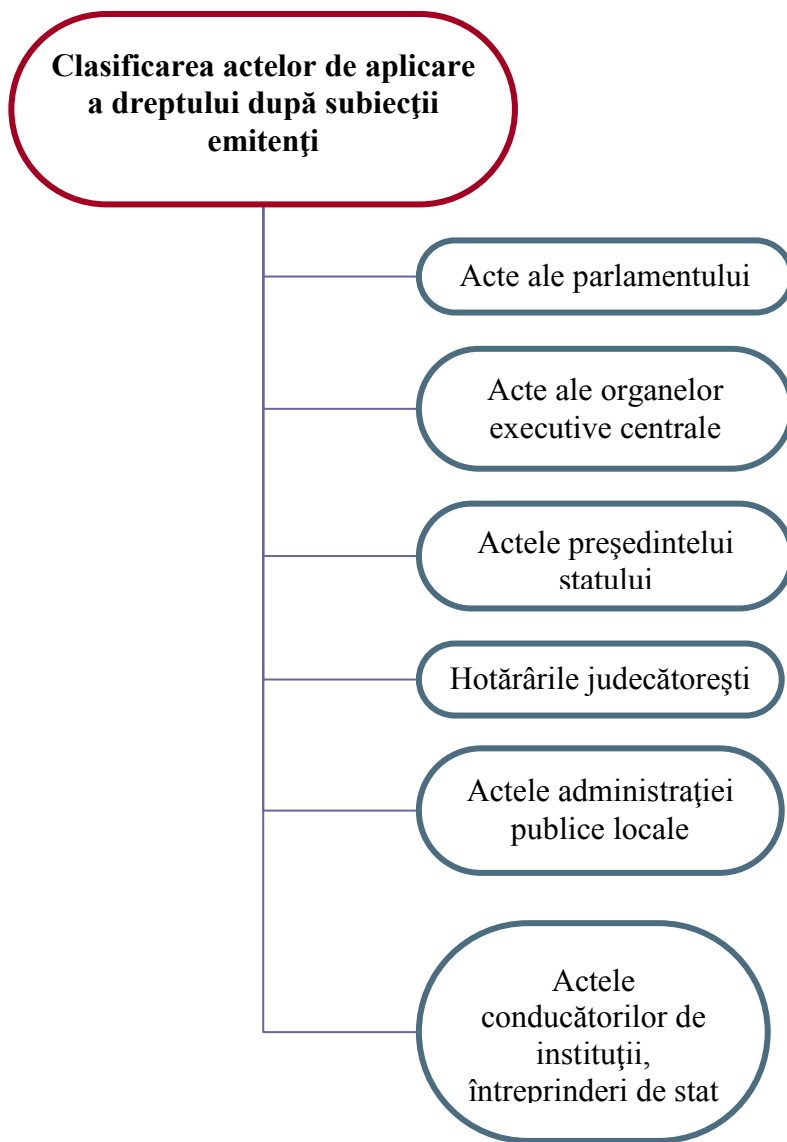
Obligatoriu din momentul aducerii la cunoștință părții interesate

Își consumă efectele odată cu soluționarea cauzei

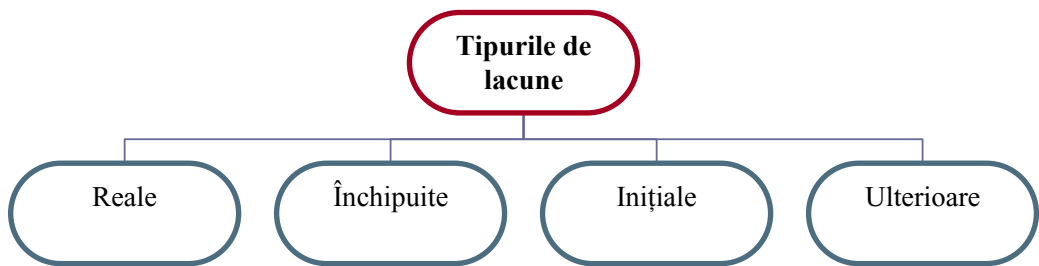
Actele de aplicare executive – dispoziții concrete nominale în care se indică acțiunea licită ce trebuie săvârșită.

Acte de aplicare ce protejează normele juridice – dispoziții ce conțin sancțiunea pentru o anumită persoană ca rezultat al săvârșirii unei fapte ilicite.

3. Lacunele în drept. Metodele de înlăturare a lacunelor dreptului. Analogia juridică

Lacunele în drept – lipsa unei reglementări normative concrete referitoare la anumite relații sociale ce se află în sfera reglementării juridice. În literatura juridică lacunele în drept mai sunt cunoscute prin denimirea „goluri” în drept sau „pete albe în spațiul reglementării juridice”.

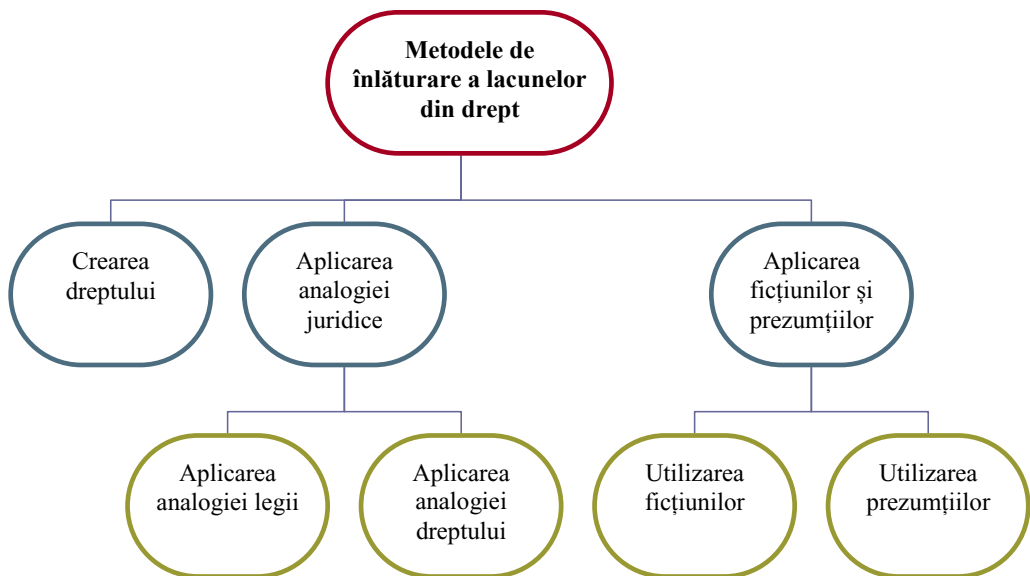

Lacune reale – lipsa normei juridice (ori a unei părți a ei) ce ar reglementa o relație socială concretă, în cazul când așa categorie de relații sociale este inclusă în sfera reglementării juridice.

Lacune închipuite – când o anumită situație de caz, un anumit domeniu de relații sociale nu se reglementează prin intermediul dreptului, cu toate că, în opinia unor subiecți, ar trebui să fie reglementate de norme juridice. Posibil că legiuitorul nu consideră necesară reglementarea acestui domeniu de relații sociale prin intermediul dreptului.

Lacune inițiale – legiuitorul nu a avut posibilitatea de a cuprinde prin intermediul actului normativ toate situațiile din viață ce necesită o reglementare juridică, a comis anumite erori în *procesul de formare* a unei sau altei norme juridice.

Lacune ulterioare – în rezultatul apariției relațiilor sociale noi, ce nu a fost posibil de a fi prevăzute de legiuitor și, respectiv, n-au fost direct reglementate juridic (cu toate că acest tip de relații sociale au fost deja supuse reglementării juridice).

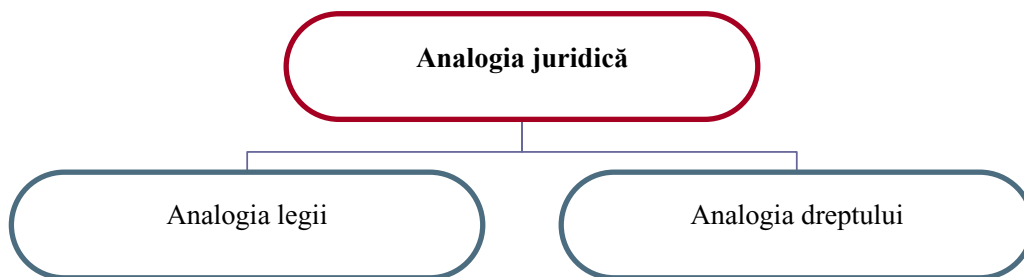

Principala metodă de înlăturare a lacunelor dreptului este crearea dreptului, adică adoptarea de către autoritatea competentă a normei juridice care lipsește. Însă, pentru primirea acestei hotărâri, autorității competente îi sunt necesare anumite condiții:

- relațiile sociale posibil a fi supuse reglementării juridice trebuie să posede un anumit nivel de dezvoltare caracterizat prin stabilitate și confirmare în viața socială;
- circumstanțele lacunei în drept trebuie să fie examinate minuțios, fiind determinat și faptul existenței ei;
- recunoașterea lacunei în drept nu trebuie să contravină politicilor statului, atât în plan general, cât și pentru o categorie concretă de relații sociale;
- voința societății trebuie să fie destul de clar exprimată în procesul de creare a dreptului prin studierea rezultatelor sondajelor de opinie.

Analizând metodele de înlăturare a lacunelor din drept, menționăm necesitatea delimitării lacunelor în drept în lipsa normelor juridice și a lacunelor în lege în caz de prezență a unor reglementări normative contradictorii. Însă, nu orice contradictorialitate este privită ca lacună în drept; de exemplu, contradicția logică nu este lacună în drept.

O altă metodă de înlăturare a lacunelor din drept este utilizarea analogiei juridice în procesul de aplicare a dreptului. Analogia juridică se manifestă prin două modalități distincte – **analogia legii** și **analogia dreptului**.

Analogia juridică – utilizarea normelor juridice ce reglementează relații sociale asemănătoare sau utilizarea principiilor dreptului în condițiile inexistenței unei norme juridice care ar reglementa o relație socială importantă pentru societate. Analogia juridică se prezintă în forma analogiei legii și analogiei dreptului.

Analogia legii – utilizarea în anumite situații concrete a unei norme juridice, destinate pentru reglementarea unor relații sociale asemănătoare, în lipsa normelor juridice care ar reglementa direct categoria respectivă de relații sociale.

Analogia dreptului – utilizarea principiilor dreptului în scopul încadrării juridice a unei relații sociale importante pentru societate, în scopul soluționării unui caz juridic concret, în lipsa unei norme juridice directe sau analogice. Analogia dreptului se prezintă ca un procedeu de soluționare a unei situații pentru care, neavând la dispoziție vreun text normativ, se apelează la principiile generale ale dreptului, care reprezintă sintetic acel ideal de rațiune și justiție care stă la baza dreptului pozitiv.

Analogia juridică nu este admisă pentru normele ramurilor dreptului public.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți noțiunea de realizare a dreptului.
2. Enumerați formele de realizare a dreptului.
3. Caracterizați etapele de aplicare a dreptului.
4. Definiți actul de aplicare a dreptului.
5. Enumerați și caracterizați modalitățile de înlăturare a lacunelor din drept.
6. Specificați deosebiriile dintre actul normativ și actul aplicativ.
7. Delimitați respectarea de executare în procesul de realizare a dreptului.
8. Dați exemplu de act de aplicare a dreptului: în activitatea judecătorului; în activitatea procurorului; în activitatea unui funcționar public; în activitatea unui notar.

Literatura recomandată:

3. Aramă E., Savu Iu. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului*. Chișinău, 2005.
4. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
5. Dumitrescu C.A. *Introducere în teoria izvoarelor dreptului*. București, 1999.
6. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Tema 13: Interpretarea dreptului

Conținutul temei:

1. Conceptul și necesitatea interpretării dreptului
2. Principiile interpretării dreptului
3. Formele de interpretare a dreptului
4. Metodele de interpretare a dreptului
5. Rezultatele interpretării dreptului
5. Ficțiunile și prezumțiile
7. Spiritul și litera legii. Abuzul de drept și fraudă de lege

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul de interpretare a dreptului;
- descrie formele de interpretare a dreptului;
- enumera metodele de interpretare a dreptului;
- numi principiile interpretării dreptului;
- determina procedeele de completare a dreptului;
- explica conceptele de abuz de drept și fraudă de lege.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara formele de interpretare a dreptului;
- analiza metodele de interpretare a dreptului;
- diferenția ficțiunile de prezumțiile în drept;
- distinge diverse acte de interpretare a dreptului în funcție de mai multe criterii;
- demonstrează aplicarea în practică a formelor de interpretare a dreptului.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- estima importanța metodelor de interpretare a dreptului în activitatea practică a viitorilor juriști;
- aprecia prin contrast riscurile admiterii unor erori în interpretarea neoficială și în interpretarea oficială obligatorie a actelor normativ-juridice;
- decida asupra posibilității studenților de la Facultatea de Drept de a interpreta acte normativ-juridice.

1. Conceptul și necesitatea interpretării dreptului

Interpretarea dreptului – operație logico-rațională de stabilire a sensului exact și complet al normelor juridice în vederea aplicării acestora, oferind soluțiile juridice adecvate pentru diferite cauze.

În literatura juridică mai veche interpretarea normei juridice purta și denumirea de „tâlcuire”, iar scopul său era de a lămuri și a desluși ideea de drept cuprinsă în regula juridică.

Necesitatea interpretării dreptului este susținută în doctrina juridică de următoarele argumente:

- **În primul rând**, legiuitorul nu poate avea în vedere, atunci când formează actele normative, toate situațiile, specifice prin felul lor, care se pot ivi în aplicarea dreptului. De asemenea, este cunoscută situația când legiuitorul intenționat lasă zone albe, susceptibile de interpretare în reglementarea relațiilor sociale. Aceste domenii pot fi aplicate și interpretate în dependență de diversitatea condițiilor pe care le înfățișează evoluția vieții sociale.
- **În al doilea rând**, necesitatea interpretării normelor juridice este motivată prin faptul că, la redactarea lor, legiuitorul, pentru a menține un înalt nivel de generalitate, utilizează un limbaj sintetic, concentrând la maximum ideile pe care vrea să le exprime. Celui care aplică legea revenindu-i sarcina de a identifica toate acele situații care se înscriu în ipoteza normei juridice, pe care legiuitorul, deși nu le-a indicat expres, le-a avut totuși în vedere.
- **În al treilea rând**, în textele de lege sunt utilizați frecvent termeni al căror sens este diferit de cel obișnuit, legiuitorul utilizându-i în sens conotativ (cu o semnificație specifică).
- **În al patrulea rând**, necesitatea interpretării normelor juridice derivă și din problemele care se vor ivi în legătură cu redactarea gramaticală a textului de lege, cu o anumită ordine de amplasare a cuvintelor în text, cu folosirea semnelor de punctuație.
- **În al cincilea rând**, interpretarea normelor juridice este necesară deoarece trebuie stabilită corelația dintre ele, mai ales acolo unde printr-o normă juridică nouă nu se utilizează abrogarea expresă a normei juridice vechi, ci abrogarea tacită.

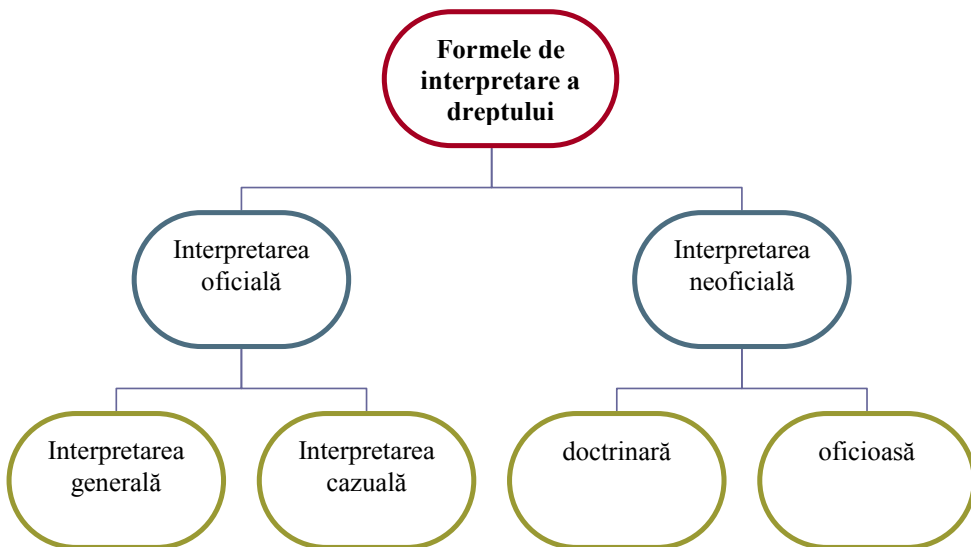
Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017 identifică scopul reglementării, destinația ei și condițiile interpretării oficiale. Astfel, articolul 71 **Interpretarea** stipulează: „(1) Interpretarea actelor normative se efectuează cu scopul clarificării sensului unui act normativ sau al unor dispoziții din acesta. (2) Prin interpretare se oferă soluții juridice de aplicare a normei de drept în sensul exact al acesteia. (3) Interpretarea este oficială când se efectuează prin acte normative de interpretare sau prin acte de aplicare a normelor de drept de către instituțiile abilitate. (4) La interpretarea actului normativ se ține cont de nota informativă care a însoțit proiectul actului normativ respectiv și de alte documente care permit identificarea voinței autorității publice care a adoptat, a aprobat sau a emis actul normativ.”

2. Principiile interpretării dreptului

Principiile menționate posedă un grad de generalitate diferit și se prezintă ca expresia literaturii juridice și practicii judecătorești ce au un rol semnificativ în interpretarea normelor juridice, fără a fi însă desăvârșite:

1. Procesul de interpretare a normelor juridice trebuie să respecte, în primul rând, unitatea dintre *litera* și *spiritul legii*, fără abateri de la o extremă la alta, care ar duce la soluții nejuste sau abuzive.
2. Necesită a fi luată în considerare voința legiuitorului, deoarece dacă legea e clară, judecătorul nu are decât sarcina să o aplice: „*Optima lex, quae minimum iudice, optimus iudex qui minimum sibi*” – legea cea mai bună este aceea care lasă cât mai puțin la interpretarea judecătorului și cel mai bun judecător este acela care, în hotărârea pe care o emite, se întemeiază în așa fel pe lege, încât interpretarea ei să fie cât mai redusă.
3. Pentru a constata intenția legiuitorului, atunci când textul este neclar, orice interpretare trebuie să fie efectuată în conformitate cu contextul în care este pusă dispoziția respectivă, coraportată la instituția juridică și ramura de drept în care aceasta se încadrează.
4. Unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să facă deosebire: „*Ubi lex non distinguant, nec nos distinguere debemus*”.
5. Excepțiile sunt de strictă interpretare și aplicare: „*Eccepciale est strictissimae interpretationis*”. Între regulă și excepție trebuie să existe următorul raport: „norma generală nu derogă de la norma specială și, respectiv, norma specială derogă de la norma generală”.

3. Formele de interpretare a dreptului

Interpretarea oficială se efectuează de o autoritate publică în exercitarea atribuțiilor ce-i revin potrivit legii și în conformitate cu anumite proceduri stabilite. **Rezultatele interpretării oficiale** poartă un caracter **juridic-obligatoriu**.

În situația **interpretării oficiale generale** se interpretează actul normativ în ansamblul său. *Rezultatele* interpretării oficiale generale sunt acte interpretative în formă de acte normative de aceeași forță juridică ca actul interpretat. Procedura de adoptare a actului interpretativ este similară cu procedura de adoptare a actului normativ-juridic interpretat. Altfel spus, rezultatul interpretării unei legi organice va fi o lege organică interpretativă. *Interpretarea oficială generală* poate fi efectuată numai de autoritatea care a emis actul normativ-juridic interpretat sau de o autoritate ierarhic superioară după competență. În situația interpretării oficiale generale a legilor, unicul organ competent în interpretarea lor este Parlamentul. Autoritatea superioară Parlamentului în interpretarea generală a legilor constituționale este Curtea Constituțională – interpretarea oficială a Constituției și a legilor constituționale (art.135 alin.(1) lit.b) din Constituția RM). De regulă, organele care emit acte normative purced la interpretarea acestora prin acte interpretative. Parlamentul efectuează *interpretarea oficială generală* a legilor organice și ordinare (art.66 lit.c) din Constituția RM). Reglementări noi, mai detaliate, referitor la interpretarea oficială generală sunt date în Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017. Astfel, la art.72 al acesteia **Actele de interpretare și autoritățile abilitate să interpreteze actele normative** se stipulează: (1) Actele de interpretare oficială a Constituției Republicii Moldova și a legilor constituționale sunt adoptate de către Curtea Constituțională. (2) Interpretarea oficială a legilor, altele decât cele menționate la alin.(1), se realizează exclusiv de către Parlament prin adoptarea legilor de interpretare. (3) Interpretarea oficială a ordonanțelor Guvernului se realizează de către Guvern prin adoptarea de ordonanțe, în limita termenului de abilitare, sau de către Parlament prin adoptarea legilor de interpretare, în afara acestuia. (4) Actele de interpretare oficială a actelor normative, altele decât cele menționate la alin.(1)–(3), sunt adoptate, aprobate sau emise de autoritățile care au adoptat, au aprobat sau au emis actele supuse interpretării. (5) Actul normativ se interpretează printr-un act normativ de aceeași categorie și forță juridică. (6) Actul normativ de interpretare nu are efecte retroactive, cu excepția cazurilor când prin interpretarea normelor de sancționare se creează o situație mai favorabilă.

Cu toate că legiuitorul utilizează sintagma „interpretare oficială”, intervenim cu precizarea că aceasta este interpretarea oficială generală, așa reiese din conținutul textului normativ al art.72 al legii respective.

În situația **interpretării oficiale cazuale**, rezultatele interpretării la fel poartă un caracter juridic-obligatoriu. Însă, aceste rezultate deja nu mai poartă un caracter general, fiind caracterizate prin cazualitate și percepute în doctrina juridică

drept acte de aplicare a dreptului. Astfel, autoritățile competente în interpretarea oficială cazuală sunt autoritățile publice, precum și orice altă autoritate publică care, în virtutea competențelor sale, emite acte juridice de aplicare. Actele de aplicare poartă un caracter nenormativ, nu conțin norme juridice, sunt nominale, sunt adresate unor subiecți de drept concreți (subiecți individuali sau colectivi). Drept exemplu de act de interpretare oficială cazuală servește orice act de aplicare: o hotărâre a instanței de judecată; un decret al președintelui statului; o hotărâre cu caracter individual a Parlamentului, a Guvernului; orice ordonanță emisă de autoritatea competentă în cadrul urmăririi penale; orice act juridic nenormativ emis de administrația unei autorități publice sau a unei instituții; o decizie individuală a autorității publice locale. **Interpretarea cazuală se realizează cu prilejul soluționării de către autoritățile publice a unor cazuri concrete.**

Interpretării neoficiale îi sunt caracteristice rezultate ce nu sunt obligatorii. Altfel spus, nerespectarea acestor rezultate, a interpretării neoficiale, nu poate produce consecințe juridice. Rezultatele interpretării neoficiale nu posedă forță juridică. Interpretarea neoficială se efectuează de către subiecții care nu dispun de dreptul de a interpreta oficial actul normativ (savanți, avocați, cetățeni etc.). Evidențiem, în limitele interpretării neoficiale, următoarele tipuri: interpretarea doctrinară; interpretarea oficioasă și interpretarea generală simplă.

Interpretarea doctrinară sau *interpretarea științifică* este efectuată de către orice persoană ce posedă statut de cercetător și efectuează investigații științifice în domeniul dreptului. Rezultatele interpretării științifice sunt expuse în publicații științifice, monografii, cercetări științifice ș.a. Un început de interpretare doctrinară pot fi considerate tezele de licență și de masterat. Cerințele față de interpretarea doctrinară pot fi de formă și conținut. Dacă vorbim de cerințele de conținut față de interpretarea doctrinară, putem menționa originalitatea cercetării, actualitatea cercetării, consecvența logică a lucrării și autenticitatea lucrării (antiplagiatul).

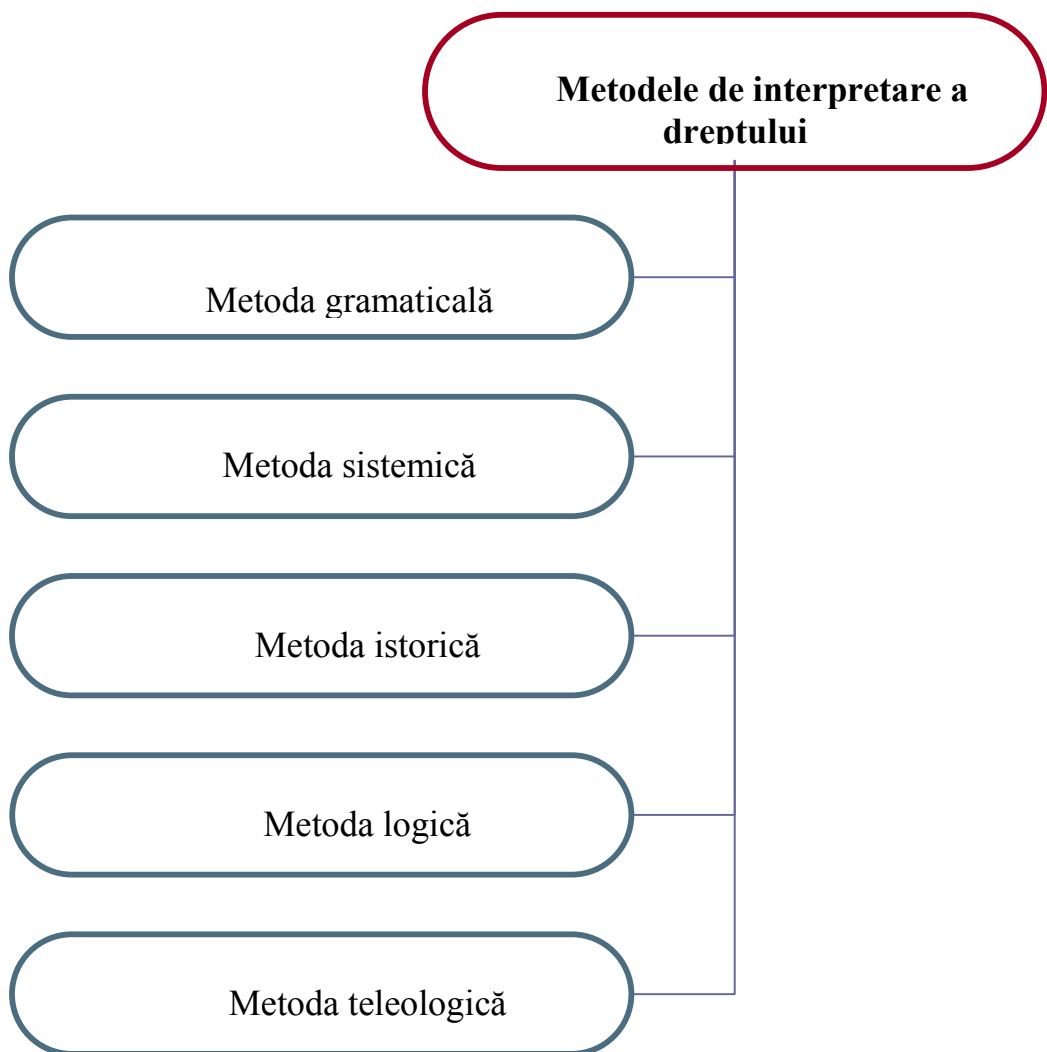
Interpretarea oficioasă sau *interpretarea practică*, spre deosebire de interpretarea doctrinară, este efectuată de specialiștii practicieni în domeniul dreptului, cum ar fi judecătorii, procurorii, avocații, specialiști în anumite domenii înguste ale dreptului. Ea este constituită din opiniile acestora referitoare la anumite percepții proprii ale normelor juridice și interpretarea lor, formate în rezultatul experienței profesionale acumulate. Valoarea interpretării oficioase constă în schimbul de experiență profesională și în transmiterea acesteia generațiilor noi de specialiști în domeniul juridic, astfel asigurându-se o continuitate a experienței instituționale profesionale. Rezultatele interpretării oficioase se pot exprima prin anumite emisiuni televizate, interviuri, concomitent fiind orientate spre dezvoltarea culturii juridice generale, având un caracter neobligatoriu.

Interpretarea generală simplă este efectuată de către oricare membru al societății, în maniera și complexitatea de care acesta este capabil. Valoarea aces-

tei interpretări constă în identificarea nivelului de înțelegere a normelor juridice de către oricare membru al societății, astfel evidențiindu-se nu doar cultura societății, dar și conștiința socială și juridică, ideologia și psihologia juridică a societății și a individului în parte. Interpretarea generală simplă se exprimă prin înțelegerea, explicarea normelor juridice și conformarea comportamentului subiectului în scopul realizării unui interes public sau privat.

4. Metodele de interpretare a dreptului

Metodele de interpretare a dreptului – totalitatea procedurilor și tehnicilor utilizate pentru clasificarea conținutului prevederilor normelor juridice, în scopul aplicării lor la cazuri concrete.

Metoda gramaticală – stabilirea sensului exact al normei juridice cu ajutorul procedeeleor de analiză morfologică și sintactică a textului normei juridice.

Metoda sistemică – explicarea sensului normei juridice prin determinarea locului ei în sistemul dreptului și stabilirea legăturilor acestei norme cu alte norme juridice.

Metoda istorică – stabilirea sensului exact al normei juridice prin examinarea împrejurărilor istorice în care a fost elaborată.

Metoda logică – analiza textului normativ prin aplicarea procedeeleor logice formale generale.

Metoda teleologică – stabilirea sensului normei juridice prin descoperirea, înțelegerea scopului urmărit de legiuitor în momentul elaborării și adoptării actului normativ.

5. Rezultatele interpretării dreptului

Rezultatele *interpretării oficiale generale* a normelor juridice sunt tot norme juridice. Ele pot însă să difere prin textul mai explicit și prin limitele (hotarele) de reglementare a normei juridice interpretate și a normei juridice interpretative. Rezultatul interpretării dreptului reflectă coraportul dintre norma juridică interpretată (norma juridică inițială) și norma juridică interpretativă (norma juridică ulterioară).

Interpretarea în cadrul căreia se constată o echivalență perfectă între conținutul normei interpretate și al normei interpretative.

Interpretarea
literară
autentică

Interpretarea în cadrul căreia sensului normei juridice interpretative i se atribuie un conținut mai larg, comparativ cu cel al normei juridice interpretate.

Interpretarea
extensivă

Interpretarea în cadrul căreia sensul normei juridice interpretative deține un conținut mai restrâns, mai mic, decât cel al normei juridice interpretate.

Interpretarea
restrictivă

Interpretarea literară autentică. Rezultatele acestei interpretări păstrează aceleași limite de acțiune a normei juridice, existente până la interpretare. Altfel spus, interpretarea autentică nici nu lărgeste, nici nu îngustează limitele acțiunii normei juridice, ci o păstrează în limitele inițiale, fiind supus prelucrării calitative numai textul normei, în scopul realizării unei forme mai explicite de expunere.

Interpretarea restrictivă. În rezultatul interpretării restrictive a normei juridice sfera ei de acțiune se îngustează. Norma juridică supusă interpretării restrictive reglementează un număr mai limitat de relații sociale.

Interpretarea extensivă. În rezultatul interpretării extensive a normei juridice sfera ei de acțiune se lărgeste. Interpretarea extensivă este permisă numai pentru normele juridice cu caracter nepunitiv ce sunt caracteristice dreptului privat.

Rezultatele interpretării oficiale cazuale sunt acele finalități, exprimate prin acte juridice individuale, care sunt emise de autoritățile abilitate în limitele competențelor deținute. Mai sunt cunoscute prin denumirea de acte de aplicare a normelor juridice, în doctrina juridică obținând forma și conținutul de act juridic individual – element în clasificarea faptelor juridice.

6. Ficțiunile și prezumțiile

O altă cale de dezvoltare a dreptului se regăsește în utilizarea conținutului ficțiunilor și prezumțiilor.

1. **Ficțiunea este un procedeu complex de tehnică juridică, prin care un fapt este considerat ca realitate juridică, deși acesta nu există.** Ficțiunea există și în sistemul nostru de drept. Astfel, art.1454 „Imposibilitatea determinării exacte a moștenitorului” din Codul civil al Republicii Moldova stabilește: „Dacă testatorul a determinat persoana moștenitorului prin caracteristici care pot fi proprii mai multor persoane și nu se poate stabili pe care dintre ele a avut-o în vedere testatorul, **toate persoanele se consideră moștenitori** cu drept la cote-părți egale”.

În domeniul dreptului internațional clădirile ambasadelor străine sunt considerate că există pe teritoriul statului pe care îl reprezintă.

2. **Prezumțiile juridice sunt procedee tehnice, prin care legiuitorul acceptă sau chiar impune că ceva există fără să fie nevoie de a proba o atare situație.** Spre exemplu, prezumția nevinovăției, prezumția că un copil născut în căsătorie are ca tată pe soțul mamei sale. Situația prezumată (presupusă) poate fi reală sau nu, iar proba, atunci când ea este admisă, trebuie făcută de către cel care neagă prezumția. **Prezumțiile** pot fi **legale** și **judiciare**. **Prezumțiile legale** pot fi **relative, care pot fi răsturnate pe baza probei contrare** (prezumția nevinovăției, de ex.) și **absolute, care nu pot fi contestate** (prezumția autorității lucrului judecat).

7. Spiritul și litera legii. Abuzul de drept și fraudă de lege

Vorbind despre **spiritul și litera legii**, este necesar a menționa că aceste două categorii rar utilizate și mai puțin cunoscute evidențiază totuși coraportul dintre ideea pe care a urmărit-o legiuitorul la elaborarea normei juridice menționate și calitatea reflectării ei exacte în textul „material” al normei.

Spiritul legii reflectă acele idei, scopuri ce au fost urmărite de legiuitor la elaborarea actului normativ. **Litera legii** caracterizează textul actului normativ (al unui articol), care, la rândul său, este determinat de calitatea tehnicii legislative și poate fi perceput prin prisma caracterului clar și explicit. Un act normativ de valoare se manifestă printr-un coraport eficient dintre spiritul și litera legii.

Este necesar de a caracteriza și două fenomene direct determinate de procesul interpretării normelor juridice: **abuzul de drept și fraudă de lege**.

*În cazul prezenței **abuzului de drept**, prerogativele, drepturile, competențele conferite de lege destinatarilor normelor juridice nu sunt exercitate cu bună-credință, încălcându-se spiritul legii, intenția legiuitorului, finalitățile normelor juridice. Litera legii este utilizată conștient ilegal, ca un instrument pentru a produce consecințe nedrepte, dăunătoare pentru cineva.* Se manifestă, de regulă, la funcționari, persoane cu funcții de răspundere.

***Fraudă de lege** este definită ca fiind o manevră ilegală efectuată cu scopul de a elucida aplicarea normelor juridice care sunt în mod normal aplicabile, pentru a promova în mod ilegal unele interese, a ocoli anumite consecințe care nu convin, a profita de reglementări juridice mai favorabile, prin diverse acțiuni nepermise de lege.* Ca exemplu putem menționa simularea prețului cu scopul de a evita aplicarea integrală a taxelor fiscale, în condițiile unui contract de vânzare-cumpărare.

Subiecte de evaluare:

1. Explicați conceptul „interpretarea dreptului”.
2. Analizați rezultatele interpretării normei juridice.
3. Enumerați și caracterizați metodele de interpretare a normelor juridice.
4. Explicați deosebirea dintre abuzul de drept și fraudă de lege.
5. Explicați natura și necesitatea utilizării ficțiunii juridice.
6. Explicați natura și domeniile de utilizare a prezumțiilor juridice.
7. Găsiți domeniile de utilizare practică a spiritului și literei legii.
8. Enumerați și caracterizați formele de interpretare a dreptului.
9. Caracterizați analogia juridică și formele ei. Identificați domeniile de manifestare a formelor analogiei juridice.

Literatura recomandată:

1. Aramă E., Savu Iu. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului*. Chișinău, 2005.
2. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
3. Dumitrescu C.A. *Introducere în teoria izvoarelor dreptului*. București, 1999.
4. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
5. Vrabie G., Popescu S. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1995.
6. Vrabie G. *Politica, morala și dreptul*. București: Editura Politică, 1997.

Tema 14: Raportul juridic

Conținutul temei:

1. Conceptul și trăsăturile raportului juridic
2. Premisele raportului juridic
 - 2.1. Norma juridică – premisă a raportului juridic
 - 2.2. Subiecții raportului juridic
 - 2.3. Faptele juridice. Clasificarea faptelor juridice
3. Structura raportului juridic
 - 3.1. Subiecții raportului juridic
 - 3.2. Conținutul raportului juridic
 - 3.2.1. Noțiunea de drept subiectiv. Definiții
 - 3.2.2. Clasificarea drepturilor subiective
 - 3.2.3. Obligația juridică
 - 3.3. Obiectul raportului juridic
4. Clasificarea raporturilor juridice

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul de raport juridic;
- explica premisele raportului juridic;
- enumera particularitățile raportului juridic;
- defini faptele juridice;
- determina conținutul raportului juridic.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- prezenta, în baza unor exemple concrete, elementele raportului juridic;
- sintetiza subiectul unui raport juridic concret;
- analiza particularitățile raportului juridic;
- diferenția faptele juridice după criteriul volițional;
- distinge diverse categorii de raporturi juridice în funcție de mai multe criterii.

c) la nivel de integrare

studentul va:

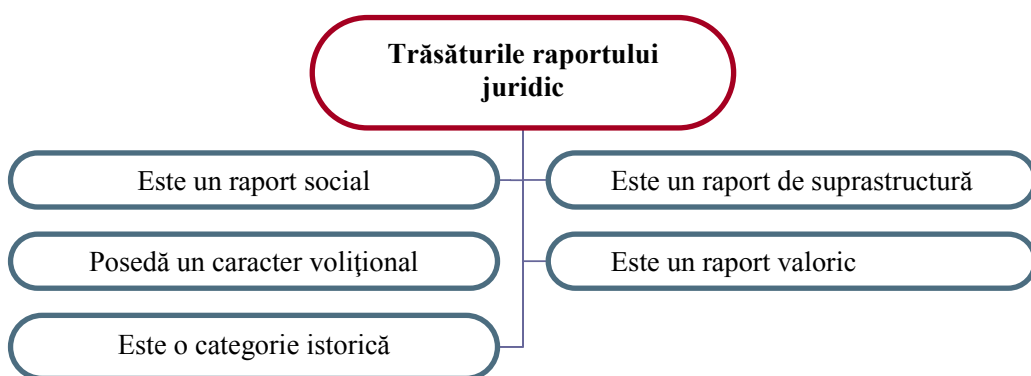
- estima impactul atribuirii incorecte a unui raport juridic la o anumită ramură de drept;
- argumenta importanța teoretică și practică a identificării elementelor raportului juridic.

1. Conceptul și trăsăturile raportului juridic

RAPORTUL JURIDIC

Relație socială reglementată de o normă juridică, în care subiecții interacționează între ei prin drepturi subiective și obligațiuni juridice concrete ce sunt garantate de către stat.

Cea mai simplă definiție a raportului juridic o considerăm următoarea: *Raportul juridic este o relație socială reglementată de o normă juridică, în care subiecții obțin drepturi subiective și își asumă obligațiuni juridice concrete, prin limitele determinate de această normă juridică.* Raporturile juridice se prezintă drept element necesar al procesului de realizare a dreptului prin executare sau aplicare, când reglementările normative examinate în mod generic, ipotetic și impersonal se materializează în raporturi juridice concrete, subiecții cărora apar drept purtători de drepturi subiective și obligații juridice corelative. În condițiile de respectare a normelor juridice prohibitive, acestea își ating scopul de reglementare a relațiilor sociale fără a crea raporturi juridice. În calitate de exemplu invocăm normele juridice constituționale care stabilesc drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor (dreptul la viața, la muncă, libertatea confesională etc.) și care nu determină apariția unor raporturi juridice în scopul realizării lor. La fel, menționăm normele dreptului penal de natură prohibitivă, prin respectarea cărora nu se formează raporturi juridice, acestea manifestându-și prezența numai în situația nerespectării normei juridice.

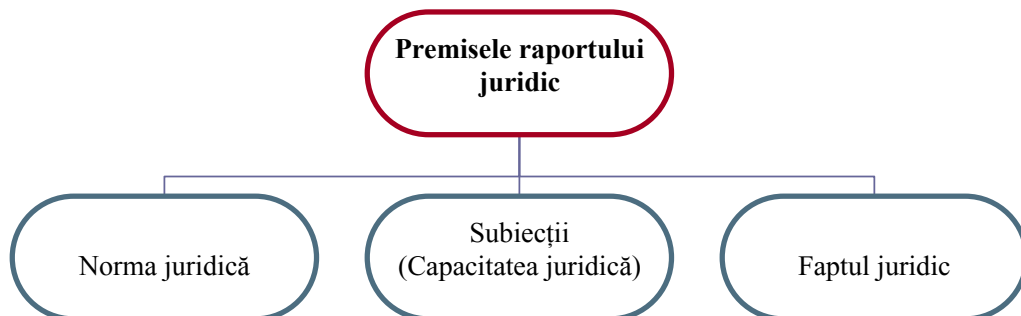
Trăsăturile raportului juridic sunt acele semne caracteristice care deosebesc raportul juridic de alte categorii de raporturi sociale, explicându-i natura și asigurându-i individualitatea.

- a) **Raportul juridic este un raport social.** El apare întotdeauna între oameni, fie persoane fizice, fie colective de persoane. Or, realizarea normelor juridice este orientată spre existența unor relații sociale subiecții cărora sunt membri ai societății. Accentuăm caracterul social al raportului juridic pentru a constata că raportul juridic poate exista numai între oameni și nu între oameni și bunuri. Evident că raportul juridic, fiind o formă a raportului social, în existența sa este determinat de alte forme ale raportului social din societatea respectivă, cum ar fi raporturile politice, religioase, economice, culturale etc.
- b) **Raportul juridic este un raport de suprastructură.** *Suprastructură* – totalitatea concepțiilor și instituțiilor politice, juridice, religioase, artistice, filosofice etc. dintr-o anumită formațiune social-economică, generate de baza economică a acestei formațiuni. *Baza economică* este formată din forțele de producție și mijloacele de producție caracteristice societății în cauză, între care există o interdependență. Fiind un raport de suprastructură, raportul juridic este determinat de ansamblul de relații sociale caracteristice societății respective la o anumită etapă de dezvoltare cultural-economică. Însă, raportul juridic poate fi abstractizat de celelalte raporturi sociale, prin destinația sa de a reglementa relațiile sociale.
- c) **Raportul juridic are caracter volițional.** Adevărat, raportul juridic este o manifestare de voință. Mai exact, raportul juridic, de regulă, apare drept o manifestare dublă de voință. *Prima manifestare de voință* pentru apariția raportului juridic apare în condițiile de creare a normei juridice și este din partea statului. În procesul de reglementare normativ-juridică a relațiilor sociale, anume prin intermediul autorității legislative se exprimă voința statală la crearea normelor juridice. *A doua manifestare de voință* apare în condițiile de formare a raportului juridic între subiecții concreți, în procesul de realizare a dreptului.
- d) **Raportul juridic este un raport valoric.** Caracteristica în cauză confirmă că prin raporturile juridice, în apariția și manifestarea lor, își găsesc expresia valorile societății respective. Prin elaborarea normelor juridice statul urmărește protejarea valorilor sociale. Orice potențial subiect al raporturilor juridice se angajează într-un raport juridic concret fiind determinat de anumite valori sociale. Raporturile juridice pot fi privite drept instrumente de transmitere a conținutului valoric al normelor juridice în conținutul relațiilor sociale concrete.

- e) **Raportul juridic este o categorie istorică.** Caracterul istoric al raportului juridic poate fi explicat prin faptul că la orice etapă istorică de evoluție a societății au existat raporturi juridice cu un anumit specific, inspirat din realitățile societății respective. Raportul juridic poartă amprenta etapei de dezvoltare a societății, astfel putem explica anumite caracteristici speciale ale anumitor raporturi juridice. El va fi determinat, atât prin formă, cât și prin conținut, de voința socială exprimată în norma juridică care îl formează. Evident, raportul juridic nu apare drept element static, atașat față de o anumită etapă de dezvoltare a societății, cunoscând o evoluție proporțională cu societatea.

2. Premisele raportului juridic

În scopul formării raporturilor juridice se solicită existența unor anumiți factori sau premise. Premisele raportului juridic sunt: *norma juridică*, *subiecții raportului juridic* și *faptele juridice*. Primele două premise – *norma juridică* și *subiecții raportului juridic* sunt premise **abstracte**, iar *faptele juridice* formează premisa **specială (concretă)**. Prezența în comun (concomitentă) a premiselor enumerate demonstrează existența raportului juridic.

Premisele raportului juridic – condițiile și circumstanțele, a căror prezență, în ansamblul lor, determină existența **raportului juridic**.

Norma juridică – include modele-tip de comportament recomandat sau solicitat de către autoritatea statală.

Capacitatea juridică a subiectului – întărită în legislație, capacitatea subiectului de a avea drepturi subiective și obligațiuni juridice.

Faptul juridic – circumstanțe concrete ale vieții, care se prezintă drept suport juridic pentru apariția, modificarea, restaurarea sau încetarea raporturilor juridice.

2.1. Norma juridică – premisă a raportului juridic

Norma juridică se realizează prin intermediul raporturilor juridice. Limitele determinate de norma juridică și sunt limitele de manifestare a raporturilor juridice. Dacă nu există normă juridică, nu poate exista nici raportul juridic, interacțiunile dintre subiecți fiind caracterizate numai ca relații sociale. Norma juridică este premisa de bază, fundamentală a raportului juridic. În lipsa acesteia drepturile subiective rămân simple prerogative, doleanțe, iar obligațiunile juridice – simple îndatoriri. Anume prezența normei juridice, prin caracterul ei specific de obligativitate, și determină existența raportului juridic, în detrimentul celorlalte raporturi sociale ce se pot manifesta între subiecții concreți. Prin intermediul raportului juridic are loc individualizarea normei juridice, concretizarea ei, ajustarea la o situație de fapt concretă. Valoarea normei juridice, în coraport cu raportul juridic, se exprimă prin stabilirea faptelor juridice ce posedă valoare juridică, acestea fiind enumerate sau prezumate în ipoteza normei juridice. Putem afirma că raportul juridic este norma juridică în acțiune, într-o acțiune concretă, prezentându-se drept principalul, dar nu și unicul mijloc de realizare a dreptului. În context, menționăm că există și norme juridice ce determină capacitatea juridică a persoanelor și norme juridice de natură prohibitivă, prin realizarea cărora nu se formează raporturi juridice. Este necesar a menționa valoarea și rolul principiilor dreptului, ce se prezintă drept norme juridice generale în procesul de determinare a anumitor raporturi juridice concrete. Principiile dreptului își evidențiază valoarea de premisă a raportului juridic în situația când judecătorul nu identifică o normă juridică aplicabilă pentru situația de caz concretă, aflată în soluționarea sa, și apelează pentru emiterea actului de justiție la principiile fundamentale ale dreptului – analogia dreptului.

2.2. Subiecții raportului juridic

Subiecții raportului juridic se prezintă atât în calitate de premisă, cât și în calitate de element al raportului juridic. Apreciind importanța deosebită a subiecților pentru existența raportului juridic, menționăm că aceștia vor fi caracterizați în compartimentul *Elementele raportului juridic*. Accentuăm importanța identificării subiecților în calitate de premisă a raportului juridic. Dacă privim raportul juridic prin caracteristica sa socială drept o concretizare a normei juridice, ajustarea ei la o situație de caz particulară, atunci necesitatea subiecților pentru existența raportului juridic concret este evidentă. În lipsa subiecților, raportul juridic nu poate exista.

2.3. Faptele juridice. Clasificarea faptelor juridice

Împrejurările din natură sau din viața socială ce produc efecte juridice sunt

fapte juridice. Valoarea juridică a faptelor juridice este că sunt izvoare ale raporturilor juridice, dar nu numai. Ele pot determina și stingerea, modificarea sau restaurarea unui raport juridic.

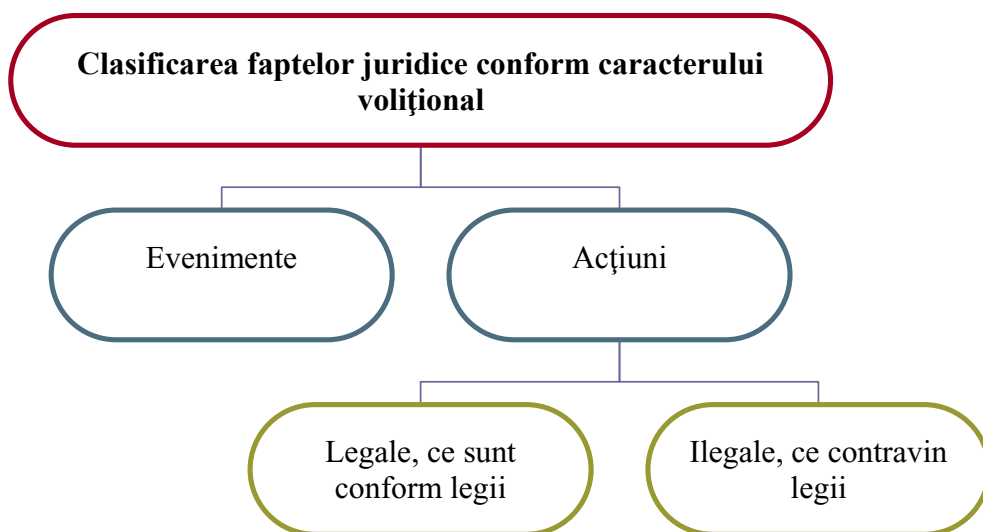
Fapte juridice – anumite particularități concrete ale vieții ce determină aplicarea normei juridice în acțiune: generând apariția, modificarea, încetarea raporturilor juridice, drepturi și obligațiuni juridice concrete ale subiecților determinați.

Conform caracterului volițional – al atitudinii subiectului raportului juridic vizat față de faptele juridice și de efectele juridice, acestea se împart în *evenimente* și *acțiuni*.

Evenimente – fapte juridice, a căror apariție nu depinde de voința subiecților raporturilor juridice.

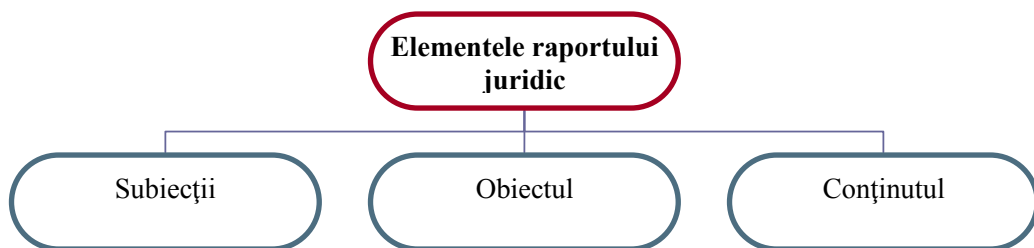
Acțiuni – fapte juridice conștiente, care se realizează cu un anumit scop de a provoca anumite efecte juridice. Acțiunile pot fi legale și ilegale. Din categoria *acțiunilor legale* putem evidenția, prin ponderea și importanța lor, actele juridice (convenție, ordonanța anchetatorului, hotărârea judecătorească etc.), care au expresia de înscrisuri. Acțiunea ca fapt juridic nu este neapărat de a fi identificată ca un înscris. Ea poate fi privită și ca un comportament conștient exprimat prin a face, a da. Acțiunile ilegale, prin realizarea lor, contravin dispoziției normei juridice. Sunt fapte juridice – acțiuni ilicite: abaterile disciplinare și administrative, delictele civile, contravențiile, infracțiunile etc.

Unul și același fapt juridic poate produce pentru diferiți subiecți diferite efecte juridice și, deci, poate genera diferite raporturi juridice. Astfel, unul și același fapt juridic se poate prezenta pentru anumiți subiecți al unui raport juridic concret în calitate de eveniment juridic, iar pentru alți subiecți ai altui raport juridic – în calitate de acțiune juridică.

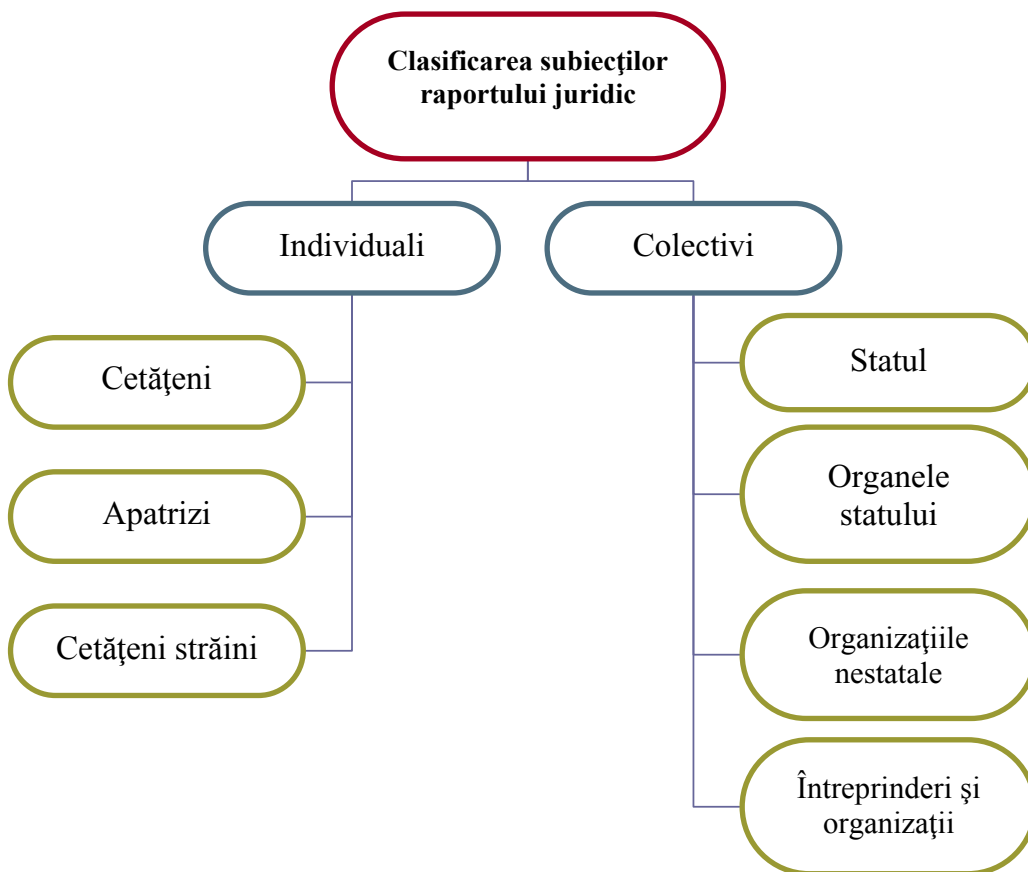
3. Structura raportului juridic

Este formată din părțile constitutive ale raportului juridic – subiecții raportului juridic, obiectul raportului juridic și conținutul raportului juridic.

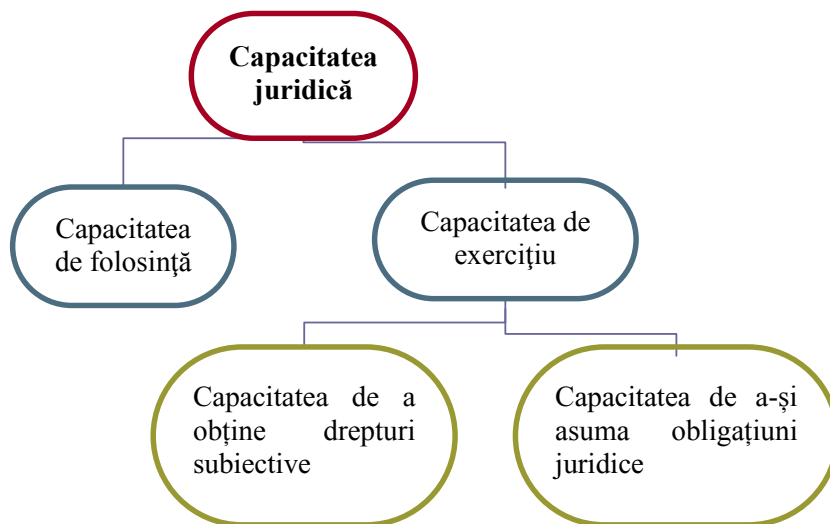
3.1. Subiecții raportului juridic

Subiecții raportului juridic – anumite persoane sau organizații care, în conformitate cu normele de drept, sunt înzestrați cu capacitatea de a fi participanți la raporturile juridice și care posedă drepturi subiective și obligațiuni juridice.

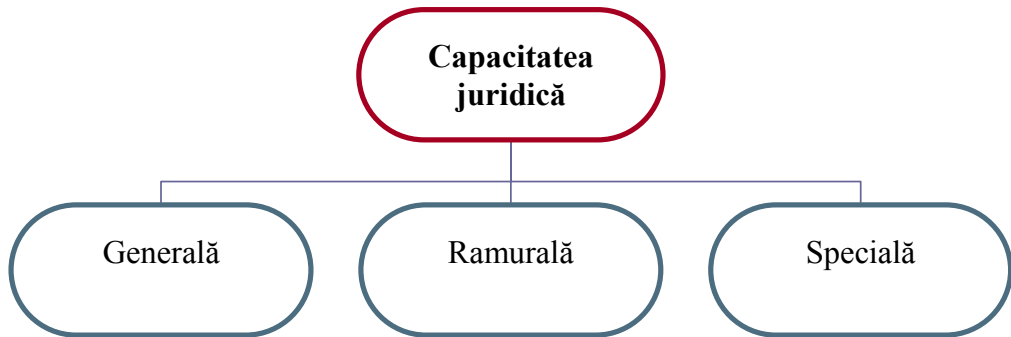

Un raport juridic implică existența a cel puțin doi subiecți ai raportului juridic. Există raporturi juridice, la care participă mai mulți subiecți. În intenția de a evidenția diversitatea definirii subiecților raportului juridic, îi mai putem interpreta și astfel: subiecți ai raportului juridic sunt participanții într-un raport juridic, titulari ai unor drepturi subiective și obligații juridice corelative. Calitatea de subiect al raportului juridic implică aptitudinea subiectului de a avea drepturi și obligații, de a avea capacitate juridică. Mai exact, ne putem exprima și astfel: capacitatea juridică este prerogativa persoanei de a-și obține, prin acțiunile sale conștiente și independente, drepturi subiective și de a-și asuma obligațiunile juridice. Conciderăm că capacitatea juridică determină statutul juridic al subiectului, însă nu coincide cu el. Termenul „capacitate” este strâns legat de persoana omului, de personalitatea sa. Persoana care nu posedă capacitate juridică nu poate fi subiect al unui raport juridic independent, fără a fi reprezentat de cineva. Însă, această persoană posedă un anumit statut juridic, adică este purtător de un anumit ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice, chiar numai din perspectiva faptului că este Om.

Statutul juridic – o totalitate de drepturi și obligațiuni ale unei anumite categorii de persoane și organizații (cetățeni, persoane fără cetățenie, cetățeni străini, organizații, persoane cu funcții de răspundere, persoane juridice ș.a.) în cadrul unui raport juridic. Calitatea persoanei de a fi subiect al raportului juridic este calificat exprimată îprin conceptul „capacitate juridică”. Ea evidențiază aptitudinea persoanei de a avea drepturi subiective și obligațiuni juridice corelative (capacitatea de folosință), precum și aptitudinea acesteia de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile în mod efectiv și independent (prin acte de voință personale). Altfel spus, capacitatea juridică exprimă atât posibilitatea, cât și efectivitatea obținerii drepturilor subiective și asumării obligațiilor juridice. Numai în domeniul dreptului civil este relevantă delimitarea capacității juridice în capacitate de folosință și capacitate de exercițiu.

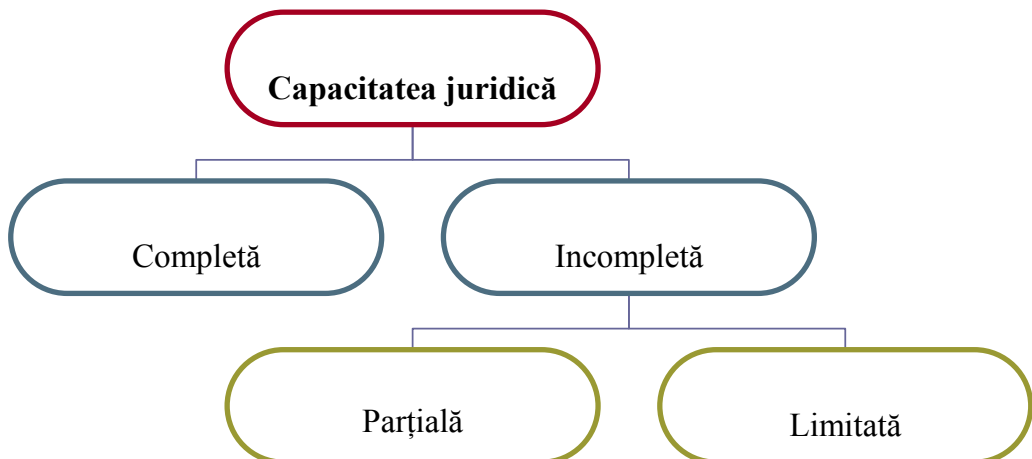
Subiecții raportului juridic posedă **capacitate juridică**, adică capacitatea prevăzută de normele juridice de a fi participanți la raporturile juridice.

Capacitate juridică generală – aptitudinea de a participa, ca titular de drepturi subiective și obligațiuni juridice, în toate raporturile juridice, fără ca legea să condiționeze această participare de îndeplinirea unor calități.

Capacitate juridică ramurală – posibilitatea recunoscută de lege de a participa în calitate de subiect în raporturile juridice, în care necesită a fi îndeplinite anumite condiții speciale, specifice unei anumite ramuri de drept. Exemplu: în dreptul civil – de a îndeplini condițiile de persoană juridică, în dreptul penal – vinovăția, pentru fiecare ramură a dreptului – vârsta persoanei pentru a deveni subiect al raportului juridic.

Capacitate juridică specială – posibilitatea de a obține drepturi având cunoștințe speciale suplimentare, aptitudini deosebite sau în cazul condițiilor profesional-funcționale (medicul, judecătorul, colaboratorul de poliție ș.a.).

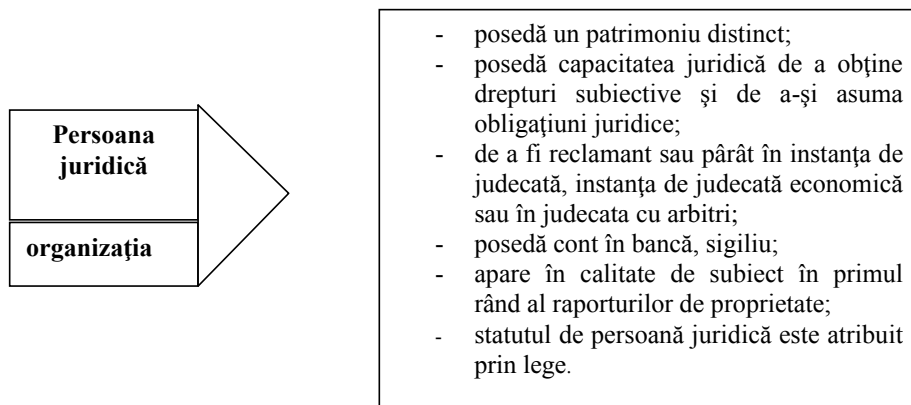

Capacitate juridică completă – capacitate care prin activitățile sale conștiente și independente realizează drepturile și obligațiunile în volum deplin; ea există din momentul atingerii vârstei majoratului (de regulă, de la 18 ani, în alte state – alte vârste).

Capacitate juridică parțială – capacitate care prin activitățile sale realizează drepturile și obligațiunile sale parțial, adică, nu în volum deplin, când anumite convenții se admit de lege (minorii la vârsta de la 6 la 14 ani pot încheia mici convenții cu permisiunea părinților; cei care sunt considerați că nu au atins vârsta majoratului de la 14 la 18 ani pot parțial încheia independent convenții: de a dispune de salariul său, de bursă ș.a.; minorilor de până la 6 ani le lipsește pe deplin capacitatea de exercițiu).

Capacitatea juridică limitată – persoana având o capacitate juridică deplină, în virtutea unui act juridic, este limitată de a realiza anumite activități, de regulă pe un termen determinat, expiratoriu. De exemplu, în condițiile condamnării cu executare, privării de anumite drepturi, la expirarea termenului aceste drepturi pot fi restaurate sau redobândite.

Clasificarea subiecților raportului juridic. După cum am menționat, subiecți ai raporturilor juridice pot fi numai oamenii – priviți individual sau în grupe de oameni organizate. Deosebim două categorii de subiecți ai raporturilor juridice: 1) subiecți individuali – persoana; 2) subiecți colectivi – își exprimă manifestarea de existență în forme de activitate colectivă (de exemplu, persoanele juridice).

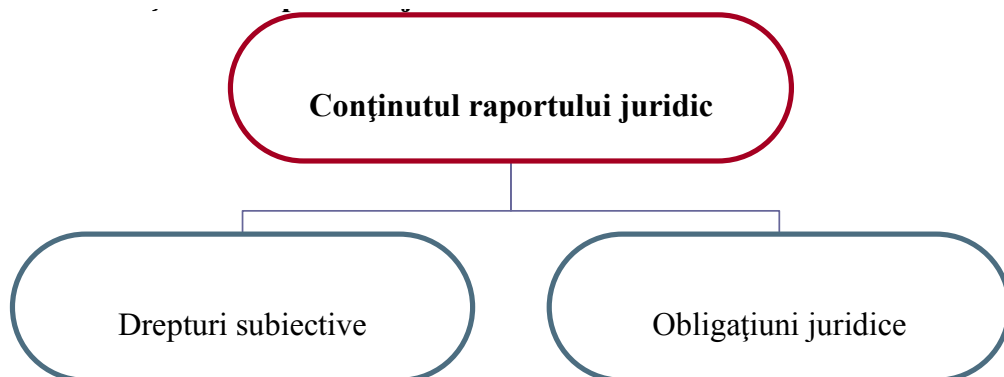
Subiecții individuali, la rândul lor, sunt reprezentați astfel:

- cetățenii;
- cetățenii străini;
- apatrizii.

Subiecții colectivi de drept sunt:

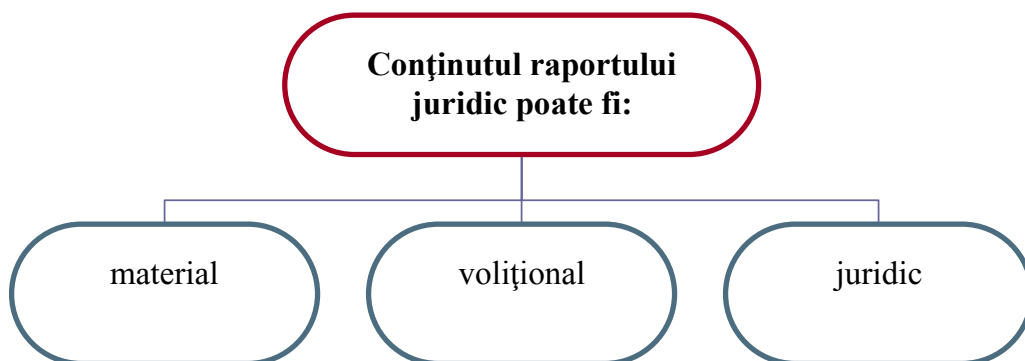
- statul;
- organele statului;
- persoanele juridice.

3.2. Conținutul raportului juridic

Ansamblul de drepturi și obligații ale subiecților prevăzute de norma juridică ce reglementează raportul juridic formează CONȚINUTUL raportului juridic.

În unele raporturi juridice o parte este numai titular de drepturi, iar cealaltă este numai titular de obligații, acestea fiind raporturi juridice simple. În raporturile juridice complexe fiecare parte este atât titular de drepturi, cât și de obligații.

Conținutul material al raportului juridic – anumite acțiuni în care se realizează drepturile și obligațiile părților.

Conținutul volițional – voința statală realizată în norma juridică și în raporturile juridice ce au apărut pe baza ei, precum și actele voliționale ale participanților la aceste raporturi.

Conținutul juridic – se formează din drepturi subiective și obligațiuni juridice ale părților în raportul juridic.

3.2.1. Noțiunea de drept subiectiv. Definiții

Dreptul subiectiv poate fi definit ca *posibilitatea, îndrituirea, facultatea juridică individuală a unei persoane sau organizații într-un raport juridic determinat*

de a se bucura de ceva anume, potrivit propriului interes. Mai pot fi identificate și alte definiții ale dreptului subiectiv:

- Posibilitate juridică a unei anumite conduite a titularului său, garantată de lege prin putința de a pretinde persoanelor obligate o anumită comportare corespunzătoare, la nevoie prin mijlocirea de constrângere a statului;
- Facultate a subiectului raportului juridic de a acționa într-un anumit fel, de a cere celuilalt sau celorlalți subiecți o atitudine corespunzătoare, iar la nevoie de a recurge la sprijinul aparatului de stat;
- Posibilitate a subiectului de a acționa într-un fel și de a pretinde din partea celorlalți o conduită corespunzătoare;
- Putere sau prerogativă recunoscută de dreptul obiectiv persoanelor fizice sau persoanelor juridice (denumite titulare ale dreptului), în calitatea lor de subiecți activi ai raportului juridic, de a pretinde subiecților pasivi să dea ori să facă sau să nu facă ceva (să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea unei acțiuni), folosind, la nevoie, aparatul de constrângere al statului;
- Putere garantată de lege voinței subiectului activ al raportului juridic, în temeiul căreia acesta este în măsură, în vederea valorificării unui interes personal direct, să desfășoare o anumită conduită, garantată de lege prin putința de a pretinde persoanei obligate o anumită comportare, care, la nevoie, poate fi impusă acesteia cu sprijinul forței de constrângere a statului.

Pluralitatea de definiții ce caracterizează dreptul subiectiv scoate în evidență anumite detalii importante:

- O definiție a dreptului subiectiv necesită a fi formulată astfel, încât să cuprindă toate drepturile subiective, nu doar cele de creață;
- Dreptul subiectiv nu este numai posibilitatea unei conduite, dar și limitele acesteia;
- Pentru persoanele juridice, drepturile subiective impun și existența obligațiunii juridice de a exercita activitățile determinate de statut și lege.

Dreptul subiectiv este perceput drept posibilitate recunoscută de normele juridice subiectului activ de a avea o anumită conduită și impune titularului său următoarele:

- să aibă o anumită atitudine față de dreptul său (evident, în dependență de propriul său interes);
- să solicite un anumit comportament (manifestat prin acțiune sau inacțiune) din partea subiectului obligat;
- să solicite protejarea dreptului subiectiv în cauză, protecție asigurată din partea statului în situația nerespectării acestuia.

Mai putem afirma că dreptul subiectiv este în același timp mijloc tehnic, prin care situația de fapt este transformată în situație de drept.

3.2.2. Clasificarea drepturilor subiective

Literatura de specialitate evidențiază o pluralitate de clasificări ale drepturilor subiective, în conformitate cu mai multe criterii:

1. *După proveniența lor*, evidențiem următoarele drepturi subiective:

- Drepturi fundamentale ce rezultă din apartenența la societatea umană a fiecărui individ (dreptul la viață, la demnitate, la libertate etc.);
- Drepturi ce rezultă din implicarea individului în viața socială (dreptul la nume, dreptul la domiciliu);
- Drepturi ce rezultă din voința indivizilor (dreptul la muncă, dreptul de a încheia contracte).

2. *După gradul de opozabilitate*, identificăm următoarele drepturi subiective:

- Drepturi absolute, cărora le corespunde obligația tuturor subiecților de drept de a le respecta (dreptul la proprietate);
- Drepturi relative, care sunt opozabile unei anumite persoane, unui subiect determinat, nominalizat în raportul juridic (dreptul cumpărătorului de a primi bunul este opozabil față de vânzător – persoana care a primit echivalentul bunului în bani).

3. *După conținutul lor*, drepturile subiective pot fi:

- Drepturi patrimoniale, care posedă un caracter economic și care, la rândul lor, se divizează în:
 - drepturi reale – drepturi în virtutea cărora titularii își pot exercita prerogativele asupra unui bun fără concursul altcuiva;
 - drepturi de creanță – drepturi în temeiul cărora subiectul activ (creditorul) poate pretinde subiectului pasiv (debitorului) să dea, să facă sau să nu facă ceva.
- Drepturi nepatrimoniale, drepturi care nu au un caracter economic și al căror conținut nu poate fi exprimat în general în bani. Acestea se pot diviza în:
 - drepturi referitoare la existența și integritatea persoanei;
 - drepturi referitoare la identificarea persoanei;
 - drepturi care rezultă din creația intelectuală.

Dreptul subiectiv al subiectului raportului juridic – posibilitatea de comportament întărită în legislație și garantată de către stat.

Posibilitatea de comportament al persoanei împuternicite.

Posibilitatea posesorului de drept subiectiv de a cere comportamentul respectiv de la persoanele corespunzătoare.

Posibilitatea părții împuternicite de a se adresa către organele competente pentru protejarea drepturilor încălcate.

3.2.3. Obligația juridică

Obligația juridică este al doilea element al conținutului raportului juridic. Ea poate fi definită ca *îndatorire a subiectului pasiv al unui raport juridic, pretinsă de către subiectul activ, de a da, a face sau a nu face ceva, conduită care poate fi impusă, în caz de nevoie, prin forța de constrângere a statului*. Obligația juridică o putem privi drept *echivalent* al dreptului subiectiv. Obligația juridică identifică mai multe sensuri:

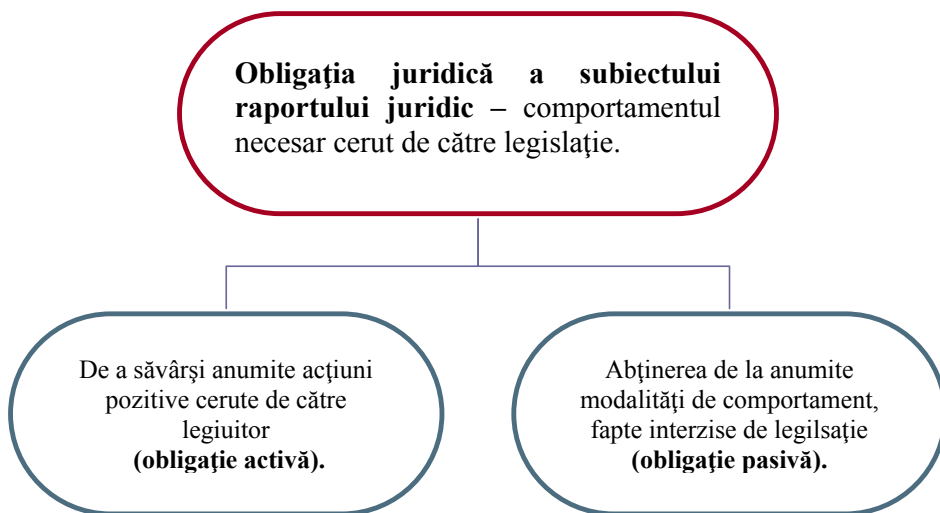
- În sens larg, obligația este privită ca raport juridic de obligație;
- În sens îngust, obligația determină obiectul subiectului pasiv;
- În sens de înscris constatator.

Caracteristicile obligației juridice:

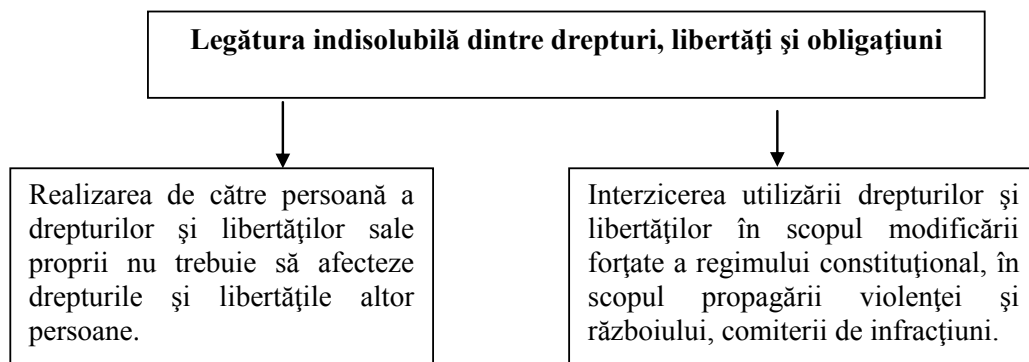
- Este o îndatorire, opozabilă dreptului subiectiv al subiectului activ;
- Este o îndatorire a subiectului pasiv, exprimată printr-un comportament solicitat de subiectul activ;
- Nerespectarea benevolă a obligației de către subiectul pasiv determină intervenția forței de constrângere a statului.

Clasificarea obligațiilor juridice poate fi următoarea:

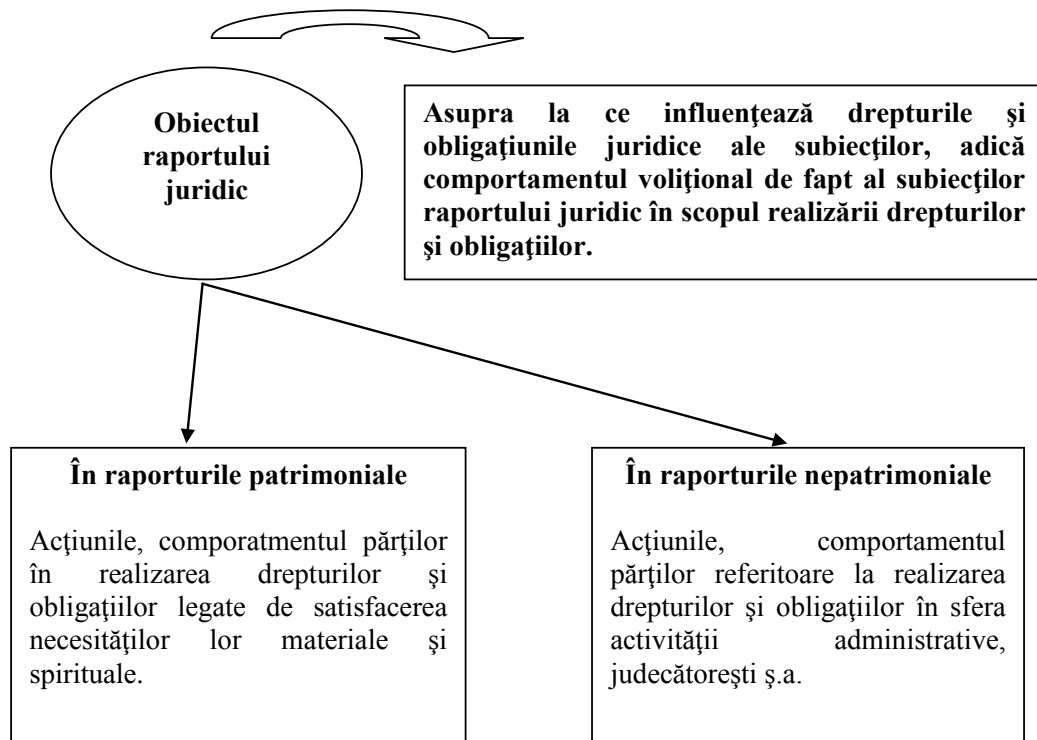
- Obligații juridice de tip activ (de a da ceva sau a face);
- Obligații juridice de tip pasiv (de a nu face).

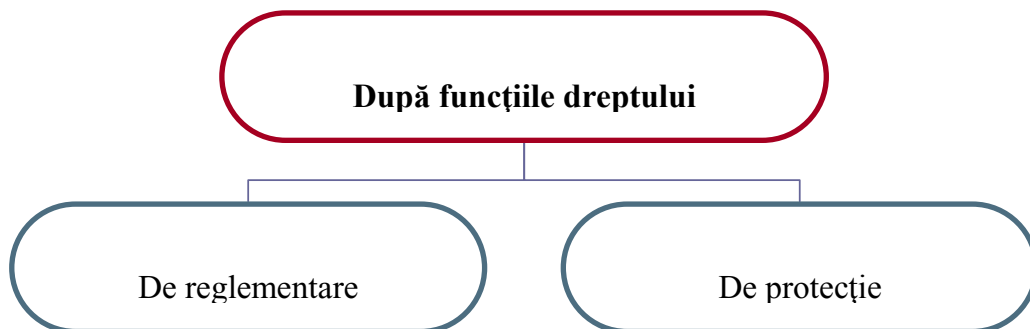
Dreptul subiectiv și obligația juridică sunt elemente corelative ale conținutului raportului juridic, în sens că drepturile subiective și obligațiile juridice nu sunt rupte unele de altele, dar coexistă într-o realitate juridică caracterizată prin legalitate. Aceste fenomene își au manifestarea și valoarea în reciprocitatea pe care o formează. Drepturile subiective fără obligații juridice sunt abuzuri; obligațiile juridice fără drepturi subiective corespunzătoare, manifestate în forme indirecte, sunt ilegalități. Nu există drept subiectiv fără obligație juridică corelativă lui.

3.3. Obiectul raportului juridic

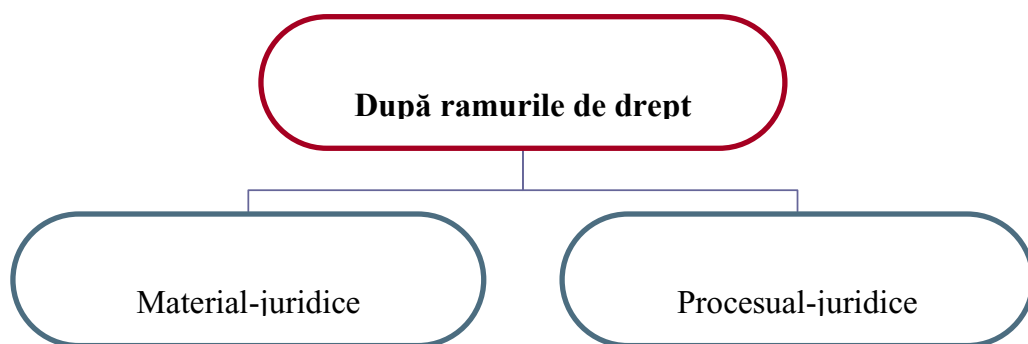

4. Clasificarea raporturilor juridice

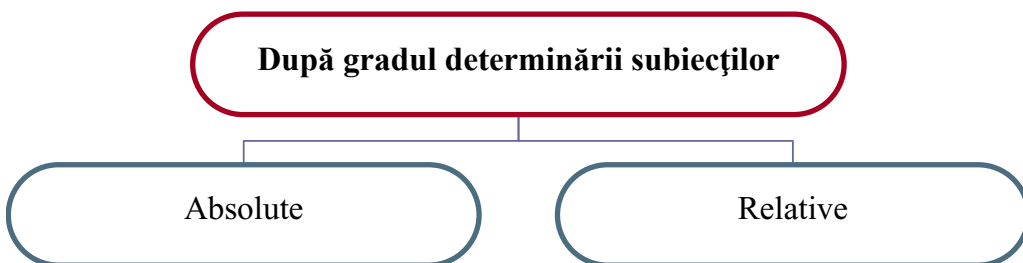
Raporturi juridice de reglementare – relații sociale ce apar din acțiunile legitime și evenimente în scopul asigurării organizării normative a vieții sociale.

Raporturi juridice de protecție – relații sociale ce apar din situații de conflict prevăzute de normele juridice ce împiedică realizarea funcțiilor de reglementare (apar în urma comportamentului ilegal al subiecților).

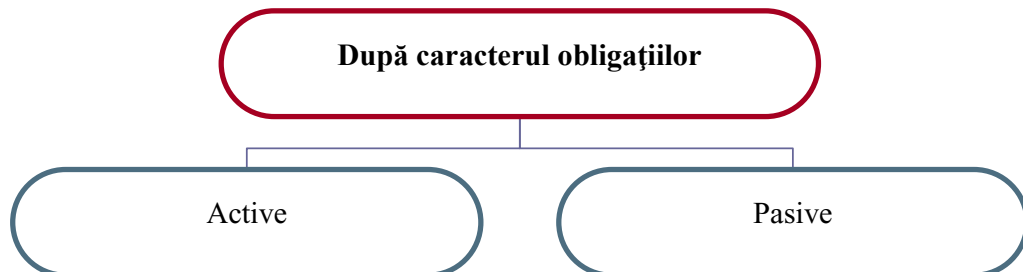
Raporturi material-juridice – apar în baza normelor dreptului material (civile, administrative ș.a.).

Raporturi procesual-juridice – apar în baza normelor de procedură și generează de la relațiile material-juridice.

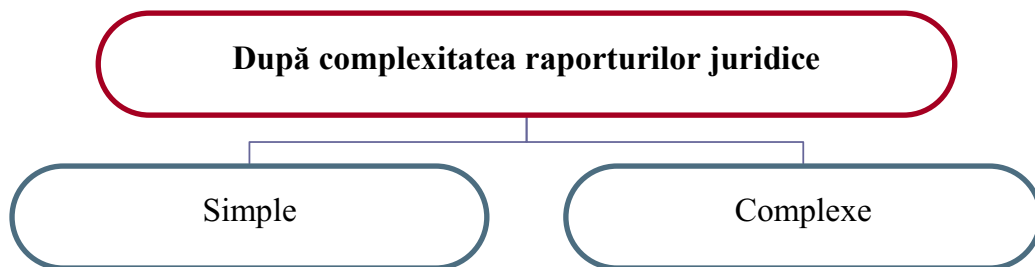
Raporturi juridice absolute – relații juridice sociale în care persoanei împu-ternicite i se opune un număr nedeterminat de subiecți obligați pasiv (de exemplu, raportul de proprietate).

Raportul juridice relative – relații juridice sociale în care persoanei împu-ternicite i se opune o persoană concretă (de exemplu, pătimitul și persoana care a comis dauna).

Raporturi juridice active – se reduc la obligația juridică de efectuare a anu- mitor acțiuni în folosul mandatarului.

Raporturi juridice pasive – se reduc la obligația juridică de abținere de la un comportament nedorit pentru partea opusă.

Raporturi juridice generale – apar în baza normelor constituționale ce confirmă drepturile fundamentale, libertățile și obligațiile cetățenilor.

Raporturi juridice simple – acestea sunt raporturi juridice existente între doi subiecți.

Raporturi juridice complexe – raporturi juridice între câțiva subiecți sau raporturi juridice între un număr nedeterminat de subiecți.

Subiecte de evaluare:

1. Care sunt premisele raportului juridic?
2. Ce criterii de clasificare a raporturilor juridice cunoașteți?
3. Explicați noțiunile „capacitate juridică de exercițiu” și „capacitate juridică de folosință”.
4. Ce înțelegem prin conținutul raportului juridic?
5. Ce reprezintă obiectul raportului juridic?
6. Definiți faptul juridic, actul juridic, acțiunile, evenimentele.
7. Ce este capacitatea juridică? Care este domeniul de utilizare a capacității juridice?
8. Delimitați capacitatea juridică deplină de capacitatea juridică incompletă.
9. Care sunt formele capacității juridice incomplete?
10. Caracterizați capacitatea juridică limitată și formele ei de manifestare.

Literatura recomandată:

1. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București, 1993.
2. Dănișor D.Cl., Dogaru I., Dănișor Gh. *Teoria generală a dreptului*. București, 2006.
3. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
4. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
5. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
6. Voicu C., Savu Iu. *Teoria generală a dreptului. Curs universitar*. Târgoviște, 2004.

Tema 15: Răspunderea juridică

Conținutul temei:

1. Conceptul răspunderii juridice
 - 1.1. Generalități
 - 1.2. Caracteristicile răspunderii juridice
 - 1.3. Scopul (finalitatea) răspunderii juridice
 - 1.4. Cauzele încălcării normelor juridice
 - 1.5. Formele istorice de manifestare a răspunderii juridice
2. Principiile răspunderii juridice
3. Condițiile răspunderii juridice
 - 3.1. Caracteristica condițiilor de existență a răspunderii juridice
 - 3.2. Împrejurările care înlătură caracterul ilicit al faptei și împrejurările care exclud răspunderea juridică
4. Formele răspunderii juridice

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini răspunderea juridică;
- enumera caracteristicile răspunderii juridice;
- descrie formele istorice de manifestare a răspunderii juridice;
- numi temeiurile tragerii la răspundere juridică;
- explica principiile răspunderii juridice.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- analiza cauzele încălcării normelor juridice;
- delimita formele răspunderii juridice;
- dezvolta conținutul principiilor răspunderii juridice;
- prezenta trăsăturile specifice ale răspunderii juridice în funcție de diferite ramuri de drept;
- generaliza formele vinovăției;
- interpreta condițiile tragerii la răspundere juridică;
- distinge faptele care înlătură caracterul ilicit al faptei de cele care înlătură răspunderea juridică.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- standardiza scopul (finalitatea) răspunderii juridice;
- aprecia rolul răspunderii juridice în contextul responsabilității sociale;
- estima importanța respectării principiilor tragerii la răspundere juridică.

1. Conceptul răspunderii juridice

1.1. Generalități

Conceptul răspunderii juridice include în sine o determinare a noțiunii „răspundere juridică”. Existând o pluralitate de definiții a acestei noțiuni, intenționăm a o reda pe cea care, în opinia noastră, este mai clară și caracterizează mai bine natura răspunderii juridice. Răspunderea juridică este una dintre formele răspunderii sociale. Apare în rezultatul încălcării unei norme juridice. Din acest considerent, adeseori este confundată cu sancțiunea juridică. Este un raport social; astfel, subiect al răspunderii juridice poate apărea orice persoană care posedă capacitate juridică. Din capacitatea juridică a persoanei derivă o legătură evidentă între răspunderea juridică și responsabilitatea juridică.

Răspundere juridică – un raport juridic, determinat de norma legală, între autorul ilegalității și stat, reprezentat prin autoritățile sale competente.

Obiectul raportului juridic de răspundere juridică este activitatea statului, reprezentat de autoritățile competente, exprimate prin acțiuni procedurale și activitatea persoanei vinovate de comiterea ilegalității.

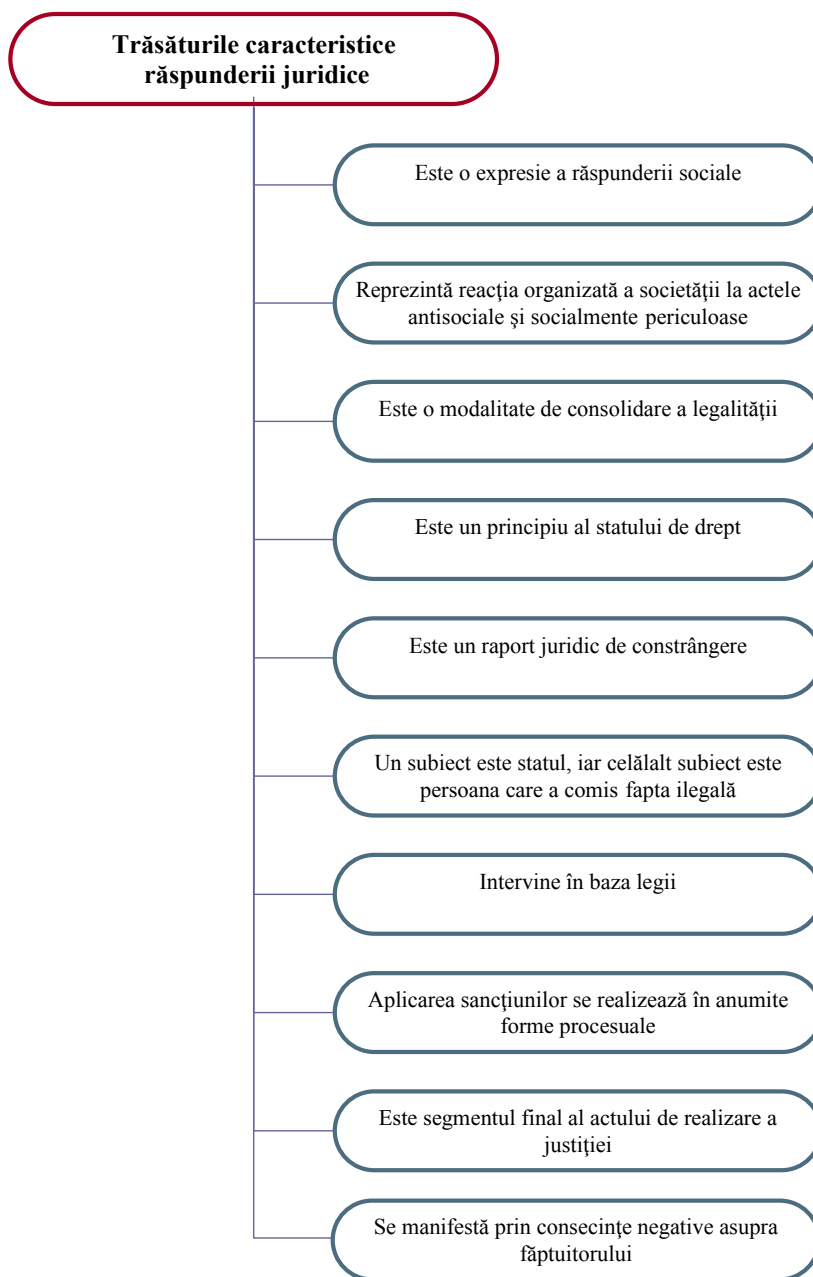
Conținutul acestui raport constă în **dreptul subiectiv** al statului de a trage la răspundere persoana vinovată care a încălcat norma de drept, aplicând sancțiunea prevăzută de norma încălcată și în **obligația juridică** a făptuitorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept.

Subiecții raportului juridic de răspundere juridică sunt **statul**, reprezentat de autoritatea competentă în domeniul tragerii la răspundere pentru ilegalitatea comisă și **persoana vinovată** în comiterea acestei ilegalități.

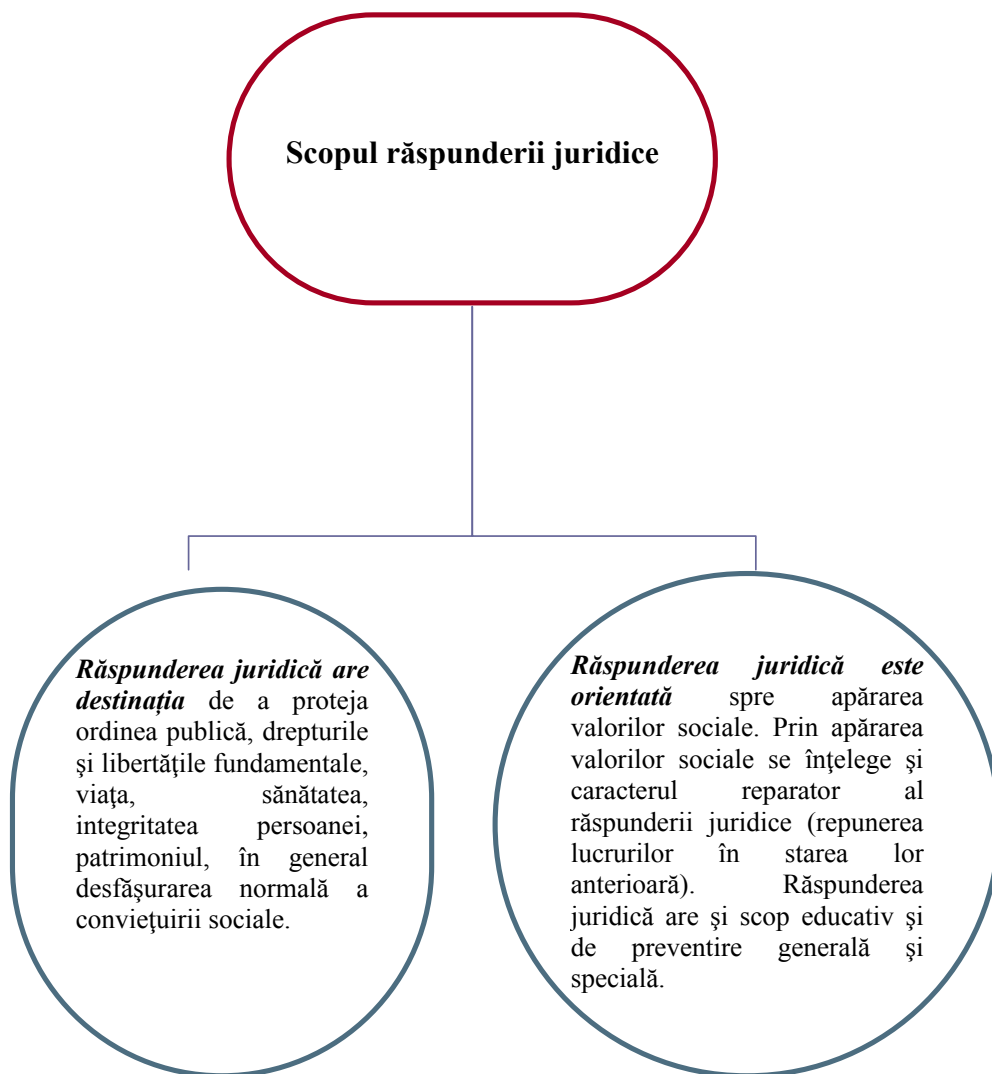
Pentru a stabili o delimitare și un coraport între răspunderea juridică și responsabilitatea juridică este necesar de a interveni cu o definiție a responsabilității juridice. **Responsabilitatea juridică** o putem defini drept *o activitate conștientă și legală a subiectului în cadrul realizării normelor juridice permissive, orientată spre asumarea și executarea benevolă a anumitor obligațiuni juridice, ce formează o parte a conținutului raportului juridic concret*. Considerăm că responsabilitatea juridică este un fenomen de natură subiectivă, caracteristică subiectului raportului juridic. În condițiile normelor permissive și, posibil, în condițiile normelor onerative, responsabilitatea juridică o putem delimita de răspunderea juridică. Răspunderea juridică a subiectului apare numai în situațiile de neconformare a subiectului la comportamentul solicitat sau în caz de depășire a limitelor de comportament recomandate de norma juridică. Responsabilitatea juridică presupune o inițiativă de activitate, manifestată prin acțiune sau inacțiune, din partea subiectului vizat. Răspunderea juridică deja presupune o inițiativă din partea autorităților publice competente, în condițiile de nerespectare a normelor juridice.

1.2. Caracteristicile răspunderii juridice

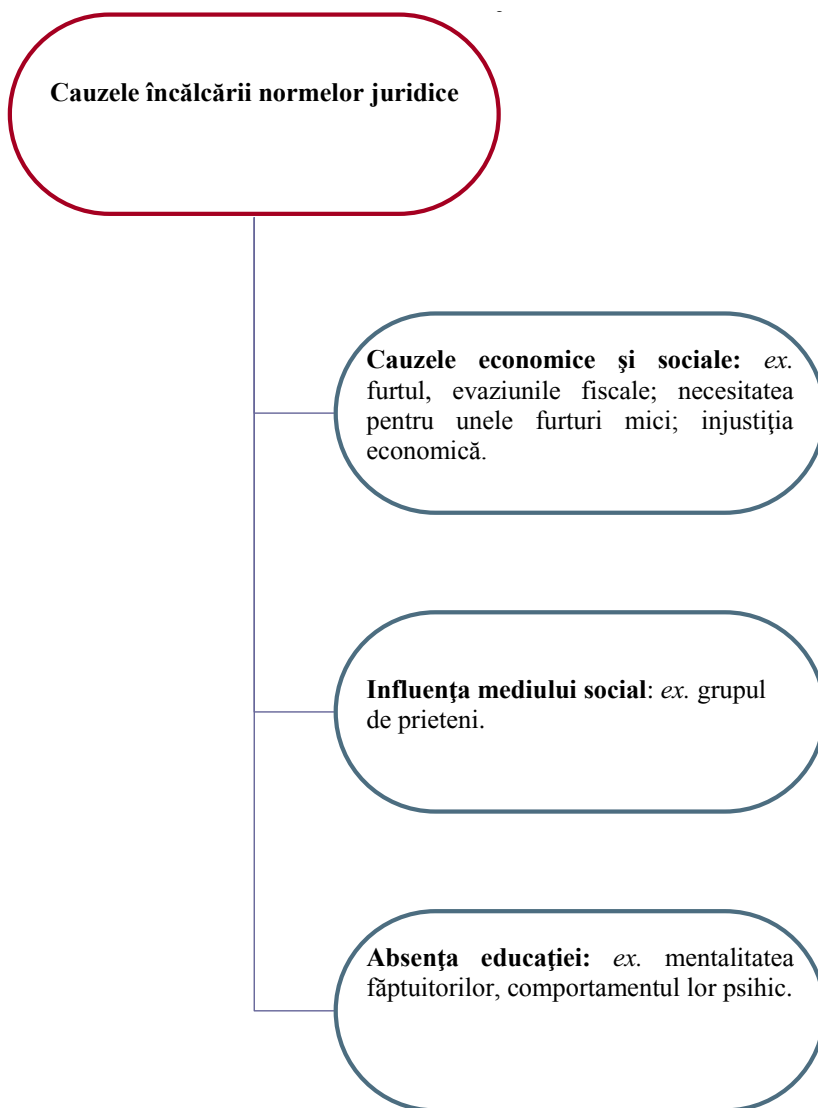
Caracteristicile răspunderii juridice evidențiază acele particularități prin care deosebim răspunderea juridică de alte forme ale răspunderii sociale. În acest context, menționăm și alte forme ale răspunderii sociale, cum ar fi răspunderea morală, răspunderea religioasă, răspunderea obișnuită, răspunderea deontologică, ce apar în urma nerespectării unor alte categorii de norme sociale corespunzătoare.

1.3. Scopul (finalitatea) răspunderii juridice

1.4. Cauzele încălcării normelor juridice

1.5. Formele istorice de manifestare a răspunderii juridice

Epoca Antică – *răzbunarea* apărea ca o soluție naturală în fața unei agresiuni; ulterior, în unele formațiuni statale răspunderea juridică se încadrează în anumite reguli.

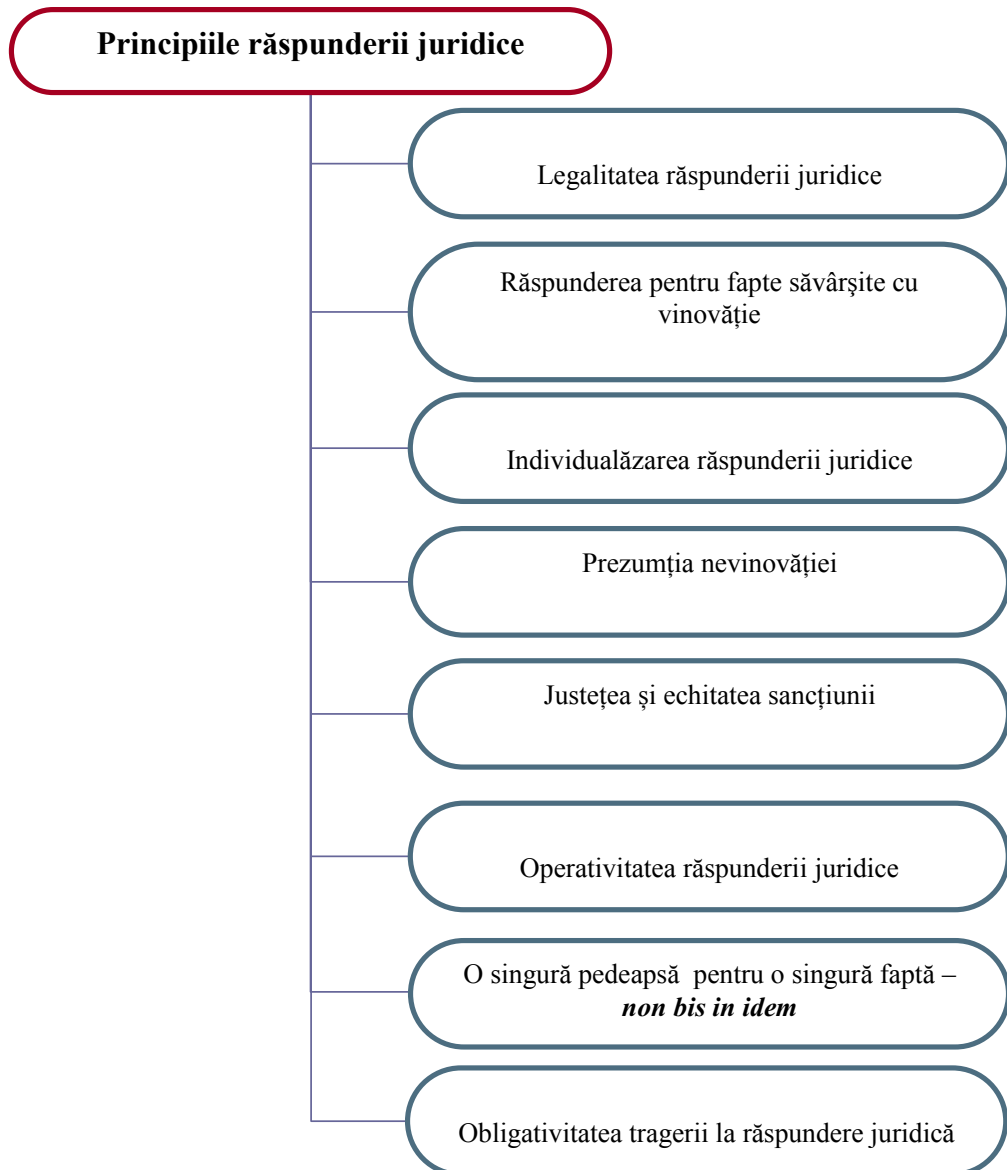
Evul Mediu – *cruzimea și incertitudinea* caracterizau sistemul de tragere la răspundere juridică (spre deosebire de modelele antice din Roma sau Grecia).

Epoca modernă – *umanizarea* formelor de tragere la răspundere juridică, având drept suport multiple abordări filosofice.

Epoca contemporană – răspunderea juridică este *corelată cu respectarea drepturilor omului*, deși spectrul de abuzuri nu este redus la zero (ex.: drepturile omului și secretul anchetei, urmării penale; limitarea drepturilor omului și apărarea ordinii publice).

În **societățile în tranziție** – există o tendință de creștere a numărului de încălcări ale prevederilor normelor juridice, inclusiv crește gradul de violență a încălcărilor. În acest context, crește și gravitatea sancțiunilor.

2. Principiile răspunderii juridice

Caracteristica principiilor răspunderii juridice

Principiul *legalității răspunderii juridice* – răspunderea juridică are ca temei numai încălcarea prevederilor unei norme juridice; aplicarea sancțiunilor ține de competența exclusivă a statului și a reprezentanților acestuia; tragerea la răspundere juridică are loc în baza unor norme, inclusiv procesuale, strict stabilite. În Legea cu privire la actele normative din 22.12.2017, în art.3 al acesteia „Principiul legalității” se menționează: „(1) Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală. (2) Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”.

Principiul *răspunderii juridice pentru fapte săvârșite cu vinovăție* – orice subiect este sancționat numai în limitele vinovăției sale și numai dacă acesta este vinovat.

Exemplu: art.6 CP RM: (1) Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție; art.20 CP RM: Fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă.

Principiul *răspunderii juridice personale* – regula generală: răspunde cel care a săvârșit, deși sunt și unele derogări (ex.: răspunderea părinților pentru copii, răspunderea persoanei juridice pentru dauna cauzată de angajatul său în timpul serviciului).

Exemplu:

- a) art.6 CP RM: (2) Răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală;
- b) art.1406 CC RM: Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani;
- c) art.1407 CC RM: Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani.

Principiul *prezumției nevinovăției*

Exemplu:

- a) art.21 din Constituția Republicii Moldova definește prezumția de nevinovăție astfel: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”;

- b) art.8 CPP RM: „(1) Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatăată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă. (2) Nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. (3) Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuितului, învinuitului, inculpatului.”

În exemplele aduse *supra* pentru caracterizarea principiului prezumției nevinovăției prezintă interes evoluția complexității principiului de la norma constituțională spre norma procesual penală. Dacă norma constituțională formulează numai esența principiului prezumției nevinovăției, atunci norma procesual penală îl detaliază și îl explică, atribuindu-i un caracter mai complex.

Principiul *justeței sancțiunii juridice/echității* – coraportul firesc dintre fapta comisă și sancțiunea aplicată.

Exemplu: art.7 CP RM: „(1) La aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea penală.” În context, este necesar a menționa că în acest principiu al răspunderii juridice își găsește realizarea și un alt principiu – al umanismului, acesta fiind determinat și în aspect legislativ, prin intermediul Legii cu privire la actele normative. Astfel, art.4 „Principiul umanismului” din respectiva lege stabilește: „(1) Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. (2) Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente inumane”.

Principiul *operativității răspunderii juridice* – pentru a produce efecte maxime utile, sancțiunea juridică trebuie aplicată în termen restrâns, se mai numește principiul *celerității răspunderii juridice*.

Principiul *o singură pedeapsă pentru o singură faptă – non bis in idem*.

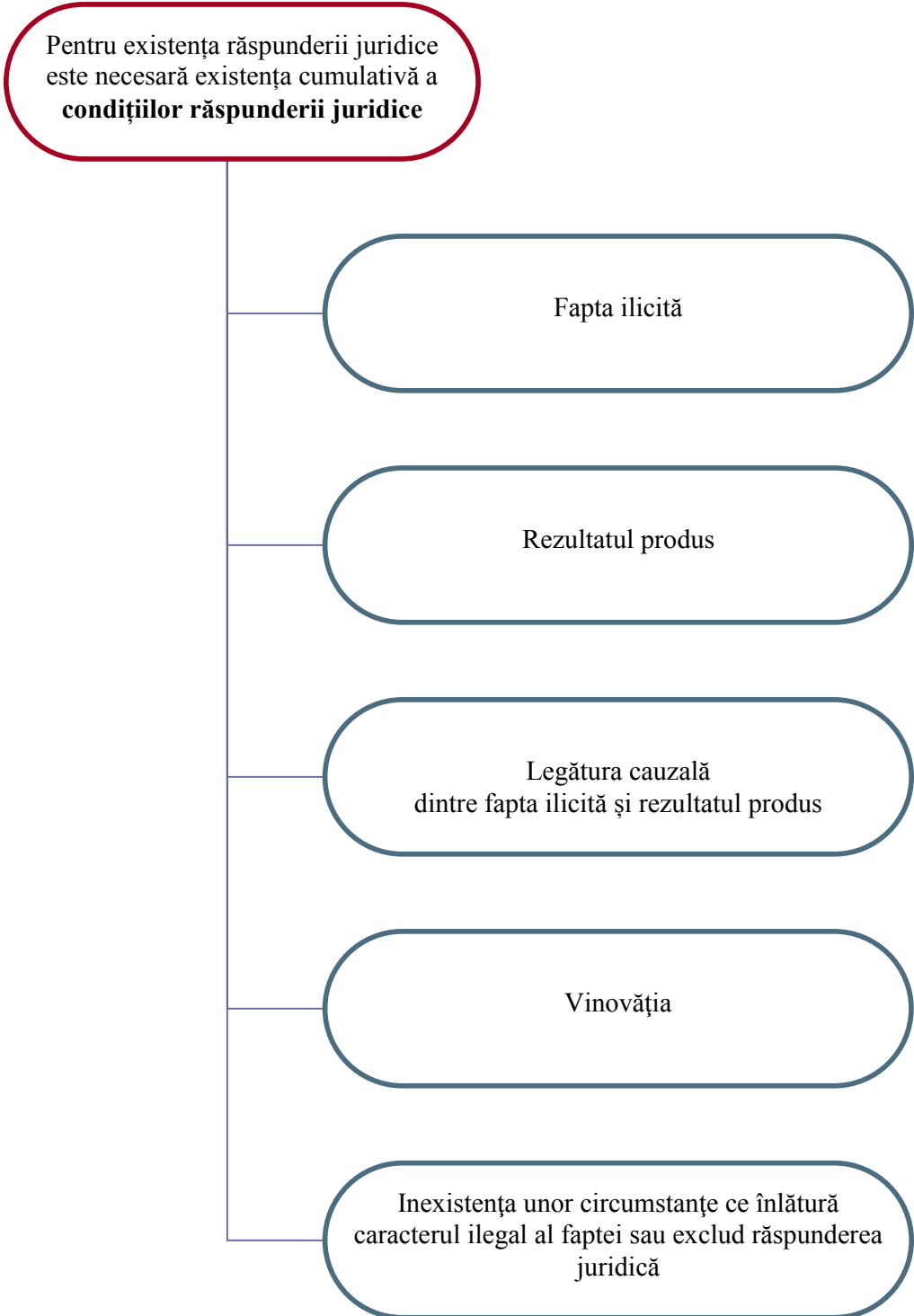
Exemplu: art.22 CPP RM – Dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori: „(1) Nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanța judecătorească de mai multe ori pentru aceeași faptă. (2) Scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale împiedică punerea repetată sub învinuire a aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu

fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă. (3) Hotărârea organului de urmărire penală de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, precum și hotărârea judecătorească definitivă, împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeași persoană pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea pronunțată.”

Acest principiu presupune aplicarea unei singure sancțiuni pentru o singură faptă ilicită. Principiul menționat nu exclude posibilitatea intervenției simultane a două sau a mai multor forme de răspundere juridică față de fapta ilicită a aceleiași persoane, dacă prin această faptă se încalcă mai multe norme juridice. Drept exemplu, răspunderea penală poate fi cumulată cu răspunderea civilă – în cazul cauzării unui prejudiciu victimei infracțiunii, sau cu răspunderea disciplinară – în cazul când angajatul în exercitarea contractului de muncă săvârșește o infracțiune. Acest principiu exclude însă aplicarea față de aceeași persoană, pentru una și aceeași faptă ilicită, a două sau mai multor sancțiuni identice ca natură. Când se produce o încălcare a ordinii de drept, care vizează norme juridice de natură diferită și nu are loc suprapunerea a două sau mai multor sancțiuni juridice de aceeași natură, care s-ar aplica aceleiași persoane pentru o singură faptă ilicită, nu se încalcă principiul aplicării unei singure sancțiuni pentru o singură faptă ilicită.

Principiul *obligativității tragerii la răspundere juridică*. Orice faptă ilegală necesită a fi depistată, cercetată în scopul stabilirii persoanelor vinovate de comiterea acesteia. Principiul menționat evidențiază importanța educativă a răspunderii juridice. Indiferent de durata de timp ce a trecut de la comiterea faptei ilegale și până la depistarea ei, procedurile ce caracterizează răspunderea juridică urmează a fi realizate, pentru ca membrii societății să conștientizeze că nimeni nu poate să comită o ilegalitate și să evite procedurile de tragere la răspundere juridică, realizate de autoritățile competente. Principiul obligativității tragerii la răspundere juridică provine dintr-un principiu mai generic al răspunderii juridice – al legalității. Chiar dacă au expirat termenele de tragere la răspundere juridică, oricum procedurile respective urmează a fi demarate, finalitatea fiind exprimată nu printr-o sancționare a persoanei, dar printr-o hotărâre corespunzătoare de încetare din partea autorității competente.

3. Condițiile răspunderii juridice

3.1. Caracteristica condițiilor de existență a răspunderii juridice

1. **Fapta ilicită (comportamentul ilicit)** – un comportament ce nu corespunde prevederilor normelor juridice. Fapta ilicită se poate manifesta prin acțiune sau inacțiune. De asemenea, pot interveni situații de răspundere juridică pentru fapte licite, dar care au cauzat prejudiciu.

2. **Rezultatul produs** – efectul negativ ca urmare al faptei ilicite. El poate fi fizic, material sau chiar moral. Există unele situații când persoana este trasă la răspundere fără ca fapta sa să fi cauzat un anumit prejudiciu vizibil (ex.: trădarea patriei), sau însăși norma penală prevede aceasta (ex.: componentele de infracțiune trunchiate).

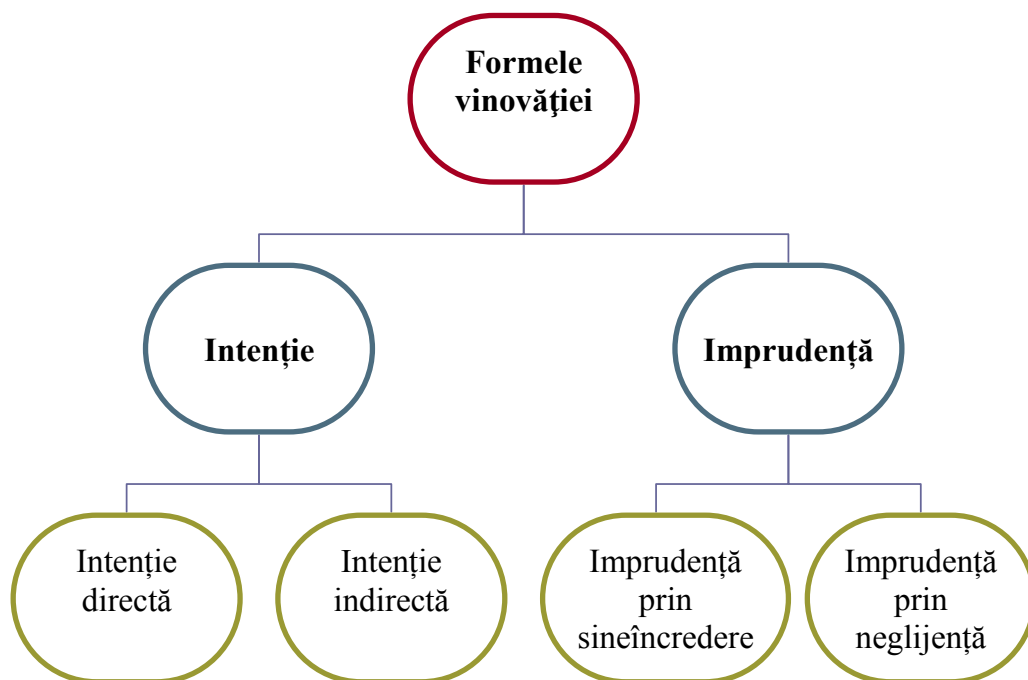
3. **Legătura causală dintre fapta ilicită comisă și rezultatul produs** – este o legătură logică, prin care rezultatul produs apare drept o consecință nemijlocită a faptei ilicite.

4. **Vinovăția** – atitudinea psihică a persoanei față de fapta săvârșită și față de rezultatele (consecințele) acesteia.

Formele vinovăției

Formele vinovăției sunt:

- a) *intenția directă*; ex.: art.17 CP RM;
- b) *intenția indirectă*; ex.: art.17 CP RM;
- c) *imprudență prin sineîncredere*; ex.: art.18 CP RM;
- d) *imprudență prin neglijență*; ex.: art.18 CP RM.

Pentru a înțelege și a explica formele vinovăției, este necesar a le privi prin prisma coraportului dintre atitudinea persoanei față de fapta ilegală săvârșită și rezultatul ilegal produs, ce diferă de la o formă a vinovăției la alta.

Intenția directă, în calitate de formă a vinovăției, există în condițiile când autorul faptei ilegale conștientizează caracterul socialmente periculos și ilegal al faptei, conștientizează posibilitatea parvenirii rezultatului ilicit produs și își dorește parvenirea unui așa rezultat.

Intenția indirectă, în calitate de formă a vinovăției, există în condițiile când autorul faptei ilegale conștientizează caracterul socialmente periculos și ilegal al faptei, conștientizează posibilitatea parvenirii rezultatului ilicit produs și admite parvenirea unui așa rezultat.

Imprudența prin sineîncredere, în calitate de formă a vinovăției există în condițiile când autorul faptei ilegale conștientizează caracterul socialmente periculos și ilegal al faptei, conștientizează posibilitatea parvenirii rezultatului ilicit produs, nu dorește parvenirea unui astfel de rezultat și consideră că, în virtutea abilităților sale, lejer îl va putea evita.

Imprudența prin neglijență, în calitate de formă a vinovăției, există în condițiile când autorul faptei ilegale nu conștientizează caracterul socialmente periculos și ilegal al faptei, nu conștientizează posibilitatea parvenirii rezultatului ilicit produs, deși, în virtutea competențelor sale, este obligat a le conștientiza.

3.2. Împrejurările care înlătură caracterul ilicit al faptei și împrejurările care exclud răspunderea juridică

Cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei sunt diferite în dependență de ramura de drept ce conține norma juridică respectivă. Amintim: o condiție a răspunderii juridice este fapta ilicită. Anume caracterul ilicit al faptei determină existența răspunderii juridice. Se suportă răspunderea juridică la încălcarea unei norme legale prin comiterea unei fapte ilicite sau ilegale ce se poate manifesta printr-o acțiune sau inacțiune. Astfel, pot exista diferite cauze care exclud caracterul ilicit al faptei, în dependență de apartenența normei juridice respective la o ramură de drept sau alta.

Cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei și cauzele care exclud răspunderea juridică sunt de natură diferită. Cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei evidențiază acele circumstanțe ce reflectă faptele, la prima vedere ilicite, însă legiuitorul, prin intermediul normei legale, expres prevede că pentru astfel de fapte nu parvine răspunderea juridică. Cauzele care exclud răspunderea juridică caracterizează circumstanțele, prin intermediul cărora se stabilește

că nu se întrunesc condițiile răspunderii juridice și deci nu poate apărea raportul juridic concret de răspundere juridică. Deși condițiile răspunderii juridice există, totuși, din anumite considerente stabilite de legiuitor, răspunderea juridică nu parvine.

Cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei în materie de drept penal, art.35 CP RM

Legitima apărare (atac material direct, imediat și injust); ex.: art.36 CP RM

Extrema necesitate; ex.: art.38 CP RM

Constrângerea fizică sau morală/psihică; ex.: art.39 CP RM

Reținerea infractorului; ex.: art.37 CP RM

Riscul întemeiat; ex.: art.40 CP RM

**Cauzele care înlătură caracterul ilicit
al faptei în materie de drept civil**

Legitima apărare
art.1401 CC RM

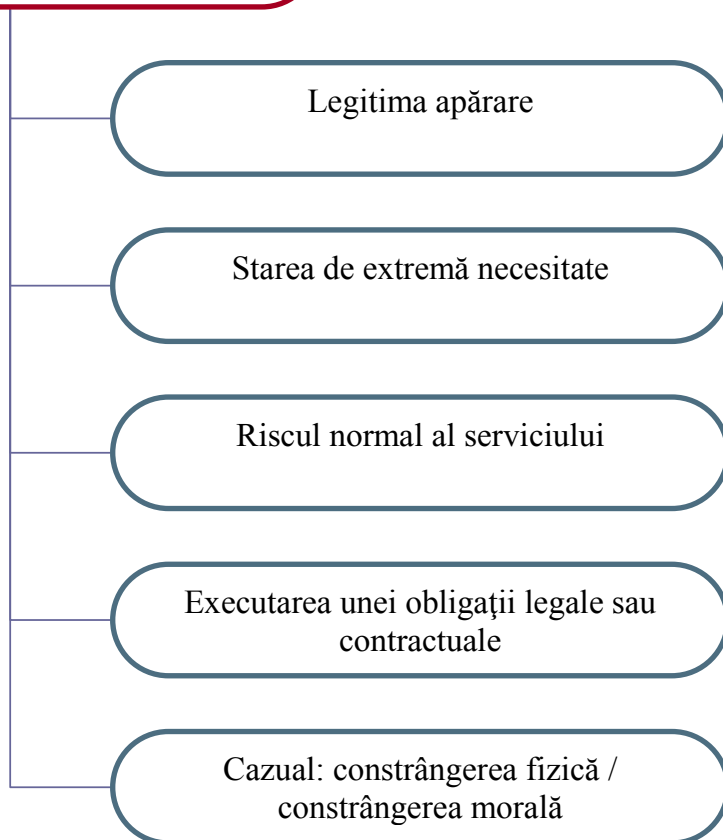
Extrema necesitate
art.1402 CC RM

Îndeplinirea unei îndatoriri legale sau a
ordinului dat de o autoritate competentă

Cazual: consimțământul victimei

Exercitarea normală a unui drept
subiectiv

Cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei în materie disciplinară

La fel, există condiții de excludere a răspunderii juridice. Altfel spus, sunt prezente toate condițiile de existență a raportului juridic de răspundere juridică, nu sunt situații de înlăturare a caracterului ilicit al faptei, însă persoana care a comis fapta ilicită este liberată de răspundere juridică. Cauzele menționate la fel sunt diferite, în dependență de apartenența la o anumită ramură de drept a normei juridice încălcate.

Cauzele care înlătură răspunderea juridică în materia dreptului penal

Cazual: amnistia și grațierea, legea penală mai blândă

Prescripția răspunderii penale;
ex.: art.60 CP RM

Cazual: lipsa plângerii prealabile sau retragerea acesteia

Cazual: împăcarea părților

Iresponsabilitatea; ex.: art.22, 23 CP RM

Minoratul făptuitorului; ex.: art.21 CP RM

Altele, a se vedea art.53 CP RM

La art.53 CP RM **Liberarea de răspundere penală** legiuitorul evidențiază și alte condiții care înlătură răspunderea juridică penală. Persoana care a săvârșit o faptă ce conține semnele componentei de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală de către procuror în cadrul urmăririi penale și de către instanța de judecată la judecarea cauzei în cazurile: a) minorilor; b) tragerii la răspundere contravențională; c) renunțării de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii; d) căinței active; e) schimbării situației; f) liberării condiționate; g) prescripției de trage la răspundere penală.

Cauzele care înlătură răspunderea juridică disciplinară

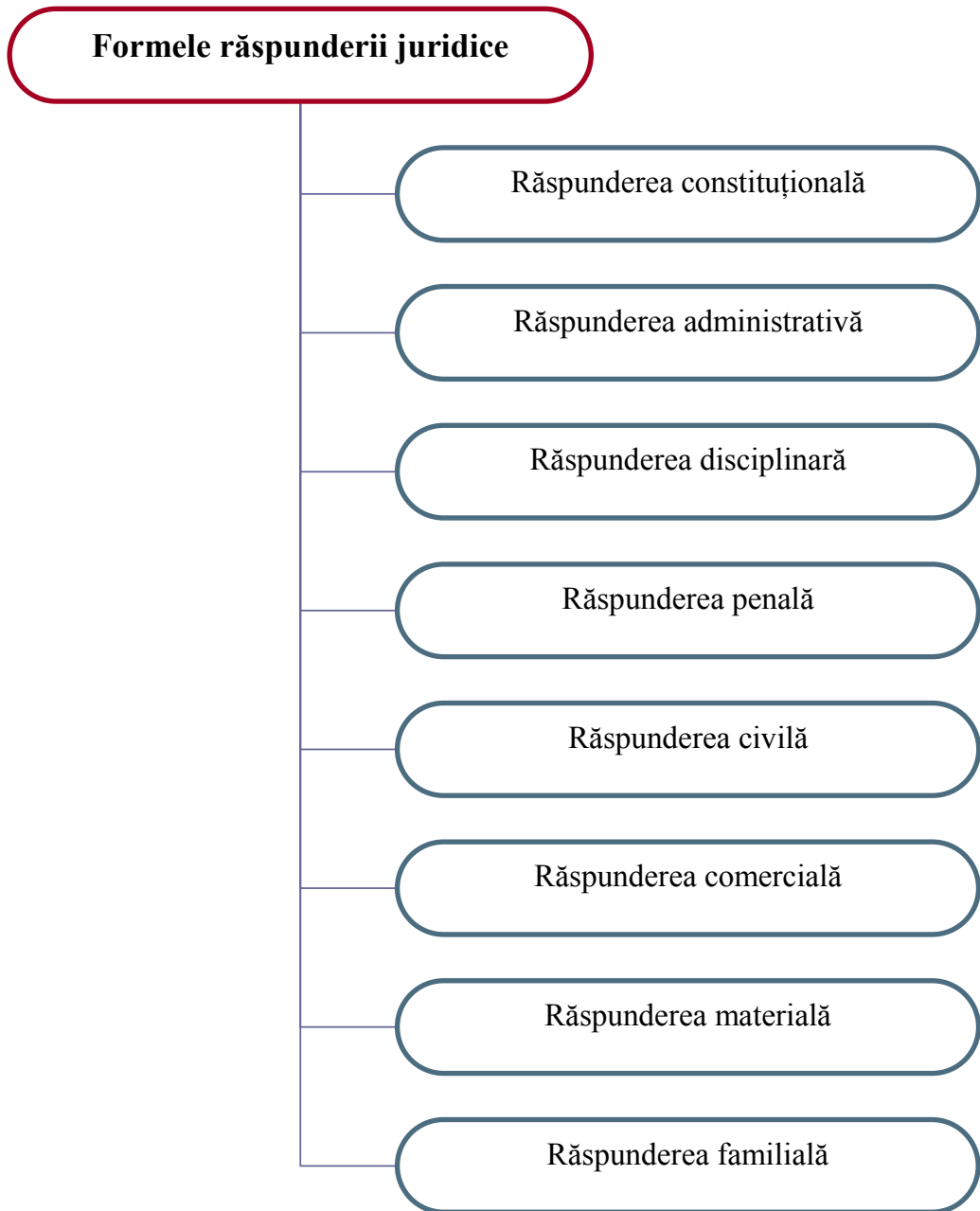
Eroarea de fapt

Prescripția răspunderii disciplinare

Cazul fortuit / forța majoră

Executarea ordinului de serviciu

4. Formele răspunderii juridice

În dependență de apartenența la o ramură de drept sau alta a normei juridice, activitatea ce încalcă prevederile normei în cauză (fapta ilicită) posedă un grad de pericol social diferit și denimirea ei este una specială, corespunzătoare ramurii de drept concrete.

	Domeniu	Denumire
Fapta ilicită	penal	infrațiune
	contravențional	contravenție
	civil	delict
	muncii	abatere disciplinară

Subiecte de evaluare:

1. Definiți conceptul de răspundere juridică în contextul responsabilității sociale.
2. Analizați trăsăturile răspunderii juridice.
3. Formulați scopul răspunderii juridice.
4. Descrieți varietățile răspunderii juridice în diferite perioade istorice.
5. Analizați cauzele încălcării normelor juridice.
6. Caracterizați principiile tragerii la răspundere juridică.
7. Analizați interconexiunea condițiilor tragerii la răspundere juridică.
8. Delimitați și exemplificați diferite categorii de fapte ilicite.
9. Caracterizați cauzele care înlătură caracterul ilicit al faptei și cele care exclud răspunderea juridică.
10. Clasificați subiecții răspunderii juridice.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Barac L. *Elemente de teoria dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
3. Dogaru I., Dănișor D.C., Dănișor Gh. *Teoria generală a dreptului* (curs de bază). București: Editura Științifică, 1999.
4. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a 2-a. București: ALL Beck, 2000.
5. Motica R.I., Mihai Gh. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
6. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
7. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2002.
8. Voicu C. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a III-a. București: Sylvi, 2001.

Tema 16: Legalitatea, ordinea legală, disciplina și democrația

Conținutul temei:

1. Conceptul și principiile legalității
2. Ordinea legală. Garanțiile legalității și ordinii legale
3. Disciplina
4. Democrația

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptele de legalitate, disciplină, democrație;
- descrie principiile legalității;
- explica garanțiile legalității și ale ordinii legale.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara formele conștiinței juridice;
- deduce caracteristicile democrației;
- analiza diferite forme ale disciplinei;
- relata despre interdependența dintre garanțiile legalității și ale ordinii legale.

c) la nivel de integrare

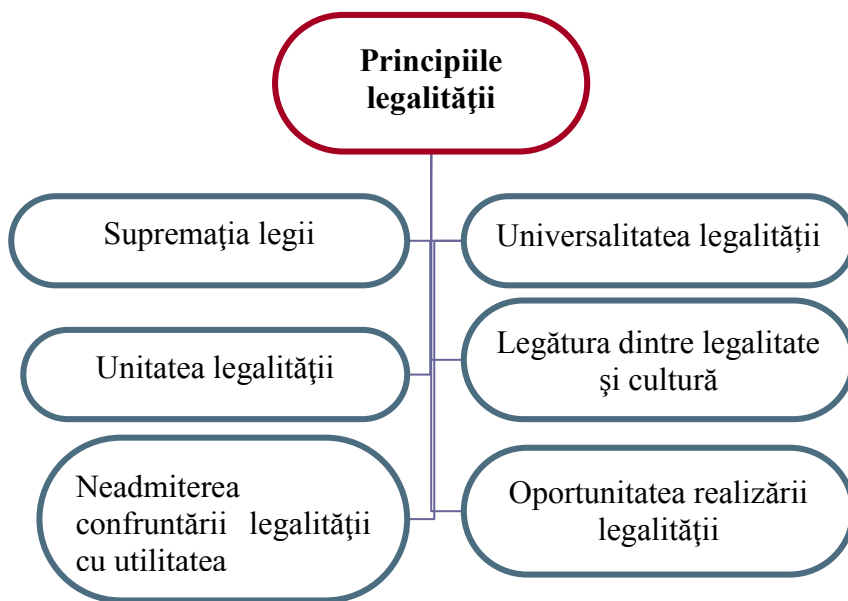
studentul va:

- argumenta importanța practică a disciplinei și democrației în contextul societății contemporane;
- estima rolul disciplinei și al ordinii legale în dezvoltarea ulterioară a dreptului:

1. Conceptul și principiile legalității

Scopul legalității – asigurarea respectării stricte și exacte de către toți participanții la relațiile sociale a normelor de drept.

Legalitatea se prezintă ca un regim, principiu, metodă de conducere a statului cu societatea, manifestat prin elaborarea și realizarea în viață a legilor și altor acte juridice cu caracter normativ în interesele anumitor clase, grupuri sociale sau ale societății în ansamblu.

Principiile legalității – ideile principale, începuturile ce exprimă conținutul legalității.

Supremația legii se prezintă ca cea mai importantă caracteristică a legalității, determinată prin caracterul exclusiv al legii, ce înseamnă prezența unei ierarhii a actelor normative, fapt ce se confirmă în Legea Fundamentală a statului.

Unitatea legalității se caracterizează prin răspândirea acestei cerințe (de legalitate) pe întreg teritoriul statului.

Neadmiterea confruntării legalității cu utilitatea. Legalitatea este utilitatea supremă. Coraportul dintre categorii este următoarea: orice abatere de la legalitate, argumentată de „interesele supreme”, „cerința poporului”, „concepții morale” ș.a., va duce la destabilizare în societate, va contribui la creșterea nihilismului juridic.

Universalitatea legalității este inclusă în obligativitatea ei generală, adresată către toți și fiecăruia fără excepție, indiferent de starea socială, rang, titlu. În fața legii toți sunt egali și toți trebuie să i se supună, în caz contrar se presupune oportunitatea răspunderii.

Legătura dintre legalitate și cultură. Fără cultură nu poate exista legalitatea – cu cât este mai înalt nivelul culturii societății în ansamblu, a unor cetățeni în parte, cu atât este mai înalt nivelul legalității și posibilitatea de manipulare a societății în numele legalității se reduce esențial.

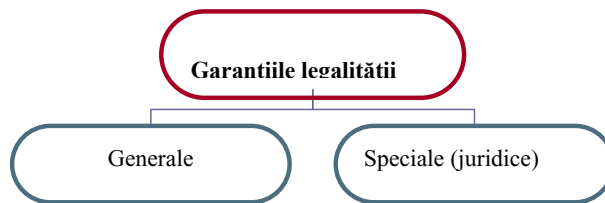
Oportunitatea realizării legalității presupune preîntâmpinarea oricăror încălcări de lege, indiferent de la cine ele ar emana, și oportunitatea răspunderii pentru aceste încălcări. Altfel spus, este necesară parvenirea răspunderii juridice pentru orice formă de abatere de la norma legală, indiferent de gravitatea ei sau a subiectului care a comis-o.

2. Ordinea legală. Garanțiile legalității și ordinii legale

Ordine socială – ordinea în viața socială, care se formează în rezultatul respectării uniforme de către organele de stat, organizații, persoane cu funcții de răspundere și cetățeni a tuturor normelor sociale primite în societate.

Ordine legală – bazată pe drept și formată în rezultatul realizării ideilor și principiilor legalității, ordine a relațiilor sociale care se exprimă prin comportamentul legal al participanților.

Garanțiile legalității și ordinii legale – un sistem de condiții determinat de legitățile dezvoltării sociale ce asigură procesul de realizare strict și uniform al legilor și al celorlalte acte normative ale statului, precum și măsurile care contribuie la prevenirea și înlăturarea abaterilor de la normele de drept.

Garanțiile generale ale legalității

Economice - materiale

Politico-ideologice

Morale

Sociale

Garanțiile speciale (juridice) ale legalității

Controlul judiciar

Controlul constituționalității legilor

Sistemul organelor justiției

Sistemul legislației

Autoritate judecătorească consolidată și independentă

Președintele statului ca garant al drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor

3. Disciplina

Disciplina constituie o realitate ce rezultă din realizarea prevederilor tuturor normelor de comportament adresate membrilor societății și supunerea lor pozițiilor și prevederilor destinate să contribuie la o activitate normală a acestei societăți. Mai putem spune că disciplina este un mediu al unei societăți caracterizat prin respectarea prevederilor normelor sociale, corespunzătoare societății menționate, în dependență de aspectul concret al mediului (religios, moral, statal, financiar ș.a.). Evidențiem **două categorii ale disciplinei** – **disciplina unei comunități** și **disciplina unei persoane**.

Putem evidenția următoarele forme ale disciplinei:

- disciplină de stat;
- disciplină militară;
- disciplină de muncă;
- disciplină financiară;
- disciplină tehnologică.

Supportul disciplinei de stat îl constituie legalitatea. Categoriile respective nu sunt identice. Legalitatea este reglementată numai de normele de drept; disciplina, la rândul ei, se referă și la domenii de reglementare cu caracter nejuridic (norme de morală, religioase, corporative, tehnice ș.a.).

4. Democrația

Democrația – guvernarea ce emană de la popor, este efectuată prin intermediul poporului și este destinată pentru popor. Democrația caracterizează atât modul de organizare și funcționare a puterii în stat, cât și modul de viață a indivizilor în societate. Cu alte cuvinte, **democrația presupune**:

- exercitarea suveranității de către popor;
- asigurarea participării conștiente a poporului la procesul de soluționare a sarcinilor publice atât în mod direct, cât și prin organele sale reprezentative;
- separarea prerogativelor autorităților publice, colaborarea și controlul lor reciproc;
- pluralismul politic și de opinii;
- consacrarea și garantarea constituțională a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului;
- respectarea opiniei minorității ș.a.

Subiecte de evaluare:

1. Definiți noțiunea de ordine legală, legalitate. Stabiliți coraportul dintre categoriile menționate.

2. Care sunt garanțiile legalității?
3. Ce este ordinea legală?
4. Ce este disciplina? Analizați rolul disciplinei în societatea contemporană.
5. Definiți noțiunea de democrație. Care sunt aspectele democrației?
6. Arătați locul și rolul disciplinei într-o societate democratică.
7. Stabiliți coraportul dintre ordinea legală și disciplină.
8. Stabiliți coraportul dintre disciplină și democrație.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu A., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Tema 17: Statul de drept

Conținutul temei:

1. Conceptul statului de drept
2. Evoluția conceptului statului de drept
3. Principiile și premisele statului de drept
4. Garanțiile edificării statului de drept

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul „stat de drept”;
- numi formele istorice de edificare a statului de drept;
- enumera principiile statului de drept.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- relata despre trăsăturile definitorii ale statului de drept;
- deduce caracteristicile statului polițienesc, ale statului parlamentar și ale celui constituțional;
- generaliza premisele statului de drept;
- analiza garanțiile edificării statului de drept;
- elaborează o proprie definiție a statului de drept;
- propune modalități de depășire a problemelor privind implementarea exigențelor statului de drept în Republica Moldova.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- justifica interdependența dintre diferite premise ale apariției statului de drept;
- evalua importanța fiecărei categorii de garanții pentru edificarea statului de drept;
- decide asupra validității tezei potrivit căreia Republica Moldova este un stat de drept.

1. Conceptul statului de drept

Conceptul *statului de drept* reflectă principalele sinteze filosofico-juridice, orientate spre explicarea fenomenului. Statul de drept apare în calitate de percepere calitativă a fenomenului statului. Altfel spus, statul de drept este un stat căruia îi este specific un regim politic democratic, realizat printr-un nivel al dezvoltării economice corespunzător și asigurat prin intermediul unui sistem de garanții de ordin politico-juridic.

Definiții ale statului de drept:

- pentru a garanta realizarea exigențelor statului de drept, este necesară reflectarea următoarelor reguli: stabilirea unui statut suprem de care să se conducă puterea (Constituție); organizarea puterii și realizarea prerogativelor ei în condițiile și limitele stabilite de lege; unirea tuturor normelor într-un sistem de unificare a legislației și conformitatea unor norme cu celelalte; consacrarea, garantarea și realizarea efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale; accesul la justiție și înfăptuirea justiției în numele legii de către instanțele judecătorești independente și imparțiale; respectarea regulilor în raportul cetățean-putere și viceversa; egalitatea tuturor în fața legii și a puterii; neretroactivitatea legilor mai aspre; pluralismul politic. (**Boris Negru**);
- principalele trăsături definitorii ale statului de drept sunt: separația puterilor în stat, limitarea puterilor prin drept, independența judecătorilor, posibilitatea fiecărui cetățean de a se adresa în justiție în cazul în care i se încalcă drepturile legitime de către un organ de stat sau de către un organ social sau alt cetățean, elaborarea unei legislații penale și procesul penal care să garanteze exercitarea principiului apărării persoanei în toate fazele procesului penal și al prezumției de nevinovăție, garantarea exercitării căilor de atac împotriva hotărârilor ilegale sau netemeinice ale instanțelor judecătorești. (**Gheorghe Avornic**);
- autoritatea caracterizată prin regim constituțional (stabilirea în Constituție a principiilor fundamentale de organizare și exercitare a celor trei puteri); legitimitatea populară (directă sau indirectă) a autorităților publice; egalitatea tuturor în fața legii, neretroactivitatea legii, legea să exprime cu adevărat voința poporului; asigurarea supremației Constituției prin controlul politic sau jurisdicțional; instituționalizarea și funcționalitatea contenciosului administrativ; dreptul la apărare bazat pe prezumția de nevinovăție, corelat cu independența și imparțialitatea justiției; înfăptuirea reală a unei democrații autentice, pluraliste și, în cadrul acesteia, afirmarea pluralismului politic, alegeri libere, organizate la anumite intervale, prin vot universal, egal, direct și secret, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești consfințite de Constituție. (**Cristian Ionescu**);
- stat, organizat pe principiile separației puterii, unde justiția dobândește o reală independență, urmărind prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților fundamentale, inerente naturii umane, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor lui în întreaga lui activitate. (**Tudor Drăganu**);
- statul organizat pe baza principiului separației puterii statului, în aplicarea căruia justiția dobândește o reală independență, sunt respectate și

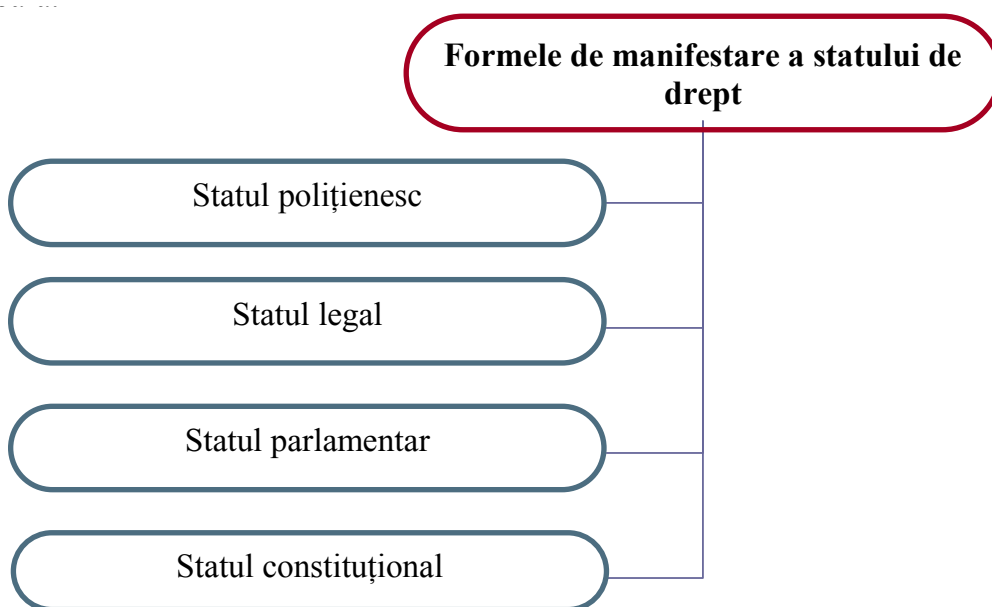
garantate drepturile și libertățile umane prin intermediul legislației asigurate de ansamblul organelor statale. (*Andrei Negru*)

Statul de drept semnifică acel sistem de organizare socială în care legile (în sens larg) cu un conținut clar (certitudinea exigențelor de comportament) sunt cunoscute publicului; au la bază sistemul de valori umane general recunoscute; sunt aduse la îndeplinire în mod nepărtinitor, egal și echitabil de către autoritățile publice ce se supun legii; sunt garantate în realizare de către o justiție accesibilă, imparțială și independentă.

La alin.(3) art.1 din Constituția Republicii Moldova – *Statul Republica Moldova* – se proclamă: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

2. Evoluția conceptului statului de drept

Conceptul statului de drept cunoaște o evoluție într-o proporție determinată de dezvoltarea gândirii filosofico-juridice a societății în ansamblu. Dacă esența inițială a statului de drept era respectarea categorică a normelor juridice, ulterior se promovează o domnie a legii creată în Parlament, ca mai apoi să fie precedată de o determinare a sistemului legislativ cu o Lege Fundamentală a statului, respectarea căreia să fie asigurată prin activitatea unei Curți Constituționale. Evident că evoluția fenomenului stat de drept într-o entitate statală este determinată de cultura juridică și conștiința juridică a societății. Nu pot fi implementate mecanisme și proceduri democratice avansate într-o societate caracterizată printr-o cultură juridică și conștiință juridică inferioară.

1. **Statul polițienesc** – autoritate administrativă puternică, cu libertate de decizie, creator al dreptului; dreptul executivului; inegalitatea părților (individ - administrație); obligațiile indivizilor sunt fixate prin lege, nu și cele ale administrației; administrația nu este condusă de lege, ci de reguli interioare de subordonare în cadrul sistemului; lipsește ambivalența și reciprocitatea; valorile sociale nu limitează ordinea juridică, alteori abuzivă, impusă de administrație.
2. **Statul legal** – este proclamată supremația legii, indiferent de către cine este creată, fiind posibilă o creație a legii din partea puterii monarhice. Funcția administrativă se limitează la executarea legii. Legea nu este obiectul niciunui recurs.
3. **Statul parlamentar** – rolul major în procesul de adoptare a normelor juridice, a legilor este atribuit Parlamentului. Legislativul nu poartă nicio răspundere, nu are nicio obligațiune și sistemul legislativ și juridic este vulnerabil, dependent de voința politică a Parlamentului.
4. **Statul constituțional** – regulile de interacțiune dintre diferiți exponenți ai puterii de stat sunt fixate prin Constituție; există o supremație a Constituției, un control al constituționalității legilor și o posibilitate de control curent al calității actelor legislative (excepția de ilegalitate) și normative (contenciosul administrativ).

Actualmente am putea discuta despre identificarea unei etape ulterioare – orientarea statului de drept spre personalitatea umană și determinarea scopului statului contemporan – **stat social** – spre proclamarea, promovarea, asigurarea, restaurarea eficientă a unui sistem de drepturi și libertăți ale omului și cetățeanului, corespunzătoare culturii sociale respective.

3. Principiile statului de drept

Principiile statului de drept – acele idei de bază ce fundamentează întreaga construcție politico-juridică a statului de drept. Pot fi reflectate în Legea Fundamentală a statului. Servesc drept repere pentru activitatea de interpretare a Constituției atât în procesul de control al constituționalității legilor, cât și în examinarea contenciosului constituțional.

Principiile statului de drept

Separarea și colaborarea ramurilor puterii de stat

Supremația legii

Asigurarea, respectarea și garantarea drepturilor și libertăților omului

Principiul echității și dreptății

Principiul democratismului și pluralismului politic

1. Separarea și colaborarea ramurilor puterii de stat – art.6 din Constituția Republicii Moldova: „*Puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției*”.

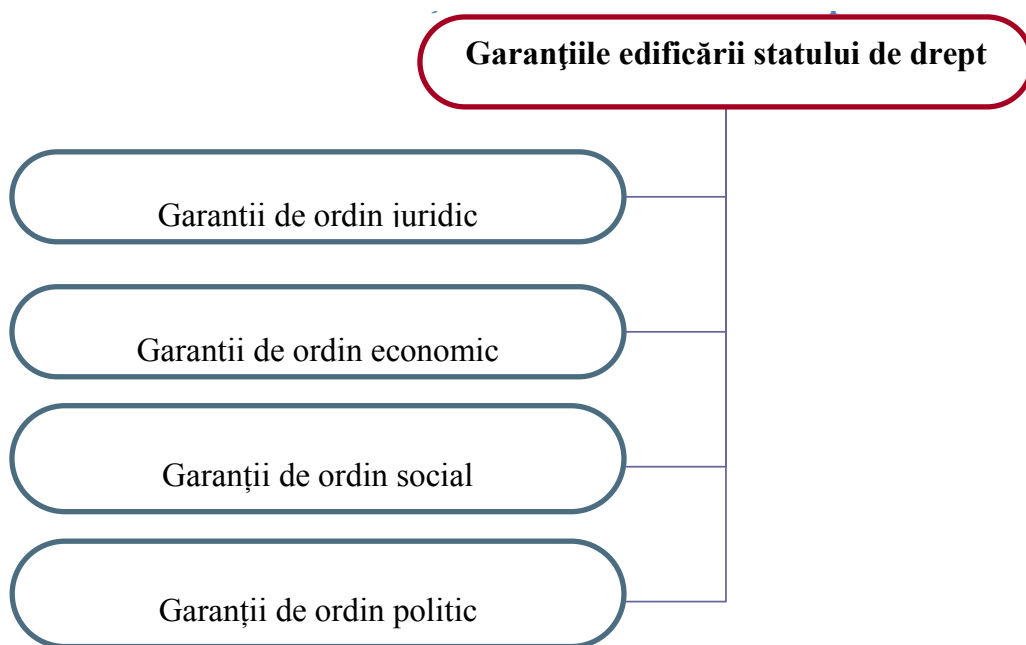
2. Supremația legii – în toate sferele vieții sociale; universalitatea; un regim permanent al legalității și stabilității ordinii de drept; supremația Constituției – art.7 din Constituția Republicii Moldova: „*Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică*”; răspunderea reciprocă a statului și personalității (*Totul ce nu-i este permis prin lege puterii, îi este interzis*).

3. Asigurarea, respectarea și garantarea drepturilor și libertăților omului – prioritatea reglementărilor internaționale (art.4 din Constituția RM); universalitatea (art.15 din Constituția RM); egalitatea în drepturi a cetățenilor (art.16 din Constituția RM); protecția cetățenilor în străinătate (art.18 din Constituția RM); accesul liber la justiție (art.20 din Constituția RM); prezumția nevinovăției (art.21 Constituția RM); neretroactivitatea legii (art.22 din Constituția RM); dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle (art.23 din Constituția RM); caracterul de excepție al limitării drepturilor (art.54 din Constituția RM); realitatea drepturilor personalității, formarea condițiilor pentru dezvoltarea ei liberă (*Tot ce nu este interzis de lege se permite*).

4. **Principiul echității și dreptății** – egalitatea în drepturi a cetățenilor (art.16 din Constituția RM); accesul liber la justiție (art.20 din Constituția RM).

5. **Principiul democratismului și pluralismului politic** (suveranitatea poporului, ex.: art.2, 5 din Constituția RM): - exercitarea suveranității de către popor, prin popor și pentru popor; participarea poporului la rezolvarea afacerilor publice direct sau prin reprezentanți; aplicarea principiului majorității în activitatea organelor colegiale; nu există ideologie oficială.

4. Garanțiile edificării statului de drept

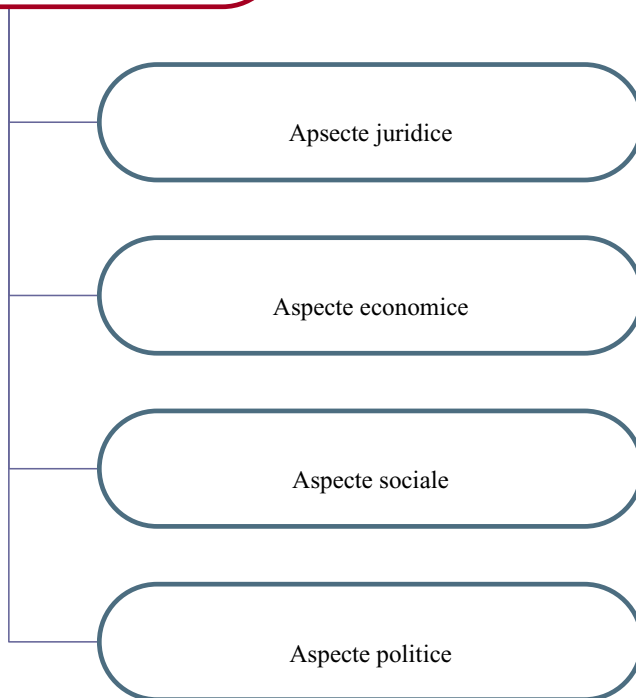
1. **Garanții de ordin juridic:** controlul constituționalității actelor normative; avocatul poporului, contenciosul administrativ; imparțialitatea, independența și accesibilitatea instanțelor de judecată.

2. **Garanții de ordin economic:** existența resurselor materiale și financiare ale statului.

3. **Garanții de ordin social:** nivelul înalt de conștiință și cultură juridică; cultul dreptului; activismul societății civile.

4. **Garanții de ordin politic:** coerența politicii de stat în domeniu; limitarea puterii prin drept.

Problemele edificării statului de drept în Republica Moldova

1. Aspecte juridice: inflația legislativă; populismul juridic; remunerarea insuficientă în domeniul public; insuficiența profesioniștilor; lipsa de transparență în promovarea carierei juridice.

2. Aspectue economice: insuficiența resurselor financiare disponibile statului; lipsa unui sistem fiscal organizat; insuficiența calității controlului financiar; vulnerabilitatea securității și stabilității investiționale; absența unei concurențe echitabile; lipsa de transparență în politicile economice ale statului; corupția excesivă.

3. Aspecte sociale: nivelul redus de conștiință și cultură juridică; deficiențele și defectele conștiinței juridice, în special nihilismul juridic; lipsa culturii juridice; prezența populismului juridic, format pe suportul unei culturi juridice medii; promovarea nihilismului juridic; discreditarea instituțiilor statului; corupția excesivă în instituțiile statului; corupția în organizațiile neguvernamentale; neîncrederea în administrația de stat și în justiție.

4. Aspecte politice: corupția și impunitatea; rezistența organelor administrative la transpunerea în viață a unor acte normative; lipsa profesionalismului; persistența intereselor de grup; corupția politică.

Subiecte de evaluare:

1. Deduceți din definiții trăsăturile definitorii ale statului de drept.
2. Comparați trăsăturile definitorii ale formelor istorice de edificare a statului de drept.
3. Caracterizați principiile și premisele statului de drept.
4. Estimați importanța garanțiilor de edificare a statului de drept.
5. Consemnați problemele privind constituirea Republicii Moldova ca stat de drept.
6. Explicați rolul justiției în sistemul trihotomic al puterii în statul de drept contemporan.
7. Efectuați o analiză a normelor constituționale ce caracterizează Republica Moldova în calitate de stat de drept.
8. Explicați importanța dezvoltării economice a statului de drept contemporan.

Literatura recomandată:

1. Arseni A., Creangă I., Gurin C., Negru B., Barbalat P., Cotorobai M., Susarenco Gh. *Constituția Republicii Moldova comentată articol cu articol*. Vol. I. Chișinău, 2000.
2. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
3. Dogaru I., Dănișor D.C., Dănișor Gh. *Teoria generală a dreptului* (curs de bază). București: Editura Științifică, 1999.
4. Ionescu Cr. *Regimuri politice contemporane*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2005.
5. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 2-a. București: ALL Beck, 2000.
6. Miculescu P. *Statul de drept*. București: Lumina LEX, 1998.
7. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
8. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2002.
9. Voicu C. *Teoria generală a dreptului*. București: Sylvi, 2001.

Tema 18: Conștiința juridică. Cultura juridică

Conținutul temei:

1. Definiția conștiinței juridice
2. Structura conștiinței juridice. Ideologia juridică. Psihologia juridică
3. Clasificarea conștiinței juridice
4. Rolul conștiinței juridice în viața socială
5. Definiția culturii juridice
6. Structura culturii juridice
7. Funcțiile culturii juridice

Obiectivele de formare:

a) la nivel de cunoaștere și înțelegere

studentul va:

- defini conceptul conștiinței juridice;
- descrie părțile componente ale conștiinței juridice;
- defini cultura juridică;
- explica funcțiile culturii juridice.

b) la nivel de aplicare

studentul va:

- compara formele conștiinței juridice;
- prezenta particularitățile conștiinței juridice;
- relata despre structura culturii juridice;
- deduce interdependența dintre conștiința juridică și cultura juridică;
- descoperi particularitățile culturii juridice ca parte integrantă a culturii sociale.

c) la nivel de integrare

studentul va:

- evalua importanța practică a funcțiilor culturii juridice;
- estima importanța culturii juridice și a conștiinței juridice pentru dezvoltarea ulterioară a dreptului;
- judeca asupra rolului studenților de la Facultatea de Drept în sporirea nivelului de cultură și de conștiință juridică în societatea actuală.

1. Definiția conștiinței juridice

Conștiință juridică – un sistem de sentimente, emoții, idei, opinii, aprecieri, concepții și alte manifestări cu caracter juridic ce exprimă atitudinea cetățenilor Republicii Moldova atât față de dreptul existent, practica juridică, drepturile, li-

bertățile și obligațiile oamenilor, cât și referitor la dreptul dorit, la alte fenomene cu caracter juridic dorite. Conștiința juridică prezumă conștientizarea dreptului, înțelegerea fenomenului juridic. Conștiința juridică este determinată de acele idealuri față de relațiile sociale care sunt acceptate în societate și recunoscute de individ, reflectând astfel perspectivele dreptului dorit. În rezultat, putem defini conștiința juridică și astfel – o formă a conștiinței sociale, un sistem de noțiuni, concepții, idei despre cum ar trebui organizată și ce ar trebui să includă ordinea juridică și reglementarea juridică a relațiilor sociale.

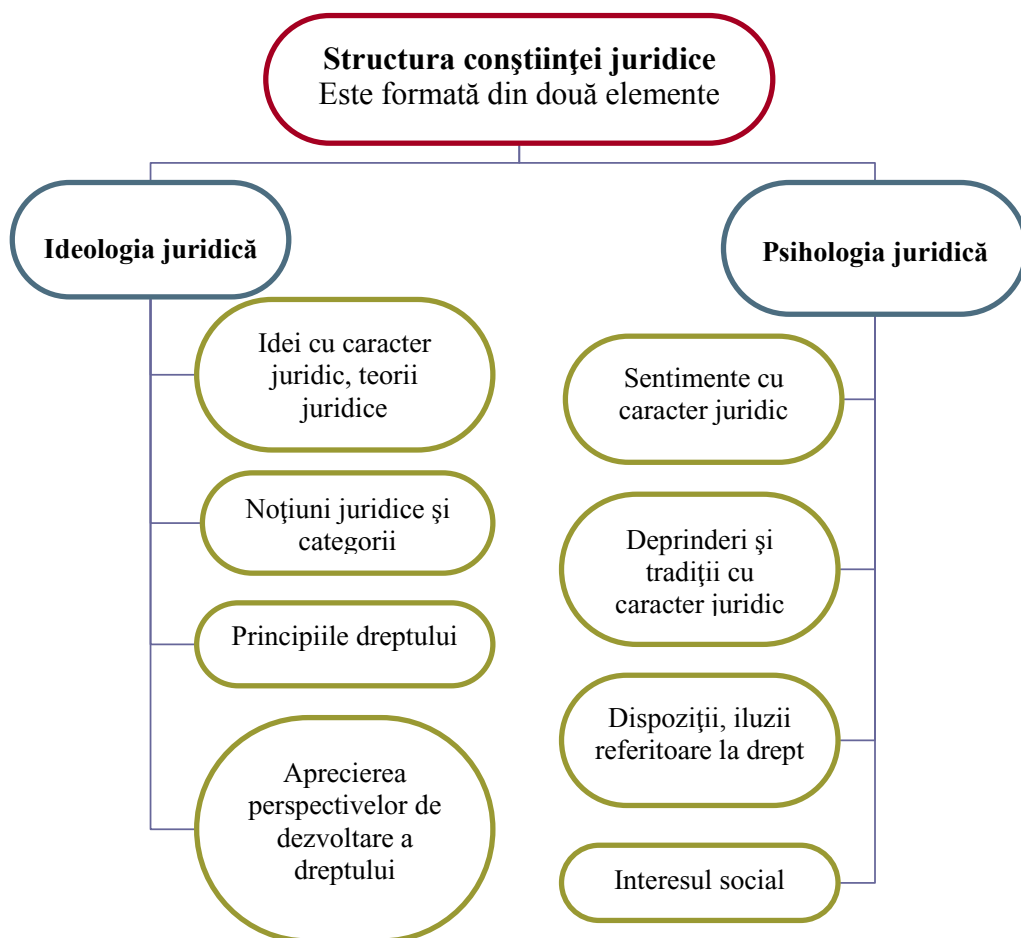
Particularitățile conștiinței juridice, ca formă specială a conștiinței sociale, se exprimă prin următoarele:

1. **În conștiința juridică se reflectă numai acele fenomene ce formează partea juridică a vieții sociale, ea cuprinde procesul de creare și realizare a normelor juridice în viața socială.** Ideile, concepțiile de ordin moral, politic și de altă natură influențează activ asupra formării și realizării normelor de drept. Dar până a obține exprimarea în normele juridice, în practica aplicării lor, ele trebuie să treacă prin conștiință, adică să obțină o formă juridică în formă de idei și concepții juridice.
2. Particularitățile conștiinței juridice se exprimă și prin **modul de reflectare a fenomenelor vieții sociale.** Conștientizarea fenomenelor juridice ale societății se realizează prin intermediul categoriilor și definițiilor juridice speciale. În categoria acestora se includ, de exemplu, așa definiții ca cea a raportului juridic, a legalității, ilegalității, a răspunderii juridice ș.a. Conștientizarea fenomenelor morale ce apreciază lumea înconjurătoare prin intermediul categoriilor: bine, rău, dreptate, nedreptate, onoare, cinste, demnitate.

În conștiința juridică identificăm trei niveluri fundamentale de manifestare: 1) conștientizarea dreptului; 2) atitudinea față de drept; 3) aptitudinile (deprinderile) comportamentului juridic. Între aceste componente nu este o legătură permanentă și obligatorie, în anumite condiții existând chiar divergențe esențiale. Încadrarea ideală, în calitate de model calitativ al conștiinței juridice, este atunci când aceste componente se află într-o continuitate și coordonare indisolubilă – în aceste condiții putem vorbi despre prezența unei conștiințe juridice înalte. Astfel, cunoașterea dreptului, atitudinea pozitivă față de fenomenul dreptului și perceperea lui în calitate de valoare socială necesită aptitudini de realizare a dreptului care se transformă treptat într-o deprindere. Educarea conștiinței juridice nu se reduce numai la o lărgire a volumului de cunoștințe despre drept și la formarea unei atitudini pozitive față de el. Este foarte important de a forma și aptitudinile (deprinderile) comportamentului juridic. A avea un comportament firesc, în toate condițiile și împrejurările, determinat de norma legală, este o condiție de identificare a unei conștiințe juridice avansate.

Orice comportament social al individului necesită a fi ghidat de norma juridică și deprinderile în cauză urmează a fi implementate până la automatism, demonstrând că ele sunt firești. Astfel, conștiința juridică este un fenomen complex, un ansamblu de percepții și sentimente ce exprimă nu doar cunoașterea dreptului, dar și atitudinea față de acest fenomen, respectarea lui în calitate de valoare socială, dar și existența anumitor deprinderi de comportament juridic pozitiv. Dreptul existent este conștientizat de societate și individ prin prisma dreptății și nedreptății. Concluzionăm că o conștiință juridică pozitivă poate fi formată mai eficient în condițiile unui sistem de drept democratic. Fără conștiință juridică este irealizabil procesul de creare a dreptului și însuși dreptul. Însă, dreptul este format nu de conștiința juridică, ci de condițiile materiale ale vieții sociale. Conștiința juridică numai dinamizează acest proces.

2. Structura conștiinței juridice. Ideologia juridică. Psihologia juridică

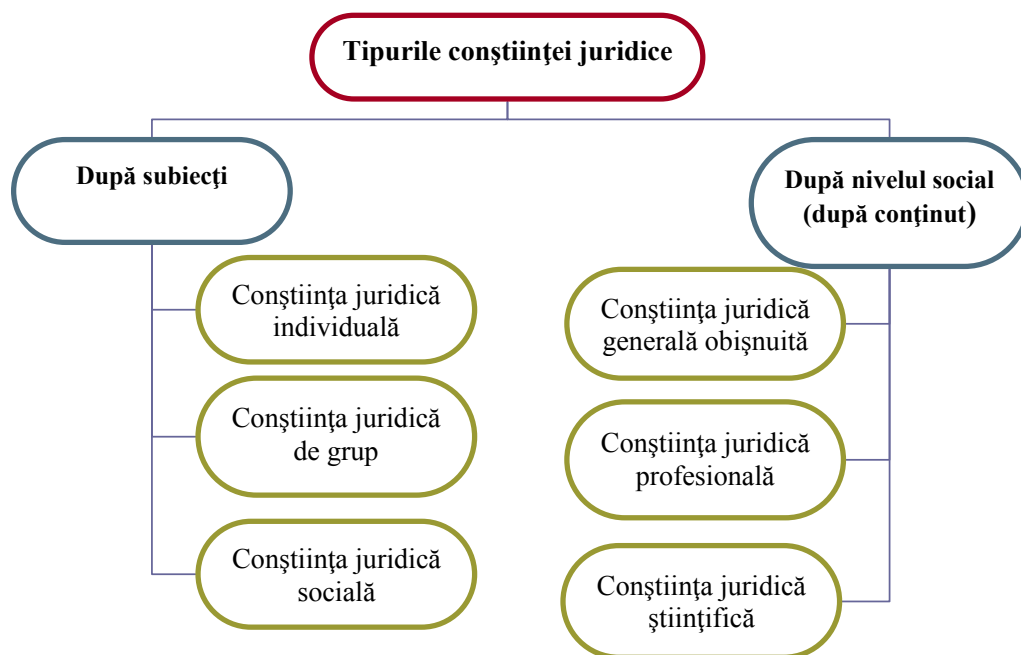

Ideologie juridică – un sistem de idei, teorii, doctrine, opinii și concepții care reflectă într-o formă teoretică fenomenele juridice ale vieții sociale. Prin intermediul ideologiei juridice dreptul este prezentat drept o valoare socială supremă și sunt elucidate un ansamblu de măsuri orientate la protejarea și promovarea lui. Ideologia juridică influențează întreg procesul de creare a dreptului și de realizare a lui. În ea se conțin ideile, concepțiile, evaluarea perspectivelor de dezvoltare a dreptului, scopurile și obiectivele adoptării anumitor reglementări juridice, principiile juridice fundamentale, conținutul concret al reglementărilor juridice. Ideologia juridică profesională este determinată de cunoștințele teoretice acumulate în perioada de instruire profesională inițială și continuă referitoare la fenomenul dreptului, suplimentate cu abilități și experiență practică acumulate în activitatea profesională și orientate spre o mai bună cunoaștere a dreptului, inclusiv spre o mai eficientă și calitativă aplicare a lui. Știința juridică servește drept bază pentru ideologia juridică și psihologia juridică, prin intermediul acestora formulează propuneri despre căile și perspectivele dezvoltării, modernizării dreptului.

Psihologie juridică – un ansamblu de sentimente, emoții, dispoziții, retrairi, deprinderi prin care se exprimă atitudinea diferitelor grupuri sociale, colective profesionale, a unor indivizi în parte cu referință la drept, legalitate, sistemul de instituții juridice ce activează în societate. Anume psihologia juridică și determină calitatea valorică a dreptului. Reprezentanții profesiilor juridice sunt caracterizați prin atitudini valorice pozitive față de fenomenul dreptului și anume aceasta îi și deosebește de infractori care, la fel interacționează, într-o formă sau alta, cu elemente ale dreptului, însă atitudinea lor psihologică față de fenomenul dreptului în calitate de valoare socială este negativă. Psihologia juridică exprimă atitudinea psihică față de drept și față de instituțiile juridice și include în sine următoarele elemente:

- Interesul social, motivele activității anumitor grupuri sociale ce rezultă din amplasarea lor în structura socială;
- Comportamentul psihologic, adică tradițiile, deprinderile, convingerile, caracteristice anumitor grupuri sociale;
- Perceperea dreptului formată în grupurile sociale sub influența formatului psihologic (modului de gândire);
- Sentimentele, emoțiile, dispozițiile legate de drept și caracteristice anumitor grupuri sociale;
- Modalitățile de formare a percepțiilor (dispoziții, sentimente, emoții) – influențe, influențe reciproce, imitări, influențări.

3. Clasificarea conștiinței juridice

Conștiința juridică individuală și de grup poartă un caracter social.

Conștiința juridică individuală este formată din sentimente și concepții referitoare la drept ale unei personalități aparte.

Conștiința juridică de grup după structură este de același gen ca și conștiința juridică individuală și conștiința juridică socială, însă viziunile, ideile, tradițiile ce o formează sunt determinate de condițiile de organizare a grupului (profesionale, de interese ș.a.).

Conștiința juridică socială este formată din ansamblul de viziuni, idei, tradiții ce sunt elaborate de anumiți indivizi în parte. Conștiința juridică socială și de grup nu există în afara celei individuale.

Calitatea conștiinței juridice este determinată de gradul de cunoaștere a dreptului și poate fi divizată în: a) conștiință juridică generală; b) conștiință juridică specială (profesională); c) conștiință juridică științifică.

Conștiința juridică generală se formează spontan sub influența unor condiții concrete de viață, a experienței personale de viață și a pregătirii juridice accesibile populației.

Conștiința juridică profesională – noțiuni, concepții, idei, convingeri, stereotipuri ce se formează în sfera juriștilor profesioniști, adică acea comunitate de oameni care necesită o pregătire specială teoretică și practică.

Conștiința juridică științifică – idei, concepții, opinii ce exprimă însușirea teoretică, sistematizată a dreptului. Conținutul ei este format cu preponderență din ideologia juridică și din sistemul de cunoștințe juridice teoretice. Savanții-juriști sunt purtătorii și generatorii acestui tip de reflectare a fenomenelor juridice.

Funcțiile conștiinței juridice, adică direcțiile principale de influență asupra relațiilor sociale pot fi: a) de cunoaștere; b) de evaluare; c) de reglementare; d) de apreciere valorică a fenomenului dreptului.

4. Rolul conștiinței juridice în viața socială

În primul rând, conștiința juridică se prezintă ca un factor necesar la crearea normelor juridice. Normele juridice se formează în procesul activității conștiente-voliționale a organelor de creare a dreptului. Astfel, calitatea normelor juridice, corespunderea lor cu necesitățile dezvoltării sociale este direct legată de concepțiile juridice, de nivelul conștiinței juridice a acelor care creează norme juridice.

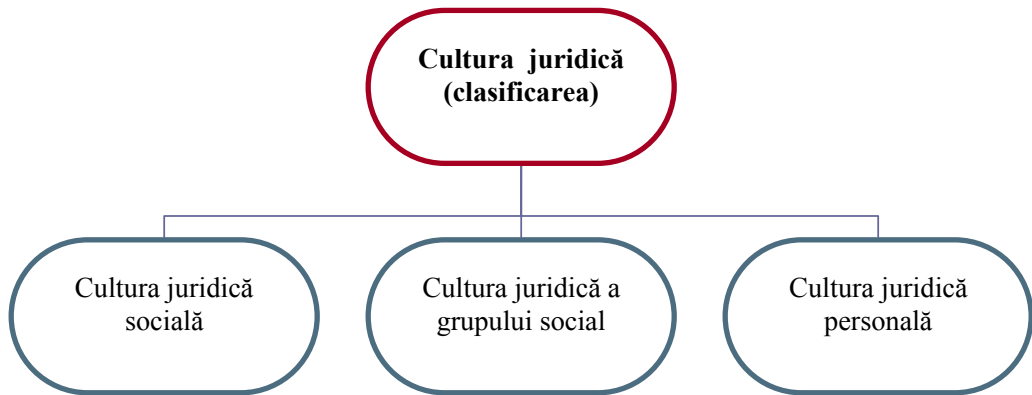
În al doilea rând, conștiința juridică se prezintă ca o condiție importantă și necesară pentru realizarea exactă și complexă a normelor juridice. Cerințele stabilite în normele juridice sunt adresate nemijlocit oamenilor. Aceste cerințe se realizează la fel prin intermediul activității lor voliționale conștiente. Cu cât este mai înalt nivelul conștiinței juridice a cetățenilor statului, cu atât mai exact se execută prevederile normelor juridice.

5. Definiția culturii juridice

Cultura juridică reprezintă o varietate a culturii generale, care constă în faptul de a poseda cunoștințe variate în domeniul dreptului ca o totalitate de valori materiale și spirituale ce se referă la realitatea juridică (fenomenul juridic). (Gheorghe Avornic)

Cultura juridică se prezintă drept o totalitate de idei, sentimente, percepți în expresie de necesități conștiente și de cerințe de comportament interne a personalității, exprimate în domeniul dreptului și fundamentate pe conștiința juridică. Persoana poate avea un sistem de cunoștințe juridice și de cunoștințe generale, nefiind însă capabilă de a le utiliza în scopul realizării unui interes legal. În aceste condiții vorbim despre absența unei culturi juridice. Evident, în lipsa unor cunoștințe despre fenomenul dreptului în complexitatea lui, la fel se vorbește despre absența unei culturi juridice. Concluzionăm, deci, că cultura juridică este un fenomen social dependent de nivelul de instruire juridică a individului, a entității sociale, a societății în ansamblu. Cultura juridică poate fi prezentată drept materializare, finalitate a conștiinței juridice. Particularitatea culturii juridice constă în faptul că aceasta nu reprezintă prin sine dreptul sau realizarea lui, dar o complexitate de percepți, cunoștințe ale unui sau altui grup social despre drept, despre realizarea dreptului, des-

pre activitatea autorităților statului, a funcționarilor de stat. Cultura juridică presupune: a) o calitate înaltă a procesului de creare a dreptului, de realizare a dreptului; b) un nivel corespunzător și suficient al gândirii juridice și al percepției psihologice a realității juridice; c) conștientizarea modalităților specifice ale activității autorităților publice în procesul de protejare a normelor juridice; d) rezultate ale realizării cerințelor legalității în forma unei ordine de drept stabile.

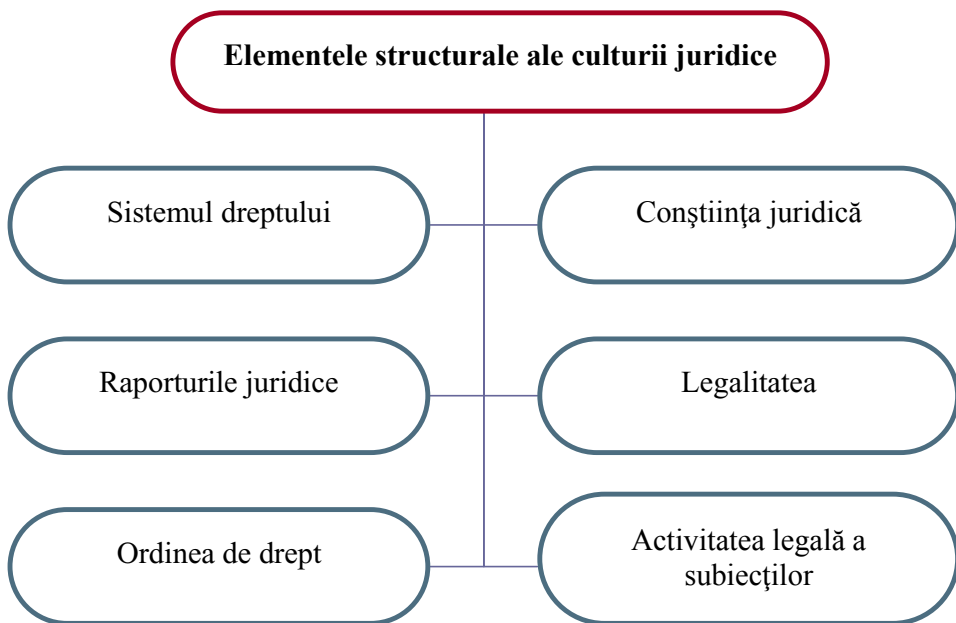

Cultura juridică a societății – varietate a culturii sociale ce reflectă un anumit nivel al conștiinței juridice, legalității, perfecțiunea legislației și a practicii juridice și include toate valorile care sunt formate de oameni în domeniul dreptului.

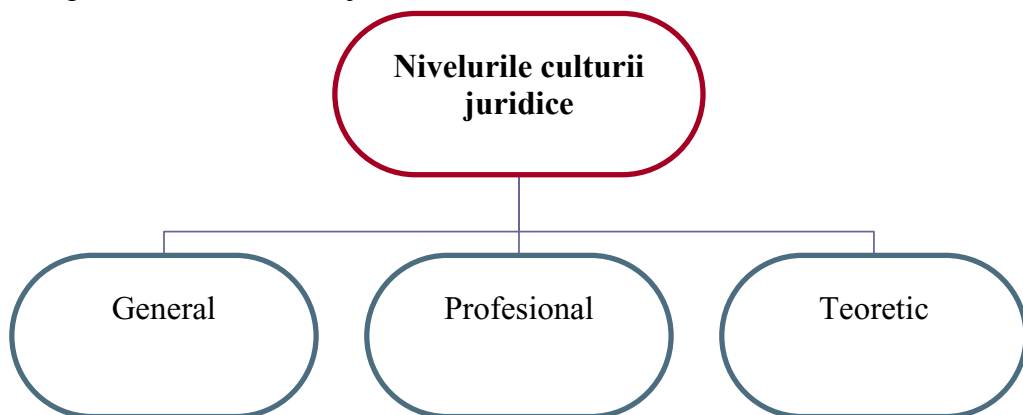
Cultura juridică a persoanei, fiind componentă a culturii juridice a societății și dependentă de ea după mărime, reflectă într-un fel sau altul, gradul și caracterul dezvoltării progresiste a acesteia, ceea ce asigură socializarea personalității, activitatea juridică a individului.

6. Structura culturii juridice

După cum ne convingem, cultura juridică este o categorie de o complexitate mai avansată în comparație cu conștiința juridică. În știința juridică sunt evidențiate și alte elemente ale culturii juridice. În scopul percepției și caracterizării culturii juridice este necesar a porni de la faptul că cultura juridică este o formă a culturii sociale. Astfel, un nivel înalt al culturii juridice poate fi realizat numai într-o concordanță cu celelalte forme ale culturii sociale. Este irealizabilă promovarea culturii juridice în detrimentul altor forme ale culturii sociale. Cultura juridică este exprimată prin comportamentul uman în domeniul înțelegerii, cunoașterii, realizării calitative și conștiința a dreptului, în scopul obținerii unui impact final, maxim util al efectelor juridice. În conformitate cu elementele evidențiate, cultura juridică își manifestă efectele prin: a) cunoașterea textelor juridice; b) activitatea juridică; c) conștiința juridică; d) un nivel corespunzător al culturii sociale generale, caracteristice societății, grupului social, individului.

Un interes aparte prezintă și nivelurile diferite ale culturii juridice. Doctrina juridică evidențiază trei categorii ale culturii juridice, conform gradului de generalitate al societății: a) nivelul general al culturii juridice, sau nivelul social; b) nivelul profesional al culturii juridice; c) nivelul teoretic al culturii juridice. Este foarte relevant ca aceste categorii să fie cât mai aproape în manifestarea lor practică. Nivelul social al culturii juridice necesită a fi determinat și influențat de nivelul profesional al culturii juridice și de nivelul teoretic al acesteia. Distanțarea nivelului social al culturii juridice de celelele două determină noi factori, care, la rândul lor, determină și influențează cultura juridică socială, determină diminuarea autorității culturii juridice profesionale și a culturii juridice teoretice asupra formării și manifestării culturii juridice sociale. În așa situații, cultura juridică socială devine foarte vulnerabilă, ea poate fi ușor manipulată și se poate contopi chiar cu nihilismul juridic.

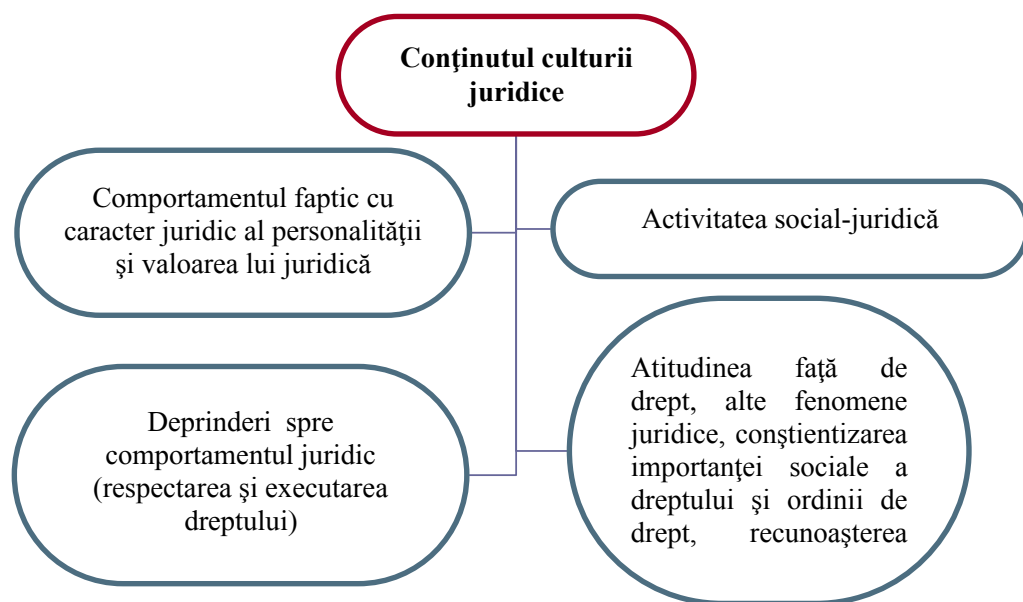
Nivelul general al culturii juridice este limitat prin hotarele vieții cotidiene a membrilor societății în contactul lor cu fenomenele juridice.

Nivelul profesional al culturii juridice este format la persoanele care se ocupă de activitatea juridică: la juriști.

Cultura juridică la nivel teoretic – cunoștințe științifice despre esența, caracterul și interdependența fenomenelor juridice în genere și întregul mecanism al reglementării juridice. Se formează prin eforturile colective ale savanților filosofi, juriști ș.a.m.d.

Un alt element ce contribuie esențial la procesul de cunoaștere a culturii juridice este conținutul culturii juridice, prin elementele sale de manifestare:

- 1) Comportamentul faptic cu caracter juridic al personalității și valoarea lui juridică;
- 2) Deprinderi spre comportamentul juridic (respectarea și executarea dreptului);
- 3) Activitatea social-juridică;
- 4) Atitudinea față de drept, alte fenomene juridice, conștientizarea importanței sociale a dreptului și ordinii de drept, recunoașterea unei atitudini respectuoase față de drepturile altui om.

7. Funcțiile culturii juridice

Funcțiile culturii juridice sunt orientate spre identificarea valorii și destinației fenomenului culturii juridice. Prin intermediul funcțiilor culturii juridice se evidențiază valoarea socială și utilitatea culturii juridice. Sistemul de funcții ale culturii juridice evidențiază și o interacțiune dintre acestea, o completare și continuitate reciprocă, accentuând astfel caracterul complex al culturii juridice. Identificăm următoarele funcții ale culturii juridice:

De cunoaștere și transformare

De reglementare a dreptului

Normativ-valorică

De formare a personalității

Comunicativă

De prognoză

Funcția de cunoaștere și transformare este legată cu activitatea teoretică și organizațională de formare a statului de drept și a societății civile.

Funcția de reglementare a dreptului este orientată spre asigurarea unei funcționări stabile, complexe, dinamice și efective a tuturor elementelor sistemului juridic și a societății în ansamblu.

Funcția normativ-valorică se manifestă în diferite fapte, care obțin o importanță valorică. Normele juridice, alte componente ale culturii juridice a societății se prezintă ca obiecte valorice.

Funcția de formare a personalității este orientată spre formarea calităților juridice ale personalității.

Funcția comunicativă asigură comunicarea indivizilor în sfera juridică.

Funcția de prognoză include procesul de creare a dreptului și de realizare a dreptului, asigurarea comportamentului juridic al membrilor societății, activitatea lor socială, prognozarea științifică și planificarea.

Subiecte de evaluare:

1. Determinați noțiunea de conștiință. Numiți modalitățile conștiinței sociale.
2. Dați definiția conștiinței juridice. Numiți trăsăturile ei.
3. Identificați structura conștiinței juridice.
4. Caracterizați interacțiunea dreptului și a conștiinței juridice.
5. Argumentați importanța culturii juridice în scopul perfecționării educației juridice.

Literatura recomandată:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
2. Baltag D., Guțu Al., Ursan I. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
3. Craiovan I. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001.
4. Djuvara M. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
5. Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.

Modele de teste pentru evaluare

TESTARE SUMATIVĂ

Profesor: Andrei Negru

Disciplina: Teoria Generală a Dreptului și Statului, 551.01

Pentru studenții Anului I, frecvență la zi

USM, Facultatea de Drept

Timp: 3 ore astronomice

Matrice de specificație

<i>Niveluri cognitive</i> <i>Unități de Conținut</i>	<i>Cunoaștere, înțelegere</i> <i>(Savoir)</i>	<i>Aplicare, analiză, sinteză</i> <i>(Savoir faire)</i>	<i>Evaluare, rezolvarea problemelor</i> <i>(Savoir vivre)</i>	<i>În total (%)</i>
<i>U.C. 1</i>	8 1 item (1.1)	10 1 item (1.2)	4 1 item (1.3)	22 3 itemi
<i>U.C. 2</i>	14 2 itemi (2.1, 2.2)	17 3 itemi (2.3, 2.4, 2.5)	8 1 item (2.6)	39 6 itemi
<i>U.C. 3</i>	14 2 itemi (3.1, 3.2)	17 3 itemi (3.3, 3.4, 3.5)	8 1 item (3.6)	39 6 itemi
<i>În total (%)</i>	36 5 itemi	44 7 itemi	20 3 itemi	100 15 itemi

Subiecte la disciplina Teoria Generală a Statului și Dreptului:

1. Teoria generală a dreptului și statului
2. Originea și evoluția statului și dreptului
3. Caracteristica generală a statului
4. Aparatul de stat
5. Considerații generale despre drept

6. Dreptul în sistemul social normativ și spiritual
7. Norma juridică
8. Izvoarele dreptului
9. Acțiunea normei juridice în timp, spațiu și asupra subiecților
10. Procesul de creare (elaborare) a dreptului
11. Sistemul dreptului
12. Realizarea normelor juridice
13. Interpretarea dreptului
14. Raportul juridic
15. Răspunderea juridică
16. Legalitatea, ordinea legală, disciplina și democrația
17. Statul de drept
18. Conștiința juridică. Cultura juridică

Unități de conținut

U.C. 1 – temele 1-4 (în total 4 teme) ***Considerații generale despre stat***

U.C. 2 – temele 5-9, 11,14 (în total 7 teme) ***Conceptul, esența, forma și structura dreptului. Acțiunea normei juridice în timp, spațiu și asupra subiecților.***

U.C. 3 – temele 10, 12, 13, 15-18 (în total 7 teme) ***Crearea, realizarea și interpretarea dreptului. Rolul legalității, al culturii și al conștiinței juridice în edificarea statului de drept.***

Unitate de conținut nr. 2

Conceptul, esența, forma și structura dreptului. Acțiunea normei juridice în timp, spațiu și asupra subiecților

2.1 Explicați, în câte 1 enunț, *elementele de structură* ale raportului juridic:

2.2 Scrieți în dreptul cifrelor din Rubrica *Răspuns* din Tabelul de mai jos câte o literă (A,B sau C) din Colonița 2, pentru a crea corespondențe adevărate între particularitățile familiilor (sistemelor) de drept expuse în Colonița 1 și familiile (sistemele) de drept din Colonița 2:

Răspuns	Colonița 1	Colonița 2
1 ____	1. Recunoaște împărțirea sistemului de drept pe ramuri, <u>dar nu</u> și divizarea în drept public și drept privat, considerându-se că întreaga reglementare juridică este de drept public.	A. Familia (sistemul) de drept anglo-saxon
2 ____	2. Are un profund caracter religios, normele religioase constituie veritabile izvoare ale dreptului.	B. Familia (sistemul) de drept romano-germanic
3 ____	3. Recunoaște împărțirea sistemului de drept pe ramuri, inclusiv diviziunea în drept public și drept privat, precum și caracterul codificat al actelor normative.	C. Familia (sistemul) de drept islamic
4 ____	4. Ramurile de drept nu sunt strict delimitate, izvorul de bază al dreptului fiind norma formulată de judecători și exprimată în precedente judiciare.	

2.3 Citiți textul de lege de mai jos și detectați, într-un enunț explicativ, care este tipul normei juridice expuse, în funcție de modul de reglementare a conduitei avocatului:

Articolul 62 din Legea cu privire la avocatură: Ținuta vestimentară. Avocatul este obligat să se prezinte la ședințele de judecată în ținută vestimentară ce corespunde normelor Codului deontologic al avocatului.

2.4 Deduceți, în 3-5 enunțuri, aplicabilitatea precedentului judiciar în calitate de izvor formal al dreptului în sistemul juridic al Republicii Moldova:

2.5 Relatați, în 3-5 enunțuri, esența principiului neretroactivității legii și a excepțiilor de la acest principiu, în contextul praxiologiei legii în timp:

2.6 Descrieți, în 4-6 enunțuri, avantajele și dezavantajele normelor juridice dispozitiv-permisiive în contextul exercitării drepturilor subiective într-un regim democratic de guvernare:

Unitate de conținut nr. 3
Crearea, realizarea și interpretarea dreptului.
Rolul legalității, al culturii și al conștiinței juridice în edificarea
statului de drept

3.1 Numiți 4 trăsături ale răspunderii juridice:

3.2 Explicați, în câte 1 enunț, semnificația următorilor termeni: *analogia legii* și *analogia dreptului*:

3.3 Scrieți în spațiul de mai jos un text, în care să demonstrați necesitatea respectării consecutivității unor etape stricte în procesul de creare a legilor:

3.4 Descrieți 3 asemănări și 3 deosebiri dintre actele normativ-juridice și actele aplicative:

Tematica reprezentativă pentru tezele de licență

1. Dreptul subiectiv și reflectarea lui în normele dreptului obiectiv
2. Titularii drepturilor subiective
3. Sancțiunea juridică
4. Presumțiile, ficțiunile și construcțiile juridice
5. Locul și rolul Teoriei Generale a Dreptului și Statului în sistemul științelor juridice și în sistemul științelor sociale
6. Aparatul și mecanismul de stat
7. Aplicarea dreptului
8. Responsabilitatea și răspunderea juridică
9. Respectarea și realizarea – forme de realizare a dreptului
10. Sursele dreptului subiectiv
11. Probarea drepturilor subiective
12. Baza metodologică și metodologia Teoriei Generale a Dreptului și Statului
13. Formele dreptului și generalitatea normei juridice
14. Abuzul de drept și fraudă de lege
15. Dreptul și justiția

Bibliografia recomandată:

1. Aramă Elena, Savu Iuliana. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării dreptului*. Chișinău, 2005.
2. Arseni A., Creangă I., Gurin C., Negru B., Barbalat P., Cotorobai M., Susarenco Gh. *Constituția Republicii Moldova comentată articol cu articol*. Vol. I. Chișinău, 2000.
3. Avornic Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.
4. Avornic Gheorghe, Lupu Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Lumina, 1997.
5. Baltag Dumitru. *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007.
6. Baltag Dumitru, Guțu Alexei, Ursan Igor. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2002.
7. Barac Lidia. *Elemente de teoria dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
8. Barac Lidia. *Răspunderea și sancțiunea juridică*. București, 1997.
9. Boboș Gheorghe. *Teoria generală a dreptului (Note de curs)*. Cluj-Napoca, 1994.
10. Ceterchi Ioan, Craiovan Ion. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1995.
11. Ciobanu Dan. *Introducere în studiul dreptului*. București, 1992.
12. Chicu Oleg. *Libertate, necesitate și răspundere. Coraportul lor cu justiția*. În: Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Materialele Conferinței științifice internaționale „Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului”. In onorem Elena Aramă, doctor habilitat, profesor universitar. Om emerit. Chișinău, 14-15 martie 2009. Chișinău: Bons Offices, 2009, p.80-91.
13. Costică Voicu. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002.
14. Craiovan Ion. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București, 2001.
15. Dănișor Dan Claudio, Dogaru Ion, Dănișor Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. București, 2006.
16. Deleanu Ion. *Drept constituțional*. București, 1991.
17. Djuvara Mircea. *Enciclopedia juridică. Teoria generală a dreptului. Drept rațional. Izvoare de drept pozitiv*. București, 1995.
18. Dogaru Ion, Dănișor Dan Claudio, Dănișor Gheorghe *Teoria generală a dreptului (curs de bază)*. București: Editura Științifică, 1999.

19. Dogaru Ion, Popa Nicolae, Dănișor Gheorghe, Dănișor Dan Claudio. *Filosofia dreptului: Marile curente*. București, 2002.
20. Drăganu Tudor. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I, II. Cluj-Napoca, 1997.
21. Dumitrescu Corina Adriana. *Introducere în teoria izvoarelor dreptului*. București, 1999.
22. Dvorcec Maria, Lupu Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1996.
23. Gheorghe Mihai C. *Fundamentele dreptului: Teoria și filosofia dreptului*. București, 1997.
24. Guceac Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I, II. Chișinău, 2004.
25. Ionescu Cristian. *Regimuri politice contemporane*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2005.
26. Ionescu Steluța. *Justiție și jurisprudență în statul de drept*. București: Universul Juridic, 2008.
27. Leș Ioan. *Sisteme judiciare comparate*. București: ALL Beck, 2002.
28. Luburici Momcilo, Ceterchi Ioan. *Teoria generală a dreptului*. București, 1992.
29. Mazilu Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 2-a. București: ALL Beck, 2000.
30. Miculescu Petru. *Statul de drept*. București: Lumina LEX, 1998.
31. Mihai Gheorghe. *Fundamentele dreptului*. Vol. IV (*Dreptul subiectiv. Izvoare ale drepturilor subiective*). București: ALL Beck, 2005.
32. Mihai Gheorghe. *Fundamentele dreptului: Teoria și filosofia dreptului*. București, 1997.
33. Motica Radu I., Mihai Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2001.
34. Negru Andrei. *Aspecte teoretice în procesul edificării statului de drept*. În: *Edificarea statului de drept: Materialele Conferinței științifico-practice*. Chișinău, 26-27 septembrie 2003. Chișinău: Bons Office, 2003, p.306-310.
35. Negru Boris, Cojocaru Violeta. *Tehnica legislativă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1997.
36. Negru Boris, Negru Alina. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 2006.
37. Negru Boris, Negru Alina. *Normativitatea, realitatea juridică și esența socială a dreptului în societățile contemporane*. În: *Administrarea publică* (Chișinău), 2011, nr.4, p.41-49.

38. Negru Boris, Negru Alina. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 632 p.
39. Negru Boris. *Separarea și colaborarea puterilor*. În: Interferențe universitare – integrare prin cercetare și inovare. Conferința științifică cu participare internațională 25-26 septembrie 2012, USM. Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2012, p.16-19.
40. Popa Nicolae. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, 2002.
41. Railean Petru. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
42. Rîbca Eugeniu, Zaharia Victor, Mărgineanu Valentin. *Istoria doctrinelor politice și de drept*. Chișinău, 2005.
43. Tănase Alexandru. *COMPENDIU al jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova (1995-2017)*. București: Wolters Kluwer, 2017.
44. Voicu Costică, Savu Iuliana. *Teoria generală a dreptului: Cours universitar*. Târgoviște, 2004.
45. Voicu Costică. *Teoria generală a dreptului*. Ediția a III-a. București: Sylvi, 2001.
46. Vrabie Genoveva, Popescu Sofia. *Teoria generală a dreptului*. Iași, 1995.
47. Vrabie Genoveva. *Politica, morala și dreptul*. București: Editura Politică, 1997.
48. Zlătescu Victor Dan. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*. București, 1994.

Acte normative recomandate:

1. Declarația cu privire la Suveranitate. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.148-XII din 23 iunie 1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM, 1990, nr.8.
2. Declarația de Independență a Republicii Moldova. Legea nr.691-XII din 27.08.1991. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr.11-12/103.
3. Decretul cu privire la puterea de stat. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.201-XII din 27.07.1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM, 1990, nr.8.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
5. Legea cu privire la actele normative, nr.100 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.7-17.

6. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.72-74/195.
7. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86/661.
8. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.
9. Codul muncii al Republicii Moldova, nr.154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

Andrei Negru

**TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI ȘI STATULUI
ÎN DEFINIȚII, INTERPRETĂRI, SCHEME**

Note de curs

Redactare – *Ariadna Strungaru*
Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 08.06.2018. Formatul 70x100 ¹/₁₂.
Coli de tipar 22,4. Coli editoriale 10,2.
Comanda 03. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009